Kodex Napoleona

Ksiąg trzech

Wojewódzka BIBLIOT. PUB. 95597 w B-stoku Czytelnia dla Dorosłych

347(44)(094,4)

1810

Drukarnia OO Pijarów w Warszawie

Nr. E-14.

Biblioteka prywatna Jakuba Antoniuka Dobrzyniewo-Duże pow. Białystok

KODEX.

Napoleon

Nr,

TYTUŁ WSTĘPNY.

O ogłaszaniu, skutkach, i stosowaniu Praw w powszechności.

Artykuł Pierwszy.

Prawa obowiązuią do wykonywania w całym kraiu Francuzkim na mocy ogłoszenia ich, przez Cesarza.

Wykonywane będą w każdéy części Państwa od momentu, w którym ogłoszenie ich, wiadomém bydź może.

Ogłoszenie przez Cesarza uczynione, poczytane będzie za wiadome, w Departamencie, w którym mieszka Cesarz, po upłynieniu dnia iednego od ich ogłoszenia; a w każdym z innych Departamentów, po upłynieniu tegoż czasu, pomnażanego iednym dniem na każdą odległość dziesięciu myriametrów, (około 20 mil dawnych we Francyi) pomiędzy miastem, w którém uczynione piérwsze ogłoszenie, a stolicą każdego Departamentu (*).

2. Prawo obowiązuie na przyszłość tylko.

3. Prawa co do Policyi i bezpieczeństwa, obowięzuią wszystkich w kraiu mieszkaiących.

Nieruchomości, nawet przez cudzoziemców posiadane, podlegaią prawu Francuzkiemu.

Prawom ściągaiącym się do ſtanu i zdatności osób, podlegaią Francuzi, choćby za granicą mieszkaiący.

4. Sędzia wymawiaiący się od sądzenia, pod pozorem, że prawo milczy, ciemne ieſt, albo niedoſtateczne; może bydź pociąganym, iako winny odmówienia sprawiedliwości.

5. Nie iest wolno Sędziom w sprawach przed nich wytaczanych, dawać wyroki w sposobie ogólnych i urządzaiących przepisów.

6. Nie można przez prywatne umowy ubliżać prawom, tyczącym się porządku publicznego i dobrych obyczaiów.

PRZYPISY.

[*] *Metr* iest zasada wszystkich miar dziesiętnych, używanych teraz we Francyi; iest to dziesięcio milionowa część odległości bieguna północnego od równika; równy iest trzem stopom dawnym Paryzkim, i blisko ośmsetnym częściom stopy, czyli równy iest 3,078444; to uczyni ieden łokieć Warszawski i blisko siedm dziesiątych części łokcia, czyli 1,679,151. *Myriametr* zamyka w sobie dziesięć tysięcy Metrów, czyli stop Paryzkich 30784,44, albo łokci Warszawskich 16791,512727. Rachuiąc na milę Warszawską 12,000 łokci, to Myriametr uczyniłby mało co więcéy nad iednę i ćwierć mili

Jest wyrok Rządu Francuzkiego, w którym są umieszczone odległości od Paryża, wszystkich mieysc, stołecznych każdego Departamentu Francyi.

XIĘGA PIERWSZA

o OSOBACH

TYTUŁ I.

O używaniu i utracie Praw Cywilnych.

DZIAŁ I.

O używaniu Praw Cywilnych.

7. Używanie Praw Cywilnych, nie iest zawisłe od ſtanu *Obywatela*, który ſtan nabywa się i utrzymuie iedynie, podług prawa Konſtytucyynego.

8. Każdy Francuz używać będzie praw cywilnych.

9. Każda osoba we Francyi, zrodzona z cudzoziemca, może żądać w ciągu roku, po wyyściu z małoletności, aby za *osobę Francuzką* miana była; byleby oświadczyła urzędownie, ieżeli mieszka we Francyi, że chce w niéy zoſtać; a ieżeli mieszka za granicą, że chce we Francyi osiąść, i w ciągu roku rachuiąc od dnia takiego oświadczenia, przeniosła swe zamieszkanie do Francyi (1).

10. Każde dziecię, zrodzone z Francuza w kraiu obcym, ieſt Francuzem.

Każde dziecię, zrodzone w kraiu obcym z Francuza, który utracił ſtan Francuza, może ten ſtan odzyskać, dopełniaiąc prawideł przepisanych artykułem 9.

11. Cudzoziemiec takichże samych praw cywilnych używać będzie we Francyi, iakie są, albo będą dozwolone Francuzom, przez traktaty z narodem, do którego ten cudzoziemiec należy (2).

12. Cudzoziemka biorąca za męża Francuza, wchodzi w ſtan męża swego.

13. Cudzoziemiec któremu Cesarz pozwolił zamieszkać we Francyi, używać będzie wszyſtkich praw cywilnych, dopóki mieszkać nie przeſtanie.

14. Cudzoziemiec, nawet nie mieszkaiący we Francyi, może bydź pociąganym do trybunałów Francuzkich, o wykonanie zobowiązań zaciągniętych z Francuzem we Francyi; może bydź pociąganym przed trybunały francuzkie, o zobowiązania, które zaciągnął w kraiu obcym z Francuzem (3).

15. Francuz może bydź pociąganym przed trybunał we Francyi, o zoboobowiązania w kraiu obcym zawarte, nawet z cudzoziemcem.

16. We wszyſtkich sprawach innych, oprócz handlowych, cudzoziemiec Powód obowiązany złożyć rękoymią na zapłatę kosztów i szkód wszelakich, wypływaiących z processu, wyiąwszy gdyby posiadał ma-

iątek nieruchomy we Francyi doſtatecznéy wartości do takiéy zapłaty (4).

DZIAŁ II.

O utracie Praw Cywilnych.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O utracie Praw Cywilnych przez utratę ſtanu Francuza.

17. Przeſtaie bydź Francuzem: 1) kto nabywa naturalizacyi w kraiu obcym. 2) kto przyymuie urzędy publiczne obcego Rządu bez pozwolenia Cesarza. 3) Nakoniec kto w jakikolwiek sposób czyni założenia w kraiu obcym, bez myśli powrotu.

Założenia handlu nie mogą bydź nigdy uważane, że się dzieią w myśli nie powrócenia do kraiu.

18. Francuz po utraceniu ſtanu Francuza, może go odzyskać, wracaiąc do Francyi za pozwoleniem Cesarza, i oświadczaiąc że chce w kraiu francuzkim pozoſtać, i że się zrzeka wszelkich różnic ſtanu, prawu francuzkiemu przeciwnych.

19. Francuzka za cudzoziemca idąc, wchodzi w ſtan iego; owdowiawszy, może odzyskać ſtan francuzki, byleby mieszkała we Francyi, albo powróciła do tego kraiu za pozwoleniem Cesarza, i oświadczyła, że chce we Francyi zamieszkać ſtale.

20. Osoby odzyskuiące ſtan Francuza, w przypadkach wyrażonych artykułami 10. 18. 19. w ten czas dopiero używaią tego ſtanu, gdy dopełnią warunków dla nich przepisanych w tychże artykułach; i od tego czasu dopiero korzyści z praw, do których się wrócili, służyć im będą.

21. Francuz przyymuiący służbę woyskową za granicą, albo wchodzący w towarzyſtwo woyskowe obce bez pozwolenia Cesarza, traci imie Francuza.

Nie może wrócić do Francyi bez pozwolenia Cesarza, ani odzyskać ſtanu Francuza, nie dopełniwszy warunków wyznaczonych cudzoziemcowi, gdy chce obywatelem zoſtać; przez to iednak nie nadwerężaią się kary uſtanowione prawami kryminalnemi względem Francuzów, którzy nosili, albo nosić będą broń przeciw własnéy oyczyznie.

ODDZIAŁ DRUGI,

O utracie Praw cywilnych przez skutek kar Sądowych.

22. Skazanie na kary, których skutek odbiera skazanemu wszelkie uczeſtnictwo Praw cywilnych, niżéy wyrażonych, śmierć cywilną pociąga za sobą.

23. Skazanie na śmierć naturalną, sprawuie śmierć cywilną.

24. Inne kary cielesne dozgonne, tyle tylko śmierć cywilną przynoszą, ile prawo ten skutek przywięzuie do nich.

25. Przez śmierć cywilną, traci skazany własność wszyſtkich dóbr, które posiadał; spadek otworzony ieſt dla wszyſtkich dziedziców po nim; ci obeymuią dobra iego w takim samym sposobie, iak gdyby umarł naturalnie i bez teſtamentu.

Nie może iuż więcéy bydź uczeſtnikiem żadnego spadku, ani przenosić na kogo prawa pod tym tytułem do dóbr nabytych późniéy.

Nie może ani rozporządzać dobrami swemi, w całości lub w części, bądź przez darowizny między żyiącemi, bądź przez testamenta, ani cokolwiek bądź przyymować pod tym tytułem, chyba tylko na alimenta.

Nie może bydź opiekunem, ani mieć iakiekiegożkolwiek wpływu do opieki.

Nie może bydź świadkiem w akcie uroczystym, albo urzędowym, ani przypuszczanym do świadczenia w sądzie.

Nie może ſtawać w sądzie, ani iako Powód, ani iako Pozwany, tylko pod imieniem i przez zastępſtwo szczególnego Kuratora, przydanego od Trybunału, do którego sprawa wniesiona.

Nie może wchodzić w małżeńskie związki, któreby iakiżkolwiek skutek cywilny przynosiły.

Jeżeli zawarł pierwéy małżeński związek, ten się rozwięzuie, co do wszelkich skutków cywilnych.

Współmałżonek i dziedzice po ſtraconym, mogą używać praw im służących, i działać iakby po naturalney iego śmierci (5).

26. Skazania woczne przynoszą śmierć cywilną dopiero od dnia, w którym są wykonane, bądź rzeczywiście, bądź w wizerunku.

27. Skazania zaoczne nie sprawuią śmierci cywilnéy, aż po pięciu latach naſtępnych, rachuiąc od dnia, w którym wykonany był wyrok w wizerunku, i przez ten czas pięcioletni skazany stawić się może (6).

28. Skazani zaocznie, pozbawieni będą przez lat pięć, albo do czasu osobiſtego ich ſtawienia się, lub przytrzymania ich w tym przeciągu, używania praw cywilnych.

Dobra ich zarządzane będą, i prawa utrzymywane, tak iak nieprzytomnych.

29. Gdy skazany zaocznie ſtawi się dobrowolnie w przeciągu lat pięciu, rachuiąc od dnia wykonania wyroku, albo gdy w tym czasie poimany był i uwięziony, tém samém wyrok zaoczny, upada sam przez się, oskarżony odzyskuie posiadanie wszyſtkich dóbr swoich, sądzony będzie na nowo; i ieżeli tym nowym wyrokiem skazany zoſtanie na tęż samę karę, albo na inną, śmierć cywilną pociągaiącą za sobą, skutek téy kary zacznie się dopiero od dnia wykonania powtórnego wyroku (7).

30. Jeżeli skazany zaocznie ſtawił się, albo był przytrzymany dopiero po pięciu latach, i przez nowy wyrok otrzymał uwolnienie od kary, albo skazanym zoſtał na karę nie przynoszącą śmierci cywilnéy, powraca zupełnie do używania wszyſtkich praw swoich cywilnych na potém, a to od dnia w którym do sądu ſtanął; ale wyrok pierwszy zachowuie skutki przez śmierć cywilną ściągnione co do przeszłości, w przeciągu czasu między upłynieniem lat pięciu, i dniem ſtawienia się do sądu.

31. Jeżeli skazany zaocznie umrze, w przeciągu pozwolonych tych lat pięciu, nie ſtawiwszy się, ani będąc poimanym lub przytrzymanym; poczytany będzie za umarłego, w całkowitém używaniu praw swoich: Zaoczny wyrok zniszczony zoſtanie, samém przez się prawem nie szkodząc bynayniéy sprawie we względzie cywilnym, która przeciw dziedzicom po nim, drogą tylko cywilną toczona bydź może.

32. W żadnym przypadku przedawnienie kary, nie przywraca skazanemu używania praw cywilnych na przyszłość (8).

33. Dobra przez skazanego nabyte, od popadnienia w śmierć cywilną, i któreby się znalazły w posiadaniu iego, w czasie naturalnéy

śmierci, należą do narodu prawem takiém, iakie iest na dobra bezdziedziczne (9).

Jednakże wolno iest Cesarzowi dla wdowy, dzieci, albo krewnych skazanego, względem tych dóbr poczynić takie rozporządzenia, iakie ludzkość wskaże.

---

[1] *Domicilium* wyrażone będzie we wszystkich artykułach przez zamieszkanie, różni się od przebywania, mieszkania, czyli rezydencyi; iest cywilne, do używania Praw cywilnych; polityczne do używania praw politycznych; oddzielny iest tytuł o zamieszkaniu cywilném, zaczyna się od artykułu 102. o Zamieszkaniu politycznem iest mowa w prawach politycznych.

[2] Ten przepis zasadza się na wzaiemności, *Reciprocitas*, która wypływa z praw między narodami i traktatów.

[3] *Obligation*, *Engagement*, *Charge*, wyrażone bydź może popolsku, zobowiązanie, obowiązek, ciężar-

[4] Co się nazywa w Jurysprudencyi *actio*, to iest możność poszukiwania sądownie iakieykolwiek należytości swoiéy, to zawsze nazywać będziemy tym wyrazem Sprawa. *Acter* czyli po francuzku Demandeur, będzie popolsku Powód, *Citatus* czyli *Defendeur*, będzie Pozwany, czyli obżałowany, zaskarżony. *Cautio*, kaucya czyli rękoymia; *frais*, koszta; *Dommages interets*, szkody wszelakie, to iest poniesione szkody i pozbawienie zysku, *lucrum cessans*, *damnum emergens*. *Biens bona*, i iakikolwiek maiątek; *Biens meubles*. dobra ruchome, ruchomości; *Immeubles* nieruchomości.

[5] *Droit*, *jus*, Prawo. iakie mieć mogę do iakiey rzeczy czyli należytość. *Loi Lex* Prawo ustanowione, do którego stosować się potrzeba. *Jus* i *Lex*, w Polskim ięzyku iednym wyrazem Prawo iest wydane; iest to nieiaka cecha praw stanowionych, że to tylko przepisywać powinny, co iest należytością prawdziwą. Konstytucya czyli statut, iest Ustawa. Spadek *Succession*, *Heritier* Dziedzic, albo Dziedziczący po kim; otwarcie spadku iest chwila, od któréy zaczynaią się prawa i działania spadkowe. Tytuł iest to źrzódło, z którego iakieś prawo czyli należytość wynikać może. Darowizny między żyiącemi, *Donatio*. *Alimenta*, to iest wszystko to, cokolwiek na wyżywienie, odzienie, mieszkanie, i przyzwoite utrzymanie potrzebném bydź może. Akt iest to wszelka czynność prawna, sądowa; Akt uroczysty *solennel*, Urzędowy *Authentique*, są to czynności ze wszelkiemi formalnościami odbyte; Akt urzędowy wytłumaczony iest w artykule 1317.

[6] Skazanie *Condamnation*; Wyrok, *Decret*, *Jugement*; wocznie *Contradictoire*, to iest gdy strony stawaią; zaocznie, *par defaut* w przedmiotach cywilnych, *par contumace* w kryminalnych, gdy która strona nie stanęła. Wykonanie *Execution*. Wizerunek *Effigie*.

[7] Samem przez się prawem, sam przez się, *de plein droit*, Ipso jure, to iest iak tylko to nastąpi, na czém zasadza się prawo. Nieprzytomny *absent* iest osobny tytuł o nieprzytomnych, zaczyna się od artykułu 112.

[8] Przedawnienie, *Prescription* iest ostatni tytuł w Xiędze Trzeciéy o przedawnieniu.

[9] Dobra bezdziedziczne, maiątek bezdziedziczny, to iest takie dobra, które nie spadaią na krewnych, albo na inne szczególne Osoby *Bona vacantia*, Prawem iakie iest na dobra bezdziedziczne, *par droit de déshérence*, Jus in caduca bona.

TYTUŁ II.

O Aktach stanu cywilnego.

DZIAŁ I.

Urządzenia ogólne.

34. Akta stanu cywilnego wyrażać będą; rok, dzień, godzinę ich przyięcia, nazwisko, imie, wiek, stan i mieysce zamieszkania wszystkich osób, które są w nich wzmiankowane.

35. Urzędnicy ſtanu cywilnego, nie mogą nic wciągać w akta które przyymuią, ani przez przypisy, ani przez oznaczenia iakiekolwiek, tylko to, co ſtawaiący zeznać powinien.

36. W przypadkach, gdy ſtrony interesowane nie są obowiązane ſtawić się osobiście, będą mogły zaſtąpić siebie, przez umocowanego na to szczególnie i urzędownie.

37. Świadkowie do aktów ſtanu cywilnego, powinni bydź mężczyzni, mieć przynaymniéy dwadzieścia ieden lat skończonych, krewni albo inni; wybierani przez osoby interesowane.

38. Urzędnik ſtanu cywilnego, przeczyta akta ſtronom ſtawaiącym, albo umocowanym przez nich, i świadkom.

O dopełnieniu téy formalności wzmianka w aktach uczyniona będzie.

39. Podpisane będą te akta przez urzędnika ſtanu cywilnego, przez ſtawaiących, i przez świadków; albo uczyni się wzmianka o przyczynach, które przeszkadzały do podpisania się ſtawaiącym i świadkom.

40. Akta ſtanu cywilnego wpisane będą w każdym gminie do iednego lub kilku reieſtrów, utrzymywanych na dwie ręce.

41. Na każdéy ſtronicy kart w reieſtrach, od piérwszéy do ostatniéy, położone będą liczby i oznaki szczególne, zro-

bione przez Prezydenta trybunału pierwszéy inſtancyi, albo przez iego zaſtępcę. (1).

42. Wpisywane będą akta w reieſtrach ciągle, nic białego papieru nie zoſtawuiąc; przekryślenia i odsyłacze zaświadczone będą, i podpisane równie iak same akta; nie będzie w nich nic pisane przez skracanie, ani żadna data samemi cyframi liczbowemi wyrażana.

43. Urzędnik ſtanu cywilnego, zakończy i podpisze reieſtra corocznie; i w przeciągu miesiąca ieden ich exemplarz złoży w archiwum gminném, a drugi w kancellaryi trybunału pierwszéy inſtancyi.

44. Umocowania i inne papiery, które powinny bydź przyłączone do aktów ſtanu cywilnego, po położeniu na nich oznaki przez składaiące ie osoby, i przez urzędnika ſtanu cywilnego; złożone będą w kancellaryi trybunału, z tym exemplarzem reieſtrów, który oddany bydź powinien do składu teyże kancellaryi.

45. Wolno iest każdemu wymagać wyciągów z reieſtrów ſtanu cywilnego, od osób skład tych reieſtrów utrzymuiących. Wydane wyciągi zgodne z reieſtrami, i zaświadczone prawnie przez Prezydenta trybunału, albo Sędziego zaſtępcę Prezydenta, mieć będą wiarę dopóty, dopóki o ich zfałszowanie zaskarżenie nie zaydzie.

46. Gdyby nie było reiestrów, albo zginęły; dowody na to przyymowane będą z pism i z świadków; i w takim przypadku, małżeństwa, urodzenia i śmierci, mogą bydź udowodniane tak przez reiestra i papiery zmarłych rodziców, iako też i przez świadków.

47. Każdy akt stanu cywilnego Francuzów i cudzoziemców, zrobiony w kraiu obcym, będzie miał wiarę, ieżeli był wykonany podług form w tymże kraiu używanych.

48. Każdy akt stanu cywilnego Francuzów w kraiu obcym, ważny będzie, ieżeli był przyiętym stosownie do praw francuzkich, przez Agentów dyplomatycznych, albo przez Konsulów.

49. W każdym przypadku, gdy wzmiankę aktu ściągaiącego się do stanu cywilnego, czynić wypada, na brzegu innego aktu iuż wpisanego, uczyni to urzędnik stanu cywilnego na przełożenie stron interesowanych w reiestrach ciągnących się ieszcze, albo złożonych w archiwach gminnych, a Pisarz trybunału pierwszéy instancyi, w reiestrach w kancellaryi złożonych; na ten koniec, urzędnik stanu cywilnego uwiadomi we trzech dniach Prokuratora Cesarskiego przy rzeczonym trybunale, aby pilnował uskutecznienia takiéy wzmianki, w sposobie iednakowym na obudwóch reiestrach.

50. Za każde uchybienie poprzedzaiącym artykułom, ze strony urzędników w tychże artyku-

tykułach wyrażonych, oskarżeni oni będą przed trybunałem pierwszey instancyi, i skazani na karę pieniężną, która sto franków przenosić nie może.

51. Każdy, pod którego straż złożone są reiestra, odpowiedzialnym iest cywilnie za wszystkie zfałszowania, wynikaiące, ale może poszukiwać ieżeli wypada, sprawców zfałszowania.

52. Każda zmiana, każdy fałsz w aktach stanu cywilnego, każde wpisanie tych aktów na karcie oddzielnéy, bądź w innym iakim sposobie a nie na reiestrach na to przeznaczonych, pociąga za sobą wynagrodzenia szkód wszelakich stronom; oprócz tego, sprowadza kary ustanowione w Kodexie kar.

53. Prokurator Cesarski przy trybunale pierwszéy instancyi, obowiązany iest do sprawdzania stanu reiestrów, przy składaniu ich w kancellaryi; spisze skrócony protokuł takiego sprawdzenia, doniesie uchybienia, albo wykroczenia urzędników stanu cywilnego, i nastawać będzie o kary na nich przepisane (2).

54. W każdym przypadku, gdy trybunał pierwszéy instancyi rozpoznawać będzie akta stanu cywilnego, wolno iest stronom odwołać się przeciw wyrokowi.

Wojewódzka Biblioteka Publ. w Białymstoku Czytelnia dla Dorosłych

Tytuł II.

DZIAŁ II.

O Aktach urodzenia.

55. Oświadczenia urodzin, we trzech dniach od przyyścia na swiat dziecięcia, mieyscowemu urzędnikowi ſtanu cywilnego uczynione będą: dziecię temuż będzie pokazane.

56. Urodzenie dziecięcia oznaymi oyciec, albo w braku iego Doktor, Chirurg, Akuszerka, Urzędnik zdrowia, albo inne przytomne przy połogu osoby; a ieżeli matka nie w swoiém zamieszkaniu połog odbywa; to osoba u którey porodziła.

Akt urodzenia spisany będzie natychmiast, w przytomności dwóch świadków.

57. W akcie urodzenia, wymieniony będzie dzień, godzina, mieysce urodzenia, płeć dziecięcia, imiona mu dane; i imiona, nazwiska, stan życia, mieysce zamiezkania rodziców iego i świadków.

58. Ktokolwiek znaydzie dziecię nowo narodzone, obowiązany będzie oddać go urzędnikowi ſtanu cywilnego; równie odzież i wszelkie rzeczy przy dziecięciu znalezione, i oznaymić wszyſtkie okoliczności czasu i mieysca znalezienia dziecięcia.

Spisany będzie na to dokładny protokuł w szczegółach, wyrażaiący ieszcze domniemany wiek dziecięcia, płeć, i imiona mu dane, i władzę cywilną, którey oddane było. Ten protokuł wpisany będzie w reiestra.

59. Jeżeli urodzi się dziecię w czasie żeglugi morskiey, akt urodzenia iego, spisany będzie we dwudzieſtu czterech godzinach, w przytomności oyca, ieżeli się na okręcie znayduie, i dwóch świadków wziętych z pomiędzy oficerów okrętu; a gdyby tych nie było, z pomiędzy ludzi okrętowych. Akt taki, zrobiony będzie na okrętach Cesarskich, przez oficera administracyi morskiey, a na okrętach korsarskich, kupieckich, przez kapitana, właściciela, lub szypra okrętu. Akt urodzenia wpisany będzie naſtępnie w reieſtrze osób na okręcie będących.

60. W naypierwszym porcie, do którego zawinie okręt, bądź dla spoczynku, bądź dla innéy przyczyny, wyiąwszy rozbroienie iego, oficerowie adminiſtracyi morskiey, kapitan, właściciel albo szyper, obowiązani będą złożyć dwie expedycye urzędowe aktów urodzenia, które spisali; iezeli w porcie francuzkim, to u przełożonego nad wpisami morskiemi, a ieżeli w obcym porcie, to w ręce Konsula.

Jedna z tych expedycyy, zoſtanie w kancellaryi wpisów morskich, albo w kancellaryi Konsula, druga posłana będzie do ministra morskiego, który kopiią zaświadczoną przez siebie, każdego z tych aktów, odeśle do urzędnika ſtanu cywilnego, gdzie ma za-

mieszkanie oyciec dziecięcia, albo matka, gdy oyciec nieznany; ta kopiia wciągniona będzie zaraz w reiestra.

61. Gdy okręt ſtanie w porcie dla rozbrojenia, złożony będzie reieſtr osób okrętowych w kancellaryi przełożonego nad wpisami morskiemi, który pośle iednę expedycyą podpisaną przez siebie aktu urodzenia, do urzędnika ſtanu cywilnego, gdzie ma zamieszkanie oyciec dziecięcia, albo matka, ieżeli oycieć niewiadomy, ta expedycya natychmiaſt wpisana będzie w reieſtra.

62. Akt uznania dziecięcia, wpisany będzie na reieſtrach podług swoiéy daty, i zrobiona będzie o nim wzmianka na brzegu aktu urodzenia, ieżeli się ten znayduie (3).

DZIAŁ III.

O Aktach Małżeńſtwa.

63. Nim naſtąpi obchód małżeński, urzędnik ſtanu cywilnego ogłosi dwie zapowiedzi, z ośmiodniową przerwą czasu między niemi, w niedzielę, przededrzwiami domu gminnego, Te zapowiedzi i akt ich zapisania, wyrażać będą: imiona, nazwiska, stan życia, i zamieszkanie przyszłych małżonków; czyli są małoletni, albo pełnoletni: i imiona, nazwiska, stan życia, zamieszkanie ich oyców i matek; nadto ten akt wyrazi dni, mieysca, godziny w których zapowiedzi ogłoszone były, i wpisany będzie w reieſtr ieden, w którym położone będą na każdéy ſtronicy kart, liczby i oznaki szczególne, podobnie iak się mówiło w artykule 41, i składany corocznie w kancellaryi trybunału okręgu.

64. Wyciąg z aktu zapowiedzi, zawieszony będzie na drzwiach domu gminnego, przez dni ośm od piérwszéy zapowiedzi do drugiéy; obchód małżeński dopiero dnia trzeciego, nie rachuiąc dnia ogłoszenia, po drugiéy zapowiedzi, uskutecznionym bydź może.

65. Jeżeli obchód małżeński w przeciągu roku od upłynionego czasu zapowiedzi, wykonanym nie był, to nie może bydź wykonany, aż po nowych zapowiedziach, podług wyższych przepisów.

66. Akta przeciwieństw do małżeństwa, podpisane będą na oryginale i na kopii przez osoby sprzeciwiaiące się, albo ich pełnomocników szczególnych i urzędowych; wręczone będą z kopiią pełnomocnictwa ſtronom osobiście albo w ich zamieszkaniu, i urzędnikowi ſtanu cywilnego, który podpisze na oryginale, że ie widział.

67. Urzędnik ſtanu cywilnego zrobi bez odwłoki wzmiankę w krótkości przeciwieństw, na reiestrze zapowiedzi; równie na brzegu wpisania rzeczonych przeciwieńſtw, uczyni

wzmiankę wyroków, lub innych aktów znoszących takie przeciwieństwa, ktorych aktów expedycya oddaną mu była.

68. Gdy iakie przeciwieństwo zaydzie, urzędnik ſtanu cywilnego nie może zezwolić na obchod małżeński, póki to przeciwieństwo zniesioném nie zoſtanie, a to pod karą trzechset franków, i wynagrodzeniem szkód wszelakich.

69. Gdy przeciwieństwa nie masz, uczyniona o tém będzie wzmianka w akcie małżeństwa; a ieżeli w kilku gminach zapowiedzi były, to złożą strony zaświadczenie urzędnika stanu cywilnego każdego gminu, że nie znayduie się żadne przeciwieństwo.

70. Urzędnik stanu cywilnego, każe sobie złożyć akt urodzin każdego z przyszłych małżonków. Jeżeli z nich które iest w niemożności doſtania takowego aktu, może ten zaſtąpić, składaiąc urzędowy akt znania wydany przez Sędziego pokoiu mieysca, w którém się urodził, albo w którém zamieszkał.

71. Taki akt znania, zawierać w sobie będzie, zeznanie siedmiu świadków, iakiey-kolwiek płci, krewnych lub nie krewnych; o imionach, nazwisku, stanie życia, zamieszkaniu, przyszłego małżonka, równie iako oyca iego i matki, ieżeli są znani; o mieyscu, i ile możności o czasie

urodzenia iego, o przyczynach przeszkadzaiących do złożenia na to aktu. Świadkowie podpiszą akt znania, i Sędzia pokoiu; a gdyby który podpisać nie mógł, lub nie umiał, wzmianka o tém zrobiona będzie.

72. Akt znania podany będzie trybunałowi pierwszéy inſtancyi mieysca, w którém małżeńſtwo ma bydź obchodzone. Trybunał wysłuchawszy Prokuratora Cesarskiego, wyda, albo odmówi potwierdzenie swoie, w miarę znalezionych doſtatecznych, albo niedoſtatecznych zeznań świadków i przyczyn, przeszkadzaiących okazaniu aktu urodzenia.

73. Urzędowy akt zezwolenia oyców i matek, albo dziadów i babek, albo w braku tych, familii, zamykać będzie imiona, nazwiska, stan życia, zamieszkanie przyszłego małżonka, i wszyſtkich osób do aktu wpływaiących, iako też i ſtopień ich pokrewieńſtwa.

74. Małżeńſtwo obchodzone będzie w gminie, w którym iedno z małżonków zamieszkało. To zamieszkanie co do małżeńſtwa uważa się przez ciągłe sześciomiesięczne w jednym gminie mieszkanie.

75. W dniu przez ſtrony oznaczonym, po upłynionym czasie od zapowiedzi, urzędnik ſtanu cywilnego, w domu gminnym, w przytomności czterech świadków, krewnych lub nie krewnych, przeczyta ſtronom wzwyż rzeczone akta, względem ſtanu i formalności

małżeńskiego związku, i Rozdział VI. z tytułu o *Małżeństwie względem wzaiemnych praw i powinności małżonków*; oświadczą ſtrony iedna po drugiéy, iż chą się pobrać za małżonków, i urzędnik w imieniu prawa, wyrzecze: iż są złączeni małżeńskim związkiem, i akt do tego stosowny natychmiast spisze.

76. Wyrażone będą w akcie małżeńskim:

1). Imiona, nazwiska, ſtan życia, wiek, mieysce urodzenia, i zamieszkania małżonków.

2). Czyli są małoletni, albo pełnoletni.

3). Imiona, nazwiska, ſtan życia, zamieszkanie oyców ich i matek.

4). Zezwolenie oyców i matek, dziadów i babek, i familii w przypadkach, gdzie tego potrzeba.

5). Akta uszanowania ieżeli zaszły (4).

6). Zapowiedzi w różnych zamieszkaniach.

7). Przeciwieńſtwa, ieżeli iakie były, ich zniesienia albo wzmianka, że żadnego nie było.

8). Oświadczenie ſtron, iż się biorą za małżonkw, i ogłoszenie związku między niemi, przez urzędnika publicznego.

9). Imiona, nazwiska, wiek, ſtany życia; zamieszkania świadków, ich zeznania, czyli są krewnemi lub powinowatemi małżonków, z któréy ſtrony, i w jakim ſtopniu.

DZIAŁ IV.

O Aktach Smierci.

77. Nie można pochować żadnego umarłego, bez pozwolenia wydanego bezpłatnie, i na papierze nieſtęplowanym, od urzędnika ſtanu cywilnego; ten zaś takiego pozwolenia, udzielić nie może, póki się nie uda do umarłego, dla przekonania się o iego śmierci, i dopiero we dwadzieścia cztery godzin od śmierci, pochowanie bydź może, oprócz przypadków urządzeniami policyi przewidzianych.

78. Akt śmierci spisze urzędnik ſtanu cywilnego, na zeznanie dwóch świadków. Ci świadkowie ile możności, z naybliższych krewnych albo sąsiadów bydź powinni; a ieżeli osoba umarła nie w mieyscu zamieszkania swoiego, to osoba u któréy śmierć zaszła, i ieden krewny albo obcy.

79. W akcie śmierci wyrażone będą: imiona, nazwiska, wiek, ſtan życia, i zamieszkanie osoby umarłéy; imiona i nazwiska iéy małżonka, ieżeli umarła osoba w małżeństwie, albo w ſtanie wdowim była; imiona, nazwiska, wiek, ſtan życia i zamieszkanie świadków, i ieżeli są krewni, ſtopień ich pokrewieńſtwa.

Ten akt nadto zawierać będzie, ile dowiedzieć się o tém można, imiona, nazwiska, ſtan życia, zamieszkanie oy-

ca i matki umarłego, i mieysce iego urodzenia.

80. W przypadku śmierci w szpitalach woyskowych, cywilnych, albo innych domach publicznych, przełożeni, rządzcy, zawiadowcy i gospodarze tych domów, są obowiązani uwiadomić o tém we dwudziestu czterech godzinach urzędnika stanu cywilnego, który przyydzie przeświadczyć się o śmierci, i spisze akt stosownie do artykułu poprzedzaiącego, według powziętych zeznań i obiaśnień.

Utrzymywane będą nadto w rzeczonych szpitalach i domach reiestra przeznaczone na wpisy zeznań takich i obiaśnień.

Urzędnik stanu cywilnego odeśle akt śmierci urzędnikowi mieysca ostatniego zamieszkania osoby umarłéy, który go zapisze w reiestra.

81. Gdy będą ślady albo poznaki gwałtowney śmierci, albo inne okoliczności, daiące o niéy podeyrzenie, nie można pochować umarłego, dopóki urzędnik policyyny, w przytomności doktora, albo chirurga nie spisze protokułu względem stanu trupa, i okoliczności do tego wpływaiących; równie względem zebranych obiaśnień, co do imion, nazwiska, wieku, stanu życia, mieysca urodzenia i zamieszkania osoby umarłéy.

82. Urzędnik policyyny powinien przesłać zaraz urzędnikowi stanu cywilnego mieysca, w którem osoba umarła, wszelkie uwiadomienia, wyrażone w swoim protokule, podług których akt śmierci spisany będzie.

Urzędnik stanu cywilnego, pośle tego aktu expedycyą urzędnikowi zamieszkania, ieżeli iest znane osoby zmarłéy: ta expedycya wciągnięta będzie w reiestra.

83. Pisarze kryminalni, obowiązani są przesłać we dwudziestu czterech godzinach po wykonaniu wyroków na śmierć skazuiących, urzędnikowi stanu cywilnego mieysca, w którém skazany śmierć poniosł, wszelkie uwiadomienia, wyrażone w artykule 79, podług których akt śmierci spisany będzie.

84. W przypadku śmierci w więzieniach, albo w domach zamknięcia i przytrzymania, zarządzaiący lub dozorcy, doniosą natychmiast urzędnikowi stanu cywilnego, który się tam uda, podług artykułu 80, i akt śmierci spisze.

85. We wszelkich przypadkach gwałtowney śmierci, albo w więzieniach, zamknięciach, albo wykonaniu skazań na utratę życia, żadna wzmianka uczyniona nie będzie o tych okolicznościach, i akta śmierci napisane będą prostym sposobem, podług prawideł wyrażonych w artykule 79.

86. Na przypadek śmierci w czasie podróży morskiéy, spisany będzie akt śmierci we dwudziestu czterech godzinach w przytomności

dwóch świadków wziętych z pomiędzy oficerów okrętu, a w tych braku z pomiędzy ludzi okrętowych. Ten akt spisany będzie, ieżeli na okręcie Cesarskim, przez urzędnika administracyi morskiéy; a przez kapitana, właściciela lub szypra na okręcie kupieckim, lub korsarskim. Akt śmierci wpisany będzie zaraz pod reiestrem osób okrętowych.

87. W pierwszym porcie, do którego czy dla odpoczynku, czyli dla innéy przyczyny, oprócz rozbroienia, zawinie okręt, urzędnicy administracyi morskiéy, kapitan, właściciel, albo szyper, którzy spisali akta śmierci, są obowiązani złożyć dwie expedycye tych aktów, stosownie do artykułu 60.

Jak okręt do portu przybędzie dla rozbroienia, reiestr okrętowych osób złożony będzie w kancellaryi przełożonego nad wpisami morskiemi; ten expedycyą aktu śmierci, podpisaną przez siebie, prześle urzędnikowi stanu ciwilnego zamieszkania osoby umarłéy: expedycya taka wciągnięta zostanie w reiestra natychmiast,

DZIAŁ V.

O Aktach tyczących się stanu Cywilnego woyskowych za granicą Państwa.

88. Akta stanu cywilnego zrobione za granicą Państwa, tyczące się woyskowych lub innych osób przy woysku użytych, spisane

będą podług form wyrażonych przez poprzedzaiące urządzenia; zachowuiąc wyiątki w artykułach następuiących zawarte.

89. Kwatermistrz w każdym korpusie, z jednego lub kilku batalionów albo szwadronów; i kapitan dowódzca w innych korpusach, dopełnią obowiązków urzędnika stanu cywilnego: toż samo dopełni inspektor rewii, przydany do woyska lub korpusu iakiego, co do oficerów bez woyska, i osób przy woysku użytych.

90. W każdym korpusie woyskowym utrzymywany będzie reiestr dla aktów stanu cywilnego, tyczących się osób tegoż korpusu, i inny przy sztabie woyska, albo korpusu, dla aktów cywilnych tyczących się oficerów bez woyska, i osób przy woysku użytych; te reiestra równym sposobem utrzymywane będą, iak inne reiestra korpusów i sztabów, i złożone w archiwach woiennych, gdy korpus i woyska powrócą do kraiu Państwa.

91. Liczby na stronicach kart i oznaki szczególne, położone będą przez oficera dowódzcę, na reiestrach każdego korpusu; a na reiestrach przy sztabie, przez naczelnika sztabu ieneralnego.

92. Oświadczenie urodzin przy woysku, uskutecznione bydź powinno w przeciągu dni dziesięciu od urodzenia.

93. Oficer utrzymuiący reiestr stanu cywilnego, w dniach dziesięciu od wpisania aktu

urodzenia w rzeczony reiestr, powinien wyciąg tego aktu przesłać urzędnikowi stanu cywilnego mieysca, gdzie było ostatnie zamieszkanie oyca dziecięcia albo matki, ieżeli oyciec nie iest znany.

94. Zapowiedzi małżeństwa woyskowych, i użytych przy woysku, odbywać się będą w mieyscu ostatniego ich zamieszkania; i nadto umieszczone będą na dwadzieścia pięć dni, przed obchodem małżeńskim, w rozkaz dzienny korpusu, dla osób do iednego korpusu należących; a w rozkaz dzienny woyska, lub korpusu woyska, dla oficerów bez woyska, i użytych przy nim osób.

95. Jak tylko wpisany będzie w reiestrze akt obchodu małżeńskiego, natychmiast oficer utrzymuiący reiestr, pośle expedycyą tegoż aktu, urzędnikowi stanu cywilnego, ostatniego zamieszkania małżonków.

96. Akta śmierci spisywane będą w każdym korpusie przez kwatermistrza; a dla oficerów bez woyska, i użytych przy nim osób, przez inspektora rewii woyska, na zaświadczenie trzech świadków; wyciąg z tych reiestrów, posłany będzie w dniach dziesięciu urzędnikowi stanu cywilnego mieysca, w którem było ostatnie zmarłego zamieszkanie.

97. W przypadkach śmierci w szpitalach woyskowych, polowych, lub mieyscowych, spisany będzie na to akt, przez rządzcę tych szpitalów, i przesłany kwatermistrzowi korpusu, albo inspektorowi rewii woyska, lub korpusu woyska, do którego umarły należał. Ci oficerowie odeślą expedycyą tego do urzędnika stanu cywilnego mieysca, w którém ostatnie zamieszkanie umarłego było.

98. Urzędnik stanu cywilnego zamieszkania stron, obowiązany wciągnąć zaraz w reiestra expedycyą aktu stanu cywilnego, przysłaną sobie od woyska.

DZIAŁ VI.

O sprostowaniu Aktów stanu Cywilnego.

99. Gdyby żądano sprostowania aktu stanu cywilnego, trybunał przynależny stanowić będzie, z dozwoleniem apellacyi, i na wnioski Prokuratora Cesarskiego. Strony interesowane przywołanemi będą, ieżeli tego potrzeba.

100. Wyrok sprostowania nigdy użytym bydź nie może przeciw stronom interesowanym, gdy go nie żądały, albo do tego przywołanemi nie były.

101. Wyroki sprostowania natychmiast po ich przysłaniu, wpisane będą w reiestrach, przez urzędnika stanu cywilnego, i wzmianka o tém uczyniona będzie na brzegu aktu poprawionego.

---

[1] *Procureur*, *Mandataire*, *Fonde de pouvoir*, Umocowany, Pełnomocnik. Jest osobny Tytuł Trzynasty w Xię-

dze Trzeciéy o Pełnomócnictwie. Liczby i oznaki szczególne, to iest paginy i paraphy, *Paraph*: iest to skrócony znak, który za podpis czasem używany bywa, albo się kładzie przy podpisie, iest to gatunek cyfrowania.

[2] *Extrait*, Extrakt, to iest wyciąg z aktów; *Procès verbal*, to iest Protokuł, Sommaire, skrócony. Gmin *Commune*, Urząd mieyscowy, *Municipalité*.

[3] Różne są gatunki i nazwiska aktów: *Minut*, pierwsze napisanie aktu, na którym są podpisy i stron i urzędnika, przed iakim akt czyniony, akta takie zostaią się w kancellaryi urzędow, nazywać ie będziemy Akta Oryginalne. Oryginał iest ogolne nazwisko aktu pierwszy raz napisanego, oddany bydź może stronom, i nazywać go będziemy tym wyrazem tylko Oryginał, z tego względu szczególniéy, że pierwszy raz iest pisany. Oryginał taki nazywa się *Brevet*. Rescriptum, ieżeli w aktach oryginalnych nie iest pisany, ale wydany stronie. Oryginał nazwać można, Pismo pierwiastkowe, pierwopism: są przypadki wyrażone w Kodexie, w których akta nie mogą bydź ważne, ieżeli ich oryginały nie są w aktach, czyli ieżeli ich nie masz *minute*. Przepisanie aktu oryginalnego na innym papierze, nazywa się kopiia, expedycya. Przepisanie aktu szczególnego z aktów, nazywa się wyciąg, Extrakt. Między kopiią a expedycyą mała zachodzi różnica, kopiia uważa się z tego względu, że iest przepisaniem innego pisma, a expedycya, że iest pismo ze wszelkiemi formalnościami napisane, dla wydania temu do kogo należy Pierwszy wyciąg z aktów oryginalnych, czyli pierwsza kopiia, nazywa się Wyciąg urzędowy, *Grosse*; powaga takich wyciągow, idzie zaraz po oryginale, wytłumaczone to iest w Tytule Trzecim Xięgi Trzeciéy, gdzie iest mowa o dowodach Bywa ieszcze Copie figurée, to iest kopiia wystawuiąca zupełnie oryginał, w całym iego kształcie, ze wszystkiemi poprawami i znakami *Titre authentique*, to iest akt urzędowy, *acte sous seing privé*, akt albo pismo, z podpisem prywatnym- *Corps de l'acte*, to co iest wyrażone wewnątrz aktu. *Bon*, *Quitance* kwit, zakwitowanie, *Approuvé* Potwierdzenie. Visa, *Vue*, podpisanie przez kogo, że ten akt widział, że z iego wiedzą wychodzi; iest to gatunek stwierdzenia; *a la suite d'un acte*, napisanie pod aktem, *En marge*, na brzegu, *Au dos*, na wierzchu, *Au pied*, na dole aktu, albo u spodu, pod spodem: *Rectification das actes*, sprostowanie aktów czyli poprawienie.

[4]

[4] *Profession*, stan życia albo powołanie. *Mineur*, *Minorennis*, małoletni *Majeur*, *Majorennis*, Pełnoletni. *Emancipé*, *Emancipatus*, usamowolniony, *Emancipatio*, usamowolnienie; *Interdit*, bezwłasnowolny, znaczenie tych wyrazow, obiaśnia Tytuł dziesiąty i iedynasty Xięgi pierwszey. Przeciwieństwo *Opposition*; akt znania, czyli że iest osoba znana, *L'acte de notoriété*; akt uznania, *l'acte de reconnaissance*; *Homologation* Potwierdzenie, czyli przyięcie urzędowe *Maison commune*, Dom gminny; *Acte respectueux*, akt uszanowania, wytłumaczony będzie w Tytule o Małżeństwie.

TYTUŁ III.

O zamieszkaniu.

102. Zamieszkanie każdego Francuza, co do używania praw iego cywilnych, iest mieysce w którém ma swoię główną osiadłość.

103. Odmiana zamieszkania następuie przez sam skutek mieszkania rzeczywistego w inném mieyscu, połączony z chęcią założenia w niém głównego siedliska.

104. Dowód takiey chęci okazuie się, przez oświadczenie wyraźne, uczynione przed mieyscowym urzędem tak mieysca, które się opuszcza, iako też i tego, do którego się przenosi.

105. W braku takiego wyraźnego oświadczenia, dowód chęci zależeć będzie od okoliczności,

106. Obywatel powołany do urzędu publicznego, czasowego, albo odwołalnego, zacho-

wa zamieszkanie które miał przedtém, ieżeli przeciwnéy chęci nie okazał.

107. Przyięcie urzędów dożywotnich, pociąga za sobą przeniesienie bezpośrzednie zamieszkania urzędnika na mieysce, w którém swóy urząd ma sprawować.

108. Zamieszkanie niewiasty zamężney tam się tylko uważa, gdzie i iey męża. Małoletni nie usamowolniony, ma swoie zamieszkanie u oyca, matki albo opiekuna; pełnoletni bezwłasnowolny mieć go będzie u kuratora swego.

109. Pełnoletni, służący albo pracuiący ciągle u kogo, zamieszkanie maią wspólne z osobą, którey służą lub pracuią, gdy z nią w tymże samym domu mieszkaią.

110. Zamieszkanie iest mieyscem otworzenia spadku.

111. Gdy strony lub iedna z nich w akcie iakim, do wykonania tegoż aktu, obiorą zamieszkanie gdzieindziey, a nie w rzeczywistém zamieszkaniu swoiém, to wręczenia, żądania i poszukiwania stosowne do tego aktu, mogą bydź czynione w zamieszkaniu umówioném, i przed Sędzią tegoż zamieszkania.

---

[1] *Competence*, Przynależność albo przyzwoitość. *Tribunal competent*, Trybunał przynależny, to iest do ktorego władzy sprawa należy. *Demande*, *Requete*, *Requisition*, podobne maią znaczenia, iest to prośba, żądanie, przełożenie, podanie, wymaganie, skarga: *Signifier*, *notum facere*, *declarare*, *indicare*, oznaymić, uwiadomić urzędownie, wręczyć. Wręczenia czynione bydź powinny osobie, lub w iey zamieszkaniu, *in domicilio*. *Poursuite*, Prosekucya, poszukiwanie, użycie krokow sądowych. *Se pourvoir*, odwołać się, udać się do zwierzchności, udać się wyżey; *Attaquer*, nastawać; *Exercer ses droits*, *Jouir de ses droits*, używać praw swoich, wykonywać ie.

TYTUŁ IV.

O nieprzytomnych.

DZIAŁ I.

O domniemaniu nieprzytomności.

112. Gdy trzeba obmyślić zarządzanie w całości lub w części dóbr opuszczonych przez osobę podług domniemania nieprzytomną, i która nie ma pełnomocnika swego, ustanowi go trybunał pierwszey instancyi, na żądanie stron interesowanych.

113. Na żądanie strony udaiącéy się naypierwey, trybunał zleci Notaryuszowi, aby zastępował osoby miane za nieprzytomne co do inwentarzów, rachunków, działów, obrachowań, w których te osoby są interesowane.

114. Urzędnik publiczny obowiązany iest szczególniey czuwać nad dobrem osób, mianych za nieprzytomne, i iego tłumaczenie we wszystkiém co się ich tycze, iest potrzebne. (1)

DZIAŁ II.

O ogłoszeniu nieprzytomności.

115. Gdy osoba przestaie bydź przytomną na mieyscu zamieszkania swego, albo mieszkania, i od lat czterech żadney o niey wiadomości nie masz; osoby interesowane będą mogły udać się do Trybunału pierwszey instancyi, aby nie przytomność ogłoszona była.

116. Dla dowiedzienia nieprzytomności, Trybunał podług papierów i dowodów złożonych, nakaże, aby w przytomności Prokuratora Cesarskiego wyszukiwania czynione były w okręgu zamieszkania i mieszkania, ieżeli te mieysca są oddzielne.

117. Trybunał daiąc w tém wyrok, wzgląd mieć będzie razem, na powody nieprzytomności, i przyczyny mogące bydź na przeszkodzie, do powzięcia wiadomości, o osobie mianey za nieprzytomną.

118. Skoro tylko wyroki, tak przygotowawcze iak i stanowcze wydane będą, Prokurator Cesarski pośle ie natychmiast wielkiemu Sędziemu Ministrowi sprawiedliwości, który ie ogłosi. (2)

119. Wyrok ogłaszaiący nieprzytomność, dopiero w rok od wyroku nakazuiącego wyszukiwanie, wydany będzie.

DZIAŁ III.

O skutkach nieprzytomności.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O skutkach nieprzytomności, co do maiątku, który nieprzytomny posiadał w dzień zniknienia swego.

120. Gdy nieprzytomny nie zostawił pełnomocnika, do zarządzania maiątkiem swoim, dziedzice po nim miani za naybliższych w dzień zniknienia iego, albo ostatnich o nim wiadomości, na mocy wyroku stanowczego, ogłaszaiącego nieprzytomność, mogą wyrobić sobie, aby wprowadzonemi byli w tymczasowe posiadanie dóbr nieprzytomnego, które do niego należały, w dzień iego oddalenia się, albo ostatnich o nim wiadomości; z obowiązkiem, że złożą rękoymią co do bezpieczeństwa z ich zarządzania. (3)

121. Jeżeli nieprzytomny pełnomocnika zostawił, miani za naybliższych dziedziców, nie mogą nastawać o ogłoszenie nieprzytomności iego i wprowadzenie siebie w tymczasowe posiadanie iego maiątku; aż po upłynieniu lat dziesięciu, od zniknienia iego, albo od ostatnich o nim wiadomości.

122. Toż samo się ma rozumieć, gdy pełnomocnictwo ustanie, i w tym przypadku zarządzanie dóbr nieprzytomnego, obmyślone będzie, podług tego co powiedziano w dziale pierwszym ninieyszego tytułu.

123. Gdy dziedzice miani za zanayblizszych, otrzymaią wprowadzenie siebie w tymczasowę posiadanie; ieżeli iest testament, otworzony będzie na żądanie stron interesowanych, albo Prokuratora Cesarskiego przy trybunale; i zyskuiący zapisy, darowizny, równie iak ci wszyscy, którzy mieli prawo do dóbr po nieprzytomnym, zawisłe od warunku iego śmierci, mogą używać praw swoich tymczasowo, z obowiązkiem złożenia rękoymi.

124. Małżonek maiący wspólność maiątku, ieżeli obiera dla siebie dalsze wspólnictwo, może przeszkodzić wprowadzeniu tymczasowemu, i tymczasowemu używaniu praw wszelkich zawisłych od warunku śmierci nieprzytomnego, i obiąć lub zachować na mocy pierwszeństwa zarządzanie dobrami nieprzytomnego. Jeżeli małżonek żąda, aby wspólnictwo tymczasowo ustało, użyie praw swoich, co do wszelkich swoich zwrotów należytości prawnych i umownych, z obowiązkiem złożenia rękoymi na rzeczy podpadaiące powróceniu.

Żona obieraiąca dalsze wspólnictwo, zachowa prawo zrzeczenia się go potém. (4)

125. Posiadanie tymczasowe będzie tylko powierzeniem, które otrzymuiącym ie nadaie moc zarządzania dobrami nieprzytomnego, i wkłada na nich obowiązek zdania

mu rachunku, w przypadku gdyby się okazał, albo gdyby wiadomości o nim doszły.

126. Wprowadzeni w posiadanie tymczasowe, albo małżonek obieraiący dalszą wspólność, powinni postarać się o sporządzenie inwentarza ruchomości, i papierów nieprzytomnego, w przytomności Prokuratora Cesarskiego przy trybunale pierwszey instancyi; albo Sędziego pokoiu, wezwanego od tegoż Prokuratora Cesarskiego.

Trybunał rozkaże, ieżeli potrzeba, przedać wszystkie lub w części ruchomości. W przypadku przedaży, wartość stąd otrzymana na zysk obrócona będzie równie, iak i przychody dotąd zebrane.

Wprowadzeni w posiadanie tymczasowe, mogą wymagać dla bezpieczeństwa swoiego, aby trybunał wyznaczył osobę biegłą do przeyrzenia nieruchomości, dla oznaczenia ich stanu. Zdanie tey osoby, w przytomności Prokuratora Cesarskiego, potwierdzone będzie; koszta na to wzięte będą z maiątku nieprzytomnego.

127. Używaiący maiątku nieprzytomnego, przez wprowadzenie tymczasowe, albo przez prawne nim zarządzanie, obowiązani są oddać mu piątą tylko część przychodów, gdyby się stawił przed upłynieniem lat piętnastu, od dnia zniknienia swoiego; a dziesiątą, gdyby się nie okazał aż po piętnastu latach.

Po trzydziestu latach nieprzytomności, całe dochody do nich należeć będą.

128. Wszyscy używaiący maiątku, na mocy tylko wprowadzenia tymczasowego, nie mogą alienować, albo obciążać hipotekami nieruchomości nieprzytomnego.

129. Jeżeli od wprowadzenia w tymczasowe posiadanie, albo od czasu w którym małżonek maiący wspólnictwo, obiął zarządzanie dóbr nieprzytomnego, trwała nieprzytomność przez lat trzydzieści, albo sto lat upłynęło od urodzin nieprzytomnego, rękoymie zniesione będą; wszyscy maiący prawo, będą mogli domagać się działu dóbr nieprzytomnego, i sądowego wyroku trybunału pierwszey instancyi, nadaiącego zupełne posiadanie

130. Spadek po nieprzytomnym otworzony będzie od dnia dowiedziony śmierci iego, dla dziedziców naybliższych w owym czasie; a używaiący maiątku nieprzytomnego, powinni go powrócić, wyiąwszy zyski należne do nich na mocy artykułu 127.

131. Jeżeli w czasie wprowadzenia w posiadanie tymczasowe, stawi się nieprzytomny, albo bytność iego dowiedziona będzie, skutki wyroku ogłaszaiącego nieprzytomność, ustaną; bez naruszenia, ieżeliby użyte były, środków zachowawczych do zarządzania iego maiątkiem, przepisanych w dziale pierwszym tytułu ninieyszego.

132. Jeżeli nawet po ostatecznem wprowadzeniu, stawi się nieprzytomny, albo bytność iego dowiedziona zostanie, odbiera dobra swoie w stanie, w jakim się znayduią, wartość tych które były alienowane, albo dobra nabyte za wartość iego dóbr sprzedanych.

133. Dzieci nieprzytomnego, i zstępni w prostey linii, w lat trzydzieści rachuiąc od ostatecznego wprowadzenia, mogą równie wymagać powrócenia dóbr iego, iak iest powiedziano w artykule poprzedzaiącym.

134. Po wydaniu wyroku ogłaszaiącego nieprzytomność, każdy maiący iakie prawa do nieprzytomnego, poszukiwać ich powinien na tych tylko, którzy w posiadanie maiątku iego są wprowadzeni, albo którzy nim prawnie zarządzaią.

ODDZIAŁ II.

O skutkach nieprzytomności co do praw wypadkowych, mogących służyć nieprzytomnemu.

135. Ktokolwiek dopomina się prawa spadaiącego na osobę, którey byt nie iest uznany, dowieść powinien, że ta osoba była w tenczas, gdy to prawo spadło na nię; bez takiego dowodu, wymaganie iego przyiętém nie będzie.

136. Gdy się spadek otwiera, a do niego wezwana osoba, którey bytność nie iest uzna-

na, spadek ten przeydzie wyłącznie, do maiących z nią równe prawo, albo do tych któreyby prawo do tego spadku mieli, gdyby téy osoby nie było.

137. Przepisy dwóch poprzedniczych artykułów, maią mieysce, bez uszkodzenia spraw o dziedzictwo zanoszonych, i praw innych, mogących służyć nieprzytomnemu, albo iego zastępcom, albo maiącym od niego prawo sobie udzielone, i nie wygasłych aż po upłynieniu czasu, na przedawnienie ustanowionego. (5)

138. Póki się nie stawi nieprzytomny, albo sprawy w imieniu iego popierane nie będą; biorący po nim spadek, zatrzymaią zyski dobrą wiarą zebrane.

ODDZIAŁ III.

O skutkach nieprzytomności, co do Małżeństwa.

139. Nieprzytomny którego współmałżonek nowy związek zawarł, sam tylko ma prawo, nastawać przeciw takiemu związkowi, przez siebie, albo przez swego pełnomocnika opatrzonego w dowody, że nieprzytomny żyie.

140. Jeżeli nieprzytomny małżonek nie zostawi krewnych, zdatnych do dziedziczenia po nim, drugi małżonek może wymagać wprowadzenia siebie w tymczasowe maiątku posiadanie.

DZIAŁ IV.

O dozorze nad małoletniemi dziećmi oyca, który zniknął.

141. Jeżeli oyciec znikły, zostawił dzieci małoletnie, pochodzące ze wspólnego małżeństwa, matka nad niemi będzie miała dozor, i używać będzie wszelkich praw służących mężowi, co do ich wychowania, i zarządzania ich maiątkiem.

142. W sześć miesięcy po zniknieniu oyca, ieżeli matka umarła w czasie zniknięcia tego, albo ieżeli umrze przed czasem ogłoszenia oyca za nieprzytomnego; dozor nad dziećmi powierzony będzie przez radę familii, poprzednikom naybliższym, albo w ich niedostatku, opiekunowi tymczasowemu.

143. Toż samo służy, w przypadku takim, gdy małżonek znikły, zostawił małoletnie dzieci, z poprzedzaiącego małżeństwa spłodzone.

---

[1] *Inventaire*, Inwentarz, opis i reiestr rzeczy urzędowy. *Comptes*, Rachunki, *Partages* działy, albo podziały maiątkowe; *Liquidations*, obrachunki albo obrachowania. *Ministre public*, Urzędnik publiczny, to iest Komisarz albo Prokurator, Pełnomocnik rządowy przy sądach. *Présomption*, domniemanie.

[2] Rożne są gatunki wyrokow, *Jugement*, *sentence*; *Decret Provisoire*, Wyrok tymczasowy, ktory czasowie rozstrzyga i urządza, nim stanowczy wyrok nastąpi. *Preparatoire*, przygotowawczy, usposobiaiący sprawę do stanowczego wyroku. *Interlocutoire*. uła-

twiaiący częściowe, wpadkowe, poboczne okoliczności; od takich czasem istota sprawy zależy. *Contradictoire*, woczny, *Par defaut* albo *par contumace*, zaoczny. *Definitive* stanowczy. *En dernier ressort* ostateczny; *Passe en force de chose jugée* Prawomocny. od ktorego iuż nie masz apelacyi, albo że był ostatecznym, albo strony na nim przestały, choćby apelacya dopuszczona bydź mogła, albo że upłynął czas dozwolony na założenie apelacyi, albo też iest w takich przedmiotach, w ktorych prawo apelacyi nie dopuszcza. *En quete Inquisition*, wyszukiwanie, śledzenie sądowe, inkwizycya. *Interrogatoire*, badanie, wypytywanie, examinowanie sądowe, indagacye. Obszerniey o tém wszystkiem w procedurze, czyli w Postępowaniu sądowem.

[3] *Heritiers présomptifs*, krewni domniemani, czyli krewni miani za zanaybliższych, to się stosuie do uważania krewnych co do spadku za życia ieszcze osob, albo gdy ich śmierć nie dowiedziona ieszcze, po ktorych krewni maią brać spadek, i często się zdarza, że tacy krewni za naybliższych miani w jednym czasie, naybliższemi nie będą w czasie dalszym.

[4] Wspolność maiątku, wspolnictwo, *Communitas bonorum*, *Communauté*, *L'Epoux commun*, stosuie się do umow małżeńskich, względem maiątku; te wytłumaczone są obszernie w Tytule V. Xięgi trzeciey. *Reprises*, zwroty, są to powrocenia tego co się należy żonie i biorącym spadek, przy działach, albo spadku, albo wspolności, wyiśnione to iest w Tytule I. i V. Xięgi trzeciey. *Emploi*, obrocenie na zysk, albo danie, ulokowanie na procent, na stowe, albo iednym wyrazem obrocenie, ten wyraz w takim znaczeniu, w całym Kodexie często używany będzie.

[5] *Expert*, *artis peritus*, Biegły, iest to osoba albo osoby, wybrane zgodnie od stron, lub wyznaczone od sądu, do rozpoznania, do oszacowania rzeczy pewnych, i dania o nich zdania swoiego. Czynność taka ogolnie nazywa się *Expertise*, Sprawdzanie przez biegłych. Alienowanie, alienacya, alienowoć, *Aliénation*, *aliéner*, iest to pozbycie się rzeczy tym sposobem, że iey własność w inne ręce przechodzi. Stosuie się ten wyraz naywięcey względem rzeczy nieruchomych. *Représentants*, *Représéntation*, Zastępcy, zastępstwo, uważa się szczegolniey w spadkach, gdy osoby biorą mieysce tey, po ktorey pierwiastkowe miałyby prawo, iak naprzykład dzieci zastępuią oyca, wyłożone iest zastępstwo w Tytule I. Xięgi trzeciey. *Ayant-cause*, maiący prawo czyie, czyli udzielone sobie od kogo, *Ses Heritiers ou Ayant-cause*, Dziedzice iego, albo maiący iego prawo.

TYTUŁ V.

o Małżeństwie.

DZIAŁ I.

Przymiotach i warunkach potrzebnych do możności zawarcia małżeństwa.

144. Mężczyzna nieskończywszy lat ośmnastu, a kobieta piętnastu, nie mogą małżeństwa zawierać.

145. Może iednak Cesarz dla przyczyn ważnych, dadź dyspensę na lata.

146. Nie masz małżeńskiego związku, gdzie nie masz zezwolenia.

147. Nie można zawierać drugiego związku, bez rozwiązania pierwszego.

148. Syn przed skończonym dwudziestym piątym rokiem wieku swego, a córka przed skończonym dwudziestym pierwszym, nie mogą zawierać małżeństwa, bez zezwolenia oyca swego i matki; w przypadku różności zdań, dosyć iest na zezwoleniu oyca.

149. Jeżeli iedno z rodziców umarło, lub iest w niemożności oświadczenia woli swoiey, dosyć iest na zezwoleniu drugiego.

150. Jeżeli oyciec i matka umarli, albo są w niemożności oświadczenia woli swoiey, zastępuią ich dziadowie i baby; w przypadku różności zdań między dziadem i babą, iedneyże linii, dosyć iest na zezwoleniu dziada.

Jeżeli zachodzi niezgoda między dwoma liniiami, sama różność zdań zezwolenie nadaie.

151. Dzieci familii, doszedłszy lat wieku swego oznaczonych artykułem 148. obowiązane będą przed zawarciem małżeńskiego związku, prosić przez uroczysty akt uszanowania, o radę oyca i matki, albo dziadow i bab, gdy oyciec i matka nie żyią, lub są w niemożności oświadczenia woli swoiey. (1)

152. Od pełnoletności ustanowioney artykułem 148. aż do trzydziestu lat skończonych dla synów, a dwudziestu pięciu dla córek, akt uszanowania, przepisany artykułem poprzedniczym, i na który zezwolenie do związków małżeńskich nie nastąpiło, odnawiany będzie po dwa razy ieszcze, to iest raz co miesiąc, a w miesiąc po ostatniém odnowieniu, można, choć bez otrzymanego zezwolenia, związek małżeński zawrzeć.

153. Pó skończeniu lat trzydziestu, gdy nie iest otrzymane zezwolenie na akt uszanowania, można w miesiąc potém, przystąpić do obchodu małżeńskiego.

154. Akt uszanowania, oznaymiony będzie wstępnemu albo wstępnym, w artykule 151. oznaczonym przez dwóch Notaryuszów,

albo iednego i dwóch świadków, i w protokule na ten koniec spisanym wzmiąnka będzie o odpowiedzi.

155. W przypadku nieprzytomności wstępnego, któremu akt uszanowania uczyniony bydź powinien, bez względu na akt taki, obchód małżeński nastąpi, złożywszy wyrok, uznaiący nieprzytomność, albo w niedosatku takiego wyroku, inny nakazuiący wyszukiwanie; albo ieżeli ieszcze żaden żądowy wyrok nie wypadł, akt znania, wydany przez Sędziego pokoiu mieysca, na którém było wiadome ostateczne zamieszkanie wstępnego; ten akt zamykać będzie zeznanie czterech świadków, przywołanych urzędownie przez Sędziego pokoiu.

156. Urzędnicy stanu cywilnego, którzyby przystąpili do obchodu małżeństw, zawartych przez synow dwudziestu pięciu lat nie maiących, albo przez córki, które dwudziestu ieden lat nie skończyły, bez umieszczonego w aktach małżeństwa zezwolenia oyców i matek, albo dziadów i bab, albo familii gdy tego potrzeba, będą skazani za dopilnowaniem stron interesowanych, i Prokuratora Cesarskiego przy trybunale pierwszey instancyi mieysca, gdzie małżeństwo obchodzone, na karę ustanowioną przez artykuł 192, i na uwięzienie, które mniey nad sześć miesięcy trwać nie może.

157. Gdyby nie było aktów uszanowania, w przypadkach w których takie akta są przepisane, Urzędnik stanu cywilnego, przed którym związek małżeński zawarty, skazany będzie na tęż samę karę, i na uwięzienie naymniey miesięczne.

158. Urządzenia wyrażone w artykułach 148 149, i urządzenia artykułów 151, 152, 153, 154, i 155. tyczące się aktu uszanowania, który czyniony bydź powinien dla oyca i matki, w przypadkach przez też artykuły przewidzianych, stosuią się do dzieci naturalnych prawnie uznanych.

159. Naturalne dziecię nie uznane, albo które po uznaniu utraciło oyca i matkę, albo którego oyciec i matka nie są w stanie oświadczenia woli swoiey nie może się żenić przed dwudziestym pierwszym rokiem, nie otrzymawszy zezwolenia na to od opiekuna, który mu wyznaczony będzie do tego.

160. Gdyby nie było ani oyca, ani matki, ani dziada, ani baby, albo gdyby się wszyscy znaydowali w niemożności oświadczenia woli swoiey, synowie albo córki nie maiące lat dwadzieścia ieden, nie mogą wchodzić w stan małżeński, bez zezwolenia rady familii.

161. Zabronione iest małżeństwo w prostey linii między wszystkiemi zstępnemi i wstępnemi prawemi, albo naturalnemi i powinowatemi w teyże samey linii.

162. W linii poboczney, zabronione iest małżeństwo między bratem i siostrą, prawemi, albo naturalnemi, i powinowatemi w tymże samym stopniu.

163. Zabronione iest ieszcze małżeństwo między stryiem, wuiem, a synowicą i siostrzenicą; między ciotką a synowcem lub siostrzeńcem. (2)

164. Jednakże wolno iest Cesarzowi dla ważnych przyczyn, usunąć zabronienie w artykule powyższym oznaczone.

DZIAŁ II.

O formalnościach ściągaiących się do obchodu Małżeństwa.

165. Małżeństwo obchodzone będzie publicznie, przed urzędnikiem cywilnym zamieszkania iednego z oblubieńców.

166. Dwie zapowiedzi nakazane artykułem 63. w Tytule *o Aktach stanu cywilnego*, ogłoszone będą w urzędzie mieyscowym, gdzie każda ze stron zawieraiących małżeństwo, ma swoie zamieszkanie.

167. Jednakże, ieżeli zamieszkanie rzeczywiste, nie iest dłuższe nad sześć miesięcy na iedném mieyscu, oprócz zapowiedzi w tém mieyscu, uczynione bydź ieszcze powinny i w urzędzie mieyscowym ostatniego zamieszkania.

168. Jeżeli strony zawieraiące małżeństwo, albo iedna z nich co do związku małżeńskiego, zostaią pod władzą innych osób, zapowiedzi uczynione ieszcze bydź powinny, i w urzędzie mieyscowym zamieszkania tych osób, pod których władzą zostaią.

169. Cesarz albo osoby od niego na ten koniec wyznaczone, mogą dla ważnych przyczyn dadź uwolnienie od drugiey zapowiedzi.

170. Zawarte małżeństwo w kraiu obcym między Francuzami, albo między osobami z których iedna Francuzka druga nie Francuzka, będzie ważne, ieżeli obchodzone było, podług prawideł w tym kraiu zwyczaynych, byleby poprzedziły zapowiedzi, przepisane artykułem 63. w Tytule *o Aktach stanu cywilnego;* i żeby Francuzi nie chybili przeciw urządzeniom Działu poprzedzaiącego.

171. We trzy miesiące po powrocie Francuza do kraiu Państwa, akt obchodzonego małżeństwa w kraiu obcym, wciągnięty będzie w rejestra publiczne małżeństw mieysca, w którém zamieszka.

DZIAŁ III.

O przeciwieństwach do Małżeństwa

172. Prawo sprzeciwiania się do obchodu małżeńskiego, służy osobie zostaiącey w związku małżeńskim z jedną ze stron, która małżeństwo chce zawrzeć.

173. Oyciec, a w niedostatku oyca, matka, w niedostatku oyca i matki, dziadowie i baby maią prawo sprzeciwiać się małżeństwu swoich dzieci i zstępnych, choćby ci dwadzieścia pięć lat wieku swego skończyli.

174. Gdy żadnego ze wstępnych nie będzie, brat lub siostra, stryy, wuy lub ciotka, bracia lub siostry stryieczne, wuieczne, cioteczne pełnoletnie, w dwóch tylko przypadkach małżeństwu sprzeciwiać się mogą.

1) Gdy nie było otrzymane zezwolenie rady familiyney, przepisane artykułem 160.

2) Gdy zasadą przeciwieństwa iest obłąkanie umysłu przyszłego małżonka; takie przeciwieństwo, które Trybunał może usunąć w prostym sposobie, nie będzie nigdy przyięte, tylko pod warunkiem, żeby sprzeciwiaiący się nastawał o bezwłasnowolność tego, któremu się sprzeciwia, i wyrok względem tego, w czasie od Sądu wyznaczonym otrzymał.

175. W obudwóch przypadkach artykułu poprzedzaiącego, opiekun, albo kurator przez czas trwania opieki, albo kurateli, tyle tylko sprzeciwiać się może, ile iest upoważnionym do tego od rady familiyney, którą zwołać mocen.

176. Każdy akt przeciwieństwa wyrażać będzie przymiot, nadaiący prawo sprzeciwiania się; zamykać także będzie obranie zamieszkania, w którem małżeństwo ma bydź obcho-

dzone; powinien ieszcze zamykać, ieżeli nie iest uczynione przeciwieństwo na żądanie wstępnego, powody do niego; to wszystko pod karą nieważności, i zawieszenia urzędnika, który akt przeciwieństwa podpisał.

177. Trybunał pierwszey instancyi wyda wyrok w dniach dziesięciu, na żądanie zniesienia przeciwieństwa.

178. Jeżeli apellacya nastąpi, w dniach dziesięciu od pozwu, rozsądzona rzecz zostanie.

179. Jeżeli odrzucone iest przeciwieństwo, sprzeciwiaiący się, gdy nie są z liczby wstępnych, na wynagrodzenie szkód wszelakich skazani bydź mogą.

DZIAŁ IV.

O żądaniach nieważności Małżeństwa.

180. Małżeństwo zawarte bez dobrowolnego zezwolenia stron obudwóch, albo iedney z nich, przez nie tylko same, albo przez iednę z nich, która nie miała wolności zezwolenia, zaskarżone bydź może.

Gdy zaszła omyłka, co do osoby, ta tylko osoba zaskarżać może małżeństwo o nieważność, która w błąd wprowadzona była.

181. W przypadku oznaczonym w artykule poprzedzaiącym, wymaganie nieważności, nie może bydź przyięte, ieżeli strony mieszkały z sobą ciągle przez sześć miesięcy, od czasu, w którym małżonek odzyskał zupełnie samowolność, albo błąd od niego został poznany.

182. Małżeństwo zawarte bez zezwolenia oyca, matki, wstępnych, rady familiyney, w przypadkach wymagaiących takiego zezwolenia, zaskarżone bydź nie może, tylko przez osoby, których zezwolenie potrzebne było, albo przez małżonka, potrzebuiącego takiego zezwolenia.

183. Sprawa o nieważność, zanoszoną więcey bydź nie może, ani przez małżonków, ani przez krewnych, których zezwolenie żądaném było, ilekroć potwierdzili małżeństwo, wyraźnie lub niewyraźnie ci, których zezwolenie było potrzebne; albo gdy upłynął rok, bez odwołania się z ich strony, od czasu, w którym dowiedzieli się o tém małżeństwie; ani też może bydź więcey wnoszona przez małżonka, gdy się nie odwoływał ze swoiey strony, przez rok cały, od doyścia do wieku, w którym mógł sam przez siebie na małżeństwo zezwolić.

184. Każde małżeństwo, zawarte przeciw przepisom artykułów 144. 147. 161. 162. i 163. może bydź zaskarżone, bądź przez samych małżonków, bądź przez wszystkie osoby interesowane, bądź przez urząd publiczny.

185. Jednakże małżeństwo zawarte przez małżonków, nie maiących dostatecznego wieku, albo ieżeli ieden z nich takiego wieku nie doszedł, nie może iuż bydź więcey za-

skarżane, 1) gdy upłynęło sześć miesięcy od doyścia oboyga lub iednego z nich do przyzwoitego wieku. 2) gdy żona którey lat brakowało, przed upłynieniem sześciu miesięcy, przy nadziei została.

186. Oyciec, matka, wstępni, familia, którzy zezwolili na małżeństwo zawarte w przypadku oznaczonym artykułem poprzedzaiącym, nieważności wymagać nie mogą.

187. We wszystkich przypadkach, w których stosownie do artykułu 184. sprawa o nieważność może bydź wnoszona, przez osoby interesowane; krewni poboczni, albo dzieci innego małżeństwa, za życia małżonków nie mogą iey wnosić tylko wtenczas, gdy maią do tego powód istotny i rzeczywisty.

188. Małżonek z którego pokrzywdzeniem zawarte było drugie małżeństwo, może wymagać nieważności iego, nawet za życia małżonka, z którym w związku małżeńskim zostawał.

189. Jeżeli małżonkowie nowi zastawią się nieważnością pierwszego małżeństwa, ważność lub nieważność iego, naprzód osądzona bydź powinna.

190. Prokurator Cesarski, we wszystkich przypadkach, do których stosuie się artykuł 184. i pod ograniczeniami wyrażonemi w artykule 185. może i powinien wymagać nieważności małżeństwa, za życia obudwóch

małżonków, i skazania ich na rozłączenie co do osób.

191. Każde małżeństwo nie zawarte publicznie, i nie obchodzone przed przyzwoitym urzędnikiem publicznym, zaskarżone bydź może, przez samych małżonków, przez oyca, matkę, przez wstępnych i przez wszystkie osoby maiące w tém interes istotny i rzeczywisty, iako też i przez urząd publiczny.

192. Jeżeli małżeństwo nie było poprzedzone ogłoszeniem dwóch wyznaczonych zapowiedzi, albo nie było otrzymania dyspens prawem pozwolonych, albo ieżeli przeciąg czasu przepisany, między zapowiedziami a obchodem, zachowany nie był; Prokurator wyrobi skazanie urzędnika publicznego na karę, nie przenoszącą iednak trzechset franków, a strony zawieraiące małżeństwo, lub tych pod których władzą to się stało, na karę stosowną do ich maiątku.

193. Winnemi kar wyrażonych artykułem poprzedzaiącym, staną się osoby, w tym artykule oznaczone, za każde wykroczenie przeciw przepisom, w artykule 165. położonym, choćby te wykroczenia nie były uznane za dostateczne, do wyroku nieważności małżeństwa.

194. Nikt się odwoływać nie może do tytułu małżonka, i cywilnych małżeństwa skutków, ieżeli nie okaże aktu obchodu małżeństwa, wpisanego w reiestrach stanu cywilnego,

wyiąwszy przypadki, przewidziane w artykule 46. tytułu o *Aktach stanu cywilnego.*

195. Posiadanie stanu nie może uwolnić mniemanych małżonków, odwołuiących się do tegoż stanu nawzaiem, od okazania aktu obchodu małżeństwa, przed urzędnikiem stanu cywilnego.

196. Gdy i posiadanie stanu i akt obchodu małżeństwa przed urzędnikiem stanu cywilnego był okazany, nie mogą iuż więcey wymagać małżonkowie nieważności tego aktu.

197. Jeżeli iednak w przypadku artykułów 194 i 195. są dzieci pochodzące od dwóch osób, które żyły z sobą publicznie iak mąż i żona, a te osoby obiedwie iuż umarły, prawność takich dzieci, zaprzeczona bydź nie może, pod samym pozorem, że nie iest okazany akt obchodu małżeństwa, ilekroć ta prawność, iest dowiedziona przez posiadanie stanu, i nie sprzeciwia się iey akt urodzenia.

198. Gdy dowód prawnego obchodu małżeństwa, będzie nabyty przez wypadek sądownictwa kryminalnego, wpisanie wyroku w reiestrach stanu cywilnego, zapewnia małżeństwu, rachuiąc od dnia obchodu iego, wszystkie skutki cywilne, tak względem małżonków, iako też i względem dzieci z tegoż małżeństwa pochodzących.

199. Jeżeli małżonkowie, albo iedno z nich umarło przed odkryciem oszukania, sprawa kryminalna wnoszona bydź może, przez wszystkich maiących interes utrzymania ważności małżeństwa, i przez Prokuratora Cesarskiego.

200. Jeżeli urzędnik publiczny iuż nie żyie, gdy odkryte oszukanie, sprawa kierowana będzie cywilnie, przeciw dziedzicom po nim, przez Prokuratora Cesarskiego w przytomności stron interesowanych i na ich doniesienie.

201. Małżeństwo za nieważne uznane, sprawuie iednak wszelkie skutki cywilne tak względem małżonków, iako też i dzieci, gdy zawarte było dobrą wiarą.

202. Jeżeli dobra wiara z jedney tylko strony miała mieysce, cywilne skutki z małżeństwa, dla niey tylko są zachowane, i dla dzieci z tego małżeństwa.

DZIAŁ V.

O obowiązkach z małżeństwa wynikaiących.

203. Małżonkowie przez samo zawarcie małżeństwa biorą obowiązek nawzaiem żywić, utrzymywać i wychowywać dzieci swoie.

204. Dziecię nie może wnosić sprawy przeciw oycu i matce, o udzielenie maiątku, z powodu postanowienia małżeńskiego, lub innego.

205. Dzieci powinny dawać alimenta oycom, matkom i innym wstępnym, zostaiącym w potrzebie.

206. Zięciowie i synowe, równie i w takichże okolicznościach powinni dawać ali-

menta rodzicom żon swoich i mężów; ale ta powinność ustaie, 1) gdy matka poydzie za mąż na nowo. 2) gdy małżonek z którego powinowactwo wynikło, i dzieci z nim zrodzone nie żyią

207. Obowiązki z tych urządzeń wynikaiące, są wzaiemne.

208. Alimenta dostarczane bydź powinny tylko w stosunku do potrzeb osob maiących do nich prawa, i do maiątku obowiązanych ie dawać.

209. Gdy daiący, albo odbieraiący alimenta, do takiego przyydą stanu, że ieden nie będzie w możności dawania, albo drugi potrzebować nie będzie, całkiem lub w części, zniesienie albo zmnieyszenie obowiązku tego, wymagane bydź może.

210. Jeżeli osoba obowiązana dawać alimenta, usprawiedliwia się, iż nie może płacić pensyi alimentarney, Trybunał rozpoznawaiący tę sprawę, może iey nakazać, aby przyięła do siebie na mieszkanie, i utrzymywała osobę, którey alimenta winna.

211. Trybunał równie osądzi, czyli oyciec albo matka, ofiaruiący przyiąć do swego mieszkania, żywić i utrzymywać dziecię, któremu alimenta winni, maią bydź w tym przypadku uwolnieni od wypłacania pensyi alimentarnéy.

DZIAŁ IV.

O wzaiemnych prawach i powinnościach małżonków.

212. Małżonkowie winni sobie na wzaiem, wierność, wsparcie i pomoc.

213. Mąż winien obronę dla żony, a żona posłuszeństwo dla męża.

214. Żona powinna z mężem mieszkać, i iść za nim wszędzie, gdzie mu mieszkanie przenieść wypada: mąż obowiązany przyiąć żonę, i dostarczać wszystkiego, co do życia potrzebne, podług swoiey możności i stanu.

215. Żona stawać w sądzie nie może, bez upoważnienia od męża swoiego, chociażby się trudniła kupiectwem publicznem, albo nie była w spólności maiątku, albo swóy oddzielny miała.

216. Upoważnienie od męża nie iest potrzebne, gdy żona stawać musi w sprawach kryminalnych albo policyynych.

217. Żona chociażby nawet nie była w wspólności co do maiątku, albo swóy oddzielny miała, nie może nic darować, alienować, obciążać hipoteką, nabywać pod tytułem darmym, albo obowiązuiącym, bez wpływu do aktu męża, albo iego zezwolenia na piśmie. (3)

218. Gdyby mąż odmawiał upoważnienia żonie do stawienia się w Sądzie, Sędzia takie upoważnienie dać może.

219. Jeżeli mąż odmawia upoważnienia żonie do zawarcia aktu, żona może pozwać męża prosto do Trybunału pierwszey instancyi okręgu, w którym wspólne ich iest zamieszkanie; Trybunał mocen iest dać, albo odmówić upoważnienie swoie, wysłuchawszy pierwey męża, albo go przywołuiąc drogą przyzwoitą do izby radney.

220. Żona trudniąca się kupiectwem publicznem, bez upoważnienia męża może przyiąć obowiązki, ściągaiące się do iey handlu; i w tym przypadku zobowięzuie także męża swego, ieżeli iest między niemi wspólność maiątku.

Nie iest uważana za trudniącą się handlem publicznie, gdy przedaie cząstkowo towary z handlu męża swoiego, ale w tenczas tylko, gdy prowadzi handel oddzielnie.

221. Gdy mąż skazany iest na karę cielesną albo hańbiącą, chociażby ta kara wydana była na niego zaocznie, żona nawet pełnoletnia, nie może stawać w sądzie, ani umów zawierać przez czas trwania tey kary, bez upoważnienia od Sędziego; takie upoważnienie w tym przypadku Sędzia dać może bez wysłuchania lub przywołania męża.

222. Jeżeli mąż iest w bezwłasnowolności, albo nieprzytomny, Sędzia rozpoznawszy rzecz, może upoważnić żonę do stawania w sądzie, albo zawierania umów.

223. Wszelkie upoważnienie ogólne, choćby ułożone było w kontrakcie małżeńskim, ważne iest tylko co do zarządzania dobrami żony.

224. Jeżeli mąż iest małoletni, potrzebne iest upoważnienie żonie od Sędziego, bądź dla stawania w sądzie, bądź dla zawierania umów.

225. Nieważność zasadzona na niedostatku upoważnienia, może bydź tylko zarzucana, przez żonę, przez męża, albo przez dziedziców po nich.

226. Żona może czynić testament, bez upoważnienia od męża.

DZIAŁ VII.

O rozwiązaniu Małżeństwa.

227. Rozwięzuie się małżeństwo:
1) Przez śmierć iednego z małżonków.
2) Przez rozwód prawnie wydany.
3) Przez skazanie wydane ostatecznie, iednego z małżonków, pociągaiące za sobą śmierć cywilną.

DZIAŁ VIII.

O powtórnych małżeństwach.

228. Żona nie może wchodzić w powtórny związek, aż po upłynieniu dziesięciu miesięcy, od rozwiązania małżeństwa poprzedzaiącego.

[1] Familia, *Famille*, roznmie się w prawie cywilném związek między osobami krewnemi, iak Rodzice z dziećmi, rodzeństwo i inni krewni, iednę familią składaią. *Pater familias*, *Pere de famille*, Naczelnik, Głowa, Rządca domu, Oyciec względem dzieci; *Les enfants de famille*, dzieci familii, dzieci zostaiące pod władzą rodzicow.

[2] Pokrewieństwo, krewni, *Parentée*, *Parent*, *Consanguinitas*, *Consanguinei*, osoby z iedney krwi pochodzące. Powinowactwo, powinowaci, *Aliance*, *alliés*, *Affinitas*, *Affines*, pochodzi z małżeństwa, krewni żony są powinowatemi mężowi, a krewni męża powinowatemi żonie. W pokrewieństwie i powinowactwie, są liniie prosta, poboczna, *Directe*, *collaterale*, *recta*, *collateralis*, wstępuiąca czyli w gorę idąca *ascendante*, *ascendens*; Zstępuiąca czyli idąca na doł *descendante*, *descendens*. Są krewni wstępni czyli poprzednicy, *ascendans*, *ascendentes*; Zstępni czyli potomkowie, następcy, *Descendans*, *descendentes*. Poboczni *Collateraux Collaterales*. Są ieszcze stopnie *Degrés*, *Gradus*: Bliscy krewni, *Proches Parents*. Wytłumaczone to iest w Tytule I. Xięgi trzeciey o spadkach.

[3] Pod tytułem darmym, czyli pod tytułem dobroczynnym, *A titre gratuit*, są to umowy i akta, w ktorych iedna strona daie drugiey korzyść z łaski swoiey, bez względu czyli co od niey otrzyma, albo mniey od niey bierze, niżeli iey daie, lub dla niey czyni. Pod tytułem obowiązuiącym albo uciążaiącym, *A titre onereux*: przeciwnie gdy się strony obowiązuią na wzaiem iedna względem drugiey prawie w rownych stosunkach, iak naprzykład w prawdziwey przedaży. Wyłożone są te znaczenia w Tytule III. Xięgi trzeciey o Kontraktach.

TYTUŁ VI.

O rozwodzie.

DZIAŁ I.

O Przyczynach rozwodu.

229. Mąż żądać może rozwodu, z przyczyny cudzołoztwa żony swoiey.

230. Żona może żądać rozwodu, z przyczyny cudzołoztwa męża swego, gdy mąż trzymać będzie nałoźnicę w domu wspólnym.

231. Małżonkowie mogą na wzaiem wymagać rozwodu z przyczyny gwałtów, srogości i ciężkich obelg, iednego z nich względem drugiego. (1)

232. Skazanie iednego z małżonków na karę hańbiącą, będzie przyczyną dla drugiego do rozwodu.

233. Wzaiemne i ciągłe zezwolenie małżonków, wyrażone w sposobie prawem przepisanym, pod warunkami i po doświadczeniach, iakie prawo oznacza, dowiedzie dostatecznie, że życie wspólne iest im nieżnośne, i że iest przyczyna niezaprzeczna rozwodu między niemi.

DZIAŁ II.

O rozwodzie z przyczyny oznaczoney.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O formach rozwodu z przyczyny oznaczoney.

234. Jakażkolwiek będzie natura uczynków lub wykroczeń, daiących powód do żądania rozwodu, dla przyczyny oznaczoney; to żądanie nie może bydź gdzie indziey wnoszone, tylko do Trybunału okręgu, w którym małżonkowie zamieszkanie swoie maią.

235. Jeżeli który z uczynków przytaczanych przez małżonka żądaiącego, daie powód urzędnikowi publicznemu, pociągania przed Sąd kryminalny, sprawa rozwodu zawieszona będzie, póki nie nastąpi wyrok Trybunału kryminalnego; wtenczas może bydź wzięta na nowo, i z kryminalnego wyroku żadnego brać nie może dowodu do nieprzyięcia lub excepcyi szkodliwey małżonkowi powodowi.

236. Każde żądanie rozwodu wyszczególni czyny; oddane będzie z dowodami, ieżeli są iakie, prezydentowi trybunału, albo Sędziemu zastępcy, przez małżonka powoda, osobiście, ieżeli mu choroba nie przeszkodzi: w tym przypadku, na iego żądanie i zaświadczenie dwóch doktorów, chirurgów albo urzędników zdrowia, urzędnik uda się do zamieszkania chorego, aby tam przyiął iego żądanie.

237. Sędzia wysłuchawszy powoda, i uczyniwszy mu przyzwoite uwagi, położy oznaki swoie na żądaniu i dowodach, spisze protokuł złożenia tego wszystkiego w swoie ręce. Ten protokuł podpisany będzie przez Sędziego i przez powoda, chyba że ten nie umie, alo nie może podpisać; w takim przypadku wzmianka o tém uczyniona będzie.

238. Nadole tego protokułu, Sędzia umieści nakaz stronom, aby się stawiły przed nim osobiście na dzień i godzinę oznaczoną; i na ten koniec kopiią takiego rozkazu prześle stronię do rozwodu pociąganey.

239. W naznaczony dzień, Sędzia uczyni stronom obudwom, ieżeli staną, albo powodowi, ieżeli ten sam tylko stawa, przełożenia, iakie uzna za zdatne do poiednania; ieżeli to nie pomoże, spisze Protokuł, i nakaże złożyć żądanie z dowodami przed Prokuratorem Cesarskim, i rzecz całą do trybunału odeśle.

240. W następuiących trzech dniach, trybunał na przełożenie Prezydenta, albo Sędziego zastępcy, i na wniosek Prokuratora Cesarskiego, udzieli albo zawiesi pozwolenie pozwania. Zawieszenie nad dni dwadzieścia trwać dłużey nie może.

241. Powód na mocy pozwolenia od trybunału, przypozwie obżałowaną stronę w formie zwyczaynéy, aby się stawiła osobiście do izby sądowéy w czasie ustępu, w przeciągu czasu oznaczonym prawem; na czele pozwu położona będzie kopiia żądania o rozwód zaniesionego, i dowody stwierdzaiące.

242. Po upłynieniu czasu oznaczonego prawem, czyli strona pozwana stawi się albo nie, powód osobiście z dobraną radą, ieżeli uzna potrzebę, przełoży sam albo przez swoich poradników, pobudki swego żądania, przedstawi popieraiące dowody, i wymieni świadków do wysłuchania (2).

243. Jeżeli pozwany stanie osobiście, albo przez pełnomocnika swoiego, może przełożyć sam albo przez swoiego pełnomocnika swoie

uwagi, tak co do pobudek żądania, iako też i co do dowodów, od powoda przytaczanych i co do świadkow mianowanych od niego. Pozwany wymieni także świadków ze swoiéy ſtrony do wysłuchania, względem tych powód uczyni na wzaiem uwagi swoie.

244. Spisany będzie protokuł stawienia się ſtron, ich powieści, uwag i zeznań, iakie iedna z nich lub druga uczynić mogą. Przeczytany będzie ten Protokuł ſtronom, i oddany do podpisu; uczyni się wzmianka względem ich podpisów, albo względem ich oświadczenia, że nie mogli, albo nie chcieli podpisać.

245. Odeśle Trybunał ſtrony do dalszego wysłuchania ich publicznie, na co dzień i godzinę wyznaczy; nakaże uwiadomić Prokuratora Cesarskiego, o postępowaniu sądowem w téy sprawie, i wyznaczy sprawozdawcę. W przypadku gdyby pozwany nie stanął, obowiązany iest powód wręczyć mu nakaz trybunału, w czasie przez ten nakaz oznaczonym.

246. W dniu i godzinie przepisanéy na przełożenie Sędziego wyznaczonego, i po wysłuchaniu Prokuratora Cesarskiego, trybunał postanowi naprzód, co do powodów nieprzyięcia, ieżeli iakie wnoszone były. W przypadku gdyby ie uznał za gruntowne, żądanie rozwodu odrzucone zostanie; w przypadku przeciwnym, albo gdyby powody

nieprzyięcia zanoszone nie były, żądanie rozwodu będzie dopuszczone

247. Zaraz po przyięciu żądania rozwodu, na przełożenie Sędziego wyznaczonego, i po wysłuchaniu Prokuratora Cesarskiego, wniydzie trybunał w rozpoznanie gruntu rzeczy, przychyli się do żądania, ieżeli to iuż zdatném do wyroku osądzi; a ieżeli nie, to dozwoli powodowi okazywać dowody stosowne przez niego przytaczane, a pozwanemu dowody przeciwne.

248. Na każdy akt sprawy mogą ſtrony po przełożeniu Sędziego wyznaczonego, i nim Prokurator Cesarski głos zabierze, podawać albo kazać podawać środki swoie stosowne, naprzod względem powodów nieprzyięcia, a potém względem istoty sprawy; ale w żadnym przypadku rada powoda dopuszczona nie będzie, ieżeli sam powód nie stawi się osobiście.

249. Zaraz po wydaniu wyroku, który inkwizycye nakaże, Pisarz trybunału przeczyta część Protokułu, wyrażaiącą mianowanie dawniéy uczynione świadków, do wysłuchania, od ſtron podanych; oznaymi ſtronom Prezydent, że mogą ieszcze wskazać innych świadków, ale potém nie będzie im wolno.

250. Strony przełożą nawzaiem zarzuty swoie przeciw świadkom, których będą chciały usunąć; trybunał względem tych zarzutów

postanowi, wysłuchawszy pierwéy Prokuratora Cesarskiego.

251. Krewni ſtron, oprócz ich dzieci i zſtępnych nie są podlegli zarzutowi, z powodu pokrewieństwa, ani służący z powodu zostawania u małżonkow w służbie, ale trybunał przyzwoity wzgląd mieć będzie na zeznanie krewnych i służących.

252. Każdy Sąd przyymuiący dowody ze świadectw, wymieni świadków do wysłuchania, i wyznaczy dzień i godzinę, w których ſtrony stawić ich powinny.

253. Zeznania swiadków przyymowane będą przez trybunał w czasie ustępu, w przytomności Prokuratora Cesarskiego i stron, i ich radców, albo przyiaciół aż do liczby trzech z każdéy ſtrony.

254. Mogą ſtrony same, albo przez radców swoich czynić świadkom uwagi, i przymowienia się stosowne, ale im nie wolno przerywać świadków w ich zeznaniach.

255. Każde zeznanie wyrażone będzie na piśmie, równie iak powieści i uwagi, do których powodem były. Protokuł inkwizycyi czytany będzie, tak świadkom iak i ſtronom; iedni i drudzy powinni go podpisać, wzmianka będzie o ich podpisaniu, albo o oświadczeniu, że nie mogą, albo nie chcą podpisać.

256. Po zamknięciu obudwóch inkwizycyy, albo inkwizycyi powoda, gdy pozwany nie stawi świadków, trybunał odeśle strony do

wysłuchania publicznego, na dzień i godzinę wyznaczoną; nakaże okazanie aktów Prokuratorowi Cesarskiemu, i wyznaczy sprawozdawcę. Rozkaz taki wręczony będzie pozwanemu, na żądanie Powoda, w przeciągu czasu w tym rozkazie oznaczonym.

257. W dniu wyznaczonym do stanowczego wyroku, zda sprawę Sędzia wyznaczony, potém ſtrony mogą przez siebie, albo przez swoich radców uczynić uwagi, które użytecznemi sprawie swoiéy osądzą, po czém Prokurator Cesarski swoie wnioski poda.

258. Wyrok ſtanowczy wydany będzie publicznie: gdy rozwodu dopuści, Powód upoważniony będzie udać się do Urzędnika ſtanu cywilnego, aby ten wyrok ogłosił.

259. Gdy żądanie rozwodu podane będzie, z przyczyn gwałtów, srogości, albo ciężkich obelg, choćby te przyczyny gruntowne miały zasady, Sędziowie mogą nie dopuścić bezpośrednie rozwodu: w tym przypadku przed osądzeniem sprawy, upoważnią żonę, aby opuściła pożycie z mężem, nie będąc obowiązaną do przyięcia iego, gdyby iéy to nie zdawało się; i nakażą mężowi, aby iéy płacił pensyą alimentarną, stosowną do swoiéy możności, ieżeli żona sama z siebie nie ma dostatecznych przychodów, na opatrywanie potrzeb swoich.

260. Po roku doświadczenia, ieżeli się ſtrony nie poiednaią, ſtrona powodowa może

pozwać drugą, aby się stawiła do trybunału, w przeciągu czasu Prawem oznaczonym, dla przysłuchania się wyrokowi stanowczemu, który natenczas dopuści rozwodu.

261. Gdy rozwód iest żądany, z przyczyny, że ieden z małżonków iest skazany na karę hańbiącą, ta tylko formalność zachowana będzie, aby złożyć w trybunale cywilnym expedycyą, w przyzwoitéy formie, wyroku skazania, z zaświadczeniem trybunału kryminalnego, wyrażaiącém, że ten wyrok zniesionym bydź nie może, żadną drogą prawną.

262. W przypadku apellacyi od wyroku dopuszczenia, albo od wyroku stanowczego, przez trybunał Piérwszéy Instancyi wydanego w rozwodzie, rozpoznawana i sądzona będzie sprawa, w trybunale apellacyynym, iako rzecz nagła.

263. Żeby apellacya przyięta była, powinna bydź zaniesiona w przeciągu trzech miesięcy od wręczenia wyroku wydanego w przytomności stron, albo zaocznie. Przeciąg czasu na odwołanie się do trybunału kassacyynego przeciw wyrokowi ostatecznemu, także iest trzechmiesięczny, rachuiąc od czasu wręczenia. Odwołanie się zawieszenie sprawuie.

264. Na mocy każdego wyroku, wydanego ostatecznie, albo od którego apellacya bydź nie może, upoważniaiącego rozwód, strona taki wyrok otrzymuiąca, obowiązana iest w przeciągu dwóch miesięcy stawić się

przed urzędnikiem stanu cywilnego, po przyzwoitém przywołaniu drugiéy strony, dla ogłoszenia wyroku.

265. Bieg tych dwóch miesięcy zacznie się; względem wyroków Piérwszéy Instancyi, dopiero od upłynienia czasu do apellacyi; względem wyroków zaocznych w apellacyi, od upłynienia czasu na sprzeciwienie się dozwolonego; a względem wyroków ostatecznych w przytomności stron wydanych, po upłynieniu czasu na odwołanie się do kassacyi.

266. Strona powodowa, gdyby w przeciągu czasu dwóch miesięcy wyżéy wyrażonego, nie przywołała strony drugiéy, przed Urzędnika stanu cywilnego, utraca dobrodzieystwo otrzymanego wyroku, i nie może wracać się do sprawy o rozwód, tylko z nowéy przyczyny; w tym iednak przypadku, może przytaczać za ważne, i przyczyny dawne.

Oddział II.

O środkach tymczasowych, iakie mogą bydź użyte, z powodu żądania rozwodu, dla oznaczonéy przyczyny.

267. Zarządzanie tymczasowe dziećmi, zostaie przy mężu, czyli on iest stroną powodową, czy pozwaną, w sprawie rozwodowéy; ieżeli inaczéy trybunał nie postanowi na żądanie bądź matki, bądź familii, albo Prokuratora Cesarskiego, dla większego dobra dzieci.

268. Żona czyli ieſt ſtroną powodową, czy pozwaną, w sprawie rozwodowéy; może opuścić zamieszkanie męża przez czas sprawy, i żądać pensyi alimentarnéy, stosownéy do możności męża. Trybunał wyznaczy dom, w którym żona obowiązana mieszkać, i postanowi ilość pensyi alimentarnéy, iaką mąż, ieśli tego potrzeba, powinien iéy płacić.

269. Żona powinna dowieść, że mieszka w domu wyznaczonym, za każdém zaniesioném do niéy o to żądaniem; czego gdy nie uczyni, może iéy mąż odmówić dostarczania alimentów; a ieżeli była ſtroną powodową w rozwodzie, może mąż wyrobić, aby uznaną była za niezdatną do dalszego prowadzenia téy sprawy.

270. Żona wspólność maiątku maiąca, czy iest ſtroną powodową, czy pozwaną w rozwodzie, może w każdym stanie sprawy, zacząwszy od daty nakazu, o którym wzmianka w artykule 238 żądać dla ocalenia praw swoich, przyłożenia pieczęci na wszelkich ruchomościach wspólnego maiątku. Pieczęci takowe zniesione będą dopiero, przy robieniu inwentarza, z ocenieniem, i gdy mąż się obowiąże oddać w całości rzeczy inwentarzem spisane, albo odpowiadać za ich wartość, iąko dozorca sądowy.

271 Każdy zaciągniony obowiązek przez męża, na maiątek wspólności; każda alienacya ze ſtrony iego nieruchomości, do wspólnego

maiątku należących, uczynione poźniéy od daty nakazu, o którym wzmianka w artykule 238. za nieważne uznane będą, ieżeli prócz tego dowiedzi no, że są wykonane lub umówione na oszukanie praw żony.

Oddział III.

O Powodach nieprzyięcia rozwodowéy sprawy dla oznaczonéy przyczyny.

272. Sprawa o rozwód niknie, gdy się ſtrony poiednaią, bądź od zaszłych wypadków mogących bydź zasadą téy sprawy, bądź po zniesieniu żądania o rozwód.

273. W jednym i drugim przypadku, ſtrona powodowa uznana będzie za niezdatną do wnoszenia sprawy swoiéy, może iednak wnieść sprawę o rozwód, gdy po zaszłém poiednaniu, przyczyna do rozwodu wypadnie, i wówczas nowe żądanie, dawnemi przyczynami popierać może.

274. Jeżeli ſtrona Powodowa w rozwodzie zaprzecza, że poiednanie nie nastąpiło, ſtrona pozwana złoży na to dowody, bądź z pism bądź przez świadków, w formie przepisanéy, w oddziale piérwszym ninieyszego Działu.

Dział III.

O Rozwodzie wzaiemnego zezwolenia.

275 Wzaiemne zezwolenie małżonków przyięte nie będzie, ieżeli mąż nie ma iescze

lat dwadzieścia pięć, a żona dwadzieścia ieden.

276. Wzaiemne zezwolenie przyięte nie będzie, aż po dwóch latach małżeństwa.

277. Nie może bydź przyięte, gdy iuż dwadzieścia lat od zawartego małżeństwa upłynie, albo gdy żona czterdzieści i pięć lat mieć będzie.

278. W żadnym przypadku wzaiemne zezwolenie małżonków, dostateczne nie będzie, ieżeli nie są do tego upoważnieni przez swoich oyców i matki, albo przez innych wstępnych, żyiących według prawideł przepisanych artykułem 150. w Tytule o *Małżeństwie*.

279. Małżonkowie którzy postanowili uskutecznić rozwód przez wzaiemne zezwolenie, powinni uczynić naprzód inwentarz, i ocenienie wszelkich dóbr swoich nieruchomych i ruchomych, i ułożyć swoie prawa nawzaiem, względem których wolno im iest iednak ugodzić się.

280. Obowiązani są także wyłuszczyć na piśmie umowę swoię, co do trzech punktów następuiących;

1.) Komu ich dzieci z małżeńskiego między niemi związku pochodzące, powierzone będą, bądź przez czas doświadczenia, bądź po wyrzeczonym rozwodzie.

2.) Do iakiego domu na mieszkanie przenieść się ma żona, przez czas doświadczenia.

3.) Jaką summę obowiązany mąż płacić żonie przez tenże sam czas, ieżeli ta nie ma dostatecznych przychodów na opatrzenie swych potrzeb.

281. Małżonkowie stawią się razem, osobiście, przed Prezydentem tryhunału ciwilnego swego okręgu, albo przed Sędzią zastępcą, i oświadczą mu wolą swoię, w przytomności dwóch Notaryuszów, których z sobą przyprowadzą.

282. Sędzia oboygu razem, i każdemu z nich w szczególności, w przytomności dwóch Notaryuszów, przełoży uwagi, i napomnienia przyzwoite; da im przeczytać Dział IV. niniejszego Tytułu, który urządza *skutki rozwodu*, i wystawi im wszelkie wypadki, z takiego ich postępku.

283. Jeżeli małżonkowie nie odstępuią postanowienia swoiego, da im Sędzia akt, iż żądaią rozwodu, i na niego zezwalaią wzaiemnie: obowiązani będą złożyć natychmiast w ręce Notaryuszów, oprócz aktów wzmiankowanych w artykule 279 i 280.

1.) Akta urodzenia swego i małżeństwa.

2.) Akta urodzenia i śmierci wszystkich dzieci, spłodzonych z małżeńskiego między niemi związku.

3.) Oświadczenie urzędowne swoich oyców i matek, albo innych wstępnych żyiących, wyrażaiące, że dla przyczyn im wiadomych, upoważniaią, aby ten ich syn, albo ta cór-

ka, wnuk albo wnuczka, ożeniony z tą, albo będąca za tym, żądali rozwodu, i na ten zezwolili. Oycowie, matki, dziadowie i baby, miani będą za żyiących, dopóki nie będą złożone akta, śmierć ich zaświadczaiące.

284. Notaryusze spiszą Protokuł wyszczególniaiący wszystko, cokolwiek mówione i czynione było, w uskutecznieniu artykułów poprzedzaiących: oryginał tego zostanie przy Notaryuszu starszym wiekiem, iako też i dowody złożone, przyłączone będą do Protokułu; będzie w Protokule wzmianka o ostrzeżeniu żony, aby się przeniosła we dwudziestu cztérech godzinach, do domu umówionego między nią i mężem, na mieszkanie w nim, aż do wyrzeczenia rozwodu.

285. Oświadczenie tym sposobem uczynione, ponawiane będzie w piérwszéy połowie każdego z następuiących: czwartego, siódmego i dziesiątego miesiąca, zachowuiąc też same formalności. Obowiązane będą ftrony, za każdą razą złożyć dowód przez akt publiczny, że ich oycowie, matki, albo inni wstępni żyiący, trwaią w piérwszém przedsięwzięciu, ale nie będą obowiązane powtarzać składania żadnego innego aktu.

286. W piętnastu dniach po upłynionym roku, od piérwszego oświadczenia rachuiąc, małżonkowie, każdy w przytomności dwóch przyiaciół, osób znakomitych w okręgu, przynaymniéy lat pięćdziesiąt maiących, sta-

wią się razem, osobiście przed Prezydentem trybunału, albo Sędzią zastępcą, złożą expedycye w przyzwoitéy formie, cztérech Protokułów, wyrażaiących wzaiemne zezwolenie, i wszystkie akta przyłączone do tego; każdy z nich oddzielnie, w przytomności iednak iednego przy drugim, i cztérech osób znakomitych, żądać będzie u Urzędnika dopuszczenia rozwodu.

287. Gdy Sędzia i przyiaciele uczynią swoie przełożonia małżonkom, ieżeli ci trwaią w swoim zamiarze, dany im będzie akt ich żądania, i złożenia przez nich wszelkich dowodów: Pisarz trybunału spisze Protokuł, podpisany przez ftrony (chybaby ftrony oświadczyły, iż nie umieią, albo nie mogą podpisać, o czém wzmianka uczyniona będzie), i przez cztérech przybranych przyiaciół, przez Sędziego i Pisarza.

288. Na dole tego Protokułu Sędzia położy swóy nakaz wyrażaiący, że we trzech dniach doniesiono będzie o wszystkiém całemu trybunałowi, w izbie radnéy, na wniosek pismem wyrażony Prokuratora Cesarskiego, któremu na ten koniec Pisarz wszelkich dowodów udzieli.

289. Jeżeli Prokurator Cesarski znaydzie w dowodach, że małżonkowie mieli wiek przyzwoity, mąż dwadzieścia pięć lat, a żona dwadzieścia ieden, gdy złożyli piérwsze oświadczenie; że w tym czasie iuż od lat dwóch

w małżeńskim związku zostawali; że od ich małżeństwa iescze lat dwadzieścia nie upłynęło; że żona nie ma lat cztérdziestu pięciu: że wzaiemne ich zezwolenie wyrażone było cztéry razy w ciągu roku, po poprzednie ém dopełnieniu wszystkiego, co wyżéy przepisane, i ze wszystkiemi formalnościami w tym Dziale oznaczonemi; a szczególniéy z upoważnieniem oyców i matek małżonków, albo innych ich wstępnych żyiących, w przypadku poprzedzaiącéy śmierci oyców i matek; wyda swóy wniosek w tych wyrazach, *prawo pozwala*; w przeciwnym przypadku, *zabrania prawo*.

290. Trybunał względem tego przełożenia nie może czynić żadnych sprawdzeń, nad wyrażone w artykule poprzedzaiącym. Jeżeli z tego wypada, że podług zdania trybunału, ftrony zadosyć uczyniły warunkom, i wypełniły formalności oznaczone prawem, dopuści rozwodu, i odeśle ftrony do Urzędnika stanu cywilnego, aby go ogłosił; w przypadku przeciwnym, trybunał oświadczy, iż nie ma mieysca dozwolenie rozwodu, i powody swego wyroku przytoczy.

291. Apellacya od wyroku oświadczaiącego niedopuszczenie rozwodu, nie będzie przyięta, ieżeli założona nie będzie przez obiedwie ftrony, a wszelako aktami oddzielnemi, w przeciągu dni dziesięciu naywcześniéy, a naypoźniéy dwudziestu, od daty wyroku Piérwszéy Instancyi.

292. Akta apellacyi będą wręczone ftronom nawzaiem, i Prokuratorowi Cesarskiemu przy trybunale Piérwszéy Instancyi.

293. Prokurator Cesarski przy Sądzie Piérwszey Instancyi, w dziesięć dni po uczynioném wręczeniu iemu drugiego aktu apellacyi, prześle Prokuratorowi ieneralnemu Cesarskiemu, przy sądzie apellacyi expedycyą wyroku, i dowody, na których się zasadza. Prokurator ieneralny Cesarski przy Sądzie apellacyi, w dniach dziesięciu, rachuiąc od dnia odebrania dowodów, poda wniosek swóy na piśmie: Prezydent albo Sędzia zastępca, uczyni przełożenie swoie trybunałowi apellacyi w izbie radnéy, i w dniach dziesięciu od złożenia wniosku Prokuratora ieneralnego Cesarskiego stanowczy wyrok zapadnie.

294. Na mocy wyroku dozwalaiącego rozwodu, w przeciągu dni dwudziestu od iego daty, ftrony stawić się powinny razem, i osobiście przed Urzędnikiem ftanu cywilnego, aby rozwód ogłosił; po uchybieniu tego czasu, wyrok poczytany iest za niedoszły.

DZIAŁ IV.

O skutkach rozwodu.

295. Rozwiedzeni małżonkowie dla iakiéykolwiek przyczyny, nigdy w związek małżeński wniyść z sobą nie mogą.

296. Gdy rozwód stanie z przyczyny oznaczoney, rozwódka nie może iść za mąż, aż po upłynieniu dziesięciu miesięcy od wyrzeczonego rozwodu.

297. Gdy nastąpi rozwód ze wzaiemnego zezwolenia, żadna ze ſtron w nowy małżeński związek wchodzić nie może, aż po upłynieniu lat trzech od wyrzeczenia rozwodu.

298. Gdy rozwód dozwolony sądownie, z powodu cudzołóztwa, ſtrona winna nie może nigdy związku małżeńskiego zawrzeć z osobą wspólnictwa swoiéy winy; żona cudzołożąca skazana będzie tymże samym wyrokiem, za przełożeniem urzędu publicznego, na zamknięcie w domu poprawy przez czas oznaczony; który krótszy nie będzie nad trzy miesiące, ani dłuższy nad dwa lata.

299. Z jakiéykolwiek przyczyny nastąpi rozwód, wyiąwszy przypadek wzaiemnego zezwolenia, małżonek przeciw któremu rozwód był dozwolony, traci wszelkie korzyści, udzielone sobie od drugiego małżonka, bądź przez umowę małżeńską, bądź przez układy poźniéy zawarte.

300. Małżonek rozwód otrzymuiący, zachowa dla siebie wszelkie korzyści, udzielone sobie od drugiego małżonka, choćby ułożone były nawzaiem, a ta wzaiemność nie miała mieysca.

301. Jeżeli małżonkowie żadnych sobie korzyści nie zapewnili, albo ieżeli zapewnione,

ne, dostatecznemi nie są dla utrzymania się małżonka otrzymuiącego rozwód, trybunał może mu udzielić pensyą alimentarną, z maiątku drugiego małżonka, nie przechodzącą iednak trzeciey części iego dochodów. Takowa pensya cofniętą bydź może, gdy przestanie bydź potrzebną.

302. Dzieci powierzone będą małżonkowi rozwód otrzymuiącemu, chyba że trybunał na żądanie familii, albo Prokuratora Cesarskiego, nakaże dla większego dobra dzieci, aby wszystkie albo niektóre z nich, oddane były staraniom drugiego małżonka, albo trzeciey osoby.

303. Jakażkolwiek osoba trzyma dozór nad dziećmi, oyciec i matka nie utracą prawa na wzaiem, wglądania w utrzymywanie i wychowanie ich dzieci, i obowiązani przykładać się do tego, w stosunku swoiey możności.

304. Rozwiązanie małżeństwa przez rozwód dozwolony sądownie, nie pozbawi dzieci z tego małżeństwa zrodzonych, żadnego pożytku, zapewnionego im prawami, albo umowami małżeńskiemi ich rodziców; ale skutek tych praw dla dzieci, zacznie się tym samym sposobem, i w takichże samych okolicznościach, w iakichby miały moc swoię, gdyby rozwodu nie było.

305. Gdy rozwód ze wzaiemnego zezwolenia nastąpi, nadaie zupełném prawem własność połowy dóbr każdego z obudwóch mał-

żonków, od dnia pierwszego ich oświadczenia, dzieciom z małżeńskiego związku tychże małżonków zrodzonym; oyciec i matka zachowuią iednak używanie téy połowy, aż do pełnoletności swoich dzieci, z obowiązkiem łożenia na wyżywienie ich, utrzymywanie i wychowanie, podług stanu swego i maiątku; a to wszystko bez uszkodzenia innych pożytków, które zapewnione bydź mogły tymże dzieciom, przez umowy małżeńskie, oyca ich i matki.

DZIAŁ V.

O rozdziale co do osób.

306. W przypadkach daiących mieysce żądaniu rozwodu z oznaczoney przyczyny, wolno iest małżonkom podać żądanie rozdziału co do osób. (3)

307. Sprawa o rozdział wprowadzona, roztrząsana i sądzona będzie sposobem wszelkich spraw cywilnych, i nie może następować rozdział ze wzaiemnego stron zezwolenia.

308. Żona przeciwko któréy rozdział co do osób wydany z powodu cudzołoztwa, skazana będzie tymże samym wyrokiem, i za przełożeniem urzędu publicznego, na zamknięcie w domu poprawy, przez czas oznaczony, który nie może bydź krótszy nad trzy miesiące, ani nad dwa lata dłuższy.

309. Wolno iest mężowi wstrzymać skutek takiéy kary, zezwalaiąc na przyięcie żony.

310. Gdy rozdział co do osób wydany, z inney przyczyny nie z powodu cudzołoztwa żony, potrwa trzy lata, małżonek pierwotnie pozwany, może żądać rozwodu w trybunale, który przyymie to żądanie; ieżeli małżonek powód pierwotnie, przytomny albo przyzwoicie przywołany, nie chce zezwolić natychmiast na ustanie rozdziału.

311. Rozdział co do osób, zawsze pociąga za sobą rozdział co do maiątku.

---

[1] Gwałt *Excès*. Srogość *Sévice*, obelga, *les injures graves*; JP. Treichard Radca stanu we Francyi, tak mowi względem znaczenia w tem mieyscu powyższych wyrazow: »Gwałty *Les excés*, Srogości, *Les sévices*, Obelgi, *Les injures graves*: Są także przyczyną rozwodu: zbyteczną byłoby rzeczą zwracać uwagę, że tu nie idzie o proste wzruszenia popędliwości, o niektore słowa przykre, ktore się zdarzaią w chwilach złego humoru, i nieukontentowania, o niektore nawet mniéy przyzwoite ubliżenia, ze strony iednego z małżonkow, ale o prawdziwe gwałty, o niegodziwe postępowania osobiste co do srogości w ścisłem rozumieniu wziętey. *Sævitia*, okrucieństwo, obelgi ktore bardzo są ciężkie.« JP. Gillet Trybun tak mowił: Niszczące związek małżeński uczucia, okazuią się iawnie przez nastawanie bądź na bezpieczeństwo współmałżonka i iego całość, przez gwałty, *excès*, na iego spokoyność i zachowanie przyzwoitości życia, przez srogości *sevices*, bądź na iego honor i sławę, przez obelgi, *injures graves*.

[2] Rożne są wyrazy właściwe nauce prawa; wszystkich wiadomość potrzebna iest do zrozumienia Kodexu, wykładane bywaią i w innych częściach nauki prawa, i tak rozliczne są wyiątki w Sądownictwie: *Exception Fin de non recevoir*, Powod nieprzyięcia, nieprzyięcie, iest to excepcya, na mocy ktorey sprawa przyięta

bydź nie powinna. Są w sądach rożne izby, *Chambre*, rożne gatunki posiedzeń Audyencye, *Audience*. Izba radna, *Chambre de conseil*, gdzie Sąd sam bez stron odbywa naradzania swoie i czynności. Izba posiedzeń publicznych *Sale d'audience*. Posiedzenie, sessya, posiedzenie publiczne, na ktorym Sąd zasiada do roztrząsania spraw. W czasie ustępu, ustęp, *à huis clos*, gdy i strony i obce osoby przytomne bydź nie mogą, czasem prawo nakazuie, aby strony stawały do sądu w czasie ustępu, gdy idzie o uniknienie zgorszenia publiczności i ocalenia sławy osob. Pomoc, dobrana rada, Radzcy, assystencya, obecność, *Assistence*, iest wtenczas gdy strona stawa z doradzcami swemi, lub przyiaciołmi, lub osobami bez ktorych stawać sama nie może. Sprawozdawca, *Rapporteur*, sprawozdanie, *Rapport*, środki w sprawie, *Moyens*, są to dowody i wszelkie wyiątki przytaczane na utrzymanie tego, co Powod lub Pozwany wnosi. Wszystko to i tym podobne wyrazy obiaśniane są dokładnie w Postępowaniu sądowém.

[3] Rozwod, *Divorce*. Rozdział co do osoby, *Separation de corps*, Rozdział co do maiątku, *Separations de biens*.

TYTUŁ VII.

O Oycostwie i Synostwie czyli o wywodzie rodu.

DZIAŁ I.

O Synostwie dzieci prawych albo urodzonych w czasie małżeństwa.

312. Mąż oycem iest dziecięcia poczętego w czasie małżeństwa. (1)

Może iednak zaprzeć się dziecięcia, dowiodłszy, że przez bieg czasu od trzechsetnego dnia aż do sto ośmdziesiątego przed urodzeniem

dziecięcia, w fizyczney był nie możności, bądź przez oddalenie, bądź przez skutek innych zdarzeń współmieszkania z żoną.

313. Mąż nie może zapierać się dziecięcia, przytaczaiąc niemożność naturalną, nie może się go także zapierać, z powodu cudzołostwa, chyba że ukrywano przed nim iego urodzenie; w takim przypadku wolno mu będzie przytaczać wszelkie czyny, zdatne na okazanie, iż nie iest iego oycem.

314. Urodzone dziecię przed dniem setnym ośmdziesiątym, od zawartego małżeństwa, nie może bydź nieuznane przez męża, w przypadkach następuiących. 1.) Jeżeli wiedział o ciąży przed małżeństwem. 2.) Jeżeli był przytomny urodzeniu dziecięcia, i ten akt podpisał, albo zezwolił na wyrażenie, że nie umie podpisać. 3.) Jeżeli uznano, że dziecię żyć nie może.

315. Prawość dziecka urodzonego po trzystu dniach od rozwiązania małżeństwa, zaprzeczona bydź może.

316. W różnych przypadkach dozwalaiących mężowi odwołanie się, że nie iest oycem, powinien to uskutecznić w miesiąc, ieżeli się znayduie w mieyscu urodzenia dziecięcia.

We dwa miesiące po swoim powrocie, gdy urodzeniu nie był przytomny.

We dwa miesiące po odkrytém oszukaniu, gdy taiono przed nim urodzenie dziecięcia.

317. Jeżeli mąż przed odwołaniem się umarł, ale ieszcze w przeciągu czasu do takiego odwołania służącego, dziedzice po nim maią dwa miesiące do zaprzeczenia prawości dziecięcia, rachuiąc od czasu w którym dziecię w posiadanie dóbr męża wprowadzone było, albo od czasu w którymby dziecię wzruszało takież posiadanie dziedziców po mężu.

318. Każdy akt zasądowny, zawieraiący nieuznanie dziecięcia ze strony męża, albo dziedziców po nim, uważany iest za niedoszły, ieżeli potém, w przeciągu miesiąca, nie nastąpi sprawa w sądzie przeciw opiekunowi do tego dodanemu dziecięciu, w przytomności matki iego.

DZIAŁ II.

O Dowodach synostwa prawych dzieci.

319. Synostwo dzieci prawych dowodzi się przez akta urodzenia, wpisane w reiestr stanu cywilnego.

320. W niedostatku takiego tytułu, dosyć będzie na ciągłém posiadaniu stanu prawego dziecięcia.

321. Posiadanie stanu dowodzi się, przez dostateczne połączenie czynów, okazuiących stosunek synostwa i pokrewieństwa między osobą i familią, do którey ta osoba mieni się bydź należącą.

Celnieysze z tych czynów są, że osoba nosiła zawsze imie oyca, do którego się przyznaie.

Że oyciec postępował z nią iak z dziecięciem własném, łożył koszta iak oyciec na iey wychowanie, utrzymywanie i postanowienie.

Że w towarzystwie ciągle za taką miana była.

Że za taką uznawała ią familia.

322. Nie może się nikt odwoływać do innego stanu nad ten, który mu tytuł urodzenia daie, i posiadanie z tym tytułem zgodne.

I nawzaiem nie może nikt zaprzeczać stanu temu, który ma posiadanie stosowne do swego tytułu urodzenia.

323. Gdyby tytułu urodzenia i posiadania ciągłego brakowało, albo gdyby dziecię wpisane było bądź pod fałszywemi imionami, bądź iak urodzone z oyca i matki nieznanych, dowód synostwa może bydź okazany przez świadków.

Jednakże ten dowód dopuszczonym bydź może dopiero wtenczas, kiedy iest początkowe dowodzenie przez pismo, albo gdy się znayduią mniemania i ślady, wynikaiące z czynów iuż wtenczas nie wątpliwych, tak ważne, iżby naznaczyć można dopuszczenie.

324. Początek dowodu przez pismo, wypływa z tytułów familii, z reiestrów i papierów domowych oyca albo matki, z aktów

publicznych, a nawet prywatnych, wyszłych od strony zaprzeczaiącey stan dziecięciu, albo którąby to obchodziło, gdyby żyła.

325. Dowodzenie na stronę przeciwną, może bydź czynione przez wszelkie śrzodki zdatne do utrzymania, że odwołuiąca się osoba, nie iest dziecięciem tey matki, do którey chce należéć, albo nawet dowiodłszy macierzyństwa, że nie iest dziecięciem męża matki.

326. Same tylko trybunały cywilne, mogą stanowić względem odwoływania się do stanu.

327. Sprawa kryminalna o występek usunięcia stanu, nie może bydź zaczęta, póki nie nastąpi ostateczne rozsądzenie sporu o stan. (2)

328. Sprawa o odwołanie się do stanu, nie podlega przedawnieniu względem dziecięcia.

329. Nie może bydź wszczynana sprawa przez dziedziców po dziecięciu, które się nie odwoływało, ieżeli umarło nie w małoletności, albo nie w przeciągu lat pięciu, po doyściu do pełnoletności.

330. Dziedzice mogą utrzymywać sprawę zaczętą przez dziecię, ieżeli nie odstąpiło od niey formalnie, albo ieżeli nie zaniechało popierania sprawy przez trzy lata rachuiąc od ostatniego w processie aktu.

DZIAŁ III.

O Dzieciach naturalnych.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O *uprawnieniu dzieci naturalnych.*

331. Dzieci zrodzone nie w małżeństwie, oprócz zrodzonych w związku kazirodzkim, lub cudzołożnym, mogą zostać prawemi, przez małżeństwo następnie zawarte, oyca swego i matki, gdy ie uznaią prawnie, przed małżeństwem swoiém, albo w samymże akcie obchodu małżeńskiego.

332. Uprawnienie może mieć mieysce, nawet na korzyść dzieci zmarłych, które zstępnych zostawiły; w tym przypadku staie się dobrodzieystwem dla potomstwa.

333. Dzieci uprawnione przez następne małżeństwo, takież same maią prawa, iakieby miały narodzonemi będąc z tegoż małżeństwa.

ODDZIAŁ DRUGI.

O uznaniu dzieci naturalnych.

334. Uznanie dziecięcia naturalnego, wykonane będzie przez akt urzędowy, gdy to nie nastąpiło w akcie iego urodzenia.

335. Uznanie takie nie może służyć dzieciom zrodzonym w kaziorodztwie, lub cudzołoztwie.

336. Uznanie ze strony oyca bez wyrażenia i przyznania się matki, ma swóy skutek tylko co do oyca.

337. Uznanie uczynione w czasie małżeństwa przez iednego z małżonków na korzyść dziecięcia naturalnego, ieszcze przed tém małżeństwem urodzonego, z kim innym nie ze swym małżonkiem, nie może szkodzić, ani temu, ani dzieciom w tém małżeństwie spłodzonym.

Jednakże swóy skutek weźmie, po rozwiązaniu tego małżeństwa, gdyby zadne dzieci z tego małżeństwa nie pozostały.

338. Dziecię naturalne, uznane, nie może się odwoływać do praw dziecięcia prawego. Prawa dzieci naturalnych urządzone będą w Tytule *o Spadkach.*

339. Każde uznanie ze strony oyca albo matki, każde takie odwołanie się ze strony dziecięcia, może bydź zaprzeczane przez wszystkie osoby maiące w tém interes.

340. Poszukiwanie oycostwa iest zabronione. Na przypadek porwania, gdy czas porwania stosuie się do czasu poczęcia, porywaiący, na żądanie stron interesowanych, może bydź uznany oycem dziecięcia, (3)

341. Poszukiwanie macierzyństwa iest dozwolone. Dziecię odwołuiące się do swoiey matki, dowieść powinno, że iest rzeczywiście tém samém, którém matka zległa.

W takim przypadku dowody przez świadków wtenczas tylko przyięte będą, gdy się znaydą początkowe dowody przez pisma.

342. Nie będzie nigdy dopuszczone dziecię do poszukiwania bądź oycostwa, bądź macierzyństwa, w tych przypadkach, w których podług artykułu 335. uznanie dopuszczoném nie iest.

---

[1] Oycostwo, *Paternité*, *Paternitas*, synostwo, *Filiation*, *Filiatio*, iest to okazanie do ktorych Rodzicow dzieci z krwi należą, bierze się ogolnie i względem oyca i względem matki, i względem synow, i względem corek; mowiąc zaś w szczegolności, używa się i ten wyraz Macierzyństwo, *Matérnité*, *Matérnitas*. Dziecię żyć nie może *N'est pas viable*, mogło się urodzić żywe, ale podług zdania osob znaiących się na tem, niepodobną iest rzeczą, aby żyło.

[2] Początkowe dowody przez pismo, albo początek dowodu na piśmie, *Commencement de preuve par écrit*, wytłumaczone iest to wyrażenie i w artykule 324. i w Tytule III. Xięgi trzeciey o Kontraktach. Usunięcie stanu, utaienie, ukrycie, pod nazwiskiem nieprawdziwém, wystawienie lub zapisanie dziecięcia, lub iakieykolwiek osoby, *Suppression d'etat.*

[3] Dzieci są naturalne, *Enfants naturels*, Prawe, *Legitimes*, Uprawnienie *Legitimation*, uznane *Reconnus*, kazirodzkie, *Incestueux*, z cudzołostwa zrodzone, *Adulterins*. Porwanie, *Enlevement*, *Raptus*, stosuie się szczególniey, gdy mężczyzna porywa białogłowę, porywaiący, *Ravisseur*, *Raptor.*

TYTUŁ VIII.

O przysposobieniu i opiece dobroczynney.

DZIAŁ I.

O Przysposobieniu.

ODDZIAŁ I

O przysposobieniu i iego skutkach.

343. Przysposobienie dozwolone iest tylko osobom, iedney płci lub drugiey, maiącym przeszło lat pięćdziesiąt, nie maiącym wtenczas dzieci, ani zstępnych prawych, starszym piętnastąlaty przynaymniey nad osoby, których przysposobienie przedsiębiorą.

344. Nikt przysposobionym bydź nie może, od kilku osób, wyiąwszy od dwóch małżonków.

Wyiąwszy przypadek artykułu 366. żaden małżonek sam przysposabiać nie może, tylko z zezwoleniem drugiego.

345. Nie można użyć wolności przysposabiania tylko względem osoby, którey w czasie iey małoletności, i przez sześć lat przynaymniey, dostarczane było wsparcie, i podeymowane dla niey staranie bez przerwy; albo względem tey osoby, która ocaliła życie przysposobicielowi, bądź w potyczce, bądź w niebezpieczeństwie ognia, lub tonienia. (1)

Na ten drugi przypadek, dosyć będzie gdy przysposobiciel iest pełnoletni, starszy od przysposobionego, bez dzieci i zstępnych prawych, a ieżeli żyie w małżeństwie, gdy iego współ małżonek zezwala na przysposobienie.

346. W żadnym przypadku przysposobienie mieysca mieć nie może, przed pełnoletnością przysposobionego. Jeżeli oyciec i matka przysposobionego, albo iedno z nich żyie, a przysposobiony dwudziestu pięciu lat nie ma ieszcze, obowiązany iest okazać pozwolenie od oyca i matki, albo od iednego z nich pozostałego przy życiu; ieżeli dwadzieścia pięć lat skończył, obowiązany żądać rady od nich.

347. Przysposobienie nadaie nazwisko przysposobiaiącego przysposobionemu, przyłączone do własnego iego nazwiska.

348. Przysposobiony zostanie w swoiey własney familii, i wszelkie w niey prawa swoie zachowa: Jednakże zabronione iest małżeństwo:

Między przysposobicielem i przysposobionym i iego zstępnemi.

Między dziećmi przysposobionemi teyze samey osoby.

Między przysposobionym i dziećmi, któreby przysposobiaiącemu przybyć mogły.

Między przysposobionym i małżonkiem przysposobiaiącego, i nawzaiem; między przysposobicielem a małżonkiem przysposobionego.

349. Obowiązek naturalny który trwa w swoiey mocy, między przysposobionym,

a oycem iego i matką w dostarczaniu alimentów, na przypadki prawem oznaczone, nważany iest za wspólny, co do przysposobiciela i przysposobionego, iednego względem drugiego.

350. Przysposobiony nie nabywa żadnego prawa dziedziczenia co do dóbr po krewnych przysposobiciela, ale należy do spadku po przysposobicielu, takiém samém prawém, iakieby miały dzieci, zrodzone w małżeństwie, a nawet równém z dziećmi urodzonemi w małżeństwie po przysposobieniu.

351. Jeżeli przyspobiony umiera bez zstępnych prawych, rzeczy dane przez przysposobiciela, albo przybyłe z dziedziczenia po nim, w naturze pozostałe, w czasie śmierci przysposobionego, wracaią się do przysposobiciela, albo do iego zstępnych, z obowiązkiem przyłożenia się do długów i bez uszkodzenia praw trzeciego. (2)

Reszta dóbr przysposobionego należeć będzie do własnych iego krewnych; ci zawsze pierwszémi są, nawet co do przedmiotów w ninieyszym artykule wyszczególnionych, nad wszelkich innych dziedziców po przysposobicielu, oprócz własnych iego zstępnych.

352. Jeżeli za życia przysposobiciela, i po śmierci przysposobionego, dzieci i zstępni po nim pozostali poumieraią bezpotomnie, przysposobiciel dziedziczyć będzie rzeczy przez siebię dane, iak powiedziano w artykule po-

przedzaiącym; ale to prawo przywiązane iest tylko do osoby przysposobiciela, i iest nieprzenośne do dziedziców po nim, nawet w linii zstępney.

ODDZIAŁ II.

O formach przysposobienia.

353. Chcący przysposobić, i bydź przysposobionym, stawią się do Sędziego pokoiu, gdzie iest zamieszkanie przysposobiaiącego; aby tam był uczyniony akt wzaiemnego ich zezwolenia.

354. Expedycya tego aktu, złożona będzie w następuiących dniach dziesięciu, przez stronę udaiącą się naprzód, Prokuratorowi Cesarskiemu, przy trybunale pierwszey instancyi, w którego okręgu iest zamieszkanie przysposobiciela, dla oddania pod zatwierdzenie trybunału.

355. Trybunał zgromadzony w izbie radney, zebrawszy uwiadomienia stosowne, sprawdzi: 1.) Czy dopełnione są wszelkie warunki prawem przepisane. 2.) Czyli strona chcąca przysposobić, dobrą ma sławę.

356. Trybunał po wysłuchaniu Prokuratora Cesarskiego, bez żadney inney formy postępowania sądowego, wyda wyrok, nie wyrażaiąc powodów, w tych wyrazach: *ma mieysce*, albo, *nie ma mieysca przysposobienie.*

357. W miesiąc następuiący po wydaniu wyroku pierwszey instancyi, strona naypilnieysza, obstawać będzie o podanie tego wyroku trybunałowi apellacyynemu, który postąpi tym samym sposobem, iak trybunał pierwszey instancyi, i wyrzecze, nie wyrażaiąc powodów: *Wyrok iest potwierdzony*, lub *usunięty; a zatém ma mieysce*, albo *nie ma mieysca przysposobienie.* (3)

358. Wszelki wyrok Trybunału apellacyynego, dopuszczaiący przysposobienie, wydany będzie na publiczném posiedzeniu, i zawieszony w tych mieyscach, i w takiey liczbie exemplarzy, iakie trybunał za przyzwoite uzna.

359. We trzy miesiące po tym wyroku, wpisane bydzie przysposobienie, na żądanie iedney lub drugiey strony, w reiestr stanu cywilnego, gdzie iest zamieszkanie przysposobiciela.

Wpis taki nastąpi tylko za okazaniem expedycyi w formie przyzwoitey, wyroku trybunału apelacyynego; i przysposobienie skuteczne nie będzie, ieżeli nie było wpisane w tym przeciągu czasu.

360. Gdyby przysposobiciela śmierć zaszła, po przyięciu przez Sędziego pokoiu aktu zaświadczaiącego wolą przysposobienia, i złożenia go w trybunałach, i nim trybunały wydały stanowczy wyrok; rozpoznawanie będzie się

ciągnąć, i przysposobienie będzie dopuszczone, ieżeli mieysce mieć może.

Dziedzice po przysposobicielu, ieżeli sądzą, że przysposobienie nie powinno bydź dopuszczoném, mogą podać Prokuratorowi Cesarskiemu wszelkie przełożenia swoie, i uwagi w tym przedmiocie.

DZIAŁ II.

O opiece Dobroczynnéy.

361. Każda osoba maiąca przeszło lat pięćdziesiąt, bez dzieci, bez zstępnych prawych będąca, gdy zechce przywiązać do siebie osobę, iescze małoletnią, tytułem prawném, stać się dla niéy może Opiekunem dobroczynnym, otrzymuiąc pozwolenie oyca i matki dziecięcia, albo iednego z nich pozostałego przy życiu, albo w braku rodziców dziecięcia, rady familii, albo wreszcie ieżeli krewni dziecięcia znani nie są, rządców szpitala, do którego dziecię przyięte było, lub Zwierzchności mieyscowéy, gdzie dziecko mieszka (4).

362. Małżonek nie może bydź opiekunem dobroczynnym, bez zezwolenia współmałżonka.

363. Sędzia pokoiu do którego należy zamieszkanie dziecięcia, spisze Protokuł żądań i zezwoleń, ściągaiących się do opieki dobroczynnéy.

364. Taka opieka powinna mieć mieysce tylko dla dobra dzieci, nie maiących iescze lat piętnastu.

Pociąga za sobą, nie naruszaiąc układów szczególnych, obowiązek żywienia, wychowania i dania im edukacyi, i sposobu do życia.

365. Jeżeli wychowaniec ma iaki maiątek, i zostawał wprzód pod opieką, nim był wzięty w opiekę dobroczynną, zarządzanie maiątkiem iego i iego osobą, przechodzi do dobroczynnego opiekuna, który iednakże w przychodach maiątku wychowańca, nie może potrącać kosztów na wychowanie iego łożonych.

366. Jeżeli opiekun dobroczynny po upłynionych pięciu latach od opieki, przewiduiąc śmierć swoię, nastąpić mogącą przed dóyściem wychowańca do pełnoletności, przysposabia go aktem testamentowym; rozporządzenie takie ważném będzie, byleby opiekun dobroczynny prawych dzieci nie zostawił.

367. Gdyby opiekun dobroczynny umarł, bądź przed pięcią laty, bądź po tym czasie, nie przysposobiwszy wychowańca swego, dostarczane będą śrzodki utrzymywania wychowańcowi, przez czas iego małoletności: ilość na to i gatunek, ieżeli poprzedniczo wyznaczone przez formalną umowę nie były, ułożone będą albo w przyiacielskim

sposobie, przez zastępców opiekuna i wychowańca, albo też sądownie na przypadek sporu.

368. Jeżeli po dóyściu do lat wychowańca, dobroczynny opiekun chce go przysposobić, a on na to zezwala, przysposobienie nastąpi według form przepisanych w Dziale poprzedzaiącym, i też same skutki we wszelkich swoich punktach mieć będzie.

369. Jeżeli we trzy miesiące po dóyściu do lat wychowańca, żądania iego o przysposobienie podane dobroczynnemu opiekunowi, bez skutku zostaną, a wychowaniec bez sposobu do życia będzie; dobroczynny opiekun może bydź skazanym na wynagrodzenie niezdatności, w jakiéy znayduie się wychowaniec do utrzymywania samego siebie.

Wynagrodzenie takie ogranicza się obmyśleniem wychowańcowi rzemiosła; a wszystko to bez uszkodzenia umów, które mogły mieć mieysce, przewiduiąc taki przypadek.

370. Dobroczynny opiekun zarządzaiący iakimkolwiek maiątkiem wychowańca, iest obowiązany zdać rachunek w każdym przypadku.

---

[1] Przysposobienie, *Adoption*, Przysposobiony, *Adopté*, Przysposobiciel, Przysposabiaiący, *Adoptant*. Dobra sława, *Bone reputation*

[2] W umowach, interesach, sprawach, dwie są strony, każda złożona bydź może z jednéy lub z kilku osob iednakowym interesem połączonych. Gdy ma wchodzić do

interesu między stronami, iedną lub kilka osób innych, których interes iest oddzielny, albo gdy czynności stron w interesie obchodzą inne osoby, i z czynności takich wypływa pewny pożytek lub szkoda, lub iakikolwiek stosunek dla tych innych osób, nazywa się wtenczas trzecia osoba, trzecie osoby, albo iednym wyrazem, Trzeci, *Tiers*, iak naprzykład, Wierzyciele osoby, która dobra swoie innéy osobie przedaie. Ten wyraz Trzeci *Tiers*, bardzo często w całym Kodexie podług takiego znaczenia iest brany.

[3] Strona naypilnieysza, strona udaiąca się naprzód, *Partie la plus diligente*. Za dopilnowaniem, za starannością, a *la diligence*.

[4] Opieka dobroczynna, *Tutele officieuse*, Opiekun dobroczynny, *Tuteur officieux*. Wychowaniec, *Pupille*.

TYTUŁ IX.

O władzy Oycowskiéy.

371. Dziecię w każdym wieku, powinno cześć i uszanowanie oycu swemu i matce.

372. Zostaie pod ich władzą aż do pełnoletności, albo usamowolnienia.

373. Sam tylko oyciec taką władzę w czasie małżeństwa sprawuie.

374. Dziecię nie może opuścić oycowskiego domu, bez pozwolenia oyca, oprócz przyięcia woyskowéy służby dobrowolnie, po skończonym ośmnastym roku wieku swego.

375. Oyciec maiąc ważne powody do nieukontentowania z postępków dziecięcia swoiego, mieć będzie następuiące śrzodki na iego poprawę.

376. Jeżeli dziecię szesnastu lat nie zaczęło, może go oyciec trzymać w zamknięciu, na czas nie dłuższy nad miesiąc; i na ten koniec Prezydent trybunału okręgu, na żądanie oyca, wyda rozkaz przytrzymania (1).

377. Od lat szesnastu zaczętych, aż do pełnoletności, albo usamowolnienia, oyciec może tylko żądać zamknięcia dziecięcia swoiego, na sześć miesięcy naydłużéy; uda się o to do Prezydenta trybunału rzeczonego, który zniosłszy się z Prokuratorem Cesarskim, da rozkaz przytrzymania, albo go odmówi; w piérwszym przypadku może skrócić czas przez oyca żądany.

378. W jednym i drugim przypadku żadnych pism ani formalności sądowych nie będzie, oprócz nakazu przytrzymania, który powodów nie wyrazi.

Obowiązany oyciec podpisać się tylko, że wszystkie koszta zapłaci, i dostarczać będzie alimenta przyzwoite.

379. Mocen iest oyciec zawsze skrócić czas zamknięcia, które nakazał, albo go żądał. Jeżeli wypuszczone dziecię na wolność, dopuści się nowych wykroczeń, nowe zamknięcie nakazane bydź może sposobem przepisanym w artykułach poprzedzaiących.

380. Oyciec po ożenieniu się powtórném, obowiązany będzie dla zamknięcia dziecięcia swoiego z piérwszego małżeństwa, choćby

iescze i szesnastu lat nie zaczęło, stosować się do artykułu 377.

381. Pozostała matka przy życiu, która nie weszła w nowe śluby, może zamknąć dziecię swoie, ale tylko wspólnie z dwoma naybliższemi krewnemi męża, i drogą zanoszonego żądania w formie przepisanéy artykułem 377.

382. Gdy dziecię będzie miało osobisty maiątek, albo zostawać będzie w pewnym stanie, choćby iescze i szesnastego roku nie zaczęło, nie może bydź zamknięte, tylko drogą zanoszonego żądania, podług formy przepisanéy artykułem 377.

Zamknięte dziecię może podać przełożenie Prokuratorowi Cesarskiemu przy trybunale apellacyynym; Prokurator dowie się o wszystkiém od Prokuratora przy trybunale Piérwszéy Instancyi, uczyni przełożenie Prezydentowi trybunału apellacyynego, który uwiadomiwszy oyca, i zebrawszy wszelkie obiaśnienia, może odwołać, albo ograniczyć nakaz wydany przez Prezydenta trybunału Piérwszéy Instancyi.

383. Artykuły 376 377. 378. i 379. służyć będą oycom i matkom dzieci naturalnych, prawnie uznanych.

384. Oyciec w czasie małżeństwa, a po iego rozwiązaniu pozostały przy życiu oyciec albo matka; będą mieli używanie dóbr dzieci swoich, aż do czasu skończonych ośmnastu lat wieku dzieci, albo ich usamowolnienia, któreby piérwéy iescze mogło mieć mieysce.

385. Obowiązki tego używania będą:

1.) Wszelkie obowiązki iakie maią używaiący przychodów (2).

2.) Żywienie, utrzymywanie, wychowanie dzieci podług ich maiątku.

3.) Wypłata zaległości albo procentów od kapitałów.

4.) Koszta pogrzebowe, i nakłady na ostatnią chorobę.

386. Takie używanie nie może służyć oycu albo matce, przeciw któremu wyrok rozwodu był wydany; ustaie względem matki w powtórne małżeństwo wchodzącéy.

387. Używanie takie nie może się rozciągać do maiątku dzieci, nabytego przez ich prace i przemysł, albo danego i zapisanego pod wyraźnym warunkiem, że go oyciec ich i matka używać nie będą.

---

[1] Przytrzymanie, areszt, *Arestation*, ściąga się ten wyraz w tém mieyscu do pozbawienia osoby wolności, czyli do iéy zamknięcia na czas pewien; używany iest także często w przedmiotach kryminalnych; przytrzymana iest osoba oskarżona o występek, aby sądzoną była. Różni się takie przytrzymanie od uwięzienia, które z wyroku następować powinno.

[2] Różne są względy pod iakiemi uważać można prawa przez iakie rzeczy czyli dobra w ogólności ludziom służą; *Droit de propriété*, Prawo używania przychodów, *Usufruit*; Prawo używania, *Usage*; Prawo służebno-

ści, *Servitudes ou services fonciers.* Prawo naymu, czyli dzierżawy, *Louage des choses; Ferme*, wytłumaczone, to iest obszerniéy w xiędze drugiéy i trzeciéy. Zaległości, *Arrérage*, to iest należytości, przeszłe wypłaty tego, co się należy za czas dawniéyszy, wypłaty, na których uskutecznienie czas iuż minął. Procenta, opłaty od sta, Stowe, *Interets*, kapitały; summy, od których rachuią się procenta, *Capitaux*; summa znacznieysza istotna dawana na procenta, albo na iakie założenia użyteczne przynoszące zysk, *Capital principal.*

TYTUŁ X.

O małoletności, opiece i usamowolnieniu.

DZIAŁ I.

O małoletności.

388. Małoletnią każda iest osoba, tak iednéy płci iak i drugiéy, która nie ma iescze dwadzieścia ieden lat skończonych wieku swego.

DZIAŁ II.

O opiece.

ODDZIAŁ I.

O opiece oyca i matki.

389. W czasie trwania związków małżeńskich, oyciec iest rządcą osobistych dóbr małoletnich dzieci swoich; iest odpowiedzialnym

co do własności i przychodów z dóbr, których nie ma używania, a co do własności tylko z dóbr takich, z których użytki Prawo mu nadaie.

390. Po rozwiązaniu małżeństwa przez śmierć naturalną, albo cywilną iednego z małżonków, opieka nad dziećmi małoletniemi i nieusamowolnionemi, samém przez się prawem należy do pozostałego przy życiu oyca lub matki.

391. Może iednak oyciec pozostałéy przy życiu matce i opiekunce, wyznaczyć radę szczególną, bez któréy zdania, matka nie może wykonywać żadnego aktu stosownego do opieki.

Jeżeli oyciec wyszczególnia akta, do których rada wyznaczona będzie, opiekunka ma moc wykonywać inne akta bez wiedzy rady.

392. Takie rady wyznaczenie, iednym tylko z następuiących sposobów czynione będzie:

1.) Przez akt ostatniéy woli.

2.) Przez oświadczenie uczynione, albo przed Sędzią pokoiu w przytomności iego Pisarza, albo przed Notaryuszami.

393. Jeżeli w czasie śmierci męża, żona iest przy nadziei, wyznaczony będzie przez radę familiyną Kurator dla spodziewanego dziecięcia.

Przy narodzeniu dziecięcia, matka stanie się opiekunką, a Kurator tém samém stanie się Opiekunem przydanym.

394. Matka nie ieſt obowiązaną do przyięcia opieki; iednakże w przypadku gdy się od niéy wymawia, powinna wszelkie obowiązki opieki wykonywać dotąd, póki się nie postara o wyznaczenie Opiekuna.

395. Jeżeli matka opiekunka, chce znowu iść za mąż, przed wniyściem w małżeński związek powinna zwołać radę familiyną, która ustanowi, czyli opieka przy niéy ma pozostać.

Gdyby uchybiła takiego zwołania, traci tém samém opiekę, i nowy iéy mąż odpowiedzialnym iest solidarnie za wszelkie wypadki z opieki, którą żona nieprawnie zachowała (1).

396. Gdy rada familiyna przyzwoicie zwołana, utrzyma matkę przy opiece, doda iéy koniecznie za współ opiekuna drugiego iéy męża, i ten odpowiedzialnym będzie solidarnie, z żoną swoią, ze sprawowania opieki, od czasu zawartego związku małżeństwa.

Oddział II.

O opiece powierzonéy przez oyca albo matkę.

397. Prawo obierania za Opiekuna krewnego, albo nawet obcego, należy tylko do ostatniego z umieraiących rodziców.

398. To Prawo używane bydź nie może, tylko według form przepisanych w artykule 392 i pod wyiątkami i ograniczeniami niżéy wyrażonemi.

399. Matka po powtórném zamęściu, nie utrzymana przy opiece dzieci z małżeństwa piérwszego, nie może wybierać dla nich Opiekuna.

400. Skoro matka po powtórném zamęściu utrzymana przy opiece, wybrałaby Opiekuna dla dzieci z piérwszego małżeństwa, taki wybór wtenczas tylko ważnym będzie, gdy zostanie potwierdzony przez radę familiyną.

401. Opiekun obrany przez oyca albo matkę, nie iest obowiązany przyiąć opieki, ieżeli się nie znayduie w szeregu tych osób, na które w braku takiego wyboru szczególnego, rada familiyna powinności opieki włożyćby mogła.

Oddział III.

O opiece wstępnych.

402. Gdy ostatni z umieraiących oyciec albo matka nie obrali Opiekuna małoletniemu, opieka należy Prawem do dziada z oyca, a w braku tego do dziada z matki, i tak w górę idąc, w tym sposobie, żeby wstępny z oyca był zawsze przenoszony nad wstępnego z matki, w tymże samym stopniu.

403. Jeżeli w braku dziada oyca, i dziada z matki, zbieg zachodzi między dwoma

wstępnemi wyższego stopnia, którzyby należeli do iednéy linii oycowskiéy małoletniego, opieka z Prawa przeydzie do tego z tych dwóch, który się okaże, że iest dziadem z oyca, oyca małoletniego.

404. Jeżeli takiż sam zbieg mieysce mieć będzie pomiędzy dwoma pradziadami z linii macierzyńskiéy, mianowanie nastąpi przez radę familiyną, która iednak wybrać powinna iednego z tych dwóch koniecznie.

Oddział IV.

O opiece powierzonéy przez radę familii.

405. Gdy dziecię małoletnie i nieusamowolnione, pozostanie bez oyca i matki, i bez Opiekuna wybranego przez oyca lub matkę, i bez wstępnego płci męzkiéy, iako też gdy Opiekun z rzędu teraz wyrażonego, znayduie się w przypadku wyłączenia od opieki, o iakim będzie mowa niżéy, albo w przypadku ważnego wymówienia się, wtenczas rada familii przystąpi do mianowania Opiekuna.

406. Ta rada zwołana będzie albo na żądanie i dopilnowanie krewnych małoletniego, albo iego wierzycieli, lub innych stron interesowanych, albo urzędownie i z nakazu Sędziego Pokoiu, gdzie iest zamieszkanie małoletniego; każda osoba może donosić Sędziemu Pokoiu, zdarzenia wymagaiące, aby opiekun był mianowany.

407. Rada familiyna złożona będzie, nie obeymuiąc Sędziego Pokoiu, z sześciu krewnych, lub powinowatych, w połowie ze strony oycowskiéy, w połowie ze strony macierzyńskiéy, i według porządku bliższości w każdéy linii branych, tak w gminie w którym ustanawia się opieka, iako też i w odległości dwóch myryametrów, od tego mieysca.

Krewny przenoszony będzie nad powinowatego, w tymże samym stopniu; a między krewnemi iednegoż stopnia, starszy wiekiem nad młodszego.

408. Rodzeni bracia małoletniego, i mężowie sióstr rodzonych, wyłączeni są z ograniczenia liczby, w artykule poprzedzaiącym położonéy.

Jeżeli ich iest sześciu, albo i więcéy, będą wszyscy członkami rady familiynéy, którą będą składać sami, ze wdowami poprzedników, i z poprzednikami, ważnie od opieki wymowionemi, ieżeli się znayduią.

Jeżeli są w mnieyszéy liczbie, inni krewni przywołanemi będą, tylko do uzupełnienia rady.

409. Gdy krewni, albo powinowaci iednéy lub drugiéy linii, nie znayduią się w liczbie dostatecznéy na mieyscu, albo w odległości oznaczonéy przez artykuł 407. Sędzia Pokoiu przywoła albo krewnych lub powinowatych, zamieszkałych odległéy, albo w tym samym gminie obywateli znanych, stąd iż mieli cią-

gle związki przyiaźni z oycem lub matką małoletniego.

410. Chociażby nawet znaydowała się na mieyscach dostateczna liczba krewnych lub powinowatych, Sędzia Pokoiu będzie mógł zezwolić na przywołanie z jakiéykolwiek odległości mieszkania krewnych lub powinowatych, w bliższych stopniach, a nawet i w tych samych, w jakich są krewni lub powinowaci obecni, ale zawsze w takim sposobie, żeby się to działo z wytrąceniem na to mieysce niektórych obecnych, i żeby nigdy przewyższona nie była liczba, artykułami wyższemi ustanowiona.

411. Przeciąg czasu do stawienia się, ułożony będzie przez Sędziego Pokoiu, na dzień oznaczony, ale w takim sposobie, żeby między oznaymieniem przywołania, a dniem oznaczonym do zgromadzenia rady, przerwa była trzech dni przynaymniéy, gdy wszystkie ftrony przywołane mieszkaią w jednymże gminie, albo w odległości dwóch myryametrów.

Ile razy zaś niektóre ze ftron przywołanych, bardziéy będą oddalone w mieszkaniu, przeciąg czasu powiększany będzie dniem iednym na trzy myryametry

412. Krewni, powinowaci, albo przyiaciele tym sposobem przywołani, obowiązani będą stawić się osobiście, albo przez swoich Pełnomocników szczególnych.

Pełnomocnik iednę tylko osobę może zastępować.

413 Każdy przywołany krewny, powinowaty albo przyiaciel, gdy się nie stawi bez prawnéy wymówki, skazany będzie na karę pieniężną, która nigdy pięćdziesiąt franków nie może przenosić, i wydana będzie bez apellacyi przez Sędziego Pokoiu.

414. Jeżeli iest dostateczna wymówka, i ieżeli iest przyzwoitą rzeczą, aby oczekiwać nieprzytomnego członka, lub go zastapić w takim przypadku, iako też i w każdym innym, w którym interes małoletniego zdaie się tego wymagać, Sędzia Pokoiu może odroczyć posiedzenie, albo go przedłużyć.

415. Posiedzenie takie odbywać się będzie z Prawa u Sędziego Pokoiu, chybaby sam inne mieysca wyznaczył; przytomność przynaymniéy trzech czwartych z liczby członków iest potrzebna, do naradzenia się w tém posiedzeniu.

416. Na czele rady familiynéy, będzie Sędzia Pokoiu z głosem stanowczym i przemagaiącym, w przypadku rozdwoienia.

417. Gdy małoletni zamieszkały we Francyi, mieć będzie dobra w osadach, i nawzaiem, rząd szczególny dobr iego, dany będzie Podopiekunowi.

W tym przypadku Opiekun i Podopiekun, niezależącemi będą i nieodpo-

wiedzialnemi ieden względem drugiego, w zarządzaniu wzaiemném.

418. Opiekun działać i zarządzać będzie w tym przymiocie, od dnia mianowania swego, ieżeli iest przytomny; a ieżeli nie, to od dnia w którym mianowanie oznaymione mu będzie.

419. Opieka iest obowiązkiem osobistym, który nie przechodzi do dziedziczących po opiekunie. Ci odpowiedzialnemi będą tylko z zarządzania ich poprzednika; a ieżeli są pełnoletni, powinni utrzymywać opiekę aż do mianowania nowego opiekuna.

Oddział V.

O opiekunie przydanym.

420. W opiece każdéy, będzie Opiekun przydany, mianowany przez radę familiyną.

Obowiązki iego zależeć będą na dopilnowaniu interesów małoletniego, gdyby te w sprzeczności były z interesami opiekuna.

421. Gdy obowiązki opiekuna spłyną na osobę maiącą przymioty wyliczone w Oddziale I. II. i III. ninieyszego Działu, Opiekun taki przed zaczęcim swego urzędu, powinien zwołać radę familiyną, w składzie wymienionym w Oddziale IV. dla ustanowienia Opiekuna przydanego.

Gdy

Jeśli się mieszał do sprawowania opieki przed dopełnieniem tey formalności, rada familiyna zwołana, bądź na żądanie krewnych, wierzycieli, lub innych stron interesowanych, bądź z urzędu przez Sędziego pokoiu, może, ieżeliby oszukiwanie ze strony opiekuna następowało, odiąć mu opiekę; bez uszkodzenia wynagrodzeń, należących się małoletniemu.

422. W opiekach innych, opiekun przydany mianowanym będzie bezpośrednie po mianowaniu opiekuna.

423. W żadnym przypadku opiekun kreskować nie może w mianowaniu opiekuna przydanego: ten brany bydź powinien, oprócz przypadku rodzonych braci, z jedney że dwóch liniy, do którey opiekun nie należy.

424. Gdy opieki nie dostaie, albo opuszczona była przez nieprzytomność, tém samém opiekun przydany nie zastąpi opiekuna; lecz w takiém zdarzeniu powinien żądać mianowania nowego opiekuna, pod karą wynagrodzenia szkód małoletniemu, któreby stąd wyniknąć mogły.

425. Obowiązki opiekuna przydanego, w tym samym czasie ustaią, w którym i opieka.

426. Urządzenia zawarte w Oddziale VI. i VII. ninieyszego Działu, maią się stosować i do opiekunów przydanych.

Jednakże opiekun nie będzie mógł wymagać złożenia opiekuna przydanego, ani kreskować w radzie familiyney, zwołaney w tym zamiarze.

ODDZIAŁ VI.

O przyczynach uwalniaiących od Opieki.

427. Uwolnionemi są od opieki:

Osoby oznaczone w Tytułach III. V. VI. VIII. IX. X. XI. Aktu Konstytucyynego 18. Maia 1804. (2)

Sędziowie sądu kassacyynego, Prokurator generalny Cesarski przy tymże sądzie i zastępcy iego.

Komisarze narodowych rachunków.

Prefektowie.

Wszyscy obywatele odbywaiący urzędy publiczne, nie w tym departamencie, w którym ustanowiona iest opieka.

428. Równie uwolnionemi są od opieki:

Woyskowi w czynney służbie zostaiący, i wszyscy obywatele którzy za granicę Cesarstwa są posłani, w obowiązkach od Cesarza na nich włożonych.

429. Jeżeli posłanie za granicę nie iest urzędowe i wątpliwe, uwolnienie od opieki wtenczas uznane będzie, gdy odwołuiący się złoży zaświadczenie ministra, do którego wydziału należy poselstwo za wymówkę przytaczane.

430. Obywatele umieszczeni w rzędzie wyrażonym w artykułach poprzedzaiących, którzy przyięli opiekę później, po przyięciu urzędów, służby albo poselstwa, iakieby ich od opieki uwalniać mogły, nie będą mogli domagać się, aby ich od niey z tey przyczyny uwolniono.

431 Ci zaś którym namienione urzędy, służba albo poselstwo, powierzone były później, po przyięciu i sprawowaniu opieki, ieżeli iey zatrzymać nie chcą, w przeciągu miesiąca zwołać mogą radę familiyną, aby przystąpiła do wyznaczenia innych na ich mieysce.

Jeżeli po ukończeniu urzędu, służby, poselstwa, nowy opiekun wymaga dla siebie uwolnienia, albo dawny powrócenia opieki, może mu ią oddać rada familiyna.

432. Każdy obywatel nie krewny, ani powinowaty, nie może bydź przymuszony do przyięcia opieki, chyba w takim przypadku, gdyby nie znaydowali się w odległości czterech myryametrów, krewni, albo powinowaci zdatni do sprawowania opieki.

433. Każda osoba maiąca sześćdziesiąt pięć lat skończonych, może się wymówić od opieki. Opiekun wprzód wyznaczony nim doszedł do takiego wieku, w siedemdziesiątym roku życia swego może złożyć opiekę.

434. Każda osoba ciężką chorobą i przyzwoicie dowiedzioną, złożona, uwolnioną iest od opieki.

Można nawet opiekę złożyć, ieżeliby po mianowaniu swoiém w chorobę wpadła.

435. Dwie opieki sprawiedliwém są uwolnieniem dla każdey osoby, od przyięcia trzeciey.

Mąż lub oyciec maiący iuż iędnę opiekę, nie będzie obowiązany do przyięcia drugiey, wyiąwszy opiekę swoich dzieci.

436 Maiący pięcioro dzieci prawych, wolnemi są od wszelkiey opieki inney, oprócz opieki dzieci swoich.

Dzieci umarłe w czynney służbie, w śrzód woysk Cesarskich, będą zawsze umieszczane w rachunek do takiego uwolnienia.

Inne dzieci umarłe, wtenczas tylko rachowane będą, gdyby zostały się po nich dzieci ich żyiące.

437. Zrodzone dzieci w czasie opieki, nie upoważniaią do iéy złożenia.

438. Jeżeli mianowany opiekun iest przytomny rozwadze, która mu opiekę powierza, powinien natychmiast pod karą usunięcia wszelkich iego przełożeń, iakieby mógł czynić na dal, podać swoie wymówki, które rada familii rozważy.

439. Jeżeli mianowany opiekun przytomnym nie był rozwadze powierzaiącey mu

opiekę, może żądać zwołania rady familiyney, aby wymówki iego rozważyła.

Dopilnować powinien uskutecznienia tego w przeciągu trzech dni, rachuiąc od oznaymienia, iż opiekunem iest mianowany; taki przeciąg czasu dniem iednym pomnożony będzie, na trzy myriametry odległości zamieszkania iego, od mieysca, w którém opieka iest ustanowiona; gdy ten czas minie, wymówki iego przyymowane nie będą.

440. Jeżeli wymówki iego są odrzucone, może się udać do trybunału aby były przyięte, a w czasie trwania sporu, obowiązany iest zarządzać tymczasowo.

441. Jeżeli przez wyrok uwolnionym zostanie od opieki, ci którzy wymówek iego nie chcieli przyiąć, mogą bydź skarani na zapłacenie kosztów prawnych.

Jeżeli sąd, wymówek iego ważnemi nie uzna, on sam powinien koszta prawne ponosić.

ODDZIAŁ VII.

O niezdatności, wyłączeniach i złożeniu opieki.

442. Nie mogą bydź opiekunami ani członkami rady familiyney:

1.) Małoletny, wyiąwszy gdy iest oycem lub matką.

2.) Pozbawieni własney woli.

3.) Inne niewiasty, oprócz matek lub wstępnych.

4.) Wszyscy ci, którzy sami albo ich oycowie lub matki, maią z małoletniemi sprawę taką, w jakiey stan małoletniego, iego maiątek, albo znaczna część dóbr iego, iest w zatargu.

443. Skazanie na karę cielesną lub hańbiącą, tém samém pociąga za sobą wyłączenie od opieki i złożenie, gdyby poprzedniczo powierzona była.

444. Wyłączeni są także od opieki, a nawet podlegli złożeniu, ieżeli ią sprawuią:

1.) Ludzie znani z nieprzyzwoitych obyczaiów.

2.) Ci którzyby przez sprawowanie opieki okazali się niezdatnemi albo nierzetelnemi.

445. Każda osoba wyłączona od opieki, albo złożona, nie ma bydź członkiem rady familiyney.

446. W każdym przypadku wymagaiącym złożenia opiekuna, nastąpi złożenie za wyrokiem rady familiyney. zwołaney na wniesienie opiekuna przydanego, lub z urzędu przez Sędziego pokoiu.

Sędzia uwalniać się nie może od nakazu, do takiego zwołania, gdy iest formalnie wzywany, przez iednego lub kilku krewnych, albo powinowatych małoletniego, w stopniu stryiecznego, wuiecznego i ciotecznego rodzeństwa, albo w bliższych ieszcze stopniach.

447. Wszelka rozwaga rady familyney, na którey wyrokowane będzie wyłączenie albo złożenie opiekuna, powinna wyłuszczyć powody, i nie może bydź przedsięwzięta bez wysłuchania lub przywołania opiekuna.

448 Jeżeli opiekun przychyla się do rozwagi, będzie o tém wzmianka uczyniona, i nowy opiekun natychmiast do urzędowania swego przystąpi.

Jeżeli zaś odwołanie się ma mieysce, przydany opiekun starać się będzie o potwierdzenie rozwagi w trybunale pierwszey instancyi, który wyda wyrok, dozwalaiąc apellacyi.

Wyłączony albo złożony opiekun, w tym przypadku może sam pozwać opiekuna przydanego, aby go uznano, iż przy opiece ma się utrzymać.

449. Krewni i powinowaci, którzy zwołania żądali, mogą do sprawy wchodzić, która roztrząsana będzie i sądzona, iako czynność nagła.

ODDZIAŁ VIII.

O zarządzaniu Opiekuna.

450. Opiekun staranie mieć będzie o osobie małoletniego, i zastąpi go we wszelkich aktach cywilnych.

Zarządzać będzie dobrami iego iak dobry oyciec familii, i odpowie za wszelakie szkody, któreby ze złego rządu mogły winiknąć.

Nie może kupować dóbr małoletniego, ani ich brać w dzierżawę, oprócz takiego zdarzenia, w którym rada familiyna upoważni opiekuna przydanego, aby mu ie dzierżawą wypuścił; ani może przyymować ustąpienia iakiegożkolwiek prawa lub wierzytelności przeciw mianemu w opiece. (3)

451. Opiekun w dziesięć dni upłynionych od dnia, w którym się dowiedział o mianowaniu siebie na opiekuna, żądać będzie zniesienia pieczęci, ieżeli przyłożone były, i przystąpi bezpośrzednie do zrobienia inwentarza maiątku małoletniego, w przytomności opiekuna przydanego.

Jeżeli się mu co należy od małoletniego, powinien to oznaymić w inwentarzu pod karą utracenia swego prawa, a to na żądanie, do którego uczynienia obowiązany iest urzędnik publiczny, i o którym wzmianka w protokule zapisana będzie.

452. W miesiąc po zamknięciu inwentarza, w przytomności opiekuna przydanego, każe przedawać przez licytacyą odbywaiącą się przed urzędnikiem publicznym, za poprzedzaiącém obwieszczeniem, lub ogłoszeniem, o którém protokuł przedaży wzmiankę uczyni, wszelkie ruchomości, oprócz tych, do których zachowania w naturze upoważnia go rada familiyna.

453. Rodzice dopóki maią używanie własne i prawne dóbr małoletniego, wolnemi są

od przedawania ruchomości, ieżeli się im podoba zachować ie dla powrócenia ich w naturze.

W tym przypadku postaraią się własnym kosztem o oznaczenie sprawiedliwey wartości przez biegłego, który wyznaczony będzie od opiekuna przydanego, i wykona przysięgę przed Sędzią pokoiu. Oddadzą szacunkową wartość ruchomości takich, którychby oddać w naturze nie mogli.

454. Gdy się zacznie wykonywanie wszelkiey opieki, wyiąwszy rodzicielską, rada familiyna ułoży przybliżonym sposobem, i podług ważności dóbr zarządzanych, summę, iaką wynosić maią roczne wydatki małoletniego, iako też i wydatki na zarządzanie iego maiątkiem.

Tenże sam akt wyszczególni, czyli opiekun iest upoważniony do przybrania ku pomocy iednego, lub kilku rządców szczególnych, płatnych i działaiących pod odpowiedzialnością iego.

455. Ta rada oznaczy wyraźnie summę, po którey zebraniu obowiązany będzie opiekun obrócić na zysk przewyżkę przychodów nad wydatki; takie obrócenie na zysk uskutecznione bydź powinno w przeciągu sześciu miesięcy, po których upłynieniu gdyby tego nie uczynił, winien będzie zapłacić procent.

456. Jeżeli opiekun nie postarał się, aby rada familii oznaczyła summę, po którey zebraniu zaczynać się powinno obracanie na zysk, gdy upłynie czas wyrażony w poprzedzaiącym artykule, winien będzie zapłacić procent od wszelkiey summy nie obróconey na zysk, choćby ta naymnieyszą była.

457. Opiekun nawet oyciec lub matka, nie może długu zaciągać na rzecz małoletniego, ani alienować, lub hipoteką obciążać nieruchome iego dobra, nie będąc do tego upoważnionym przez radę familiyną.

To upoważnienie nie powinno bydź dozwalane, tylko z powodu nieodbitey konieczności, albo oczywistego pożytku.

W pierwszym przypadku, rada familiyna nie udzieli swego upoważnienia, aż gdy będzie dowiedziono rachunkiem ogólnym, złożonym przez opiekuna, że pieniądze, ruchomości, i przychody małoletniego są niedostateczne.

Rada familiyna w każdym przypadku wskaże nieruchomości, maiące bydź wybrane do sprzedaży, i wszelkie warunki, które pożytecznemi uzna.

458. Rozwaga rady familiyney tycząca się tego przedmiotu, wykonywaną nie będzie, aż gdy opiekun poda żądanie, i potwierdzenie otrzyma od trybunału cywilnego pierwszey instancyi, który względem tego postanowi w izbie radney, po wysłuchaniu Prokuratora Cesarskiego.

459. Przedaż czyniona będzie publicznie, w przytomności opiekuna przydanego, przez licytacyą odbywaiącą się przez iednego członka trybunału pierwszey instancyi, albo wyznaczonego na to notaryusza, z poprzedzeniem trzech uwiadomień zawieszonych przez trzy dni niedzielne następne, na mieyscach do ogłaszań w powiecie zwyczaynych.

Każde takie uwiadomienie podpisze i zaświadczy burmistrz gminu, w którym ma bydź zawieszone do ogłoszenia.

460. Formalności przepisane artykułem 457 i 458. względem alienacyi dóbr małoletniego, nie stosuią się do przypadku, w którymby sąd nakazał licytacyą, na żądanie współwłaściciela niepodzielnego. (4)

W takim tylko przypadku, licytacya może bydź odbywana, według formy artykułem poprzedzaiącym oznaczoney; obce osoby koniecznie przypuszczone do niey będą.

461. Opiekun nie może przyiąć ani odrzucić spływaiącego spadku na małoletniego, bez poprzedzaiącego upoważnienia od rady familiyney. Przyięcie nie nastąpi tylko z dobrodzieystwem inwentarza.

462. W przypadku, gdy spadek odsunięty w imieniu małoletniego, nie byłby przez kogo innego przyiętym, może bydź wzięty nanowo, bądź przez opiekuna, upoważnionego na ten koniec nową rozwagą rady familiyney, bądź przez małoletniego, gdy do

lat doydzie; ale w takim tylko stanie, w jakim się znayduie przy nowém obięciu, bez możności sprzeciwiania się przedaży, i innym aktom, które mogły bydź prawnie wykonane, między czasem pierwszego odsunięcia, a przyię ia na nowo.

463. Darowizna małoletniemu uczyniona, nie może bydź przyiętą przez opiekuna bez upoważnienia rady familiyney.

Ten sam skutek mieć będzie względem małoletniego, iak i względem pełnoletniego.

464. Żaden opiekun, bez upoważnienia rady familiyney nie może wprowadzać do sądu sprawy tyczącey się praw nieruchomych małoletniego, ani zezwalać na ściągaiące się do tychże praw żądania.

465. Takież samo upoważnienie potrzebne będzie opiekunowi, w żądaniu podziału; lecz bez takiego upoważnienia będzie mógł odpowiadać na wymagania podziału przeciw małoletniemu wnoszone.

466. Ażeby podział otrzymał względem małoletniego wszelkie skutki, iakieby miał pomiędzy pełnoletniemi, wykonywany bydź powinien sądownie, i poprzedzony oszacowaniem przez biegłych, wyznaczonych od trybunału pierwszey instancyi mieysca, w którém otworzony iest spadek.

Biegli wykonawszy przysięgę przed Prezydentem tegoż trybunału, albo przed Sędzią od niego wyznaczonym, na dobre i wierne

dopełnianie danego im zlecenia, przystąpią do podzielenia dziedzictwa i uformowania części, które losem ciągnione będą w przytomności, bądź członka trybunału, bądź wyznaczonego na ten koniec przez trybunał Notaryusza, który wydawać będzie przypadaiące części.

Biblioteka prywatna Jakuba Apla Dobrzyniewo pow. Białystok

Wszelki inny podział, za tymczasowy tylko uważany będzie.

467. Opiekun w imieniu małoletniego, nie będzie mógł zawierać transakcyi, tylko na mocy upoważnienia rady familiyney, i za zdaniem trzech prawników, wyznaczonych przez Prokuratora Cesarskiego przy trybunale pierwszey instancyi.

Tranzakcye takie ważnemi nie bądą, bez potwierdzenia przez trybunał pierwszey instancyi, po wysłuchaniu prokuratora Cesarskiego.

468. Opiekun maiący powody do wielkiego nieukontentowania z postępowań małoletniego, może zażalenie swoie zanieść do rady familiyney; ieżeli upoważnienie do tego od rady otrzyma, może wymagać zamknięcia małoletniego, podług tego, co iest ustanowione w tym przedmiocie w Tytule o *władzy oycowskiey*.

ODDZIAŁ IX.

O rachunkach z opieki.

469. Każdy opiekun rachować się z opieki powinien po iey ukończeniu.

470. Każdy opiekun prócz oyca i matki, może bydź pociągnionym, nawet w czasie opieki, do złożenia opiekunowi przydanemu rachunków i stanu swego zarządzania, w czasach, które rada familiyna za przyzwoite osądzi; nie może iednak opiekun przynaglanym bydź do tego składania, tylko raz w rok.

Rachunki takie i opis stanu, czynione będą bez kosztów, nie na stęplowanym papierze i bez żadney formalności sądowey.

471. Ostateczny rachunek z opieki, oddany będzie kosztem małoletniego, gdy ten do lat dóydzie, albo usamowolnienie otrzyma, opiekun te koszta tymczasowo zastąpi.

Będą powrócone opiekunowi wszelkie wydatki w rachunku tym, dostatecznie usprawiedliwione, i których przedmiot był użytecznym.

472. Każdy układ, któryby mógł zayść między opiekunem a małoletnim, gdy do lat dóydzie, nieważnym będzie, ieżeli go nie poprzedziło oddanie rachunku w szczegółach, i złożenie dowodów usprawiedliwiaiących, a to wszystko zapewnione zaświadczeniem odbieraiącego rachunek, na dziesięć dni przynaymniey poprzedzaiącém takowy układ.

473. Jeżeli względem rachunków zachodzą spory, zaskarżone i sądzone będą sposobem wszelkich innych sporów w przedmiotach cywilnych.

474. Summa pozostałey reszty przy opiekunie, przynosić będzie zyski od sta, choćby żądane nie były, od czasu zamknięcia rachunków.

Zyski od tego, co małoletni opiekunowi winien, rachowane będą tylko od dnia, w którym wezwanie nastąpi do zapłacenia, po zamknięciu rachunków.

475. Wszelkie sprawy małoletniego przeciw swemu opiekunowi, z powodu sprawowania opieki, upadaią po dziesięciu latach, rachuiąc od pełnoletności.

DZIAŁ III.

O usamowolnieniu.

476. Małoletni gdy wchodzi w małżeństwo, tém samém usamowolnionym się staie.

477. Małoletni nawet nie będący w małżeństwie, może bydź usamowolnionym przez oyca swego, albo w niedostatku oyca, przez matkę, gdy lat piętnaście skończy.

Takie usamowolnienie uskuteczni się przez samo oświadczenie oyca, albo matki, przyięte od Sędziego pokoiu, w przytomności pisarza iego.

478. Małoletni pozostały bez oyca i matki, może bydź także usamowolnionym, ale aż po skończonym ośmnastym roku, ieżeli rada familiyna zdatnym go uzna.

W tym przypadku usamowolnienie nastąpi z rozwagi, która go upoważni, i oświadczenia które Sędzia pokoiu iako prezydent rady familiyney, w tym samym akcie uczyni, *że małoletni iest usamowolnionym.*

479. Gdy opiekun nie uczyni żadnego kroku o usamowolnienie małoletniego, o iakiém mowa była w poprzedzaiącym artykule, a gdy ieden, lub kilku krewnych, albo powinowatych małoletniego, w stopniu stryiecznego, wuiecznego, ciotecznego rodzeństwa, albo w bliższych ieszcze stopniach, uznaią go zdatnym do usamowolnienia; mogą ci krewni domagać się od Sędziego pokoiu, aby zwołał radę familiyną dla rozważenia tego przedmiotu.

Sędzia pokoiu przychylić się powinien do takiego żądania.

480. Rachunek z opieki oddany będzie małoletniemu usamowolnionemu, w przytomności kuratora, którego mianować mu będzie rada familiyna.

481. Małoletni usamowolniony może wypuszczać dobra swoie w dzierżawy nie dłuższe, nad lat dziewięć; odbierać przychody swoie, wydawać na odebranie zakwitowania, i wszelkie akta wykonywać, które należą do właściwego zarządzania; i nie będzie mógł wymagać powrócenia za takie akta we wszelkich przypadkach, w iakichby i sam pełnoletni wymagać nie mógł.

482

482. Nie będzie mógł popierać sprawy nieruchomey, ani iéy bronić, ani nawet przyymować ruchome kapitały, i z nich kwitować bez przytomności kuratora swego, który w ostatnim przypadku czuwać będzie nad obróceniem na zysk odebranego kapitału.

483. Małoletni usamowolniony, nie może zaciągać długu pod żadnym pozorem, bez rozwagi rady familiynéy, potwierdzonéy przez trybunał pierwszéy instancyi, po wysłuchaniu Prokuratora Cesarskiego.

484. Równie przedawać, alienować nieruchomości swoich, ani żadnych aktów, oprócz samego zarządzania, czynić nie może, bez zachowania form przepisanych dla małoletniego nieusamowolnionego.

Obowiązki zaciągnione przez niego drogą kupna, lub innym sposobem, mogą bydź zmnieyszane, w przypadku, gdyby miarę przechodziły: Trybunały w tym względzie uważać będą na maiątek małoletniego, dobrą lub złą wiarę osób, które z nim w umowy wchodziły, użyteczność lub nieużyteczność wydatków.

485. Każdy małoletni usamowolniony, któregoby zaciągnione obowiązki zmnieyszane były, na mocy artykułu poprzedniczego, może bydź pozbawionym dobrodzieystwa usamowolnienia, które odięte mu będzie, po-

dług tychże samych form, podług iakich było mu udzielone.

486. Od dnia w którym usamowolnienie ieſt cofnięte, wróci się małoletni pod opiekę, i w niéy zoſtawać będzie aż do swéy pełnoletności.

487. Małoletni usamowolniony, bawiący się handlem, poczytywany ieſt za pełnoletniego, w czynnościach tyczących się tego handlu.

---

[1] Opieka, *Tutelle*, *Tutela*, Opiekun, *Tuteur*, *Tutor*; Opieka z prawa wynikaiąca, opieka prawna, *Tutelle legitime*, opieka przez testament wyznaczona, *Tutelle testamentaire*, opieka z urzędu wyznaczona, *Tutelle dative*. Współopiekun, *Cotuteur*, podopiekun *Protuteur*. Opiekun przydany, opiekun namiestniczy, albo Przeciw-Opiekun, *Subrogé tuteur*, Kurator, *Curateur*; Opiekun zarządza osobą i maiątkiem, kurator pilnuie szczególniey interesow zwłaszcza ważnych i prawnych. Bywa opiekun albo kurator szczególny do pewnego zdarzenia, do iednéy okoliczności, do iednego interesu, *Tuteur ou Curateur ad hoc*. Kurator spodziewanego dziecięcia, *Curateur au ventre*. Rada familiyna, *Conseil de famille*. Rozwaga rady familiyney *Deliberation*. Roztrząsanie kilku osób, z którego pewien wyrok, pewne ustanowienie wypływa. Różne są gatunki znaczenia zdań na radzie, na rozwadze Głos stanowczy, *Deliberative*, który się rachuie w rozwagach Głos doradczy, *Consultative*, który się nie rachuie w zbieraniu zdań, w kreskowaniu; Solidarnie, Solidarność, *Solidairement*, *Solidarité*, *in Solidum*, gdy wszyscy razem obowiązani, i każdy za wszystkich, albo za całość, czyli ogólno-szczególnie, wspólno-szczególnie; wytłumaczona ieſt solidarność w Tytule III. Xięgi trzeciéy.

[2] Tytuły Konstytucyi, o iakich wspomina artykuł 427 Kodexu, wyszczególniaią osoby, to ieſt wszystkie członki familii Cesarskiéy, wszystkich wielkich Dygnitarzy Państwa, wszelkich Urzędników, Senatorów, Radzców stanu, Członków Ciała Prawodawczego i Trybunatu; Trybunat teraz wcielony ieſt do Ciała Prawodawczego.

[3] Każdy dług między dwoma stronami bydź musi, należy się iednéy, druga go winna; stąd wypada potrzeba dwóch szczególnych nazwisk. Jest dług czynny, który się stronie należy, można go nazwać wierzytelność, *Créance*, *Debitum activum*. Jest dług bierny, który się od strony należy, *Dette*, *Debitum passivum*. Stąd też wynikaią dwa nazwiska, Dłużnik, *Debiteur*, Wierzyciel, *Creancier*.

[4] Własność ieſt podzielna, albo niepodzielna. Niepodzielna, że do kilku należy, i podzielona ieszcze między nich nie ieſt, albo też z natury swoiéy i z użytków dla iakich przeznaczona podzieloną bydź nie może. Stąd też pochodzi współ-właściciel niepodzielny, *Copropriétaire par indivis*. Są także zobowiązania podzielne lub niepodzielne, *Obligations divisibles*, ou *indivisibles*. Wytłumaczone są w Tytule III. Xięgi trzeciéy.

TYTUŁ XI.

O pełnoletności, pozbawieniu własnéy woli, i Doradzcy sądowym.

DZIAŁ I.

O pełnoletności.

488. Pełnoletność uſtanowiona ieſt na dwudzieſty pierwszy rok ukończony; osoby w tym wieku zdatne są do wszelkich aktów życia cywilnego, z zachowaniem ograniczeń wyrażonych w tytule *o Małżeństwie*.

DZIAŁ II.

O pozbawieniu własnéy woli, czyli bezwłasnowolności.

489. Pełnoletni zostaiący w ciągłym stanie niedołężności, pomieszania zmysłów, albo szaleństwa, powinien bydź pozbawiony własnéy woli, choćby nawet w niektórych przerwach okazywał rozsądek.

490. Każdy krewny może żądać pozbawienia woli krewnego swego. Równie małżonek ieden względem drugiego.

491. W przypadku szaleństwa, gdy pozbawienie woli nie iest żądane, ani przez małżonka, ani przez krewnych, powinien go wymagać Prokurator Cesarski, który może go także wymagać w przypadkach niedołężności, lub pomieszania zmysłów, co do osoby nie maiącéy, ani małżonka, ani krewnych znanych.

492. Każde żądanie bezwłasnowolności, zanoszone będzie przed trybunał pierwszéy instancyi.

493. Czyny niedołężności, pomieszania zmysłów, albo szaleństwa, wyszczególnione będą na pismie. Nalegaiący o pozbawienie woli, stawią świadków i dowody piśmienne.

494. Trybunał nakaże, aby rada familiyna złożona sposobem oznaczonym w Oddziale IV.

Działu II. Tytułu: *o Małoletności, Opiece, i usamowolnieniu*, dała zdanie swoie o stanie osoby, któréy pozbawienie woli iest żądane.

495. Żądaiący pozbawienia woli, nie mogą należeć do składu rady familiynéy: iednakże małżonek i dzieci osoby, któréy pozbawienie woli iest wymagane, mogą bydź przypuszczonemi do téy rady, ale stanowczego w niéy głosu mieć nie będą.

496. Trybunał powziąwszy zdanie rady familiynéy, badać będzie pozwanego w izbie radnéy; ieżeli pozwany nie może stanąć, badania czynione będą w jego mieszkaniu, przez wyznaczonego na to Sędziego w przytomności pisarza. W każdym przypadku Prokurator Cesarski przytomny będzie badaniom.

497. Po pierwszém badaniu trybunał wyznaczy, ieżeli potrzeba, tymczasowego zawiadowcę, ażeby miał staranie o osobie i maiątku pozwanego.

498. Wyrok na żądanie pozbawienia woli, nie może bydź wydany, tylko w czasie publicznego posiedzenia, po wysłuchaniu stron, albo przywołaniu.

499. Trybunał odrzucaiąc żądanie pozbawienia woli, może iednak podług wypa-

daiących okoliczności, nakazać, aby pozwany nie prawował się nadal, tranzakcyi nie zawierał, nie zaciągał długów, kapitałów ruchomych nie odbierał, i z nich nie kwitował, dóbr swoich nie alienował, ani ich obciążał hipoteką, bez przytomności doradzcy, który mu mianowany będzie, tymże samym wyrokiem.

500. W przypadku apellacyi od wyroku pierwszéy instancyi, trybunał apellacyyny, ieżeli uzna potrzebę, może badać na nowo, albo nakazać przez komisarza badanie osoby, któréy pozbawienie woli żądane.

501. Każdy wyrok uznaiący pozbawienie woli, albo mianuiący doradzcę, za dopilnowaniem żądaiących, wyięty będzie, wręczony stronie, i wpisany w dniach dziesięciu, na tablicach, które zawieszone bydź powinny w publicznéy izbie sądowéy, i w kancelaryach notaryuszów okręgowych.

502. Pozbawienie woli, albo mianowanie doradzcy, swóy skutek weźmie od dnia wyroku. Wszelkie akta późniéy uczynione, przez pozbawionego własnéy woli, albo bez przytomności doradzcy, tém samém nieważnemi będą.

503. Akta poprzedzaiące pozbawienie woli, mogą bydź unieważnione, ieżeli przyczyna do pozbawienia woli oczywistą była, w czasie czynienia tych aktów.

504 Po śmierci osoby, akta przez nię uczynione zaskarżone bydź nie mogą, z przyczyny pomieszania zmysłów, chyba że wyrok pozbawienia woli téy osoby, wydany był, albo żądany przed iéy śmiercią, albo gdy dowód pomieszania wypływa z samego aktu, który iest zaskarżony.

505. Jeżeli od wyroku pozbawienia woli w pierwszéy instancyi, apellacya nie zaszła, lub taki wyrok potwierdziła, przystąpi się do mianowania opiekuna, i opiekuna przydanego, dla pozbawionego własnéy woli, według prawideł przepisanych w tytule *o Małoletności, Opiece i usamowolnieniu.* Zawiadowca tymczasowy ustanie w urzędowaniu swoiém, i zda rachunek opiekunowi, ieżeli nim sam nie został.

506. Mąż opiekunem iest z prawa, żony swoiéy, pozbawionéy własnéy woli.

507. Żona może bydź mianowana opiekunką mąża swo[illegible]o; w takim przypadku rada familiyna ułoży formę, i warunki zarządzania; wolno iest żonie udać się do trybunału, gdyby się sądziła skrzywdzoną wyrokiem rady familiynéy.

508. Nikt oprócz małżonków, wstępnych i zstępnych, obowiązany nie będzie dłużéy, iak lat dziesięć utrzymywać opieki pozbawionego własnéy woli. Po upłynieniu tego czasu, może żądać opiekun, aby był zastąpionym, i powinien to otrzymać.

509. Pozbawiony własnéy woli, przyrównywa się małoletniemu, co do osoby i maiątku swego; prawa o opiece małoletnich, stosuią się do opieki pozbawionych własnéy woli.

510. Przychody pozbawionego własnéy woli, powinny bydź obracane istotnie na osłodzenie iego losu, i przyspieszenie wyléczenia. Rada familiyna podług gatunku choroby iego, i stanu maiątku, będzie mogła ułożyć, czyli ma bydź opatrywany w swoiém zamieszkaniu, czyli przeniesiony do domu zdrowia, albo nawet do szpitalu.

511. Gdy rzecz idzie o małżeństwo dziecięcia osoby, która iest pozbawiona własnéy woli, posag albo ilość zadatkowo dana na przyszłą część spadku, i inne umowy małżeńskie, ułożone będą przez Radę familiyną, potwierdzone przez trybunał, na wniosek Prokuratora Cesarskiego (1).

512. Pozbawienie własnéy woli ustaie, z ustaniem przyczyn, które do niego powodem

były: iednakże zniesienie iego, wydane będzie tylko z zachowaniem formalności przepisanych, dla otrzymania wyroku stanowiącego pozbawienie własnéy woli, a pozbawiony własnéy woli nie może wrócić się do używania praw swoich, aż po wyroku zniesienia.

DZIAŁ III.

O Doradzcy Sądowym.

513. Zabroniono bydź może rozrzutnemu, aby się nie prawował, nie zawierał tranzakcyy, nie zaciągał długow, kapitałów ruchomych nie odbierał, nie kwitował z odebranych, nie alienował dóbr swoich, ani ie obciążał hipoteką, bez przytomności d o r a d z c y przez trybunał iemu mianowanego.

514. Zabronienie działań bez przytomności d o r a d z c y, przez tych samych żądane bydź może, którzy maią prawo wymagać pozbawienia kogo własnéy woli, i ich żądanie tymże samém sposobem roztrząsane i sądzone bydź powinno.

Równie podług takich tylko formalności zabronienie zniesioném bydź może.

515. Żaden wyrok w przedmiocie tyczącym się pozbawienia własnéy woli, albo mianowania doradzcy, nie może bydź wydany, bądź w pierwszéy instancyi, bądź w apellacyi, iak tylko na wnioski urzędu publicznego.

---

[1] Istotny iest podział rzeczy w naturze prawa, na ruchome i nieruchome. W wielu względach inne prawa służą rzeczom ruchomym, inne nieruchomym. Stąd też wypływaią kapitały i sprawy ruchome i nieruchome, *meubles*, *immeubles*, podług przedmiotów do iakich się ściągaią, i praw, iakie im służą. Obszerniéy o tem w Xiędze Drugiéy. Ilość zadatkowo dana na przyszłą część spadku, *Avancement d'hoirie*, rozumieią się pieniądze, albo iakieżkolwiek rzeczy ruchome lub nieruchome, dane pod tym względem, aby w czasie na część spadku rachowane były. W Tytule I. Xięgi trzeciéy wytłumaczone są przepisy, iak się zachować i potrącać to powinno osobom przy urządzaniu interessów spadkowych, co wcześnie wybrały, nawet za życia tego, po kim do spadku przychodzą.

Koniec Xięgi Pierwszéy.

XIĘGA DRUGA.

O Dobrach, i różnych ograniczeniach własności.

TYTUŁ I.

o Różności Dóbr.

516. Wszystkie dobra, ruchome są, albo nieruchome.

DZIAŁ I.

o Nieruchomościach.

517. Dobra są nieruchome, albo z swoiéy natury, albo ze swego przeznaczenia, albo i też z przedmiotu, do którego się stosuią.

518. Rola i budynki, są nieruchomością z natury swoiéy.

519. Młyny wietrzne albo wodne, osadzone na palach, i składaiące część budynku, nieruchomością są także z natury swoiéy.

520. Zboża na pniu, owoce na drzewach nie zebrane ieszcze, równie są nieruchomością.

Jak tylko zboże ścięte, owoce zerwane, choćby ieszcze nie były zwiezione, staią się iuż ruchomością.

Gdyby część tylko zboża zżęta była, ta tylko część ſtaie się ruchomością.

521. Wycinania zwyczayne drzew mnieyszych, alboli też większych, których wycinania dzieią się w porządku uſtanowionym, ſtaią się ruchomością dopiero podług tego, co ieſt wycięte (1).

522. Zwierzęta, czyli inwentarz bydlny, który właściciel gruntu zoſtawia dzierżawcy lub czynszownikowi dzielącemu się zbiorem z właścicielem, czyli ieſt oceniony inwentarz, albo nie, uważany ieſt za nieruchomość, póki przez skutek umowy przywiązany ieſt do gruntu.

Bydło w pakt puszczone komu innemu, nie dzierżawcy gruntu, lub czynszownikowi, iest ruchomością (2).

523. Rury służące na sprowadzanie wody do domu, lub innego dziedzictwa, są nieruchomością, i składaią część gruntu, do którego są przywiązane.

524. Przedmioty, które właściciel umieścił na gruncie, dla użytkowania z niego, nieruchomością są z przeznaczenia.

I tak nieruchomością są z przeznaczenia, gdy są umieszczone przez właściciela do uprawy gruntu,, i użytkowania z niego:

Zwierzęta przeznaczone do uprawy roli.
Narzędzia rolnicze.

Nasiona dane dzierżawcom, łuk koloniſtom częściowym.
Gołębie w gołębniku.
Króliki w królikarni.
Ule z Pszczołami.
Ryby w ſtawach.
Prasy, kotły, garce, kadzie i beczki.
Narzędzia potrzebne do użytkowania z Kuźnic, Papierni, i tym podobnych założeń
Słoma i gnóy.

Są także nieruchomością z przeznaczenia, wszelkie ruchomości, które właściciel przywiązał do gruntu na wieczne trwanie.

525. Sądzi się, że właściciel przywiązał do gruntu ruchomości na wieczyſte trwanie, gdy są przylepione na gipsie, wapnie, albo inney mieszaninie, gdy ich nie można odiąć bez złamania i zepsucia, albo też bez strzaskania lub uszkodzenia części gruntu, do którego są przywiązane.

Zwierciadła w mieszkaniu, uważane są za umieszczone na wieczne trwanie, gdy ich osada i ramy wpuszczone są w ścianę.

Toż samo służy co do malowań, i innych ozdób.

Statuy poczytuią się za nieruchomości, choćby nawet bez strzaskania, lub nadpsucia odięte bydź mogły, gdy są osadzone w mieyscu umyślnie na nie wyrobioném.

526. Nieruchomości są z przedmiotu, do którego ſtosuią się:

Użytki przychodów z rzeczy nieruchomych, służebności albo służby gruntowe.

Sprawy tyczące się wydobycia nieruchomości (3).

DZIAŁ II.

o *Ruchomościach.*

527. Dobra są ruchome z natury swoiéy, albo przez oznaczenie prawa.

528. Wszyſtko to ieſt ruchomością z natury, co przenieść się może, bądź własnym ruchem, iak zwierzęta, albo co nie może odmienić mieysca, tylko przez skutek obcéy mocy, iak rzeczy nie żyiące.

529. Ruchomością są przez oznaczenie prawa, zobowiązania, i sprawy w przedmiocie summ wymagalnych, albo rzeczy przenośnych; części czyli akcye, albo procenta w kompaniach skarbowych, handlowych, przemysłowych, choćby nawet nieruchomości zawisłe od takich założeń, należały do towarzyſtwa, czyli kompanii. Takie akcye i procenta poczytywane są za ruchomość, względem każdego ſtowarzyszonego, tylko dopóty, dopóki trwa towarzyſtwo.

Ruchomością są także z oznaczenia prawa wypłaty wieczne, lub dożywotnie, bądź od narodu, bądź od osób szczególnych (4).

530. Każda wypłata uſtanowiona wieczyście, za cenę z przedaży nieruchomości, albo iako warunek odſtąpienia, pod tytułem uciążaiącym, lub dobroczynnym gruntu nieruchomego, ieſt iſtotnie zdatna do wykupienia. Wolno iednak wierzycielowi, ułożyć zaſtrzeżenia i warunki wykupna.

Wolno mu także zawrzeć umowę, że wypłata nie mogłaby bydź okupioną, aż po upłynieniu pewnego czasu, który nigdy trzydzieſtu lat przechodzić nie może: wszelka inna przeciwna umowa ieſt nieważna.

531. Statki, łodzi, okręty, młyny, łazienki na ſtatkach, i w ogólności cokolwiek nie est osadzone na palach, i nie składa części idomu, iest ruchomością; zaięcie iednak urzędowe niektórych z tych przedmiotów, z powodu ich ważności, może bydź poddane formom szczególnym: iako to wytłumaczone będzie w Kodexie poſtępowania cywilnego.

532. Materyały z rozrzucenia budynku, i zgromadzone do poſtawienia nowego, dopóty są ruchomością, póki ich rzemieślnik do budowy nie użyie.

533. Wyraz *sprzęt*, używany oddzielnie w przepisach prawa, lub człowieka, bez żadnego dodatku, ani oznaczenia, nie obeymuie pieniędzy gotowych, kamieni drogich, długów czynnych, xiążek, medalów, narzędzi do nauk, sztuk, rzemiosł, bielizny osobiſtéy, koni, powozów, broni, ziarna, wina, siana, i iakie-

gożkolwiek zbożowego zbioru; nie obeymuie także tego wszyſtkiego, co iest przedmiotem handlu.

534. Wyraży *sprzęty pokoiowe*, obeymuią tylko sprzęty przeznaczone do użytku i ozdoby mieszkznia, iako to: obicia. łóżka, ſtołki, zwierciadła, zegary, ſtoły, porcelany, i insze przedmioty tym podobne.

Obrazy, ſtatuy, które składaią część sprzętów mieszkania, należą równie do sprzętów pokoiowych, ale nie zbiory obrazów, które mogą bydź w galeryach, lub w szczególnych mieyscach.

Toż samo ma się rozumieć o porcelanie: ta tylko obięta iest w nazwisku sprzętów pokoiowych, która składa część ozdób mieszkania.

535. Wyrażenia: *dobra ruchome*, *ruchomości*, albo *rzeczy przenośne*, obeymuie powszechnie wszyſtko to, cokolwiek poczytane iest za ruchomość, podług prawideł wyżéy uſtanowionych.

Przedaż, albo darowizna domu ze sprzętami, obeymuie tylko sprzęty pokoiowe

536 Przedaż, albo darowanie domu, że wszyſtkiém, co się w nim znayduie, nie obeymuie pieniędzy gotowych, ani długów czynnych, lub praw inszych, na które papiery mogą bydź złożone w domu; wszelkie inne rzeczy przenośne, są w tém obięte.

DZIAŁ

Biblioteka prywatna Jakuba Antoniuka Dobrzyniewo-Duże pow. Białystok Nr.

DZIAŁ III.

o Dobrach, co do ich stosunków z tymi, którzy ie posiadaią.

537. Osoby prywatne maią wolność zarządzania dobrami, które do nich należą, z zachowaniem ograniczeń ustanowionych przez prawa.

Dobra, które do prywatnych osób nie należą, są administrowane, i alienowanemi bydź nie mogą, tylko w formach, i podług prawideł, które są dla nich właściwe.

538. Drogi mnieysze i większe, ulice przez rząd utrzymywane, rzeki mnieysze i większe spławne w jakikolwiek sposób, brzegi, odsepy morskie, porty, stanowiska, i ogólnie wszelkie części francuzkiey ziemi niezdatne, aby były własnością prywatną, są uważane, iako należące do własności narodowey. (5)

539. Wszelkie dobra bezdziedziczne i bez pana, i dobra osób, które umarły, nie zostawuiąc dziedziców po sobie, albo po kórych spadek iest opuszczony, należą do własności narodowey.

540. Bramy, mury, rowy, okopy w mieyscach obronnych i fortecach, są także częścią własności narodowey.

541. Toż samo się rozumie o ziemi, o okopach, fortyfikacyach mieysc, które iuż nie są obronnemi: należą do narodu, ieżeli wa-

żnie alienowanemi nie były: albo, ieżeli kto nie nabył ich własności prawem przedawnienia.

542. Gminne dobra są te, do których własności, lub przychodów, nabyli prawa mieszkańcy, iednego lub kilku gminów.

543. Można mieć na dobrach, albo prawo własności, albo samo prawo używania, albo tylko wymagania służebności gruntowych.

PRZYPISY.

[1] Wycinania drzew, *Les coups des bois*, rozumieią się wycinania w lasach podzielonych na części, ktore zupełnie wycinane bywaią, i zasiewane na nowo. Gospodarstwo leśne wielkiey iest wagi, szczegolne ma przepisy od dawna zaprowadzone we Francyi, i w innych kraiach. Dzielone są lasy na stosowną liczbę części, każda część oddzielnie podług kolei wycinana, nim koley obeydzie wycięcia wszystkich dzielnic, tym czasem nowe drzewa następnie wyrastaią stopniami, i na dal zdatne drzewa w przypadaiących z kolei dzielnicach znayduią się. Są lasy składaiące się z drzew większych i mnieyszych, koley wycinania drzew mnieyszych iest częstsza, co dziesięć, co dwanaście, albo co piętnaście lat obchodzi wszystkie dzielnice. Większych zaś co siedmdziesiąt, ośmdziesiąt, sto lat, albo i więcey. Drzewa mnieysze albo chrosty, nazywaią się u Francuzow *Bois taillis*, drzewa wielkie donośne, *Futaies*. Dla zachowania drzew na wyrost, żeby ich ilość tak potrzebna narodom nie niszczała coraz więcey, ustanowiono we Francy od dawna, że przy wycinaniu drzew mnieyszych, iest konieczny obowiązek zostawiać na wyrost pewną liczbę młodzieży, w stosunku miary gruntu, aby z młodzieży takiey, następowały w czasie donośne drzewa, wyrostki takie nazywaią się *Baliveaux*; szczegolne przepisy co do lasow są od rządu postanowione, i z mieyscowych zwyczaiow znane.

[2] Rożne są nazwiska osob, ktore naymuią i dzierżawią grunt cudzy, gospodaruią w nim, ciągną z niego użytki, daiąc za to właścicielowi pewną zapłatę, Dzierżawca *Fermier*, trzyma folwark, znacznieyszą część gruntu, płaci pieniędzmi lub innemi rzeczami. Dzierżawca dzielący się z właścicielem zbiorem przychodow w pewnym stosunku, nazywa się, *Metayer*, iest to gatunek czynszownika; kto sam w zadzierzawioney roli pracuie, nazywa się kolonista, *Colon*, Rolnik, wieśniak, uprawiacz ziemi, czynszownik; zbior kolonistow, w jedném mieyscu osiadłych, nazywa się Kolonija, wieś, *Colonie*. Gospodarowanie, użytkowanie, gospodarstwo, ciągnienie użytkow, *Exploitation* Przychody, owoce, *Fruits*, zwierzęta puszczone w dzierżawę, pakt, *Cheptel*.

[3] Wydobywanie rzeczy, upomnienie się drogą przyzwoitą o prawa do nich służące, wydźwignienie rzeczy swoich, *Revendication*; Sprawy o wydobycie, *Actions qui tendent à revendiquer*.

[4] Akcya w kompanii, czyli w towarzystwie, w społce, to iest część pewna, ilość, summa do społki wniesiona, *Action dans les Compagnies*. Wypłaty lub opłaty są to należytości dawane w pewnych czasach, iak naprzykład pensye, czynsze, gatunek procentow, *Rentes*. Ustanawiane bywaią do śmierci *Rentes viagères*, albo na lata, na zawsze. Będzie częsta wzmianka o takich wypłatach w Xiędze trzeciey.

[5] Wyraz ten Ruchomość, *Meuble*, w nauce prawa, iest ogolny, oznacza wszelkie rzeczy ruchome, przenośne; ale w szczególności znaczy sprzęty. Szczególniey ieszcze mowiąc sprzęty pokoiowe, to nazywać będziemy, co iest u Francuzow, *Meubles*, *meublants*. Dobra ruchome, ruchomości, rzeczy ruchome, przenośne, iest to wszystko co podlega prawom, iakie służą ruchomościom w ogolności. Drogi większe i mnieysze, *Les Chemins et Routes*, Rzeki większe i mnieysze, *Les Fleuves et Rivières*, Rzeki spławne w jakikolwiek sposob, większemi, lub tylko mnieyszemi statkami, galerami, *Navigables* ou *Flottables*; własność narodowa, *Domaine public*.

TYTUŁ II.

O własności.

544. Własność, iest to prawo używania, i rozrządzania rzeczami, w sposobie nayrozciągleyszym, byleby w używaniu nic takiego nie czynić, cokolwiek zabronione iest prawami, albo urządzeniami.

545 Nikt przymuszanym bydź nie może, do ustąpienia swoiey własności, wyiąwszy przypadki użytku publicznego, i to za poprzedzaiącém sprawiedliwém wynagrodzeniem.

546. Własność rzeczy, bądź ruchomey, bądź nieruchomey, daie prawo do wszelkich z niey przychodów, i do wszystkiego co się z nią łączy, bądź naturalnie, bądź sztucznie.

Takie prawo nazywa się *prawem przybycia*

DZIAŁ I.

o Prawie przybycia z przychodów rzeczy.

547. Przychody z ziemi naturalne, lub przemysłowe,

Przychody cywilne,

Przychowek ze zwierząt, należą do właściciela prawem przybycia,

548. Przychody, które rzecz wydaie, należą do iey właściciela, pod obowiązkiem, że powróci łożone przez trzecich koszta, na uprawę, roboty, i nasienie.

549. Przychody należą do prostego posiadacza wtenczas tylko, gdy posiada w dobrey wierze; w przeciwnym przypadku, obowiązany iest oddać przychody z rzeczą właścicielowi, który iey poszukuie.

550. Posiadacz iest w dobrey wierze, gdy posiada iak właściciel, na mocy tytułu przenoszącego własność, którego wady są mu niewiadome.

Przestaie bydź w dobrey wierze od momentu, w ktorym takie wady poznaie. (1)

DZIAŁ II.

o Prawie brzybycia z tego, co się przyłącza i wciela do rzeczy.

551. Cokolwiek przyłącza się i wciela do rzeczy, należy do właściciela, podług prawideł niżey ustanowionych.

ODDZIAŁ I.

o Prawie przybycia, co do rzeczy nieruchomych.

552. Własność ziemi, pociąga za sobą własność wszystkiego, co iest wewnątrz iey i zewnątrz.

Właściciel może na ziemi wszelkie uprawy i budowy podług woli swoiey zakładać, oprócz wyiątków ustanowionych w tytule o *służebnościach, czyli służbach gruntowych.*

Wewnątrz ziemi może robić wszelkie kopania i budowle, podług woli swoiey, i ciągnąć stąd pożytki, zachowuiąc ograniczenia wypływaiące z praw i przepisów względem kopalni; równie iak z praw i przepisów Policyi.

553. Każda uprawa, budowa, każde dzieło na ziemi, lub wewnątrz ziemi, poczytywane iest, że zrobione nakładem właściciela, i że do niego należy, gdy zaprzeczanie temu dowiedzioném nie iest; ale to szkodzić nie może własności, którey trzeci nabył, albo mógłby nabyć, przez przedawnienie, bądź do podziemnego łochu pod budynkiem cudzym, bądź też do iakiey inney części budynku.

554. Właściciel żiemi, który porobił budowy, uprawy, i dzieła z materyałów nie należących do niego, powinien wartość ich zapłacić: może bydź także skazany na powrócenie szkód wszelakich, ieżeli te wypadły; ale właściciel takich materyałów nie ma prawa ich zabierać.

555. Gdy uprawy, budowy, i dzieła zrobione są przez trzeciego i z jego materyałów, właściciel gruntu ma prawo, albo ie zatrzymać, albo zobowiązać tegoż trzeciego, aby ie zniósł.

Jeżeli właściciel gruntu wymaga zniesienia takich upraw i budowli, powinno to bydź wykonane kosztem tego, który ie zakładał, bez żadnego dla niego wynagrodzenia; nawet może on bydź skazany na wynagrodzenie szkód

wszelakich, gdyby te wypadały z pokrzywdzenia, iakie właściciel gruntu mógł ponieść.

Jeżeli właściciel obiera dla siebie zachowanie tych upraw i budowli, powinien powrócić i wartość materyałów, i koszta roboty, bez względu na iakieżkolwiek powiększenie szacunku, które grunt przez to mógł nabyć. Jednakże, ieżeli uprawy, budowy, dzieła zrobione były przez trzeciego, pozbawionego dziedzictwa, którby nie był skazany na powrócenie przychodów; przez wzgląd, że w dobrey wierze posiadał, właściciel nie może wymagać zniesienia rzeczonych dzieł, upraw i budowli; ale wolno mu iest, albo powrócić wartość materyałów i koszta roboty, albo li też wypłacić summę równą tey, którą cena gruntu powiększoną została.

556. Nadsypki i przybycia, które się układaią następnie i nieznacznie, na brzegach rzek większych i mnieyszych, nazywaią się *odsep*.

Odsep idzie na zysk właściciela brzegu, bądź w rzekach spławnych, bądź niespławnych; ale w przypadku spławności rzeki, obowiązany iest zostawić ścieszki do holowania, stosownie do urządzeń w tey mierze. (2)

557. Toż samo się rozumie, co do usepów. które układa woda bieżąca, oddalaiąc się nie znacznie od iednego brzegu, a przenosząc na drugi. Właściciel odkrytego brzegu, użytkuie

z ustępu, a posiadacz brzegu przeciwnego, nie może się upominać o ziemię, którą utracił.

To prawo nie ma mieysca względem ustępów morza.

558. Odsep nie ma mieysca, co do iezior i stawów, których właściciel zachowuie zawsze ziemię, iaką okryła woda, gdy się podniosła do wysokości przyzwoitey, na odpływanie ze stawu, choćby nawet późniey obiętość wody zmnieyszoną została.

Nawzaiem właściciel stawu, nie ma prawa do ziemi brzeżney, ktorą woda iego przykryła, w nadzwyczaynych wylewach.

559. Jeżeli rzeka większa albo mnieysza, spławna, lub nie, gwałtownym pędem porwała znaczną i łatwą do rozpoznania część pola brzeżnego, i przeniosła go na pola niższe, albo na stronę przeciwną, właściciel części porwaney, może upominać się o własność, ale obowiązany podać o to żądanie w przeciągu roku; po upłynieniu takiego czasu, żądanie iego przyiętém bydź nie może; chybaby właściciel pola, do którego część porwana została przyłączoną, iescze iey nie zaiął w posiadanie.

560. Wyspy, zmieliska, przedbrzeża, które się układaią w korycie rzek większych, albo mnieyszych, spławnych w iakiżkolwiek sposób, należą do narodu, ieżeli nie masz przeciwnego tytułu, albo przedawnienia.

561. Wyspy i przedbrzeża, które się układaią w rzekach, w żaden sposób niespławnych,

należą do właścicieli brzegów z tey strony, przy którey wyspa ułożona: ieżeli wyspa nie iest ułożona z iedney tylko strony, to należy do brzegowych właścicieli dwóch stron podług linii, którą wystawić sobie potrzeba, iako przechodzącą śrzodkiem rzeki.

562. Jeżeli rzeka większa lub mnieysza, robiąc sobie nowe koryto, przerzyna i zaymuie pole właściciela brzegowego, i układa z tego pola wyspę; taki właściciel zachowuie własność pola tego, choćby wyspa ułożona była w rzece większey, lub mnieyszey, spławney w jakiżkolwiek sposób.

563. Jeżeli rzeka w iakiżkolwiek sposób spławna lub nie, robi sobie nowe koryto, opuszczaiąc dawne, właściciele gruntów nowo zaiętych, biorą na mocy wynagrodzenia, dawne koryto opuszczone, każdy w proporcyi ziemi, która mu była zabrana.

564. Gołębie, króliki, ryby, przechodzące do innego gołębnika, królikarni, lub stawu, należą do właściciela tych przedmiotów, byleby przywabiane nie były oszukaniem i sztuką.

ODDZIAŁ III.

Prawie przybycia co do rzeczy ruchomych.

565. Prawo przybycia, gdy ma za przedmiot dwie rzeczy ruchome, należące do dwóch różnych panów, iest zupełnie poddane zasadom słuszności naturalney.

Następuiące prawidła służyć będą Sędziemu na wydawanie wyroku, w nieprzewidzianych przypadkach podług okoliczności szczególnych.

566. Gdy dwie rzeczy należące do dwóch różnych panów, tak z sobą złączone były, że składały iednę całość, a iednak rozdzielone bydź mogą, i iedna bez drugiey może się utrzymać, całość należy do pana maiącego część celnieyszą, z obowiązkiem zapłacenia drugiemu wartości rzeczy z pierwszą połączoney.

567 Ta część za celnieyszą iest uważana, do którey druga przyłączona była tylko dla użytku, ozdoby, albo dopełnienia piérwszey.

568. Jednakże, gdy rzecz przyłączona, znacznie szacownieysza iest od pierwszey, i była użyta bez wiedzy właściciela, może właściciel wymagać odłączenia iey i oddania, chociażby stąd mogło wypaść nadpsucie tey do którey była przyłączona.

569. Gdy z dwóch rzeczy złączonych w jednę całość, iedna nie może bydź uważana za przybycie do drugiey, to ta iest poczytywana za celnieyszą, którey większa wartość, a w równey prawie wartości, którey większa obiętość.

570. Jeżeli rzemieślnik, albo iakażkolwiek osoba użyła materyału, który do niey nie należał, do zrobienia rzeczy nowego gatunku, czyli to materyał może się wrócić do pierwszey postaci, albo nie; właściciel materyału ma prawo upominać się o rzecz z niego zrobioną, wracaiąc koszta roboty.

571. Jeżeli zaś robota tak iest ważna, że znacznie przewyższa wartość materyału użytego, to w ten czas przemysł poczytywany będzie za część istotną, i rzemieślnik będzie miał prawo zatrzymania rzeczy wypracowaney, powracaiąc właścicielowi wartość materyału.

572. Gdy osoba używała materyału w części należącego do niey, a w części nie należącego, na zrobienie rzeczy nowego gatunku, chociaż i ieden, i drugi z tych materyałów nie iest zepsuty zupełnie; ale iednak bez nieprzyzwoitości rozdzielone bydź nie mogą; rzecz taka wspólną iest obudwom właścicielom; iednemu służy w stosunku części materyału iego, a drugiemu w stosunku części materyału i ceny roboty iego.

573. Gdy rzecz iaka zrobiona była z mieszaniny kilku materyałów, należących do właścicieli różnych, a ieden z tych materyałów za celnieyszy uważanym bydź nie może; ieżeliby materyały rozdzielonemi bydź mogły, to ten może żądać rozdziału, którego materyał bez iego wiedzy był pomieszany.

Jeżeli materyały bez nieprzyzwoitości rozdzielone bydź więcey nie mogą, wszyscy nabywaią wspólnie własności, w stosunku ilości, iakości, i wartości materyału, do każdego z nich należącego,

574. Jeżeli materyał należący do iednego właściciela, przewyższa znacznie drugi, w ilości i cenie, w takim przypadku, właściciel materyału przewyższaiącego, może się dopominać rzeczy z mieszaniny zrobioney, wracaiąc drugiemu wartość iego materyału.

575. Gdy rzecz z materyałów należących do różnych właścicieli, zrobiona, zostaie im wspólną, powinna bydź licytowana na zysk wspólny.

576. W każdym przypadku, który nadaie prawo właścicielowi materyału użytego bez iego wiedzy, do zrobienia rzeczy nowego gatunku, wymagania własności tey rzeczy, wolno mu iest wymagać powrócenia swego materyału w teyże samey naturze, ilości, wadze, mierze i dobroci, albo też wartości iego.

577. Ci, którzyby użyli materyałów należących do innych osób, bez ich wiedzy, mogą bydź skazani na wynagrodzenie szkód wszelakich, ieżeli te nastąpiły; i nadto mogą bydź czynione przeciwko nim poszukiwania; drogą nadzwyczayną, ieżeli przypadek tego wymaga.

---

[1] Prawo przybycia, *Droit d'accession*, Posiadacz, *Possesseur*, Dobra wiara, *Bonne foi*, rozumie się w nauce prawa szczerość, rzetelność, wewnętrzne przekonanie, kiedy człowiek tak postępuie iak chce, rzeczywiście iak prawdziwie rozumie.

[2] Odsep, *Alluvio*; Holowanie iest to ciągnięcie statkow pod wodę przez ludzi, lub zwierzęta, ktore brzegiem rzeki idą. Drogi do holowania, *Marche pied* ou *Chemin de halage*. Usepy albo ustępy, ktore woda przy brzegach robi, nazywaią się po francuzku, *Relais*, Wyspy, wysepki, *Isles*, *Islets*. W nauce prawa u Francuzow dawnieysze wyrazy i sposob ich pisania, często są używane. Przysepy, przedbrzeża, *Atterissements*.

TYTUŁ III.

O używaniu-przychodów, o używaniu i o mieszkaniu.

DZIAŁ I.

O używaniu-przychodów.

578. Używanie-przychodów, iest prawo używania w sposobie służącym samemuż właścicielowi rzeczy, których kto inny ma własność, z obowiązkiem zachowania ich istoty.

579. Używanie-przychodów ustanowione bywa przez prawo, albo przez wolą człowieka.

580. Używanie-przychodów ustanowione bydź może albo nieograniczenie, albo do pewnego dnia, lub pod warunkiem.

581. Może bydź ustanowione na każdym dóbr gatunku, ruchomych, albo nieruchomych.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

o Prawach używaiącego-przychodów.

582. Używaiący-przychodów, ma prawo używać wszelkiego gatunku przychodów, bądź naturalnych, bądź przemysłowych, bądź cywilnych, iakie może wydawać przedmiot, z którego ma używanie-przychodów.

583. Przychody naturalne są te, które ziemia samowolnie wydaie; przychody ze zwierząt i ich przymnożenie, są także przychodem naturalnym.

Przychody przemysłowe z gruntu, są to przychody otrzymane z uprawy iego.

584. Przychodami cywilnemi są naymy domów, procenta od summ wymagalnych, zaległości wypłat.

Należytości od dzierżawców, są także umieszczone w rzędzie przychodów cywilnych.

585. Przychody naturalne i przemysłowe wiszące na gałęziach, albo korzeniach, w czasie zaczętego używania-przychodów, należą do używaiącego-przychodów.

Takież same przychody przy kończeniu się używania-przychodów, należą do właściciela, bez obowiązku nagrodzenia, ani z jedney strony, ani z drugiey, za uprawy i nasiona, ale też także bez uszkodzenia części przychodów, których mógł był nabyć czynszownik częściowy, ieżeli się taki znaydował w początku, albo w końcu używania przychodów.

586. Poczytuie się, że cywilne przychody nabywaią się dziennie, i należą do używaiącego przychodów, w stosunku trwania iego używania-przychodów. To prawidło stosuie się tak do należytości dzierżawnych, iako też do naymu domów i innych przychodów cywilnych.

587. Jeżeli używanie przychodów obeymuie rzeczy takie, których używanie połączone iest z ich zniszczeniem: iako to pieniądze, ziarna, płyny, używaiący-przychodów, ma prawo obracać ie na swóy pożytek, z obowiązkiem oddania ich w równey ilości, iakości i cenie, albo ich oszacowanie, przy kończeniu się używania przychodów.

588. Używanie-przychodów wypłaty dożywotniey, daie także używaiącemu-przychodów prawo wybierania zaległości, przez czas w którym trwa używanie-przychodów, bez żadnego obowiązku powrócenia.

589. Jeżeli używanie-przychodów obeymuie rzeczy takie, które przez używanie nie psuią się natychmiast, ale się pogorszaią powoli, iako to bielizna, sprzęty pokoiowe, używaiący-przychodów ma prawo obracać ie na użytek, na iaki są przenaczone; i przy kończeniu się używania-przychodów, obowiązany iest oddać ie w takim tylko stanie, w jakim się znayduią, byle ich nie popsuł umyślnie, albo przez swoię winę.

590. Jeżeli używanie-przychodów obeymuie wycinanie drzew mnieyszych, krzaków, używaiący przychodów, obowiązany iest zachowywać porządek i ilość wycinań, stosownie do osczędzenia, albo stałych zwyczaiów właścicieli, i sam albo dziedziczący po nim, nie maią nigdy wynagrodzenia za zwyczayne wycinania, bądź krzaków, bądź zostawionych wyrostków, bądź drzew donośnych, których nie obrócił na swóy pożytek, w czasie swego używania.

Drzewa ze szkoły drzewney, choćby bez iey nadpsucia brane, nie należą do używania przychodów, tylko pod obowiązkiem, aby używaiący przychodów, stosował się do zwyczaiów mieyscowych, względem przyzwoitego zapełniania w szkole mieysc, z których drzewa wzięte.

591. Używaiący - przychodów pożytkuie także, byle się zawsze stosował do czasu, i zwyczaiów dawnych właścicieli, z części drzew dorosłych, które są przeznaczone na porządne wycinania, bądź gdy te wycinania odbywać się maią po pewnym i stałym biegu czasu, na oznaczoney rozciągłości ziemi, bądź też gdy się odbywaią w pewney ilości drzew branych, bez oznaczenia, z całey dóbr powierzchni.

592. We wszystkich inszych przypadkach, używaiący przychodów, nie może tykać drzew dorosłych, może tylko używać drzew obalonych, lub złamanych przypadkiem, na naprawy, do których iest obowiązany: może także na ten sam cel ścinać drzewa, których potrzebuie, ale wprzód wyrobić sobie powinien uznanie z właścicielem takiéy potrzeby.

593. Może brać z lasu tyczki do winnic, może także pobierać roczne albo przypadaiące podług biegu czasu przychody z drzewa, a to wszystko podług mieyscowych zwyczaiów kraiu, albo właścicieli.

594. Owocowe drzewa, które same giną, te nawet które są wyrwane, lub złamane przez przypadek, należą do używaiącego przychodów, lecz z obowiązkiem zastąpienia ich innemi.

595. Używaiący-przychodów może używać sam, albo puszczać w dzierżawy innemu, a nawet przedawać, lub ustępować prawa swego pod tytułem dobroczynnym Jeżeli puszcza w dzierżawę, powinien stosować się do epok ustanowionych na odnawianie kontraktów dzierżawnych, i względem ich trwania, do prawideł ustanowionych dla mężów, co do dóbr żony, w tytule *o Kontraktach małżeństwa, i względnych prawach małżonków.*

596 Używaiący-przychodów, używa przybycia, które nastąpiło z odsepu do przedmiotu, na którym ma używanie-przychodów.

597. Używa Praw służebności, przechodu, i ogólnie wszelkich Praw, których

właściciel mógł używać, i używa ich takim samym sposobem, iak właściciel.

598. Używa także w takim samym sposobie, iak właściciel, kopalni i wydobywania kamieni, ieżeli iuż były zaczęte, przy zaczęciu używania-przychodów; iednakże gdy idzie o takie roboty, które bez pozwolenia przedsiębrane bydź nie mogą, używaiący-przychodów, nie może ich używać, póki nie otrzyma pozwolenia od Cesarza.

Żadnego nie ma prawa do kopalni, i wydobywania kamieni nie zaczętych iescze, ani do wydobywania węgli ziemnych, nie zaczętego piérwey, ani do skarbu, któryby mógł bydź odkrytym w czasie bytu używania-przychodów.

599. Właściciel nie może przez swóy czyn, albo iakimkolwiek bądź sposobem, szkodzić Prawom używaiącego-przychodów.

Używaiący-przychodów, przy ustawaniu takiego używania, nie może ze swoiéy strony dopominać się o wynagrodzenie za polepszenia, którychby wykonanie okazywał, choćby nawet przez nie wartość rzeczy powiększoną była.

Może on iednak, albo dziedzice po nim, odiąć zwierciadła, obrazy, które był umieścił, ale z obowiązkiem zwrócenia mieysc do piérwotnego ich stanu.

Oddział drugi.

O obowiązkach używaiąeego-przychodów.

600. Używaiący-przychodów, obeymuie rzeczy w stanie, w jakim są; ale nie może wniyść w ich używanie, póki w przytomności właściciela, albo po należytém iego przywołaniu, ułożony nie będzie inwentarz ruchomości, i stan nieruchomości, które są poddane używaniu-przychodów.

601. Daie zaręczenie, że używać będzie, iako dobry oyciec familii, ieżeli od niego nwolnionym nie iest, przez akt ustanawiaiący używanie-przychodów; iednakże oyciec i matka maiący prawne używanie-przychodów z dóbr dzieci swoich, przedawca lub darniący z zastrzeżeniem używania-przychodów, nie są obowiązani dawać zaręczenie.

602. Jeżeli używaiący-przychodów zaręczenia nie składa, nieruchomości puszczone są w dzierżawę, albo urzędownie zatrzymane (1);

Summy obięte w używaniu-przychodów, dane są na procent;

Przedane są zboża, i wartość ich obrócona także na procent;

W takim przypadku, procenta od summ i cena z dzierżaw należą do używaiącego-przychodów.

603. Gdyby nie złożył zaręczenia używaiący-przychodów, to właściciel może wyma-

gać, aby ruchomości psuiące się przez używanie, przedanemi były, a wartość ich umieszczona na procent, równie iak wartość zboża, a wtenczas używaiący-przychodów odbiera procenta, podczas swego używania-przychodów: iednakże używaiący-przychodów, będzie mógł wymagać, i Sędziowie nakazać będą mogli, wedlng okoliczności, aby mu zostawiona była część ruchomości, dla iego używania potrzebnych, pod prostém iego zaręczeniem, przysięgą stwierdzoném, i pod obowiązkiem, że takież same odda przy ukończeniu się używania-przychodów.

604. Opoźnienie w złożeniu zaręczenia, nie pozbawia używaiącego-przychodów, tych zysków, do których ma Prawo; należą się one dla niego od momentu, w którym się zaczęło używanie przychodów.

605. Używaiący-przychodów obowiązany iest tylko do takich napraw, których przyzwoite utrzymanie rzeczy wymaga.

Wielkie naprawy, powinnością są właściciela, byleby nie było do nich przyczyną zaniedbanie napraw utrzymania rzeczy, od zaczętego używania-przychodów; w takim przypadku, obowiązany ie podiąć używaiący-przychodów.

606. Wielkiemi naprawami są te, gruby mur, sklepienie, zaprowadzenie nowych balek, danie dachu całego:

Postawienie grobli, podmurowanie całkowite, ogrodzenie.

Wszelkie inne naprawy, są naprawami utrzymania rzeczy.

607. Ani używaiący-przychodów, ani właściciel nie ieft obowiązany budować nanowo, co przez starość upadło, albo przypadkiem zostało obalone.

608. Używaiący-przychodów, obowiązany iest przez czas używania swoiego podeymować wszelkie ciężary roczne dziedzictwa, iako to, podatki i inne, które zwyczaynię na przychody nakładane bywaią.

609. Co do ciężarów, któreby w czasie bytu używania-przychodów, mogły bydź nakładane na własność, używaiący-przychodów, i właściciel, składaią się wspólnie podług tego, co następuie:

Właściciel powinien ie zapłacić, a używaiący-przychodów procenta od nich dawać powinien właścicielowi.

Jeżeli ie zapłacił używaiący-przychodów, może się dopominać o kapitał przy ukończeniu używania-przychodów.

610. Używaiący-przychodów na mocy zapisu ogólnego, powinien z używania-przychodów zaspokoić w całości, zapisane przez czyniącego testament wypłaty dożywotnie, lub pensye alimentarne, a używaiący-przychodów na mocy zapisu, pod tytułem ogolnym, obowiązany do takiego zaspo-

koienia w stosunku używania swoiego, i nie mogą nic wymagać za takie zaspokoienie (2).

611. Używaiący-przychodów pod tytułem szczególnym, nie iest obowiązany do długów, ktore na gruncie są hipotekowane; ieżeli przymuszony iest do ich zapłacenia, poszukiwać tego może na właścicielu, ale obowiązany zachować to wszystko, co iest powiedziane w artykule 1020. w tytule: o *Donacyach między żyiącemi i Testamentach.*

612. Używaiący przychodów ogólnie, albo pod tytułem ogólnym, powinien przykładać się z właścicielem do wypłacenia długów podług tego, co następuie:

Oszacowany bywa grunt, poddany używaniu-przychodów, i w stosunku téy wartości, układa się składka na wypłacenie długów.

Jeżeli używaiący-przychodów chce założyć summę, do któréy grunt przykładać się powinien, wrócony mu będzie kapitał bez procentu, przy ukończeniu się używania-przychodów.

Jeżeli używaiący-przychodów nie chce téy summy założyć, wolno iest właścicielowi, albo taką summę zapłacić, i w tym prypadku używaiący-przychodów, powinien mu dawać procenta od takiéy summy przez czas bytu używania-przychodów, alboli też wyrobić przedaż części dóbr podległych używaniu-przychodów, wyrównywaiącéy wartości takiéy summy.

613. Używaiący-przychodów obowiązany iest podeymować koszta z procesów, ściągaiących się do iego używania-przychodów, i inne skazania sądowe do iakich takie Processa mogą dać powód.

614. Jeżeli przez czas w którym trwa używanie-przychodów, trzeci przywłaszcza co dla siebie z gruntu, albo innym sposobem krzywdzi prawa właściciela, używaiący-przychodów powinien donieść o tém właścicielowi; a gdyby tego nie wykonał, odpowiedzialnym iest za wszystkie szkody, wyniknąć mogące dla właściciela; równie iakby był odpowiedzialnym za spustoszenia przez siebie udziałane.

615. Jeżeli używanie-przychodów ustanowione było na zwierzęciu, które żyć przestało bez winy używaiącego-przychodów, nie będzie on obowiązany dać za nie inne, albo go zapłacić.

616 Jeżeli stado zwierząt, na którém używanie-przychodów ustanowioném było, wyginęło całkiem przez przypadek, albo przez chorobę, bez winy używaiącego-przychodów, ten powinien oddać właścicielowi skóry tylko, albo ich wartość.

Jeżeli stado nie wyginęło całkiém, używaiący-przychodów, powinien zastąpić zginione sztuki, aż do wyrównania ilości z przybywaiącego przychowku.

Oddział III.

Jakim sposobem ginie używanie-przychodów.

617. Używanie-przychodów ginie:

Przez śmierć naturalną i przez śmierć cywilną używaiącego-przychodów.

Przez wyyście czasu, na który udzielone było.

Przez ustalenie, albo połączenie w jednéy osobie Prawa używanie przychodów, z Prawem własności.

Przez nieużywanie Prawa przeciągiem lat trzydziestu.

Przez całkowite zniszczenie rzeczy, na któréy używanie-przychodów ustanowione było.

618. Może także ustać używanie-przychodów przez używanie na złe takiego Prawa, gdy używaiący-przychodów, albo pustoszy grunta, alboli też dozwala, aby niszczały dla niedostatecznego utrzymywania rzeczy.

Wierzyciele używaiącego-przychodów, mogą wchodzić do sporów w tym względzie, dla utrzymania praw swoich; mogą ofiarować naprawę zaszłych spustoszeń, i zaręczenie na dal.

Sędziowie mogą według wagi okoliczności, albo dać wyrok na zupełne zniesienie używania przychodów, albo nakazać właścicielowi wsłyście w używanie przedmiotu obciążonego używaniem-przychodów, ale tylko pod warunkiem, aby wypłacał corocznie używaiącemu-przychodów, lub osobom prawo iego

maiącym, oznaczoną summę, aż do czasu, w którym używanie-przychodów ustać powinno.

619. Używanie-przychodów nieudzielone szczególnym osobom, trwa tylko lat trzydzieści.

620. Używanie-przychodów udzielone do czasu, w którym trzecia osoba oznaczonego wieku dóydzie, trwa aż do takiego czasu, choćby nawet umarła trzecia osoba, przed dóyściem do oznaczonego wieku.

621. Przedaż rzeczy podległéy używaniu-przychodów, nie wprowadza żadnéy odmiany w Prawie używaiącego-przychodów; używa on ciągle takiego swego Prawa, chybaby się go zrzekł formalnie.

622. Wierzyciele używaiącego-przychodów, mogą wyrobić unieważnienie zrzeczenia się takiego, któreby z ich krzywdą uczynił.

623. Jeżeli z rzeczy poddanych używaniu-przychodów część tylko iest zepsuta, to się używanie utrzymuie na tém, co pozostaie.

624. Jeżeli używanie-przychodów ustanowione było na budynku, a ten budynek zniszczonym został, bądź przez ogień, bądź przez inny przypadek, albo się obalił ze starości, używaiący-przychodów, nie ma prawa używania ani ziemi, ani materyałów.

Jeżeli używanie-przychodów ustanowione było na maiętności, któréy część budynek

składał, używaiący-przychodów miałby prawo do używania, i ziemi i materyałów.

DZIAŁ II.

O używaniu i mieszkaniu.

625. Prawo używania i mieszkania tym samym sposobem ustanawia się i ginie, iak używanie-przychodów.

626. Nie można tych Praw używać równie, iak i używania-przychodów, nie dawszy poprzedniczo zaręczenia, i nie spisawszy stanu i inwentarzy.

627. Maiący prawo używania i mieszkania, używać tych praw powinien, iako dobry oyciec familii.

628. Prawa używania i mieszkania, urządzaią się przez tytuł, który ie ustanowił, i podług iego przepisów ścieśniane, lub rozciągane bywaią.

629. Jeżeli ten tytuł nie wyraża rozciągłości praw takich, urządzane są podług tego, co następuie.

630. Maiący używanie z gruntu, owoców, czyli przychodów, tyle tylko wymagać ich może, ile wypada na potrzeby iego, i iego familii.

Może ich także wymagać na potrzeby dzieci, które mu przybyły po dozwoleniu używania.

631. Maiący Prawo używania, nie może go naiąć, ani ustąpić komu innemu.

632. Maiący Prawo mieszkania w domu, może w nim mieszkać z familią swoią, choćby nie był ożenionym w czasie, w którym prawo mieszkania nadane mu było.

633. Prawo mieszkania, ogranicza się do tego tylko, co iest potrzebném na mieszkanie osoby, któréy takie prawo pozwolone, i iéy familii.

634. Prawo mieszkania nie może bydź ani ustąpione, ani naymowane.

635. Jeżeli maiący Prawo używania, spotrzebuie wszelkie przychody z gruntu, lub dom cały zaymie, obowiązany iest podeymować koszta uprawy, napraw tyczących się utrzymania, i wypłacać podatki, równie, iak używaiący-przychodów.

Jeżeli część tylko przychodów z gruntu pobiera, albo w części domu mieszka, obowiązany ieft przykładać się do ciężarów w stosunku części, któréy używa.

636. Używanie drzewa, lasów, urządzane bywa szczególnemi Prawami.

---

[1] Zaięcie urzędowe, przytrzymanie, areszt, *Saisie*, może się uważać co do osób, i co do rzeczy; co do osób uważa się cywilnie i kryminalnie. Gdy człowiek odpowiada z osoby za zobowiązania cywilne, areszt taki nazywa się przymus osobisty; *Contrainte par corps*. Gdy są zaięte czyie rzeczy na mocy prawa, nazywać będziemy zaięcie urzędowe, *Saisie*. Tego różne są

gatunki, podług różności rzeczy zaiętych, ruchomych lub nieruchomych, pieniędzy, rzeczy zmysłowych, przychodów etc. Zatrzymanie rzeczy, aby z nich w potrzebie po ukończeniu sporu dostateczna mogła bydź odpowiedzialność, iestto sekwestr: nazywać będziemy zatrzymanie urzędowe, *Sequestre.* To wszystko wytłumaczone obszerniey, i w Tytułach XI. i XVI. Xięgi trzeciéy, i w postąpowaniu Sądowem.

[2] Zapis ogólny, *Legs universel.* Zapis pod tytułem ogólnym, *Legs à titre universel.* Zapis pod tytułem szczególnym, *Legs particulier*, znaczenie tych wyrażeń wytłumaczone iest w Tytule II. Xięgi trzeciéy, szczególniéy od artykułu 1002.

TYTUŁ IV.

O służebnościach, albo służbach gruntowych.

637. Służebność, iest obowiązek włożony na iakie dziedzictwo, dla użyteczności i pożytków dziedzictwu należącemu do innego właściciela.

638. Służebność nie wprowadza żadnego starszeństwa, iednego dziedzictwa nad drugie.

639. Służebność pochodzi albo z naturalnego położenia mieysc, albo z obowiązków nałożonych Prawem, albo z umów między właścicielami.

DZIAŁ I.

o Służebnościach, które pochodzą z położenia mieysc.

640. Grunta niższe, poddane są wyższym, co do naturalnego spadku wód, do którego nie przyczyniła się ręka ludzka.

Właściciel niższego gruntu, nie może stawiać grobli, którąby spadek wstrzymywała.

Właściciel gruntu wyższego, nic takiego czynić nie powinien, coby obciążało służebność niższego gruntu.

641. Maiący źrzódło w gruncie swoim, może go używać podług woli swoiéy, byle zachował Prawo, którego właściciel gruntu niższego mógł nabyć, albo przez tytuł, albo też przedawnieniem.

642. Przedawnienie w tym przypadku nabywa się iedynie nieprzerwaném używaniem w przeciągu lat trzydziestu, rachuiąc od chwili, w któréy właściciel niższego gruntu pobudował, i ukończył roboty widoczne, przeznaczone do łatwości spadku i biegu wody na swoię własność.

643. Właściciel źrzódła nie może biegu iego odmienić, gdy to źrzódło dostarcza potrzebnéy wody mieszkańcom gminu, wioski, chaty; a ieżeli mieszkańcy do używania tego źrzódła żadnego Prawa nie maią, ani przez

przedawanie nie nabyli, właściciel może dopominać się wynagrodzenia, które ułożone będzie przez biegłych.

644. Kto własnością swoią graniczy z wodą bieżącą, nie obiętą w tych wodach, które są uznane za należące do zarządu publicznego przez artykuł 538. o *Rożności dóbr*, może iey używać w jéy przechodzie przez grunt swóy, do skrapiania swoiéy własności.

Gdy taka woda przerzyna czyie dziedzictwo, ten może iéy używać w jakimkolwiek sposobie, w mieyscach przerzynanego dziedzictwa, ale z obowiązkiem, aby przy wychodzie z jego gruntu, zwrócił ią do zwyczaynego wybiegu.

645. Jeżeli zachodzą spory między właścicielami, którym te wody użyteczne bydź mogą, Trybunały wydaiąc względem nich wyroki, powinny łączyć interes rolnictwa, z uszanowaniem należącém się własności, i we wszystkich przypadkach urządzenia szczególne i mieyscowe, względem biegu i używania wód, zachowywanemi bydź powinny.

646. Każdy właściciel zobowiązać może sąsiada swoiego, do ograniczenia stykaiących się własności: koszta ograniczenia są wspólne.

647. Każdy właściciel zamknąć może dziedzictwo swoie, oprócz wyiątków wyrażonych w artykule 682.

648. Właściciel, który chce swóy grunt ogrodzić, utraca prawa do przechodów, czyli

do wygonów, i mieysc na pastwiska obróconych, w stosunku ziemi, którą zaymuie wyłącznie (1).

DZIAŁ II.

O służebnościach prawem ustanowionych.

649. Służebności ustanowione Prawem, maią za cel użytek publiczny, albo wspólny, alboli też użytek szczególnych osób.

650. Ustanowione dla użytku publicznego, lub wspólnego, maią za cel ścieszki wzdłuż brzegów rzek w jakiżkolwiek sposób spławnych, zrobienie, lub naprawę dróg, i innych dzieł publicznych, albo wspólnych.

Wszystko to, co się tyczy takiego gatunku służebności, oznaczone iest Prawami, albo urządzeniami szczególnemi.

651. Prawo wkłada różne obowiązki na właścicieli, iednych względem drugich, nie zawisłe od żadnéy umowy.

652. Część takich obowiązków iest urządzona przez Prawa Policyi wieyskiéy.

Inne ściągaią się do muru i rowu śrzodkowego, do przypadków, w których ma mieysce przeciwny mur, do widoku na własność sąsiada, do ścieku z dachów, do Prawa przechodu.

Oddział I.

O śrzodkowym murze i rowie.

653 W miastach i wsiach, każdy mur służący do oddzielenia budynków aż do mieysca w którém się dach iedney strony zaczyna, albo między podwórzem i ogrodami, a nawet między ogrodzeniem w polach, poczytywany iest za śrzodkowy, ieżeli nie masz dowodów, lub znaków na przeciwną ſtronę.

654. Znak iest nieśrzodkowości, gdy wierzch muru iest prosty i pod pion w powierzchni swoiéy układany z jedney strony, a z drugiéy okazuie pochyłość.

Gdy ieszcze z jedney tylko są strony gzymsy, wystaiące ustępy, wydrążenia przy murowaniu porobione.

W tych przypadkach poczytywany ieſt mur za należący wyłącznie do właściciela strony, z któréy są ścieki, wystaiące ustępy i wydrążenia z kamieni.

655. Naprawy i budowy na nowo śrzodkowych murów, obowiązkiem są tych wszystkich, którzy do nich maią Prawo, i w stosunku Prawa każdego.

656. Jednakże każdy współ-właściciel śrzodkowego muru, może się uwolnić od współki do napraw i nowego postawienia, odstępuiąc Prawa śrzodkowości, byleby mur śrzodkowy nie utrzymywał budynku, który do niego należy.

657. Ka-

657. Każdy współ-właściciel może przyſtawiać do śrzodkowego muru, i osadzać w nim bale i belki, w całéy grubości muru, aż do pięćdziesiąt czterech milimetrów (dwóch cali prawie), nie szkodząc prawu sąsiada, które ma na ukrócenie takich belek do połowy grubości muru, w przypadku, gdyby sam chciał osadzać bale w témże samém mieyscu, albo komin przymurować.

658. Każdy współ-właściciel może podnieść mur śrzodkowy, ale powinien sam łożyć koszta na podniesienie; sam utrzymuie potrzebne naprawy części podniesionéy, nad wspólne zagrodzenie, i oprócz tego, powinien nagrodzić ciężary w ſtosunku podwyższenia, i podług wartości.

659. Jeżeli mur śrzodkowy nie ieſt w ſtanie utrzymać podniesienia, żądaiący go podnieść, powinien go przeſtawić swoim kosztem, i przybywaiąca grubość brana bydź powinna z jego ſtrony.

660. Sąsiad, który się nie przykładał do podniesienia, może iego śrzodkowości nabydź, płacąc połowę kosztów na podniesienie, i połowę wartości gruntu, ieżeli był zaięty na dodatek grubości.

661. Każdy właściciel przyſtawiaiący do muru sąsiada, może go zrobić śrzodkowym, w całości, albo w części, wracaiąc właścicielowi muru, połowę iego wartości, albo połowę wartości części, którą chce mieć śrzod-

kową i połowę wartości gruntu, na którym mur iest postawiony.

662. Jeden z sąsiadów nie może robić żadnego wydrążenia w środkowym murze, ani przy nim stawiać lub opierać żadnego dzieła, bez zezwolenia drugiego sąsiada; albo gdyby ten odmówił, bez poprzedniczego ułożenia przez biegłych potrzebnych środków, aby nowe dzieło nie było szkodliwe prawom drugiego.

663. Każdy może przymusić sąsiada swego w miastach i przedmieściach, aby się przyłożył do postawienia i naprawy zamknięcia, czyniącego przedział ich domów, podwórza, ogrodów w tychże miastach i przedmieściach; wysokość zamknięcia oznaczona będzie podług przepisów szczególnych, stałych i uznanych zwyczaiów; a gdyby takich przepisów i zwyczaiów nie było, każdy mur oddzielaiący sąsiadów, któryby był stawiany, albo naprawiany w przyszłości, powinien mieć przynaymniey trzydzieści i dwa decymetry, (dziesięć stóp) wysokości, obeymuiąc i gzyms wierzchni, w miastach pięćdziesiąt tysięcy dusz maiących, i więcey; a dwadzieścia sześć decymetrów, (ośm stóp), w miastach innych.

664. Gdy różne piętra iednego domu, należą do różnych właścicieli, ieżeli tytuły własności nie urządzaią sposobu czynienia napraw, i postawienia nanowo, powinny te bydź wykonywane podług następuiących przepisów:

Koszta na mury główne i na dach, podeymuią wszyscy właściciele razem, każdy w stosunku wartości piętra, które do niego należy.

Właściciel każdego piętra sam daie podłogę, po którey chodzi.

Właściciel pierwszego piętra daie schody, które do iego piętra prowadzą: właściciel drugiego piętra daie schody do niego od pierwszego piętra, i tak następnie.

665. Gdy się przestawia na nowo mur środkowy, albo dom, służebności i czynne i bierne, utrzymuią się względem nowego muru lub domu, ale nigdy bydź nie mogą powiększane, i byleby przestawienie nastąpiło przed nabyciem przedawnienia.

666. Każdy rów między dwoma dziedzictwami poczytuie się za środkowy, ieżeli na przeciwną stronę nie masz dowodów na piśmie, albo znaków.

667. Gdy ziemia z rowu wyrzucana będzie na iednę tylko stronę rowu, iest to znak nieśrodkowości iego.

668. Rów taki poczytuie się za należący do tego właściciela wyłącznie, na którego stronie wyrzuty ziemi znayduią się.

669. Rów środkowy wspólnym kosztem utrzymywany bydź powinien.

670. Każdy płot, który oddziela dziedzictwa, poczytywany iest za środkowy, chybaby iedno tylko dziedzictwo ogrodzenia potrzebowało, albo ieżeliby na stronę przeci-

wną dostateczne zachodziły dowody na pismie lub posiadanie.

671. Drzew wysoko rosnących nie wolno zasadzać, iak tylko w odległości przepisanéy urządzeniami szczególnemi, rzeczywiście utrzymywanemi, albo podług zwyczaiów ciągłych i uznanych; a gdyby takich urządzeń i zwyczaiów nie było, to w odległości na dwa metry od linii oddzielaiącéy dwa dziedzictwa, co do drzew wysoko rosnących, a w odległości połowy metru, co do drzew innych, i żywych płotów.

672. Może sąsiad wymagać, aby wykorzeniono drzewa i płoty, które bliżéy sadzone były.

Na czyię własność zachodzą gałęzie drzew sąsiada, ten może wymagać, aby ie sąsiad obciął.

A ieżeli wychodzą korzenie, to sam wyciąc może.

673. Drzewa w śrzodkowym płocie będące, śrzodkowe są tak. iak i płoty, i każdy z dwóch właścicieli może wymagać, aby ściętemi były.

Oddział II.

o Odległości i dziełach pośrzednich, wymaganych do pewnych budowli.

674. Kto chce kopać studnią, albo dół dla odchodów, przy murze śrzodkowym, albo nieśrzodkowym; kto chce tam stawiać komin, iakiekolwiek ognisko, kuźnią, piec;

Przystawiać staynią;

Albo oprzeć o taki mur skład soli, lub innych rzeczy żrących;

Obowiązany iest zachować odległość przepisaną przez urządzenia i zwyczaie szczególne, względem takich przedmiotów, albo poczynić dzieła przepisane, przez też same urządzenia i zwyczaie, aby uniknął uszkodzenia sąsiada.

Oddział III.

o Widokach na własność sąsiada.

675. Jeden sąsiad bez pozwolenia drugiego, nie może w śrzodkowym murze robić żadnego okna, albo otworu w jakimkolwiek bądź sposobie, choćby nawet w śkła tak osadzone, iżby się nie otwierały.

676. Właściciel muru nieśrzodkowego, przyłączonego bezpośrzednie do dziedzictwa cudzego, może zrobić w murze otwor dla widoku, lub okna z kratą żelazną, i z osadą śkieł, która się nie otwiera.

Okna takie opatrzone bydź powinny kratą żelazną, w któréy otwory mieć będą ieden decymetr (około trzech cali i ośmiu liniy) naywięcéy, i osadą śkła, która się nie otwiera.

677. Te okna i otwory nie mogą bydź niżéy, iak na dwadzieścia sześć decymetrów, (ośm stóp) nad podłogę, albo dno pokoiu, który ma bydź obiaśniony, ieżeli na samym dole, a niżéy, iak na dziewietnaście decymetrów (sześć stóp) nad podłogę, ieżeli na którémkolwiek wyższém piętrze.

678. Nie można mieć widoków prostych, okien do patrzenia, galeryy, i innych podobnych występów na sąsiedzkie dziedzictwo, zamknięte, lub nie zamknięte; ieżeli odległość muru, w którym takie widoki są robione, od rzeczonego dziedzictwa nie wynosi dziewiętnaście decymetrów, (sześć stóp).

679. Nie można mieć na takież dziedzictwo widoku z boku, lub ukośnie, ieżeli nie masz odległości sześć decymetrów, (dwie stopy).

680. Odległości, o których mowa, w poprzedzaiących dwoch artykułach, rachuią się od zewnętrznéy powierzchni muru, w którym robi się otwór; a ieżeli iest galerya, lub iakiżkolwiek występ, to od ostatniéy zewnętrznéy ich linii, aż do linii oddziału dwóch własności.

Oddział IV.

o *Scieku z dachów.*

681. Każdy właściciel tak powinien zakładać dachy, aby deszczowe z nich wody, spływały na iego ziemię, albo na drogę publiczną, a nigdy dawać nie może ścieku wód takich na grunt sąsiada swoiego.

Biblioteka prywatna Jakuba Antoniuka Dobrzyniewo-Duże pow. Białystok Nr.

Oddział V.

o *Prawie przechodu.*

682. Właściciel, którego grunta tak są zamknięte, że nie masz żadnego z nich wyyścia na drogę publiczną, może wymagać przechodu przez grunta sąsiadów swoich, dla użytkowania z dziedzictwa swoiego, ale pod obowiązkiem wynagrodzenia stosownego do szkody, którą przez to sprawić może.

683. Przechód ułożony bydź powinien porządnie z téy strony, z któréy naykrótsze iest przerznięcie od gruntu zamkniętego, do drogi publicznéy.

684. Jednakże oznaczony bydź powinien w mieyscu naymniéy podległém uszkodzeniu tego, na czyim gruncie iest dozwolony.

685. Sprawa o wynagrodzenie na przypadek przewidziany w artykule 682. podlega prawu przedawnienia; i przechód powinien bydź utrzymywany na dal, chociażby sprawa o wynagrodzenie przyiętą bydź nie mogła.

DZIAŁ III.

o Służebnościach ustanowionych przez czyn człowieka.

Oddział 1.

o Różnych gatunkach służebności, które mogą bydź ustanowione na dobrach.

686. Wolno iest właścicielom uſtanowić na ich własnościach, i na zysk ich własności takie służebnośći, iakie im zdawać się będą, byleby iednak uſtanowione służebności, nakładanemi nie były na osobę, albo dla zysku osoby, ale tylko na grunt, i dla gruntu; i byleby takie służebności nie sprzeciwiały się w niczém porządkowi publicznemu.

Użycie i rozciągłość służebności tak uſtanowionych, urządza się podług tytułu, który ie uſtanawia; a gdyby takiego tytułu nie było, to według naſtępuiących prawideł.

687. Uſtanowione są służebności, albo dla użytku budynków, albo dla użytku gruntów ziemi.

Służebności pierwszego gatunku, nazywaią się *mieyskie*, czyli to budynki, którym się należą, położone są w mieśćie, lub we wsi.

Służebności drugiego gatunku, nazywaią się *wieyskie*.

688. Służebności są albo ciągłe, albo przerywane. Ciągłe służebności są te, których użycie ieſt lub bydź może ciągłe, choć nie potrzeba, aby człowiek przykładał się do nich rzeczywiśćie: takiemi są zbiegi wód, ścieki, widoki, i inne tego gatunku.

Przerywane służebności są te, do których potrzeba rzeczywiſtego przyłożenia się człowieka, aby były wykonywane: takiemi są prawa przechodu, brania wody, paſtwiska, i inne tym podobne.

689. Służebności są widoczne, albo niewidoczne.

Służebności widoczne są te, które się same okazuią przez zewnętrzne dzieła, iako to: brama, okno, kanał.

Niewidoczne służebności są te, które nie maią znaku zewnętrznego ich bytu, iak naprzykład, zabronienie nie budowania na gruncie, albo budowania tylko do oznaczonéy wysokości.

Oddział II.

Jak się ustanawiaią służebności.

690. Służebności ciągłe i widoczne, nabywanemi bywaią przez tytuł, albo przez trzydzieſtoletnie posiadanie.

691. Służebności ciągłe niewidoczne, i służebności przerywane widoczne, lub niewidoczne, uſtanawiaią się tylko na mocy tytułu.

Posiadanie nawet od niepamiętnych czasów nie iest dostateczne do ich ustanowienia, iednakże nie można wzruszać teraz służebności takiéy natury, nabytych przez posiadanie w kraiach, w których tym sposobem nabytemi bydź mogły.

692. Wyznaczenie oyca familii, waży tyle co tytuł względem służebności ciągłych i widocznych.

693. Wtenczas tylko wyznaczenie iest oyca familii, gdy dowiedziono, że dwa grunta rozdzielone rzeczywiście, należały do tegoż samego właściciela, i on do tego stanu rzeczy przyprowadził, z którego służebność wypływa.

694. Jeżeli właściciel dwóch dziedzictw, między któremi iest znak widoczny służebności, tak rozrządza iedném z tych dziedzictw, że kontrakt nie zamyka żadnéy umowy ściągaiącéy się do służebności, ta utrzymywać się będzie nadal czynnie, albo biernie, na zysk gruntu alienowanego, albo na gruncie alienowanym.

695. Stanowczy tytuł służebności względem takich, które się nie nabywaią prawem przedawnienia, nie może bydź zastąpionym, tylko przez tytuł uznania służebności, i pochodzący od właściciela gruntu, służebności poddanego.

696. Gdy się ustanawia służebność, tém samém mniemać należy, że wszystko to dozwolone, cokolwiek potrzebne do iéy używania.

I tak służebność brania wody ze studni cudzéy, pociąga koniecznie za sobą prawo przechodu.

Oddział III.

o Prawach właściciela gruntu, któremu należy się służebność.

697. Maiący należytość służebności, ma prawo wszelkie dzieła przedsiębrać potrzebne do używania służebności, i iéy zachowania.

698. Powinien sam podeymować koszta na takie dzieła, a nie właściciel gruntu poddanego służebności, chybaby tytuł ustanawiaiący służebność inaczéy okazywał.

699. W takim nawet przypadku, gdy właściciel gruntu poddanego służebności, obowiązany iest przez tytuł łożyć koszta na dzieła potrzebne dla używania i zachowania służebności, może uwolnić się od takiego obowiązku, odstępuiąc gruntu poddanego służebności, właścicielowi gruntu, do którego służebność należy.

700. Jeżeli podzielone będzie dziedzictwo, dla którego służebność ustanowiona była, ta pozostaie dla każdéy części, ale pod tym warunkiem, żeby przez to stan gruntu służebnego nie ponosił uciążenia.

Tak naprzykład: ieżeli idzie o prawo przechodu, wszyscy współ-właściciele przez toż samo mieysce używać tego prawa powinni.

701. Właściciel grnntu służbowego, nic takiego czynić nie może, cokolwiekby zmierzało do zmnieyszenia używania służebności, i robiło go nie tak wygodném.

I tak nie może odmienić ſtanu mieysc, ani przenośić używania służebności na inne mieysce, różniące się od tego, na którém pierwiaſtkowo służebność uſtanowiona była.

Jednakże, gdyby to uſtanowienie pierwiaſtkowe ſtawało się bardziéy uciążaiącém właściciela gruntu służbowego, albo mu przeszkadzało do czynienia zyskownych napraw, może ofiarować właścicielowi drugiego gruntu inne mieysce, równie wygodne do używania praw iemu służących, i ten przychylenia się swego odmówić nie może.

702. Także maiący prawo służebności, nie może go używać, tylko podług swego tytułu, żadnych odmian czynić nie może, ani w gruncie służbowym, ani w gruncie maiącym prawo służebności, któreby powiększały ciężar gruntu służbowego.

Oddział IV.

Jakim sposobem służebności giną.

703. Uſtaią służebności, skoro rzeczy znayduią się w takim ſtanie, że ich iuż używać nie można.

704. Ożywiaią się na nowo, ieżeli rzeczy przywracaią się na nowo do tego ſtopnia, że ich można używać, byleby iuż nie upłynął przeciąg czasu doſtateczny do mniemania, że wygasła służebność, podług tego, co ieſt powiedziane w artykule 707.

705. Ginie każda służebność, gdy i grunt służbowy, i maiący służebność, zjednoczone są w jednéy ręce.

706. Ginie służebność przez trzydzieſtoletnie iéy nieużywanie.

707. Czas trzydzieſtoletni zaczyna swóy bieg podług różnych gatunków służebności, albo od dnia, w którym uſtało używanie służebności, ieżeli idzie o służebności przerywane; albo od dnia, w którym uczyniony był akt przeciwny służebności, gdy idzie o służebności ciągłe.

708. Sposób używania służebności równie przedawnieniu podlega, iak sama służebność, i takim samym trybem.

709. Jeżeli dziedzictwo, dla którego służebność ustanowiona, należy do kilku, prawem niepodzielności, używanie przez iednego z nich, przeszkadza przedawnieniu względem wszyſtkich.

710. Jeżeli pomiędzy współ-właścicielami znayduie się ieden, przeciw któremu prze-

dawnienie nie może mieć biegu, iako małoletni, zachowa on prawo dla wszystkich innych.

---

[1] Mieysca na pastwiska obracane, *Vaine pature*, są to w rzeczy samey pastwiska, podług wyobrażenia iakie zwykliśmy w gospodarstwie wieyskim, do tego wyrazu przywiązywać; są to mieysca, na których się nie sieie, ani się z nich zbiera, na takich zwykle służebność paszenia ustanawiana bywa. Pastwisko w ogólności znaczy paszą i posiłek bydła: może Gospodarz paść zwierzęta na łąkach nie skoszonych, nawet na polu, z którego zboża nie zebrał.

KONIEC XIĘGI DRUGIEY.

XIĘGA TRZECIA.

o Różnych sposobach, przez które nabywa się własność.

URZĄDZENIA OGÓLNE.

711. Własność dóbr nabywa się i przenosi, przez spadek, przez darowiznę między żyiącemi, albo testamentową, i przez skutek zobowiązań.

712. Własność także nabywa się przez przybycie albo wcielenie, i przez przedawnienie.

713. Dobra nie maiące pana, należą do narodu.

714. Są rzeczy, które nie należą do nikogo, i których użycie wspólne iest wszystkim.

Sposób ich używania, urządzaią prawa policyi.

715. Możność polowania lub łowienia ryb, urządzana iest równie prawami szczególnemi.

716. Własność skarbu należy do tego, który go znayduie w gruncie swoim: ieżeli skarb znaleziony iest w cudzym gruncie, w połowie

należy do tego który go odkrył, a w drugiéy połowie do właściciela gruntu.

Skarbem ieſt kazda rzecz, ukryta albo zakopana, do któréy nikt okazać nie może prawa własności, i która przez sam skutek losu odkrytą była.

717. Prawa do rzeczy wrzuconych w morze, do przedmiotów przez morze wyrzuconych, iakieykolwiek mogą bydź natury, do roślin i ziół rosnących na brzegach morza, urządzone są także uſtawami szczególnemi.

Toż samo także służy co do rzeczy zgubionych, których nie ieſt znany właściciel.

TYTUŁ I.

o Spadkach.

DZIAŁ I.

o Otworzeniu spadków, i przeniesieniu posiadania na dziedziców.

718. Otwieraią się spadki przez śmierć naturalną, i przez śmierć cywilną.

719. Otworzony iest spadek przez śmierć cywilną od momentu, w którym ta śmierć naſtąpi, podług urządzeń Oddziału 2go w Dziale II. Tytułu *o Używaniu i utracie praw cywilnych.*

720.

720. Jeżeli kilka osób, które względnie należały do spadku, iedna po drugiey zginęły przez ieden przypadek, a nie można rozpoznać, która wprzód zginęła, mniemanie przeżycia oznaczone iest przez okoliczności zdarzenia; a gdyby tych nie było, przez moc wieku albo płci.

721. Jeżeli mieli mniey nad lat piętnaście, którzy zginęli razem, domniemanie iest, że starszy wiekiem przeżył.

Jeżeli mieli więcey nad lat sześćdziesiąt, iest mniemanie, że młodszy przeżył.

Jeżeli iedni mieli mniey nad lat piętnaście, a drudzy więcey nad sześćdziesiąt, iest mniemanie, że pierwsi przeżyli.

722. Jeżeli ze zginionych razem mieli dopełnionych lat piętnaście, a mniey niż sześćdziesiąt, mniemanie iest, że mężczyzna przeżył, gdy zachodzi równość wieku, albo gdy zachodząca różnica iednego roku nie przenosi.

Jeżeli teyże samey płci byli, mniemanie przeżycia daiące otwarcie spadku, powinno bydź przypuszczone podług porządku natury: i tak młodsza osoba poczytuie się, że przeżyła starszą.

723. Prawo urządza porządek spadku między dziedzicami prawemi: gdyby takich nie było, to dobra przechodzą do dzieci naturalnych; potym do małżonka, który przeżył, a gdyby i tego niebyło, to do narodu.

724. Prawi dziedzice obeymuią przez sam skutek prawa swego, dobra, prawa, i wszelakie sprawy umarłego, z obowiązkiem zaspokoienia wszelkich ciężarów spadku: naturalne dzieci, małżonek który przeżył, i naród powinni wyrobić, aby przez sąd wprowadzeni byli w posiadanie, podług form, które oznaczone będą.

DZIAŁ II.

o Przymiotach potrzebnych do obięcia spadku.

725. Aby brać spadek, potrzeba mieć byt w chwili otwarcia spadku.

A zatém niezdatnemi są do obięcia spadku:

1*od*. Kto poczęty nie iest.

2*re*. Dziecię urodzone, które żyć nie może.

3*cie*. Kto cywilnie umarł.

726. Cudzoziemiec nie ieſt przypuszczony do brania spadku dóbr, które krewny iego cudzoziemiec lub Francuz posiada w kraiu Państwa, tylko w przypadkach, i podług sposobu, przez iaki Francuz bierze spadek po swoim krewnym posiadaiącym dobra w kraiu tegoż cudzoziemca, stosownie do urządzeń artykułu 11. w Tytule *o Używaniu i utracie praw cywilnych.*

727. Niegodnemi są do brania spadku, i iako tacy wyłączeni są od spadków:

1*od*. Ktoby był skazany, że zadał, albo usiłował zadać śmierć nieboszczykowi;

2*re*. Kto przeciw umarłemu zanosił skargę główną, uznaną za potwarz;

3*cie*. Dziedzic pełnoletni, który uwiadomiony o zabóystwie umarłego, nie zaniósł o to skargi do sądu.

728. Uchybienie takiego zaskarżenia nie szkodzi wstępnym i zstępnym zaboycy, ani iego powinowatym w takimże stopniu, ani mężowi, lub żonie, ani iego braciom, lub siostrom, ani iego stryiom, wuiom, ciotkom, ani iego synowcom, synowicom, siostrzeńcom i siostrzenicom.

729. Dziedzic wyłączony od spadku z przyczyny niegodności, obowiązany iest oddać pożytki i przychody, których używał od otwarcia spadku.

730. Dzieci niegodnego, biorące spadek prawem własném, i bez pomocy zastępstwa; nie są wyłączonemi dla winy oyca; ale ten w żadnym przypadku dopominać się nie może używania przychodów, na dobrach takiego spadku, którego używania pozwala prawo oycom i matkom na dobrach ich dzieci. (1)

DZIAŁ III.

o Różnych porządkach spadku.

ODDZIAŁ I

Urządzenia ogólne.

731. Spadki przechodzą do dzieci i zstępnych umarłego, do iego wstępnych, do iego krewnych pobocznych, w porządku i podług prawideł niżey oznaczonych.

732. Prawo dla urządzenia spadku, nie uważa ani natury, ani początku dóbr.

733. Każdy spadek idący na wstępnych, lub krewnych pobocznych, podziela się na dwie części równe, iednę dla krewnych linii oycowskiey, drugą dla krewnych linii macierzystey.

Krewni przyrodni, czy z oyca, czyli z matki, nie są wyłączeni przez rodzonych, ale biorą część tylko w swoiey linii, z zachowaniem tego, co będzie rzeczono w artykule 752. Rodzeństwo bierze część w obudwóch liniiach.

W ten czas tylko iest przeyście z jedney linii do drugiey, skoro się nie znayduie żaden wstępny, ani krewny poboczny w jedney z dwóch linii.

734. Po zrobieniu takiego pierwszego podziału między dwie liniie, oyczystą i macierzystą, nie następuie więcey podziałów między różnemi gałęziami; ale połowa przypadaiąca na każdą liniią, należy do dziedzica, albo dziedziców naybliższych w stopniach, oprócz przypadku zastępstwa, iak powie się niżey.

735. Bliskość pokrewieństwa ustanawia się przez liczbę rodzeń; każde rodzenie nazywa się *stopniem.*

736. Następstwo stopni składa liniią; następstwo stopni między osobami, które iedne od drugich pochodzą, iest *liniią prostą*; następstwo stopni między osobami nie pochodzącemi

iedna od drugiey, ale od iedney osoby, iako wspólnego początku, iest *liniią poboczną.*

Podziela się linia prosta, na liniią prostą zstępuiącą i wstępuiącą.

Pierwsza łączy początek ze wszystkimi, którzy od niego pochodzą; druga łączy osobę z tymi, od których ona pochodzi.

737. W linii prostey rachuie się tyle stopni, ile iest rodzeń między osobami: i tak syn iest w pierwszym stopniu względem oyca; wnuk w drugim; i nawzaiem oyciec i dziad względem syna i wnuka.

738. W linii poboczney rachuią się stopnie przez rodzenia, od iednego z krewnych do pierwszego początku wspólnego, nie obeymuiąc tegoż początku czyli szczepu, i od niego do drugiego krewnego.

A tak dway bracia są w drugim stopniu; wuy, stryy i synowiec; siostrzeniec lub siostrzenica w trzecim, rodzeństwo stryieczne, wuieczne, cioteczne w czwartym, i tak następnie.

ODDZIAŁ II.

o Zastępstwie.

739. Zastępstwo iest zmyślenie prawa, przez którego skutek zastępcy wchodzą w mieysce, stopień i w prawa osoby, którą zastępuią.

740. Zastępstwo idzie nieskończenie w linii prostey zstępuiącey.

Przypuszczenie to iest we wszystkich przypadkach, bądź dla dzieci umarłego, wpływaiących wspólnie ze zstępnemi dziecięcia, które wprzód umarło, bądź gdy wszystkie dzieci umarłego przed nim ieszcze umarły, a zstępni rzeczonych dzieci znayduią się między sobą w stopniach równych lub nierównych.

741. Zastępstwo nie ma mieysca dla wstępnych, naybliższy w każdey ze dwóch linii, wyłącza zawsze bardziey oddalonych.

742. W linii poboczney przyięte iest zastępstwo dla dzieci i zstępnych braci, albo siostr umarłego, bądź gdy przychodzą do spadku wspólnie ze stryiami, wuiami, lub ciotkami, bądź gdy wszyscy bracia i siostry umarłego pomarli pierwey, spadek przechodzi do ich zstępnych w stopniach równych, albo nierównych.

743. We wszystkich przypadkach, w których zastępstwo iest przyięte, odbywa się podział przez pnie czyli szczepy: ieżeli tenże sam szczep kilka gałęzi wydał, podział następuie także przez szczepy w każdey gałęzi, i członki iedneyże gałęzi, dzielą się między sobą podług głów.

744. Nie można zastępować osób żyiących, ale te tylko, które umarły naturalnie, lub cywilnie.

Można zastąpić osobę, po którey do spadku zrzeczenie się uczynione było.

ODDZIAŁ III.

o Spadkach idących dla zstępnych

745. Dzieci, albo ich zstępni, biorą spadek po oycu swoim i matce, dziadach, babach i innych wstępnych, bez różnicy płci albo pierworodztwa, i nawet bez względu na pochodzenie z różnych małżeństw.

Biorą spadek w równych częściach, i podług głów, gdy są wszyscy w pierwszym stopniu, i wezwani prawem własném; biorą podług pnia, skoro idą wszyscy, lub w części prawem zastępstwa.

ODDZIAŁ IV.

o Spadkach idących na wstępnych.

746. Jeżeli umarły nie zostawił ani potomstwa, ani brata, ani siostry, ani ich zstępnych, spadek podziela się przez połowy na wstępnych z linii oyczystey, i z linii macierzystey.

Wstępny, który iest w naybliższym stopniu, bierze połowę przywiązaną do iego linii, z wyłączeniem wszystkich innych.

Wstępni w tymże samym stopniu, biorą podług głów.

747. Wstępni biorą spadek, z wyłączeniem wszystkich innych, tych rzeczy które dali dzieciom swoim, albo zstępnym, umarłym bez potomstwa, skoro rzeczy dane znayduią się w spadku w naturze.

Jeżeli przedmioty takie alienowanemi były, biorą wstępni należącą się ieszcze za nie wartość: biorą także spadek sprawy o zwrócenie rzeczy, iaką mógł mieć obdarowany.

748: Gdy przeżył oyciec i matka osobę umarłą bez potomstwa, ieżeli ta osoba zostawiła braci, siostry, albo ich zstępnych, spadek podziela się na dwie części równe, którego połowa tylko idzie na oyca i matkę, którą między siebie równo podzielaią.

Druga połowa należy do braci, siostr, albo ich stępnych, podług tego, iak wyłożone będzie w oddziale piątym ninieyszego działu.

749. W przypadku, gdy osoba umarła bez potomstwa, zostawia braci, siostry, albo ich zstępnych, ieżeli oyciec albo matka umarli pierwey, część któraby przypadała na oyca lub matkę umarłego, podług poprzedzaiącego artykułu, łączy się do połowy przypadaiącey braciom i siostrom, albo ich zastępcom, podług tego, co wyłożone będzie w oddziale piątym ninieyszego działu.

ODDZIAŁ V.

o Spadkach krewnych pobocznych.

750. W przypadku, gdy oyciec i matka osoby umarłey bez potomstwa, umarli pierwey, bracia iey i siostry, albo ich zstępni, wzywani są do spadku, z wyłączeniem wstępnych i innych krewnych pobocznych.

Biorą spadek, albo prawem własném, albo przez zastępstwo, podług tego, co iest urządzone w oddziale drugim ninieyszego działu.

751. Jeżeli oyciec i matka przeżyli osobę umarłą bezpotomnie, bracia iey, siostry, albo ich zastępcy, połowę tylko biorą spadku. Jeżeli przeżył oyciec tylko albo matka, to biorą trzy czwarte części.

752. Podział połowy, albo trzech czwartych części, przypadaiących na braci, albo siostry, podług wyrażeń artukułu poprzedzaiącego, odbywa się między niemi w równych częściach, ieżeli są wszyscy z jednego łoża; a ieżeli są z różnego łoża, to się dzieie podział przez połowę między dwie liniie, oyczystą i macierzystą, umarłego; rodzeństwo bierze część w obudwóch liniiach, a przyrodni z oyca lub z matki, każdy w swoiey linii tylko; ieżeli bracia lub siostry z jedney tylko są strony, biorą całość z wyłączeniem wszelkich innych krewnych drugiey linii.

753. Gdyby nie było braci lub siostr, albo ich zstępnych, i gdyby nie było wstępnych z jedney lub z drugiey linii, spadek przechodzi w połowie do wstępnych pozostałych przy życiu, a w drugiey połowie do naybliższych krewnych drugiey linii.

Jeżeli iest zbieg krewnych pobocznych w tymże samym stopniu, dzielą się podług głów.

754. W przypadku artykułu poprzedzaiącego, oyciec albo matka pozostała przy ży-

ciu, ma używanie przychodów trzeciey części dóbr, do których własności nie bierze spadku.

755. Krewni dalsi nad dwunasty stopień, spadku nie biorą.

Gdyby nie było krewnych do brania spadku w iedney linii, krewni z drugiey linii biorą wszystko.

DZIAŁ IV.

o Spadkach nieporządkowych.

ODDZIAŁ I.

o Prawach dzieci naturalnych, na dobrach oyca ich lub matki, i o spadku po dzieciach naturalnych umarłych bez potomstwa.

756. Dzieci naturalne nie są dziedzicami: prawo wtenczas tylko dozwala im praw na dobrach umarłego oyca ich lub matki, gdy są prawnie uznane: żadnego im prawa nie daie na dobrach krewnych oyca ich, lub matki.

757. Prawo dziecięcia naturalnego na maiątku oyca iego lub matki umarłych, urządzone iest podług tego, co następuie:

Jeżeli oyciec albo matka zostawili zstępnych prawych, takie prawo rachuie się w trzeciey części dziedziczney, którąby miało dziecię naturalne, gdyby było prawe; a w połowie gdy oyciec albo matka nie zostawiaią zstępnych, lecz wstępnych tylko, lub braci, albo siostry; w trzech zaś czwartych częściach, gdy oyciec albo matka nie zostawiaią ani zstępnych, ani wstępnych, ani braci, ani siostr.

758. Dziecię naturalne ma prawo do całości dóbr, skoro oyciec iego albo matka, nie zostawia krewnych w stopniu zdatnym do brania spadku.

759. W przypadku poprzedzaiącey śmierci dziecięcia naturalnego, dzieci iego albo zstępni mogą upominać się o prawa oznaczone artykułami poprzedzaiącemi.

760. Naturalne dziecię, albo iego zstępni obowiązani są rachować na część, iaka im z prawa przypada, wszystko to, co odebrali od oyca albo matki, po których spadek iest otwarty, i cokolwiekby poddane było powrotowi, według prawideł ustanowionych w Oddziale drugim, Działu VI. ninieyszego Tytułu.

761. Zabronione im iest wszelkie dopominanie się, skoro odebrali za życia oyca ich lub matki, połowę tego, co im iest przyznane artykułami poprzedzaiącemi, z wyraźném oświadczeniem z strony oyca ich lub matki, że iest ich zamiarem pozostawić naturalne dziecię przy części, którą im naznaczyli.

W przypadku, gdyby ta część mnieysza była od połowy tego, coby się należało naturalnemu dziecięciu, może dziecię dopominać

się tylko o dodatek potrzebny do całkowitego uzupełnienia połowy.

762. Urządzenia artykułu 757. i 758. nie służą dzieciom z cudzołoztwa lub kazirodztwa.

Prawo alimenta im tylko dozwala.

763. Alimenta takie urządzone są według możności oyca lub matki, i liczby oraz iakości prawych dziedziców.

764. Skoro oyciec albo matka dziecięcia z cudzołoztwa lub kazirodztwa, nauczyli go sztuki mechaniczney, albo iedno z nich za życia swego wyznaczyło mu alimenta, dziecię nie może się niczego dopominać z ich spadku.

765. Spadek po dziecięciu naturalném, które bezpotomnie umarło, przechodzi do oyca albo matki, które go uznało, albo w połowie do obudwóch, ieżeli go uznało, i iedno i drugie.

766. W przypadku poprzedniczey śmierci oyca i matki naturalnego dziecięcia, dobra które od nich odebrało, przechodzą do braci i siostr prawych, ieżeli się wśrzód spadku znayduią w naturze: sprawy o zwrócenie rzeczy, ieżeli to wypada, albo wartość tych dóbr alienowanych, ieżeli się ieszcze należy, wracaią się równie do braci i siostr prawych. Wszelkie inne dobra przechodzą do braci i siostr naturalnych, albo do ich zstępnych.

ODDZIAŁ II.

o Prawach pozostałego przy życiu współmałżonka i Narodu.

767. Skoro umarły nie zostawia ani krewnych w stopniu spadkowości, ani dzieci naturalnych, dobra spadku należą do pozostałego przy życiu małżonka, który się nie rozwiódł.

768. Gdyby nie było małżonka pozostałego przy życiu, spadek należy do Narodu.

769. Pozostały przy życiu małżonek, i administracya dóbr narodowych, którzy rosczą prawo do spadku, obowiązani są postarać się o przyłożenie pieczęci, i sporządzenie inwentarza w formach przepisanych na przyymowanie spadku, z dobrodzieystwem inwentarza.

770. Powinni wymagać wprowadzenia siebie w posiadanie od Trybunału pierwszey instancyi obrębu, w którym otworzony iest spadek. Trybunał nie może nic stanowić na takie wymaganie, póki nie poprzedzą troiste doniesienia i żawieszenia uwiadomień w formach zwyczaynych, i póki wysłuchany nie będzie Prokurator Cesarski.

771. Pozostały przy życiu małżonek, obowiązany iest nadto obrócić na zysk ruchomości, albo dostateczne dać zaręczenie zabezpieczaiące powrócenie ich w całości; na przypadek, gdyby się stawili dziedzice po umar-

łym, w przeciągu trzech lat: po upłynieniu czasu tego, znosi się zaręczenie.

772. Pozostały przy życiu małżonek, albo Administracya dóbr narodowych, którzyby nie dopełnili formalności względem nich przepisanych, mogą bydź skazani na wynagrodzenie szkód wszelakich dziedzicom, gdyby się ci stawili.

773. Urządzenia artykułów 769, 770, 771, i 772. wspólne są dzieciom naturalnym, przywołanym w braku krewnych.

DZIAŁ V.

o Przyięciu i odstąpieniu spadków.

ODDZIAŁ I.

o Przyięciu.

774. Spadek przyięty bydź może poprostu, bezwarunkowo, albo też z dobrodzieystwem inwentarza.

775. Nikt obowiązany nie iest przyymować spadek, który na niego przechodzi.

776. Mężatki nie mogą przyymować ważnie spadku, bez upoważnienie na to od ich mężów, albo od sądu, stosownie do urządzeń Działu VI. w Tytule o *Małżeństwie*.

Spadki przychodzące na małoletnich, albo bezwłasnowolnych, nie mogą bydź ważnie

przyiętemi, tylko według urządzeń Tytułu o *Małoletności, Opiece i usamowolnieniu.*

777. Skutek przyięcia cofa się do dnia otwarcia spadku.

778. Przyięcie może bydź wyraźne, lub niewyraźne: wyraźne iest, gdy się przyymuie tytuł i przymiot dziedzica, w akcie urzędowym, albo prywatnym; iest niewyraźne, gdy dziedzic taki akt czyni. który okazuie konieczny domysł, że ma zamiar przyięcia, i któregoby nie miał prawa uczynić, tylko iako dziedzic.

779. Akta samego iedynie zachowania dozoru, Administracyi tymczasowey, nie są aktami przyięcia dziedzictwa, ieżeli przyięty nie był tytuł lub przymiot dziedzica.

780. Darowizna, przedaż, albo przeniesienie, które czyni ieden ze współ-dziedziców praw swoich spadkowych, bądź dla obcey osoby, bądź dla wszystkich współ dziedziców, bądź dla niektórych z nich, pociąga za sobą z iego strony przyięcie spadku.

Toż samo także służy: *1od.* Co do zrzeczenia się nawet dobroczynnego, które czyni ieden z dziedziców na zysk iednego, lub kilku ze współ dziedziców swoich.

2re. Co do rzeczenia się, które czyni nawet dla zysku wszystkich współ-dziedziców bez różnicy, skoro odbiera wartość zrzeczenia się swoiego.

781. Gdy osoba otrzymuiąca spadek, umarła, nie uczyniwszy zrzeczenia się, albo nie przyiąwszy spadku, wyraźnie lub niewyraźnie; dziedzice po niey mogą przyiąć spadek, albo go odstąpić, prawem własném.

782. Jeżeli nie masz zgody między dziedzicami do przyięcia, albo odstąpienia spadku, powinien bydź przyięty z dobrodzieystwem inwentarza.

783. Pełnoletni nie może sprzeciwiać się przyięciu spadku, wyraźnemu lub niewyraźnemu, przez siebie uczynionemu, tylko w tym przypadku, gdyby w takim przyięciu był oszukanym przez podstęp: nigdy nie może zrzucać się z niego, pod pozorem ukrzywdzenia, wyiąwszy tylko przypadki, w których spadek byłby zniszczony, albo zmnieyszony o więcey niż połowę, przez odkrycie testamentu nieznanego w chwili przyięcia.

ODDZIAŁ II.

o Zrzeczeniu się spadków.

784. Zrzeczenie się spadku nie iest domniemane: czynione bydź inaczey nie może, tylko w kancellaryi Trybunału pierwszey instancyi, w okręgu, w którym spadek iest otwarty, na szczególnym reiestrze, na ten koniec utrzymywanym.

785. Dziedzic, który się zrzeka, poczytywany iest, że nie był nigdy dziedzicem.

786.

786 Część zrzekaiącego się, przybywa współdziedzicom; a ieżeli ieſt sam, to przechodzi w ſtopień naſtępuiący.

787. Nie ma nigdy mieysca zaſtępſtwo osoby, która się zrzekła: ieżeli zrzekaiący się sam tylko ieſt dziedzicem w swoim ſtopniu, albo ieżeli się zrzekaią wszyscy współ-dziedzice, dzieci przychodzą na mocy własnego ich prawa; i biorą spadek podług głów.

788 Wierzyciele tego, który się zrzeka z pokrzywdzeniem ich praw, mogą wyrobić sobie upoważnienie od sądu do przyięcia spadku, w imieniu swoiego dłużnika, na mieyscu i ſtopniu iego.

W takim przypadku, zrzeczenie się ieſt unieważnione tylko dla pożytku wierzycieli, i tylko w części wyrównywaiącey ich wierzytelności; ale nie ieſt unieważnione dla pożytku dziedzica, który się zrzekł.

789. Możność przyięcia lub odſtąpienia spadku, podlega prawu przedawnienia, przez przeciąg czasu wyznaczony, na nayduższe przedawnienie praw nieruchomych.

790. Póki przedawnienie prawa przyięcia nie ieſt ieszcze nabytém, przeciw dziedzicom, którzy się zrzekli, maią oni możność przyięcia ieszcze spadku, ieżeli dotąd przyiętym nie był od innych dziedziców; bez uszkodzenia iednak praw, których mogły nabydź trzecie osoby na dobrach spadku, bądź przez przedawnienie;

bądź przez akta ważnie zawarte z kuratorem spadku bezdziedzicznego.

791. Nawet przez kontrakt małżeński, zrzec się nie można spadku po człowieku żyiącym, ani alienować praw przypadkowych, któreby bydź mogły do takiego spadku.

792. Dziedzice, którzyby usunęli lub utaili rzeczy spadku, utracaią możność zrzeczenia się iego; ſtaią się dziedzicami proſto i bezwarunkowo, bez względu na ich zrzeczenie się, i nie mogą dopominać się żadnéy części z przedmiotów, które usunęli lub zataili.

Oddział III.

o Dobrodzieystwie inwentarza, o skutkach iego, i obowiązkach dziedzica maiącego takie dobrodzieystwo.

793. Oświadczenie dziedzica, że dziedzicem bydź nie chce, tylko z dobrodzieystwem inwentarza, uczynione bydź powinno w kancellaryi Trybunału pierwszéy inſtancyi okręgu, w którym spadek iest otwarty; powinno bydź wpisane na reieſtrze przeznaczonym do przyymowania aktów zrzeczenia się.

794. Oświadczenie się takie, tyle tylko swóy skutek otrzymuie, ile poprzedziło go, albo naſtąpiło po niém, sporządzenie inwentarza wiernego i dokładnego dóbr spadku w formach przepisanych prawami w poſtępowaniu sądowém, i w przeciągu czasu na ten koniec niżéy oznaczonym.

795. Dziedzic ma trzy miesiące na zrobienie inwentarza, rachuiąc od dnia otwarcia spadku.

Ma ieszcze nadto dla namysłu nad przyięciem albo zrzeczeniem się, czterdzieści dni czasu, które zaczynaią swóy bieg od dnia upłynienia trzech miesięcy danych na zrobienie inwentarza, albo od dnia zamknięcia inwentarza, ieżeli był ukończony przed trzema miesiącami.

796. Jeżeli iednak znayduią się w spadku przedmioty podległe zepsuciu, albo kosztowne do utrzymywania, może dziedzic, iako zdatny do spadkowości, otrzymać upoważnienie od sądu przedaży takich rzeczy, a ztąd żaden wniosek przyięcia iego czyniony przeciw niemu bydź nie powinien.

Przedaż taka czyniona bydź powinna przez urzędnika publicznego, z poprzedzeniem uwiadomień i obwieszczeń, przepisanych w prawach poſtępowania sądowego.

797. W przeciągu czasu dla zrobienia inwentarza i namysłu, dziedzic przymuszonym bydź nie może, aby przyiął przymiot dziedzica, i nie można przeciw niemu otrzymać skazania: ieżeli się zrzeka przy upłynieniu czasu; lub pierwéy ieszcze, koszta, które prawnie ponosił, aż do tego czasu, rachowane są na spadek.

798. Po wyyściu czasu powyższego, dziedzic w przypadku poszukiwań przeciw niemu wszczynanych, może żądać nowéy zwłoki, któ-

réy Trybunał obeymuiący spór taki, udziela mu, lub odmawia podług okoliczności.

799. Koszta poszukiwań w przypadku artykułu poprzedzaiącego ciężarem są spadku, ieżeli dziedzic dowiedzie, że albo nie wiedział o śmierci, albo zwłoki czasu nie dostatecznemi były, bądź z powodu położenia dóbr, bądź z powodu zaszłych sporów: ieżeli nie dowiedzie, koszta zostaią osobistym iego ciężarem.

800. Dziedzic iednak po upłynieniu zwłoki czasu dozwoloney artykułem 795. a nawet i téy, którą dał sąd stosownie do artykułu 798, zachowuie ieszcze możność sporządzenia inwentarza, i otrzymania dobrodzieystwa inwentarza, ieżeli nie uczynił iakiego aktu, iako dziedzic; albo ieżeli nie zapadł przeciw niemu wyrok, od którego nie masz apellacyi, a który go skazuie, iako dziedzica prostego i bezwarunkowego.

801. Dziedzic, który stał się winnym zataienia, albo który opuścił wiadomie i złą wiarą wpisanie w inwentarz rzeczy spadkowych, utraca dobrodzieystwo inwentarza.

802. Skutek dobrodzieystwa inwentarza nadaie dziedzicowi pożytek:

1*od*. Że nie iest obowiązany płacić długów spadku, tylko w części wyrównywaiącéy wartość maiątku, który pobiera, a nawet może złożyć z siebie wypłatę długów, opuszczaiąc maiątek spadku wierzycielom, i zyskuiącym zapisy.

2*re*. Że może nie mieszać maiątku swego osobistego z maiątkiem spadku, i zachować prawo upominania się u spadku zapłaty swoich wierzytelności.

803. Dziedzic dobrodzieystwo inwentarza maiący, obowiązany iest zarządzać maiątkiem spadku, i powinien zdać rachunek z zarządzania swoiego wierzycielom i zyskuiącym zapisy.

W ten czas tylko odpowiada z maiątku osobistego, gdyby się opoźnił ze złożeniem rachunków, i nie uczynił zadosyć takiemu obowiązkowi.

Po oczyszczeniu rachunków, nie może bydź przymuszonym do odpowiedzialności z dóbr swoich osobistych, tylko co do ilości wyrównywaiącéy summom, które u niego pozostały (2).

804. Za ciężkie tylko uchybienia odpowiada w zarządzaniu, do którego obowiązany.

805. Nie może przedawać ruchomości spadku inaczéy, iak tylko przez urzędnika publicznego na licytacyach, z poprzedzeniem uwiadomień i oznaymień zwyczaynych.

Jeżeli ie oddaie w naturze, odpowiedzialnym iest tylko za zmnieyszenie ich ceny lub nadpsucie, z jego winy pochodzące.

806. Nieruchomości przedawać nie może, tylko w formach przepisanych prawami postępowania sądowego; obowiązany iest przekazać ich cenę wierzycielom maiącym hipoteki, którzy dali się poznać.

807. Jeżeli wierzyciele, albo inne osoby interesowane wymagaią, powinien dać zaręczenie dobre i wypłacalne ceny ruchomości obiętych w inwentarzu, i części ceny nieruchomości nie przekazanéy wierzycielom maiącym hipoteki.

Gdyby takiego zaręczenia nie złożył, przedane będą ruchomości, i wartość ich złożona równie, iak nieprzekazana część ceny nieruchomości, ażeby obrócone były na zaspokoienie ciężarów spadku.

808. Jeżeliby byli sprzeciwiaiący się wierzyciele, to dziedzic z dobrodzieyſtwem inwentarza wypłacać nie może, tylko w porządku, i sposobie od sądu przepisanym.

Jeżeli nie masz sprzeciwiaiących się wierzycieli, wypłaca wierzycielom i zyskuiącym zapisy podług tego, iak ſtawaią.

809. Wierzyciele niesprzeciwiaiący się, którzy nie ſtawaią aż po oczyszczeniu rachunku, i zapłaceniu pozoſtałości, nie mogą czynić poszukiwań, tylko na zyskuiących zapisy.

W jednym i drugim przypadku poszukiwanie podlega przedawnieniu przez trzechletni przeciąg czasu, rachuiąc od dnia oczyszczenia rachunku, i zapłaty pozoſtałości.

810. Koszta pieczętowania, ieżeli to czynione było, inwentarza i rachunku, ciężarem są spadku.

Oddział IV.

o Spadkach bezdziedzicznych.

811. Po upłynieniu czasu na sporządzenie inwentarza i do namysłu, gdy nikt nie ſtawa, któryby się do spadku odwoływał, i nie masz dziedziców znanych, albo zrzekli się dziedzice znani, spadek takowy poczytywany ieſt za bezdziedziczny.

812. Trybunał pierwszéy inſtancyi, w którego okręgu otwarty ieſt spadek, mianuie kuratora na żądanie osób interesowanych, albo na przełożenie Prokuratora Cesarskiego.

813. Kurator do spadku bezbziedzicznego, obowiązany ieſt naprzód oznaczyć ſtan iego przez inwentarz: wykonywa prawa iego i tych poszukiwa: odpowiada na przełożenia przeciw niemu wnoszone: zarządza z obowiązkiem oddawania pieniędzy znayduiących się w spadku, równie iak pochodzących z przedaży ruchomości i nieruchomości do kassy odbieracza Administracyi Cesarskiéy dla zachowania praw, i pod obowiązkiem zdania rachunków, do kogo należeć będzie.

814. Urządzenia Oddziału trzeciego niniey-szego Działu, o formach inwentarza, o sposobie administracyi, i zdawaniu rachunków ze ſtrony dziedzica, maiącego dobrodzieyſtwo inwentarza, są nadto wspólne Kuratorom spadków bezdziedzicznych.

DZIAŁ VI.

O podziale i powrotach.

Oddział Pierwszy.

o Sprawie o podział i iéy formie.

815. Nikt przymuszonym bydź nie może, aby pozostał w niepodzielności; i zawsze można wymagać podziału bez względu na zabronienia i umowy przeciwne.

Można iednak ułożyć się o zawieszenie podziału przez czas ograniczony: układ taki nie obowięzuie nad lat pięć, ale odnowionym bydź może.

816. Można nawet wymagać podziału, choćby ieden ze współ-dziedziców używał części maiątku spadkowego oddzielnie, ieżeli nie był akt podziału, albo posiadanie dostateczne na nabycie przedawnienia.

817. Sprawa o podział względem współ-dziedziców małoletnich, lub bezwłasnowolnych, może bydź odbywana przez ich opiekunów, upoważnionych szczególnie od rady familiynéy.

Co się tycze współ-dziedziców nieprzytomnych, sprawa należy do krewnych wprowadzonych w posiadanie.

818. Mąż bez wpływu żony swoiéy, może wymagać podziału przedmiotów ruchomych, albo nieruchomych, na żonę spadaiących, które należą do wspólności maiątku; co do przedmiotów, które do takiéy wspólności nie należą, mąż nie może podziału wymagać, bez zezwolenia żony swoiéy: ieżeli ma prawo używania iéy dóbr, może tylko wymagać podziału tymczasowego.

Współ-dziedzice żony nie mogą wymagać ostatecznego podziału bez wprowadzenia do sprawy i męża i żony.

819. Jeżeli wszyscy dziedzice przytomni są, i pełnoletni, przyłożenie pieczęci na rzeczach spadku potrzebne nie iest, i podział może bydź wykonany w formie takiéy, i przez taki akt, iaki strony interesowane za przyzwoity osądzą.

Jeżeli nie masz przytomnych wszystkich dziedziców, albo ieżeli są między niemi małoletni, lub bezwłasnowolni, pieczęci przyłożone bydź powinny w jak naykrótszym czasie, bądź na żądanie dziedziców, bądź za dopilnowaniem Prokuratora Cesarskiego przy Trybunale pierwszéy instancyi, bądź z urzędu przez Sędziego pokoiu okręgu, w którym spadek iest otwarty.

820. Wierzyciele także mogą żądać przyłożenia pieczęci, na mocy tytułu nadaiącego wykonanie, albo za pozwoleniem sądu.

821. Gdy pieczęci przyłożone były, wszyscy wierzyciele zanosić mogą przeciwieństwa, choćby nie mieli ani tytułu nadaiącego wykonanie, ani pozwolenia sądu.

Formalności na zniesienie pieczęci, i sporządzenie inwentarza, urządzone są w prawach o postępowaniu sądowém.

822. Sprawa o podział i zachodzące spory w biegu stosownych działań, poddane są trybunałowi mieysca, w którym otwarty iest spadek.

Do takiego trybunału udawać się potrzeba o licytacye, zanosić żądania ściągaiące się do zaręczenia części między współdzielącemi się i do zniesienia podziału.

823. Jeżeli ieden ze współ-dziedziców nie chce na podział zezwolić, albo ieżeli wszczynaią się spory, bądź o sposób postępowania w działach, bądź o sposób ich ukończenia; Trybunał wyrzecze tak, iak w przedmiocie zbiorowym, albo wyznaczy, ieżeli potrzeba, do czynności działowych iednego z Sędziów, na którego sprawo-zdanie rozwięzuie spory (3).

824. Oszacowanie nieruchomości uczynione iest przez biegłych, wybranych przez osoby interesowane; albo gdyby te uczynić wyboru nie chciały, mianowanych z urzędu.

Protokuł biegłych powinien przedstawiać zasady oszacowania: powinien wyrażać, czyli przedmiot oszacowany może bydź dzielony dogodnie; iakim sposobem; i oznaczyć nakoniec na przypadek podziału każdą z części, iakieby w nim uczynić można, i ich wartość.

825. Oszacowanie ruchomości, ieżeli nie była robiona ich cena w porządnym inwentarzu, uczynione bydź powinno przez znaiące się osoby podług sprawiedliwéy ich wartości, i bez powiększenia (4).

826. Każdy ze współ-dziedziców może wymagać części swoiéy w naturze z ruchomości i nieruchomości spadku: iednakże, ieżeli są wierzyciele maiący prawo do zaięcia tych rzeczy, albo sprzeciwiaiący się działowi, albo ieżeli większość dziedziców sądzi przedaż potrzebną dla zaspokoienia długów i ciężarów spadku, przedaią się ruchomości publicznie, i w formie zwyczayney.

827. Jeżeli nieruchomości nie mogą bydź podzielone dogodnie, potrzeba przystąpić do przedaży przez licytacyą, przed trybunałem.

Jednakże, ieżeli strony wszystkie są pełnoletnie, to mogą zezwolić, aby licytacya odbywana była przed Notaryuszem, na którego wybór ułożą się z sobą,

828. Po oszacowaniu i przedaży ruchomości i nieruchomości, ieżeli potrzeba, to Sędzia wyznaczony odsyła strony przed Notaryusza, którego wspólnie obieraią, albo mianowanego z urzędu, ieżeli się strony w wyborze nie zgadzaią.

Przystępuie się przed tym urzędnikiem do rachunków, iakie współdzielący się mogą bydź sobie winni: do ułożenia ogółu, sporządzenia części, i co ma bydź dostarczone dla każdéy ze współdzielących się osób.

829. Każdy współ-dziedzic powraca do ogółu, podług przepisów ustanowionych niżéy, dary które mu uczynione były, i summy, których iest dłużnikiem.

830. Jeżeli powrot nie ieſt uczyniony w naturze, współ-dziedzice, którym się należy, pobieraią część równą z ogółu spadku.

Pobierania takie dzieią się, ile to bydź może, w przedmiotach teyże saméy natury, iakości i dobroci, iakiéy są przedmioty nie powrócone w naturze.

831. Po takiém pobieraniu przyſtępuie się do ułożenia z reszty ogółu, tyle równych części, ile ieſt dzielących się dziedziców, albo ile pniów, które się dzielą.

832. W składaniu i ułożeniu części, chronić się potrzeba ile możności, szarpania dziedzictw, i podziału uprawy, i użytkowania; i przyzwoitą ieſt rzeczą, aby w każdą część wchodziła, ieżeli to bydź może, takaż sama ilość ruchomości, nieruchomości, praw, albo wierzytelności, takieyże natury i wartości.

833. Nierówność części w naturze, nagradza się przez zwrócenie, albo w przychodach, albo w pieniądzach.

834. Układane są części przez iednego ze współ-dziedziców, ieżeli na wybór iego ułożą się między sobą, i ieżeli obrany takie zlecenie przyymuie; w przypadku przeciwnym, układa części biegły, naznaczony od Sędziego wyznaczonego.

Potém ciągnione są losem.

835. Przed zaczęciem ciągnięcia części każdy współdzielący się ieſt dopuszczony do przełożenia swych odwoływań przeciw ułożeniu części.

836. Przepisy uſtanowione na podział całego ogółu, zachowuią się i w czynieniu podziałów, między pnie dzielące się.

837. Jeżeli w działaniach odesłanych przed Notaryusza zachodzą spory, Notaryusz spisze protokuł trudności, i wzaiemnych ſtron powieści, odeśle ie do wyznaczonego Kommisarza działowego, i nadto poſtępowanie dalsze naſtąpi, według form przepisanych prawami o poſtępowaniu sądowém.

838. Jeżeli wszyscy współ-dziedzice nie są przytomni, albo ieżeli są między niemi bezwłasnowolni lub małoletni, choćby usamowolnieni, podział robiony bydź powinien w sądzie, ſtosownie do prawideł przepisanych w artykule 819, i naſtępuiących, aż do artykułu poprzedzaiącego i z jego obięciem. Jeżeli ieſt kilku małoletnich, którychby interesa w podziale przeciwne były, każdemu z nich dany bydź powinien opiekun szczególny i osobny.

839. Jeżeli licytacya ma mieysce w przypadku poprzedzaiącego artykułu, czyniona bydź nie może inaczéy, tylko w sądzie, podług formalności przepisanych na alienowanie dóbr małoletnich. Obee osoby są do niéy przyiętemi zawsze.

840. Uczyniony podział podług powyższych przepisów, bądź przez opiekunów, z upowa-

żnieniem od rady familiyney, bądź przez małoletnich usamowolnionych, z pomocą ich Kuratorów, bądź w imieniu nieprzytomnych, albo nie znayduiących się pod ten czas, są ostateczne: tymczasowemiby tylko były, gdyby prawidła przepisane zachowanemi nie zostały.

841. Każda osoba, nawet krewna umarłego, nie maiąca prawa do spadku, a któréy ieden z dziedziców ustąpił prawa swego do spadku, usuniętą bydź może od działu, bądź przez wszystkich dziedziców, bądź przez iednego, gdy iéy zapłacona będzie wartość nabytego przez nię ustąpienia.

842. Po podziale, oddane bydź powinny każdemu ze współ-dzielących się tytuły szczególne do przedmiotów, które na niego przypadły.

Tytuły własności podzielonéy zostaią przy tym, który ma część iéy naywiększą, ale obowiązany dawać z nich pomoc współdzielącym się z nim, których interes wymagać tego będzie, gdy zaniosą do niego żądanie.

Tytuły całemu dziedzictwu wspólne, oddane są temu, którego wszyscy dziedzice wybrali, aby iako skład zostały u niego, ale na każde żądanie współdzielących się dawać z nich pomoc powinien. Jeżeliby względem takiego wyboru zachodziła trudność, Sędzia urządzi w téy mierze.

Oddział II.

o Powrotach.

843. Każdy dziedzic, nawet z dobrodzieystwem inwentarza, gdy przychodzi do spadku, powrócić powinien współ-dziedzicom wszystko to, cokolwiek wziął od umarłego, przez darowiznę między żyiącemi, wyraźnie lub ubocznie: nie może zatrzymywać darów, ani upominać się o zapisy, które nieboszczyk dla niego uczynił, chybaby dary takie i zapisy ucaynione mu były wyraźnie przez wzgląd szczególny, wyięte z części na niego przypadaiącey, albo z uwolnieniem od czynienia powrotu.

844. W przypadkach nawet, w których dary i zapisy uczynione były przez wzgląd szczególny, albo z uwolnieniem od powrotu, dziedzic przychodząc do działu, nie może z nich zatrzymać, tylko ilość wyrównywaiącą ilości rozrządzalnéy; przewyżka nad to, powrotowi podlega (5).

845. Dziedzic, który się zrzeka spadku, może iednak zatrzymać darowiznę między żyiącemi, albo dopominać się zapisu, który dla niego uczyniony, w ilości wyrównywaiącéy części rozrządzalnéy.

846. Obdarowany, który nie był dziedzicem za naybliższego mianym w czasie darowizny, ale który mieć będzie prawo spadkowości, przy otwarciu spadku, obowiązany iest równie do powrotu, chybaby go daruiący od tego uwolnił.

847. Dary i zapisy uczynione synowi tego, który mieć będzie prawo spadkowości, przy otwarciu spadku, poczytywane są zawsze za uwolnione od powrotu.

Oyciec przychodzący do spadku po daruiącym, do ich powracania nie ieſt obowiązany.

848. Równie syn na mocy prawa własnego przychodzący do spadku po daruiącym, nie ieſt obowiązany powracać dary oycu iego uczynione, choćby nawet spadek po nim przyiął: ale ieżeli syn przychodzi tylko przez zaſtępſtwo, powinien to powrócić, co dane było oycu iego, nawet w przypadku takim, gdyby zrzekł się spadku po nim.

849. Dary i zapisy uczynione małżonkowi małżonka maiącego prawo spadkowości, poczytywane są, że uczynione z uwolnieniem od powrotu.

Jeżeli dary i zapisy uczynione były łącznie obudwom małżonkom, z których ieden tylko ma prawo spadkowości, ten powraca połowę; ieżeli dary uczynione były małżonkowi maiącemu prawo spadkowości, powraca ie całkiem.

850. Powrot czyni się tylko do spadku po daruiącym.

851. Należy się powrót tego, co było użyte do poſtanowienia iednego ze współ-dziedziców, albo do zapłacenia długów.

852. Koszta na wyżywienie, utrzymanie, wychowanie, wyuczenie sposobu do życia; koszta

koszta zwyczayne na konie, powozy, na wesele, i podarki używane, powróconemi bydź nie powinny.

853. Toż samo się rozumie o pożytkach, iakie dziedzic mógł odnieść z umów zawartych z nieboszczykiem, ieżeli umowy takie nie przedstawiały żadnego pożytku ubocznego, gdy zawieranemi były.

854. Równie nie należy się nic do powrotu za spółki uczynione bez oszukania między nieboszczykiem, a iednym z jego dziedziców, gdy warunki ułożone były przez akt urzędowy.

855. Nieruchomość, która zginęła przypadkiem losowym, bez winy obdarowanego, nie podlega powrotowi.

856. Przychody i zyski z rzeczy podległych powrotowi, należą się dopiero od dnia otwarcia spadku.

857. Powrót należy się tylko od współdziedzica dla swego współ-dziedzica; ale się nie należy zyskuiącym zapisy, lub wierzycielom spadku.

858. Powrót czyni się w naturze, albo przez potrącenie.

859. Można go wymagać w naturze, co do nieruchomości za każdą razą, gdy nieruchomość dana alienowaną nie była przez obdarowanego, i gdy nie masz w spadku nieruchomości teyże samey natury, wartości i dobroci, z którychby można ułożyć części prawie równe, dla innych współ-dziedziców.

860. Powrót ma mieysce tylko przez potrącenie, gdy obdarowany alienował nieruchomość, przed otwarciem spadku; należy się od niego wartość nieruchomości w czasie otwarcia. (6)

861. We wszystkich przypadkach rachować się powinny obdarowanemu nakłady, ktore rzecz polepszyły, maiąc wzgląd na zwiększenie wartości, iakie się znayduie w czasie działu.

862. Równie należy rachować obdarowanemu potrzebne koszta na utrzymanie rzeczy, które on łożył, choćby nawet grunt rzeczy polepszonym nie był.

863. Obdarowany ze swoiey strony rachuie się ze spustoszeń i zepsuciów, które zmnieyszyły wartość nieruchomości, przez iego czyny, albo winę i niedbalstwo.

864. W przypadku, gdyby obdarowany alienował nieruchomość, to polepszenia, lub spustoszenia przez nabywcę poczynione, przyznawane bydź powinny podług trzech artykułów poprzedzaiących.

865. Gdy powrót odbywa się w naturze, przyłączaią się dobra do ogółu spadku, wolne i oswobodzone ze wszystkich ciężarów, wprowadzonych przez obdarowanego; ale wierzyciele hipotekę maiący, mogą wchodzić do działu, i obstawać, aby powrót taki nie był uczyniony z oszukaniem ich praw.

866. Skoro dar nieruchomości uczyniony maiącemu prawo spadkowości, z uwolnieniem

od powrotu, przewyższa część rozrządzalną; powrót przewyżki odbywa się w naturze, ieżeli odtrącenie takiey przewyżki nastąpić może dogodnie.

W przeciwnym przypadku, ieżeli przewyżka większa iest nad połowę ceny nieruchomości, to obdarowany powrócić powinien całą nieruchomość, zachowuiąc sobie do wzięcia z ogółu wartość części ozrządzalney: ieżeli część taka przewyższa połowę ceny nieruchomości, obdarowany może zatrzymać całą nieruchomość z zastrzeżeniem potrącenia i wynagrodzenia swych współ-dziedziców pieniędzmi, lub innym sposobem.

867. Współ-dziedzic powracaiący nieruchomość w naturze, może posiadanie iey zatrzymać, aż do czasu, w którym uskutecznione zostanie wypłacenie summ, iakie mu się należą, za nakłady lub polepszenia.

868. Powrót ruchomości czyni się tylko przez potrącenie. Następuie podług ceny ruchomości w czasie darowania wyrażoney, w oszacowaniu, które do aktu przyłączone było; a ieżeli takiego oszacowania nie masz, to podług oszacowania przez biegłych, w sprawiedliwey wartości i bez powiększania.

869. Powrót danych pieniędzy następuie przez potrącenie w gotowiznie spadku.

W niedostateczności na to, obdarowany może się uwolnić od powrócenia pieniędzy, odstępuiąc aż do wyrównania należytości, część

ruchomości; a gdyby tych nie było, to nieruchomości spadku.

ODDZIAŁ III.

o Płaceniu długów.

870. Współ-dziedzice składaią się między sobą na zapłacenie długów i ciężarów spadku, każdy w stosunku tego, co w spadku bierze.

871. Zyskuiący zapis pod tytułem ogólnym, składa się z dziedzicami, w stosunku zysku swoiego; ale zyskuiący zapis szczególny, nie iest obowiązany do długów i ciężarów, wyiąwszy zawsze sprawę hipoteczną, na nieruchomości zapisaney.

872. Gdy nieruchomości spadku obciążone są wypłatami, przez hipotekę szczególną, każdy ze współ-dziedziców może wymagać, aby wypłaty takie zaspokoionemi były, i nieruchomości uwolnionemi zostały, nim się przystąpi do układania części. Jeżeli współ-dziedzice podzielaią między siebie spadek w takim stanie, w jakim się znayduie, nieruchomość obciążona oszacowaną bydź powinna na takąż samę wartość, na iaką i inne nieruchomości: odtrąca się kapitał wypłaty, z całego oszacowania; dziedzic, na którego część taka nieruchomości przypadnie, sam iest obowiązany do czynienia wypłat, i powinien dać na to zaręczenie swoim współ-dziedzicom.

873. Obowiązani są dziedzice do długów i ciężarów spadku, osobiscie za część swoię i równy dział, a hypotekalnie za całość; z zachowaniem poszukiwań, bądź na ich współ-dziedzicach, bądź na zyskuiących zapisy ogólne, z powodu tey części, dla którey muszą się na to przykładać. (7)

874. Zyskuiący zapis szczególny, który zaspokoił dług, iakim nieruchomość zapisana obciążoną była, bierze mieysce wierzyciela w prawach przeciw dziedzicom i biorącym spadek, pod tytułem ogólnym.

875. Współ-dziedzic, albo biorący spadek pod tytułem ogólnym, który przez skutek hipoteki zapłacił więcey długów wspólnych, niżeli wypadało na część iego, ma prawo upominania się u innych współ-dziedziców, lub biorących spadek pod tytułem ogólnym, takiey tylko części, którą każdy z nich osobiście ponosić powinien, nawet w tym przypadku, w którymby współ dziedzic wypłaciwszy dług, postawił się na mieyscu wierzycieli, co do ich praw: nie szkodzi to iednak prawom współdziedzica, który przez skutek dobrodzieystwa inwentarza, zachował sobie możność poszukiwania zapłaty swoiey wierzytelności osobistey, iak każdy inny wierzyciel.

876. W przypadku niewypłacalności iednego ze współ-dziedziców, albo biorących spadek pod tytułem ogólnym, część iego w długu zahi-

potekowanym, iest rozrzucona między wszystkich innych w stosunku ich części.

877. Tytuły obowiązuiące do wykonania, przeciw umarłemu, równie obowiązują przeciw dziedzicowi po nim, osobiście: iednakże wierzyciele nie mogą nastawać o ich wykonanie, aż w ośm dni po wręczeniu tych tytułów, osobie, lub w zamieszkaniu dziedzica.

878. Mogą oni wymagać we wszystkich przypadkach, i przeciw każdemu wierzycielowi, rozdzielenia maiątku nieboszczyka, od maiątku dziedziczącego.

879. Jednakże tego prawa używać więcey nie można, gdy zaydzie odnowienie wierzytelności przeciw nieboszczykowi, przez przyięcie dziedzica za dłużnika.

880. Co do ruchomości, trzechletni przeciąg czasu przedawnienie tego prawa sprawuie.

Co do nieruchomości, sprawa wnoszona bydź może zawsze, do póki one zostaią w ręku dziedzica.

881. Nie może bydź przyięte żądanie wierzycieli dziedzica, oddzielenia familiynych maiątków przeciw wierzycielom spadku.

882. Wierzyciele iednego ze współ-dzielących się, dla uniknienia, aby w dziale oszukanemi nie zostali, co do praw swoich, mogą obstawać, aby bez ich przytomności nie robiono działu: maią prawo wchodzić do tego kosztem swoim, ale nie mogą wzruszać działu ukończonego, byleby nie robiono bez nich, i z uszkodzeniem przeciwieństwa, które założyli.

ODDZIAŁ IV.

o Skutkach podziału, i o zabezpieczeniu części.

883. Każdy współ-dziedzic poczytuie się, że bierze spadek sam, i bezpośrzednie, wszystkich rzeczy w iego części obiętych, albo przypadłych na niego z licytacyi, i że nie miał nigdy własności innych rzeczy spadku.

884. Współ-dziedzice są zabezpieczeniem na wzaiem, iedni względem drugich, co do wzruszeń i pozbawień posiadania, pochodzących tylko z przyczyny dział poprzedzaiącey.

Zabezpieczenie nie ma mieysca, ieżeli gatunek ponoszonego pozbawienia, wyięty był przez szczególne i wyraźne zastrzeżenie, w akcie podziału: ustaie zabezpieczenie, ieżeli współ-dziedzic ze swoiey winy pozbawienie ponosi. (8)

885. Każdy z dziedziczących obowiązany iest osobiście, i w stosunku swoiey części dziedzicznéy wynagrodzić współ-dziedzicowi swemu stratę, którą mu sprawiło pozbawienie.

Jeżeli ieden ze współ-dziedziców niewypłacalnym się znayduie, część, do którey obowiązany, rozrzucona bydź powinna równie między maiącego zabezpieczenie, a wszystkich współ-dziedziców wypłacalnych.

886. Zabezpieczenie wypłacalności dłużnika wypłat, używane bydź może tylko przez lat pięć, które po podziale następuią. Zabez-

piecznie nie ma mieysca, co do niewypłacalności dłużnika, gdy ta nastąpiła dopiero po ukończonym podziale.

ODDZIAŁ V.

o Zerwaniu działów.

887. Działy zerwanemi bydź mogą, z przyczyny gwałtu lub podstępu.

Ma także mieysce zerwanie, gdy ieden ze współ-dziedziców dowodzi, iż ukrzywdzenie iego przenosi część czwartą. Proste opuszczenie przedmiotu w spadku, nie otwiera sprawy o zerwanie, ale tylko o dodatek do aktu działowego.

888. Sprawa o zerwanie iest przyięta, przeciw wszelkiemu aktowi, któryby miał za przedmiot ustanie niepodzielności pomiędzy współdziedzicami, choćby nawet był aktem przedaży, zamiany, tranzakcyi, albo w innym iakim sposobie.

Ale po podziale, albo po akcie, który mieysce iego zastępuie, sprawa o zerwanie przyiętą bydź nie może, przeciw tranzakcyi zawartey, w rzeczywistych trudnościach, które pierwszy akt przedstawia, choćby nawet z tego powodu sprawy zaczętey nie było.

889. Sprawa nie iest przyięta przeciw przedaży prawa spadkowości, uczynioney bez oszukania, iednemu ze współ-dziedziców, na mogące wyniknąć własne iego szkody i niebezpieczeństwa, przez innych iego współdziedziców, albo przez iednego z nich.

890. Szacuią się przedmioty podług ich ceny w czasie podziału, aby poznać, czyli nie było pokrzywdzenia.

891. Pozwany w sprawie o zerwanie, może bieg iey wstrzymać, i przeszkodzić nowemu iey działowi, ofiaruiąc i daiąc powodowi dodatek do części iego dziedziczney, bądź w pieniądzach, bądź w naturze.

892. Współ-dziedzic, który alienował część swoię w całości, lub w części, nie może bydź przyiętym, gdyby wszczynał sprawę o zerwanie, z powodu podstępu, lub gwałtu, ieżeli alienowanie przez niego uczynione, późnieyszém iest, niżeli odkrycie podstępu, lub ustanie gwałtu.

PRZYPISY.

[1] Pod rożnemi względami uważa się prawo, na mocy ktorego rożne osoby biorą spadki, i podług iakich działy w spadkach odbywaią się. Bierze kto prosto po osobie, po ktorey iest dziedzicem: *De son chef*, po swoim naczelniku, ze swoiéy strony prawem własném, prawem bezpośredniem. Bierze kto spadek na mocy zastępstwa osoby, na ktorą spadek przychodzi, *Par représentation*. Dzieli się spadek na głowy, *Par tête*, gdy osoby biorące spadek w swoiém własném prawie do spadku przychodzą, iak dieci do spadku

po oycu lub matce. Dzieli się spadek na gałęzie, na źrzodła, na początki, na pokolenia, *par souche*, gdy naprzykład wnukowie i prawnukowie ze stryiami swemi do spadku po swoim dziadzie lub babie przychodzą, gdy zgoła osoby w rożnych stopniach pokrewieństwa na ktorey prawa spadek brać maią. Osoba po ktorey prawo do brania spadku następuie, czyli źrzodło albo początek lub naczelnik daiący spadkowość, nazywa się we Francuzkiem wyrażeniu *Auteur*; używa się ten wyraz ogolniey nawet mowiąc o osobie, od ktorey iakiekolwiek prawo pochodzi.

[2] Wiadome są powszechnie środki, iakich zwykle się używa w czynnościach tyczących się spadku, iak naprzykład przyłożenie pieczęci, Obsigilacye, *Les scelles*. Sporządzenie Inwentarzy, *Faire inventaire*. Dobrodzieystwo inwentarza, *Benefice d'inventaire* Obiachowania, *Liquidation*. Oczyszczenie rachunkow, uznanie wyrażonych w nich przychodow i wydatkow, *L'apurement du compte*. Opoźnienie się, nie oddanie rzeczy w czasie, nie stawienie się w słowie, nie dopełnienie zobowiązania na czas umowiony, *Etre mis en demeure*.

[3] Sprawy i czynności sądowe odbywaią się zwyczaynym torem i w właściwym porządku; Są przypadki w ktorych trzeba szybko postępować, skroconą drogą, sposobem zbiorowym, w przedmiocie zbiorowym, *en matiere sommaire*, wytłumaczone to iest obszerniey w postępowaniu Sądowém. Są wyrazy, ktorych znaczenie w rożnych okolicznościach, rożnie brane bywa, i z przyległych wyrazow, z przedmiotu do ktorego używane daie się poznać, naprzykład Sprawo-zdanie nazywa się *Rapport*. Powrot rzeczy do spadku do działow, ktore powroconemi bydź powinny, nazywa się także *Rapport*.

[4] Ocenienie rzeczy, oszacowanie, otaxowanie, *L'estimation*; gdy oszacowanie takie wyrażone bywa przy spisywaniu inwentarza, nazywa się *Prisée*. Cena umiarkowana, wartość rzeczy wewnętrzna, *Juste prix*, wartość mierna bez względu na przybyłe powiększenie z powodu zmiany czasow, zbiegu kupuiących i przedaiących, i innych okoliczności, *Juste prix sans crue*.

[5] W rozrządzaniu maiątkiem przez donacye, lub przez testamenta, uważa się część, ktorą koniecznie bliskim krewnym zostawić wypada, nazywa się część taka, zachowanie, *Reserve*, albo część obowiązkowa, *Legitima*. Po odtrąceniu takiey części zachowaney od całego maiątku, to co się pozostaie, nazywa się część rozrządzalna. Wyznaczenie komu części pewney, albo pewney rzeczy z takiem zastrzeżeniem, że ta część lub rzecz ma mu bydź dana koniecznie, i nie rachowana na inną przypadłość dla niego z działow, ze spadku, nazywać będziemy wzgląd szczegolny, *Préciput*.

[6] Potrącenie w czynnościach działowych iest wtenczas, gdy to co wziąłem poprzedniczo, i winienem powrocić do ogołu, rachowane mi iest na część z działu przypadaiącą, *Le rapport a lieu en moins prenant*. Rzecz całą, ktora ma bydź dzielona na części, cały spadek, massę, nazywać będziemy ogoł, *Masse*.

[7] Można mieć rożne prawa do brania części ze spadku, albo prawo wierzyciela, albo prawo spadkowości, własne bezpośrednie lub też przez zastępstwo; gdy osoby biorą spadek prawem iednakowém, biorą części rowne, to się nazywa w języku prawnym, *Portion virile*, dział lub przypadłość rowna. Odnowienie wierzytelności, lub zobowiązania, *Novatio*, wytłumaczone to iest w Tytule III. Xięgi trzeicey.

[8] Zabezpieczenie na przypadek, w ktorym osoba pozbawiona iest posiadania rzeczy, *Garantie en cas d'éviction*, wytłumaczone iest w Tytule IV. Xięgi trzeciey. Wzięcie rzeczy na własne niebezpieczeństwo, na mogące stąd wyniknąć szkody lub zyski, *à ses risques et perils*. Dodatki wypłacań w działach spadkowych w pozostałościach pewnych należytości, nazywaią się po Francuzku *Soult*.

TYTUŁ II.

O Darowiznach między żyiącemi, i Testamentach.

DZIAŁ I.

Urządzenia ogólne.

893. Nie można rozporządzać dobrami swemi, pod tytułem darmym, czyli dobroczynnym, tylko przez darowiznę między żyiącemi, albo przez testament w formach niżey ustanowionych.

894. Darowizna między żyiącemi, iest akt, przez który daruiący pozbywa się rzeczywiście, i nieodwołalnie rzeczy darowaney, na korzyść obdarowanego, który to przyymuie.

895. Testament, iest akt, przez który Testator rozporządza na czas, w którym iuż nie będzie, całością lub częścią dóbr swoich, i który może odwołać.

896. Podstawiania są zabronione. Każde rozporządzenie, przez które obdarowany, dziedzic ustanowiony, albo zyskuiący zapis, obowiązany będzie zachować, i oddać trzeciemu, iest nieważne, nawet względem obdarowanego, dziedzica ustanowionego, albo zyskuiącego zapis.

Jednakże dobra wolne, składaiące uposażenie tytułu dziedzicznego, który Cesarz wyniósł do pewnego stopnia na korzyść iednego

z Xiążąt, lub Naczelnika familii, mogą bydź podawane dziedzicznie, podług tego, co iest urządzone w akcie Cesarskim 30. Marca 1806. i przez *Senatus Consultum* 14. Sierpnia tegoż roku. (1)

897. Wyięte są z pod tych dwóch paragrafów artykułu poprzedzaiącego, rozporządzenia, pozwolone oycom, matkom, braciom siostrom, w Dziale VI. ninieyszego tytułu.

898. Rozporządzenie, przez które trzeci byłby wzywanym do wzięcia daru, dziedzictwa, lub zapisu, na przypadek, gdyby go nie wziął obdarowany, ustanowiony dziedzic, albo zyskuiący zapis, nie iest uważanym za podstawienie, i będzie ważne.

899. Toż samo także służy rozporządzeniu między żyiącemi, albo testamentowemu, przez które używanie przychodów, dane będzie iednemu, a własność drugiemu.

900. W każdym rozporządzeniu między żyiącemi, albo Testamentowém, warunki niepodobne, albo przeciwne prawom, lub dobrym obyczaiom, uważaią się, iakoby w niém nie były pisane.

DZIAŁ II.

o Zdolności rozporządzania, albo przyymowania darowizn między-żyiącemi, lub przez Testament.

901. Trzeba bydź zdrowym na umyśle, aby uczynić darowiznę między żyiącemi, lub testament.

902. Każda osoba rozporządzać może, i przyymować, bądź przez darowiznę między-żyiącemi, bądź przez testament, wyiąwszy te osoby, kióre prawo niezdatnemi uznaie.

903. Małoletni, przed szesnastym rokiem wieku swego, niczém rozporządzać nie może, wyiąwszy to, co iest urządzone w Dziale IX. ninieyszego tytułu.

904. Małoletni, który szesnastu lat doszedł, przez testament tylko rozporządzać może, i to tylko w ilości wyrównywaiącey połowie dóbr, któremi prawo pełnoletniemu rozporządzać pozwala.

905. Mężatka nie może darować między żyiącemi, bez obecności, lub szczególnego zezwolenia męża swego, albo bez upoważnienia na to od sądu, stosownie do tego, co iest przepisane w artykułach 217. i 219. tytułu o *Małżeństwie.*

Do rozporządzenia przez testament, nie potrzebnie ani zezwolenia męża, ani upoważnieuia od sądu.

906. Aby bydź zdatnym do przyymowania między żyiącemi, dosyć iest bydź poczętym w chwilę darowizny: aby bydź zdatnym do przyymowania przez testament, dosyć iest bydź poczętym w czasie śmierci Testatora. Jednakże darowizna, lub testament, wtenczas tylko ma swóy skutek, gdy się urodzi dziecię żyć mogące.

907. Małoletni choćby miał lat szesnaście, nie może rozporządzać, nawet przez testament, na pożytek swoiego opiekuna.

Małoletni stawszy się pełnoletnim, nie może rozporządzać, bądź przez darowizny między żyiącemi, bądź przez testament, na zysk tego, który był iego opiekunem, ieżeli pierwey ostateczny rachunek z opieki oddanym i uznanym nie był.

Wyiętemi są od tych dwóch powyższych przypadków, wstępni małoletniego, którzy są albo byli iego opiekunami.

908. Naturalne dzieci nie mogą przez darowizny między żyiącemi, lub przez testament, nic więcey przyymować nad to, co im iest dozwolone w Tytule o *Spadkach.*

909. Doktorowie, Chirurgowie, Urzędnicy zdrowia, i Aptekarze, którzy mieli staranie około osoby w jey chorobie, w którey umarła, nie mogą odnosić korzyści z rozporządzeń między żyiącemi, lub testamentowych, iakie ta osoba w ciągu choroby tey na ich korzyść uczyniła.

Nia są w tém obięte 1*od.* Rozporządzenia wynagradzaiące, uczynione pod tytułem szczególnym, maiąc wzgląd na możność rozporządzaiącego, i na usługi dla niego podięte.

2*re.* Rozporządzenia ogólne w przypadku pokrewieństwa, aż do czwartego stopnia włącznie, byleby nieboszczyk nie miał dziedziców w linii prostey; chyba gdy w liczbie ta-

kich dziedziców znayduie się ten, dla którego korzyści rozporządzenie uczynione.

Też same przepisy zachowywane będą, względem sług religiynych.

910. Rozporządzenia między żyiącemi, albo przez testament, na korzyść Szpitalów, ubogich, gminu, lub ustanowienia do publicznego dobra zmierzaiącego, tyle tylko swóy skutek mieć będą, ile wyrokiem Cesarskim upoważnione zostaną.

911. Każde rozporządzenie na korzyść niezdatnego, iest nieważne, bądź gdy ie ukryto pod formą kontraktu obowiązuiącego, bądź gdyby było uczynione pod imieniem podłożonych osób.

Oyciec, matka, dzieci, zstępni, małżonek niezdatney osoby, poczytuią się za osoby podłożone.

912. W takim tylko przypadku rozporządzać można na korzyść cudzoziemca, gdy ten cudzoziemiec może rozporządzać na korzyść Francuza.

DZIAŁ III.

o Części dóbr rozrządzalney, i o zmnieyszaniu.

ODDZIAŁ I.

o Części dóbr rozrządzalney.

913. Szczodrobliwości, bądź przez akta między żyiącemi, bądź przez testament, nie mo-

mogą przewyższać połowy maiątku osoby rozrządzaiącéy, ieżeli iedno tylko dziecko prawe po śmierci swoiéy zostawia; trzeciéy części, ieżeli zostawia dwoie dzieci; czwartéy części, ieżeli ich zostawia troie, albo większą liczbę.

914. W artykule poprzedzaiącym, pod imieniem *Dzieci*, objęci są zstępni w jakimkolwiek bądź stopniu, iednakże rachowani są tylko za dziecko, które zastępuią, w spadku rozporządzaiącego.

915. Szczodrobliwości przez akta między żyiącemi, albo przez testament, nie mogą przenosić połowy maiątku, ieżeli nieboszczyk nie maiąc dzieci, zostawił iednego lub kilku wstępnych, z każdéy linii, oyczystéy i macierzystéy; a trzech czwartych części, ieżeli wstępnych w jednéy tylko linii zostawia.

Maiątek zachowany tym sposobem na korzyść wstępnych, brany bywa przez nich w porządku, w jakim do spadku wzywa ich Prawo; sami tylko będą mieli prawo do zachowanego maiątku, w każdym przypadku, w którym z powodu wpływu do działu krewnych pobocznych, nie mieliby takiéy ilości maiątku, w jakiéy zachowanie iest im oznaczone.

916. Gdyby nié było wstępnych i zstępnych, szczodrobliwości przez akta między żyiącemi, albo testamentowe, cały maiątek zaiąć mogą.

917. Jeżeli rozporządzenie przez akt między żyiącemi, albo przez testament, obeymuie

używanie przychodów, albo wypłatę dożywotnią, którey wartość przenosi ilość rozrządzalną; dziedzice na korzyść których Prawo zachowanie zrobiło, maią wybór, albo wykonać takie rozporządzenie, albo odstąpić własności ilości rozrządzalney.

918. Wartość w zupełney własności dóbr alienowanych, bądź pod obowiązkiem wypłat dożywotnich, bądź na zgubę kapitału, albo z zachowaniem używania przychodów, iednemu z maiących prawo spadkowości w linii prostéy, rachowana będzie na część rozrządzalną, a przewyżka, ieżeliby była, powrócona będzie do ogółu. Rachunku takiego i powrotu wymagać nie mogą z pomiędzy innych maiących prawo spadkowości w linii prostéy, ci którzy zezwolili na takie alienowania, ani w żadnym przypadku maiący prawo spadkowości w linii pobocznéy (2).

919. Może bydź dana dzieciom, albo innym maiącym prawo spadkowości po daruiącym, rozrządzalna ilość w całości, lub w części, bądź przez akt między żyiącemi, bądź przez testament, i obdarowani, albo zyskuiący zapisy, biorąc spadek, obowiązani nie będą do powrotu, byleby rozporządzenie takie uczynione było wyraźnie, pod szczególnym względem, albo z wyłączeniem iego od przypadaiącéy części.

Oświadczenie, że dar, albo zapis, iest pod tytułem szczególnego względu, albo nie obięty w części, uczynione bydź może, albo przez akt, ktory zamyka rozporządzenie, albo też poźniéy w formie rozporządzeń między żyiącemi, lub testamentowych.

Oddział II.

O zmnieyszeniu Darowizn i Zapisów.

920. Rozporządzenia bądź między żyiącemi, bądź z przyczyny śmierci, które przewyższaią ilość rozrządzalną, zmnieyszalnemi będą do takiéy ilości przy otwarciu spadku.

921. Mogą żądać zmnieyszania rozporządzeń między żyiącemi, te tylko osoby, na korzyść których Prawo zachowanie uczyniło, albo ich dziedzice, lub prawa ich maiący; ale nie mogą żądać takiego zmnieyszenia, i z niego pożytkować obdarowani, zyskuiący zapisy, i wierzyciele nieboszczyka.

922. Oznacza się zmnieyszenie układaiąc ogół ze wszystkich dóbr będących przy śmierci daruiącego, lub Testatora. Przyłączaią się do ogółu umysłowym sposobem i te dobra, któremi rozporządził przez darowizny między żyiącemi, podług ich stanu, w czasie darowania, i wartości, w czasie śmierci daruiącego. Rachuie się z tych wszystkich dóbr ilość, którą mógł rozrządzić odtrącaiąc długi, i maiąc wzgląd na iakość dziedziców, których zostawia.

923. Zmnieyszanie darowizn między żyiącemi, nigdy mieysca mieć nie będzie, póki wyczerpaną nie zostanie wartość wszystkich dóbr obiętych w rozporządzeniach testamentowych; i gdyby zmnieyszanie powinno następować, to czynione będzie naprzód na ostatniéy darowiznie, i tak następnie idąc od ostatnich, aż do naydawnieyszych.

924. Jeżeli darowizna zmnieyszeniu podległa uczyniona była iednemu z maiących prawo spadkowości, może on zatrzymać na dobrach darowanych wartość części, którąby mu należała, iako dziedzicowi, w dobrach nierozrządzalnych, ieżeli są téyże saméy natury.

925. Gdy wartość darowizn między żyiącemi przewyższy, albo wyrówna ilość rozrządzalną, wszelkie rozporządzenia testamentowe upadną.

926. Gdy rozporządzenia testamentowe przewyższą, bądź ilość rozrządzalną, bądź część téy ilości, którąby pozostała po odtrąceniu wartości darowizn między żyiącemi, zmnieyszenie czynione będzie w stopniach stosunkowych, bez żadnéy różnicy między zapisami ogólnemi, i szczególnemi.

927. Jednakże we wszystkich przypadkach, w których Testator wyraźnie oświadczył, iż chce, aby taki zapis zaspokoiony był przed innemi, takie Piérwszeństwo będzie miało mieysce; a zapis, który będzie iego przedmiotem, wtenczas tylko zmnieyszanym będzie, gdyby wartość innych nie uzupełniła zachowania prawnego.

928. Obdarowany odda przychody z przewyżki części rozrządzalnéy, rachuiąc od dnia śmierci daruiącego, ieżeli żądanie zmnieyszenia w przeciągu roku czynione było; a ieżeli nie, to od dnia żądania.

929. Nieruchomości które na mocy zmnieyszenia oddanemi bydź powinny, wolne zostaną od długów i hipotek, wniesionych przez obdarowanego.

930. Sprawę o zmnieyszenie, albo wydobycie, mogą wnosić dziedzice, przeciw trzecim zatrzymuiącym nieruchomości składaiące część darowizn alienowanych przez obdarowanego, w takim samym sposobie, i w tym samym porządku, iak przeciw samymże obdarowanym, i z poprzedzoném rozstrząśnieniem ich dóbr. Sprawa taka odbywana bydź powinna podług dat alienacyi, zaczynaiąc od nayświeższéy.

DZIAŁ IV.

o Darowiznach między żyiącemi.

Oddział I.

o Formie darowizn między żyiącemi.

931. Wszelkie akta zawieraiące darowizny między żyiącemi, czynione będą przed Nota-

ryuszami w zwyczaynéy formie kontraktów, i oryginalne ich akta pozostaną u tychże pod karą nieważności.

932. Darowizna między żyiącemi, nie obowiązuie daruiącego, i nie sprawuie żadnego skutku, tylko od dnia, w którym przyięta była w wyrazach oczywistych.

Przyięcie odbyte bydź może za życia daruiącego, przez akt poźnieyszy i urzędowy, którego akta oryginalne pozostaną; ale w ten czas darowizna swoię moc bierze względem daruiącego tylko od dnia, w którym oznaymiony mu będzie akt wyrażaiący takie przyięcie.

933. Jeżeli obdarowany iest pełnoletni, sam uczynić powinien przyięcie, albo w jego imieniu osoba od niego umocowana do przyięcia uczynionéy darowizny, albo do przyymowania ogólnie darowizn, które były, albo mogą bydź uczynione.

Umocowanie takie zrobione bydź powinno przed Notaryuszem, i expedycya iego przyłączona bydź powinna do oryginalnych aktów darowizny, albo oryginalny h aktów iéy przyięcia, ieżeli nastąpiło przez akt oddzielny.

934. Mężatka nie może przyymować darowizny bez zezwolenia męża swoiego; albo gdyby mąż tego odmawiał, bez upoważnienia od sądu, podług tego, co iest przepisane przez artykuły 217 i 219. w tytule o *Małżeństwie*.

935. Darowizna uczyniona małoletniemu nieusamowolnionemu, albo bezwłasnowolnemu, przyiętą bydź powinna przez opiekuna iego, stosownie do artykułu 463. w tytule o *Małoletności, Opiece i Usamowolnieniu*.

Małoletni usamowolniony, może przyymować w obecności Kuratora swego.

Jednakże oyciec i matka małoletniego usamowolnionego, albo nieusamowolnionego, lub inni wstępni, nawet za życia oyca i matki, chociaż nie są opiekunami, ani kuratorami iego, mogą za niego przyymować.

936. Głuchoniemy umieiący pisać, może przyymować przez siebie, albo przez osobę od siebie umocowaną.

Jeżeli pisać nie umie, przyięcie nastąpić powinno przez Kuratora mianowanego na ten koniec, podług prawideł ustanowionych w tytule o *Małoletności, Opiece i Usamowolnieniu*.

937. Darowizny uczynione na korzyść szpitalow, ubóstwa gminu, albo ustanowienia do publicznego dobra zmierzaiącego, przyymowane będą przez Administratatorów tych gminów, albo ustanowień, po przyzwoitém ich na ten koniec upoważnieniu.

938. Darowizna przyięta przyzwoicie, będzie zupełną przez samo stron zezwolenie, i własność darowanych przedmiotów przeniesiona będzie na obdarowanego, i nie potrzeba wydania innym sposobem.

939. Gdy nastąpi darowanie dóbr mogących hipotekę przyiąć, powinno bydź zrobione

w Kancellaryi hipotek okręgu, w którym dobra są położone, przepisanie aktów zawieraiących darowanie i przyięcie, równie, iak oznaymienie przyięcia, ieżeli aktem oddzielnym uczynione było.

940. Przepisanie takie uczynione będzie za dopilnowaniem męża, skoro dobra darówane były żonie iego: a ieżeli mąż nie dopełnia téy formalności, to żona sama będzie mogła to wykonać bez upoważnienia.

Gdy uczyniona będzie darowizna małoletnim, bezwłasnowolnym, albo ustanowieniom publicznym, to nastąpi przepisanie za dopilnowaniem Opiekunów, Kuratorów, lub Administratorów.

941. Wszystkie osoby maiące interes, mogą zarzucać opusczenie przepisania, wyiąwszy za wsze daruiącego, i te osoby, które obowiązane były postarać się o przepisanie, albo prawa ich maiące.

942. Małoletni, bezwłasnowolni, mężatki, nie zyskuią zupełnego powrócenia dlatego, że przyięcie, albo przepisanie darowizn wykonaném nie było; ale wolne im iest poszukiwanie o to na ich mężach lub opiekunach, ieżeli wypada, a nawet choćby rzeczeni opiekuni, i mężowie niewypłacalnemi byli, wszelako zupełne powrócenie mieysca mieć nie może.

943. Darowizna między żyiącemi, obeymować może tylko dobra teraźnieysze daruiącego: nieważna będzie z tego względu, ieżeli obeymnie dobra przyszłe.

944. Każda darowizna między żyiącemi nieważną będzie, gdy iest uczyniona pod warunkiem, którego wykonanie zależy iedynie od woli daruiącego.

945. Równie nieważną będzie, ieżeli uczyniona była pod warunkiem zaspokoienia innych długów, lub ciężarów nad te, któreby były w czasie darowizny, albo któreby wyrażone były, bądź w akcie darowizny, bądź w opisie stanu, który do aktu darowizny przyłączony bydź powinien.

946. W przypadku, gdyby daruiący zachował sobie wolność rozporządzenia rzeczą objętą w darowiznie, albo summą oznaczoną na dobrach darowanych; ieżeli umiera nie uczyniwszy takiego rozporządzenia, taka rzecz lub summa należeć będą do dziedziców po daruiącym, bez żadnego względu na wszelkie zastrzeżenia i układy temu przeciwne.

947. Cztéry artykuły poprzedzaiące nie stosuią się do darowizn, o których wzmianka w Działach VIII. i IX. ninieyszego Tytułu.

948. Każdy akt darowizny rzeczy ruchomych, ważnym nie będzie, iak tylko co do takich rzeczy, których oszacowanie podpisane przez daruiącego i obdarowanego, albo przez tych, którzy za nich przyymuią, przyłączone będzie do oryginalnego aktu darowizny.

949. Wolno iest daruiącemu uczynić zachowanie na swoię korzyść, albo rozporządzić na korzyść drugiéy osoby, używania, lub używania-przychodów z darowanych dóbr ruchomych lub nieruchomych.

950. Gdy darowizna rzeczy ruchomych uczyniona będzie z zachowaniem używania-przychodów, obdarowany obowiązany będzie przy ukończeniu się używania-przychodów wziąć darowane rzeczy, które się znaydą w naturze, w takim stanie, w jakim będą, i będzie miał sprawę przeciw daruiącemu, albo dziedzicom po nim z powodu przedmiotów nieznayduiących się, o ilość wyrównywaiącą wartości, iaka im naznaczona była w opisie oszacowania.

951. Daruiący może ułożyć powrócenie przedmiotów darowanych, bądź na przypadek poprzedzaiącéy śmierci obdarowanego, bądź na przypadek poprzedzaiącéy śmierci i obdarowanego, i iego zstępnych.

Prawo takie ułożone bydź może dla korzyści samego tylko daruiącego.

952. Skutek takiego prawa powrócenia, rozwiąże wszelkie alienacye dóbr darowanych, i zwróci do daruiącego też dobra wolne, i oswobodzone od wszelkich ciężarów i hipotek, wyiąwszy iednak hipotekę posagu i umów małżeńskich, ieżeli inne dobra obdarowanego małżonka nie wystarczaią; i w takim tylko przypadku, gdy darowizna uczyniona mu była

przez tenże sam kontrakt małżeński, z którego wypływaią te prawa i hipoteki.

Oddział II.

o Wyiątkach od prawidła nieodwołalności darowizn między żyiącemi.

953. Darowizna między żyiącemi odwołana bydź może tylko dla przyczyn, niewykonania warunków, pod któremi uczyniona była, niewdzięczności, i przybycia dzieci.

954. W przypadku odwołania z przyczyny niewykonania warunków, wrócą się dobra do rąk daruiącego, wolne od wszelkich ciężarów i hipotek przez obdarowanego wniesionych; i daruiący mieć będzie przeciw trzecim zatrzymuiącym nieruchomości darowane, wszelkie prawa, iakieby miał przeciw samemuż obdarowanemu.

955. Darowizna między żyiącemi odwołana bydź może z powodu niewdzięczności, w tych tylko przypadkach:

1od. Jeżeli obdarowany nastawał na życie daruią ego.

2re. Jeżeli stał się winnym względem niego, srogości, zbrodni, lub ciężkiéy obelgi.

3cie. Jeżeli mu odmawia alimentów.

956. Odwołanie z przyczyny niewykonania warunków, albo z przyczyny niewdzięczności, nie następuie nigdy samo przez się.

957. Żądanie odwołania z przyczyny niewdzięczności, podane bydź powinno w roku,

rachuiąc od dnia zbrodni przypisanéy obdarowanemu przez daruiącego, albo od dnia, od którego daruiący mógł dowiedzieć się o téy zbrodni.

Daruiący nie może żądać odwołania takiego przeciw dziedzicom po obdarowanym, ani dziedzicé po daruiącym nie mogą żądać odwołania przeciw obdarowanemu, chybaby w tym ostatnim przypadku zaczęta była sprawa przez daruiącego, albo też umarł przed rokiem od popełnionéy zbrodni.

958. Odwołanie z przyczyny niewdzięczności, nie będzie szkodzić, ani alienacyom uczynionym przez obdarowanego, ani hipotekom i innym ciężarom rzeczowym, które mógł nałożyć na przedmiot darowizny, byleby to wszystko poprzedzało wpis, który byłby uczyniony, wyciągu żądania o odwołanie na brzegu przepisania, nakazanego artykułem 939.

W przypadku odwołania, obdarowany skazany będzie, aby powrócił wartość przedmiotów alienowanych, maiąc wzgląd na czas, w którym zaniesione żądanie, i pożytki, rachuiąc od dnia żądania takiego.

959. Darowizny na korzyść małżeństwa, nie są odwołalne z przyczyny niewdzięczności.

960. Wszelkie darowizny między żyiącemi, uczynione przez osoby, które nie miały dzieci albo zstępnych, rzeczywiście żyiących, w czasie darowizny, iakiéykolwiek mogłyby bydź

wartości, pod iakimkolwiek tytułem byłyby uczynione, i choćby były wzaiemne, albo nagradzaiące, nawet takie, które byłyby uczynione na korzyść małżeństwa, przez inne osoby, a nie przez wstępnych małżonkom, lub przez małżonków iednego dla drugiego, odwołanemi zostaią same przez się przez przybycie daruiącemu dziecięcia prawego, choćby pogrobowego, albo przez uprawnienie dziecięcia naturalnego następuiącém małżeństwem, ieżeli się urodziło po darowiznie.

961. Takie odwołanie ma mieysce, choćby dziecię daruiącego albo daruiącéy, poczęte było w czasie darowania.

962. Darowizna równie odwołaną zostanie wtenczas nawet, gdyby obdarowany wszedł w posiadanie dóbr darowanych, i byłby w nich zostawiony przez daruiącego, po przybyciu dziecięcia; iednakże obdarowany obowiązanym nie iest powracać przychody, które pobierał, iakiéykolwiek byłyby natury, tylko od dnia, w którym urodzenie dziecięcia, albo uprawnienie przez następuiące małżeństwo, oznaymione mu było przez pozew, albo inny akt w przyzwoitéy formie; i choćby żądanie powrotu do dóbr darowanych zanoszone było poźniéy, po takiém oznaymieniu.

963. Dobra obięte w darowiznie, która sama przez się odwołana, wniydą w maiątek daruiącego, wolne od wszelkich ciężarów i hipotek, przez obdarowanego wprowadzo-

nych, i nie może pozostać przywiązane do nich nawet pomocniczo powrócenie posagu żony obdarowanego, i iéy rzeczy zwróceniu podległych, albo innych umów małżeńskich; co mieysce mieć będzie, choćby nawet darowizna uczyniona była na korzyść małżeństwa obdarowanéy osoby, i wciągniona w kontrakt, i daruiący byłby się obowiązał, iako ręczyciel przez darowiznę do wykonania kontraktu małżeństwa.

964. Darowizny odwołane tym sposobem, nie będą mogły ożyć, albo mieć nanowo swoy skutek, ani przez śmierć dziecięcia daruiącego, ani przez inny akt potwierdzaiący; i ieżeli daruiący chce dadź też same dobra, temuż samemu obdarowanemu, bądź przed, bądź po śmierci dziecięcia, przez którego urodzenie darowizna odwołaną była, nie może tego uczynić inaczéy, tylko przez nowe rozporządzenie.

965. Każde zastrzeżenie, lub umowa, przez które daruiący zrzekłby się odwołania darowizny, na przypadek przybycia dziecięcia, poczytane iest za nieważne, i żadnego skutku sprawić nie może.

966. Obdarowany, dziedzice po nim, albo maiący iego prawa, lub inni zatrzymuiący rzeczy darowane, nie mogą stawiać prawa przedawnienia, na utrzymanie ważności darowizny odwołanéy, przez przybycie dziecięcia, aż po trzydziestoletniém posiadaniu, których lat bieg zacznie się dopiero od dnia urodzenia ostatniego z dzieci daruiącego, nawet pogrobowego; a to bez uszkodzenia przerwań, co do przedawnienia, iakie z prawa wypaśdź mogą.

DZIAŁ V.

o Rozporządzeniach Testamentowych.

ODDZIAŁ I.

o Prawidłach ogólnych, co do formy Testamentów.

967. Każda osoba rozporządzać może przez testament, bądź pod tytułem ustanowienia dziedzica, bądź pod tytułem zapisu, bądź pod inném iakiém nazwiskiem, zdatném do wyrażenia iéy woli.

968. Nie może bydź zrobiony testament w tymże samym akcie, przez dwie albo więcéy osób, bądź na zysk trzeciego, bądź pod tytułem wspólnego i wzaiemnego rozporządzenia.

969. Testament może bydź własnoręczny, albo uczyniony przez akt publiczny, albo w formie taiemnéy (3).

970. Własnoręczny testament nie będzie ważny, ieżeli pisany nie iest cały, datowany, i podpisany ręką Testatora; testament taki żadnéy innéy formie nie podlega.

971. Testament przez akt publiczny iest ten, który przyięty przez dwóch Notaryu-

szów, w przytomności dwóch świadków, albo przez iednego Notaryusza, w przytomności cztérech świadków.

972. Jeżeli testament przyymowany iest przez dwóch Notaryuszów, dyktowany im ieft przez Testatora, i ieden z tych Notaryuszów pisać powinien to wszyftko, co ieft dyktowane.

Jeżeli ieden tylko iest Notaryusz, równie dyktowany bydź powinien testament przez Testora, a pisany przez tegoż Notaryusza.

W jednym i drugim przypadku czytany bydź powinien Testatorowi w przytomności świadków.

O wszystkiém wyraźna wzmianka uczyniona będzie.

973. Ten testament podpisany bydź powinien przez Testatora, ieżeli oświadcza, że nie umie, albo nie może podpisać; uczyniona będzie w akcie wyraźna wzmianka oświadczenia iego, równie iak i przyczyny przeszkadzaiącéy do podpisu.

974. Podpisany bydź powinien testament przez świadków; iednakże na wsiach dostateczny będzie podpis iednego ze dwóch świadków, ieżeli testament przyymowany ieft przez dwóch Notaryuszów, a dostateczny podpis dwóch ze cztérech świadków, gdy ieden Notaryusz przyymuie.

975. W testamentach przez akt publiczny nie mogą bydź przyymowani za świadków, ani zyskuiący zapisy pod iakimkolwiek bądź tytułem,

tułem, ani ich krewni, lub powinowaci, aż do czwartego stopnia włącznie, ani aplikanci tych Notaryuszów, którzy te akta przyymować będą.

976. Gdy Testator zechce uczynić testament taiemny, albo skryty, obowiązany będzie podpisać rozporządzenia swoie, bądź gdy ie pisze sam, bądź gdy są pisane przez kogo innego. Papier, który zawierać będzie rozporządzenia iego, albo ieżeli iest obwinięcie tego papieru, złożone będą i zapieczętowane. Testator okaże Notaryuszowi złożony i zapieczętowany testament w przytomności przynaymniéy sześciu świadków, albo przy nich każe go złożyć i zapieczętować, oraz oświadczy, że pismo w tym papierze obięte, iest testament iego pisany i podpisany przez niego samego, albo kogo innego, a przez niego podpisany: Notaryusz spisze Protokuł podpisań, który napisany będzie na tym samym papierze, albo na obwinięciu; akt ten podpisany będzie tak przez Testatora, iako też przez Notaryusza równie, iak i przez świadków razem Wszystko to czynione bydź powinno natychmiast bez żadnéy przerwy i czynności innych aktów; a w przypadku, gdyby Testator przez wypadłą przeszkodę po podpisie testamentu, nie mógł podpisać aktu podpisywań, uczyniona będzie wzmianka o oświadczeniu, iakie wypadnie, i nie masz potrze-

by w tym przypadku pomnażać liczby świadków.

977. Jeżeli Testator nie umie podpisać, albo nie mógł po napisaniu swoich rozporządzeń, przywołany będzie ieszcze ieden świadek do aktu podpisań, nad liczbę świadków artykułem poprzedzaiącym wyrażoną, który podpisze akt wraz z innemi świadkami; i uczyniona będzie wzmianka o przyczynie, dla któréy ten świadek przywołanym został.

978. Nie umieiący, albo nie mogący czytać, nie mogą czynić rozporządzeń w formie testamentu taiemnego.

979. W przypadku, gdy Testator nie mógłby mówić, ale mógłby pisać, może uczynić testament taiemny, z obowiązkiem, aby testament taki zupełnie był napisany, datowany, i podpisany iego ręką, żeby go pokazał Notaryuszowi i świadkom, i żeby na wierzchu aktu zawieraiącego podpisania, napisał w ich przytomności, że papier, który im pokazuie, iest testamentem iego; poczém Notaryusz napisze akt podpisań, w którym uczyniona będzie wzmianka, że Testator pisał te słowa w przytomności Notaryusza i świadków; i nadto zachowane będzie wszystko, cokolwiek przepisano przez artykuł 976.

980 Przywołani świadkowie, aby przytomnemi byli przy testamentach, powinni bydź mężczyzni, pełnoletni, poddani Cesarza, używaiący Praw cywilnych.

Oddział II.

o Szczególnych prawidłach, co do formy pewnych Testamentów.

Biblioteka prywatna Jakuba Antoniuka Dobromierz

981. Testamenta woyskowych, i osób użytych przy woysku, w jakimkolwiek kraiu będą, mogą bydź przyymowane przez Szefa batalionu, albo szwadronu, albo przez iakiegożkolwiek Officera wyższego stopnia, w przytomności dwóch świadków, albo przez dwóch Kommissarzy woiennych, albo przez iednego z tych Kommissarzy, w przytomności dwóch świadków.

982. Mogą bydź także przyymowane, ieżeli Testator iest chory, albo ranny, przez naczelnego Officera zdrowia, w przytomności kommendanta woyskowego, utrzymuiącego policyą w szpitalu.

983. Przepisy powyższych artykułów, dla tych tylko woyskowych maią mieysce, którzy są na wyprawie woienney, albo kwaterze lub garnizonie, nie w kraiu Francuzkim, albo niewolnikami u nieprzyiaciela, a nie mogą z tych przepisów pożytkować ci, którzy będą na kwatérze, albo na garnizonie wewnątrz kraiu, chybaby się znaydowali w mieyscu oblężoném, albo w fortecy, lub innych mieyscach, których bramy są zamknięte, i łatwość związków z przyczyny woyny przerwana.

984. Testament uczyniony w formie powyżéy ustanowionéy, nieważnym będzie w sześć

miesięcy po powrocie Testatora na mieysce, w ktorém mieć będzie wolność używania form zwyczaynych.

985. Testamenta uczynione w mieyscu, z którém wszelkie związki są przerwane, z przyczyny zarazy morowéy, albo innéy choroby zaraźliwéy, mogą bydź czynione przed Sędzią Pokoiu, albo przed iednym z mieyscowych urzędników gminu, w przytomności dwóch świadków.

986. Takie urządzenie służy nie tylko względem dotkniętych takiemi chorobami, ale też i dla tych, którzy są w mieyscach zarażonych, chociażby ieszcze nie byli choremi rzeczywiście.

987. Testamenta w dwóch poprzedzaiących artykułach wzmiankowane, staną się nieważnemi w sześć miesięcy po przywróceniu łatwości związków mieysca, w którém się znayduie Testator, albo w sześć miesięcy po przeyściu iego w takie mieysce, w którém związki przerwane nie będą.

988. Testamenta czynione na morzu, w ciągu żeglugi, mogą bydź przyymowane, to iest:

Na okrętach i innych statkach Cesarskich, przez Officera kommenderuiącego okrętem, albo gdyby tego nie było, przez zastępcę iego, w porządku służby, i ieden i drugi przyymuie wspólnie z Officerem administracyi, albo z tym, który obowiąków iego dopełnia;

A na okrętach handlowych, przez Pisarza okrętu, albo przez dopełniaiącego iego obowiązki, ieden i drugi przyymuie łącznie z kapitanem, właścicielem, albo szyprem okrętu, albo gdyby tych nie było, to przyymuią ich zastępcy.

W każdym przypadku przyymowane bydź powinny testamenta w przytomności dwóch świadków.

989. Na okrętach Cesarskich, testament Kapitana, albo Officera administracyi, i na okrętach handlowych, testament Kapitana, właściciela, albo szypra, albo pisarza, mogą bydź przyymowane przez tych, którzy po nich idą w porządku służby, stosuiąc się nadto do urządzeń artykułu poprzedzaiącego.

990. We wszystkich przypadkach sporządzony będzie na dwie ręce oryginał testamentów wzmiankowanych, w dwóch artykułach poprzedzaiących.

991. Jeżeli okręt przybywa do obcego portu, w którym się znayduie Konsul Francuzki, obowiązani będą ci, którzy testament przyięli, złożyć ieden z oryginałów zamknięty lub zapieczętowany w ręce tegoż Konsula, który go prześle Ministrowi morskiemu; a Minister nakaże złożyć go w kancelaryi Sądu Pokoiu mieysca, w którém iest zamieszkanie Testatora.

992. Gdy okręt wróci do Francyi, bądź do portu rozbroienia, bądź do innego portu nie dla rozbroienia, obadwa oryginały testamentu

równie zamknięte i zapieczętowane, albo pozostały oryginał, ieżeli inny podług poprzedzaiącego artykułu, złożony został w ciągu żeglugi, oddane będą do kancelaryi przełożonego nad wpisami morskiemi; ten przełożony prześle ie natychmiast do Ministra morskiego, który nakaże ich skład równie, iak iest rzeczono w tymże samym artykule.

993. Uczyniona będzie wzmianka w reiestrze osób znayduiących się na okręcie, na brzegu, przy imieniu Testatora, o złożeniu, które uczynione było oryginałów testamentu, bądź w ręce Konsula, bądź w kancelaryi przełożonego nad wpisami morskiemi.

994. Testament nie będzie poczytywany za uczyniony na morzu, chociażby był sporządzony w ciągu żeglugi, ieżeli w czasie, w którym czyniony, okręt przybił do brzegu, bądź obcego, bądź pod panowaniem Francuzkiém zostaiącego, gdzie byłby Urzędnik publiczny Francuzki: w tym przypadku, ważnym będzie tyle tylko, ile iest zrobiony podług form przepisanych we Francyi, albo według form używanych w kraiach, w których był sporządzony.

995. Powyższe urządzenia wspólne będą testamentom uczynionym przez prostych podróżnych, którzy nie składaią części ekwipażu.

996. Testament uczyniony na morzu, w formie przepisanéy przez artykuł 988. wtenczas tylko ważnym będzie, gdy testator umrze na morzu, albo w trzech miesiącach po wyładowaniu, i w mieyscu, w którém mógłby go był przerobić w formach zwyczaynych.

997. Testament na morzu uczyniony, nie może obeymować żadnych rozporządzeń, dla korzyści Officerów okrętowych, ieżeli nie są krewnemi Testatora.

998. Testamenta obięte w artykułach powyższych ninieyszego Oddziału, podpisane będą przez Testatorów, i przez tych którzy ie przyymuią.

Jeżeli Testator oświadcza, że nie umie, albo nie może podpisać, uczyniona będzie wzmianka oświadczenia iego, równie iak i przyczyn przeszkadzaiących do podpisania.

W przypadku, w którym przytomność dwóch świadków iest potrzebna, testament podpisany będzie przynaymniéy przez iednego z nich, i uczyniona będzie wzmianka o przyczynie, dla któréy drugi nie podpisał.

999. Francuz, któryby się znaydował w kraiu obcym, może czynić rozporządzenia swoie testamentowe, przez akt, z prywatnym podpisem, podług tego, co iest przepisane w artykule 970. albo przez akt urzędowy w formach zwyczaynych, w tém mieyscu, w którém akt zawarty.

1000. Testamenta uczynione za granicą, nie mogą bydź wykonywane na dobrach położonych we Francyi, póki nie będą wciągnione w reiestra kancelaryi zamieszkania Te-

statora, ieżeli iedno zachował, a ieżeli nie, to w kancelaryi ostatniego iego zamieszkania znanego we Francyi; a w przypadku, gdyby testament zawierał rozporządzenia nieruchomościami tu położonemi, powinien bydź prócz tego wciągniony w reiestra kancelaryi położenia tych nieruchomości, a nie można za to wymagać dwoistych należytości.

1001. Formalności, którym poddane są róż e testamenta, przez urządzenia niniey-szego i poprzedzaiącego Oddziału, zachowane bydź powinny pod karą nieważności.

Oddział III.

o Ustanowieniu Dziedzica, i o Zapisach w ogólności.

1002. Testamentowe rozporządzenia, albo są ogolne, albo pod tytułem ogólnym, albo pod tytułem szczególnym

Każde z takich rozporządzeń, bądź gdy uczynione będzie pod nazwiskiem ustanowienia Dziedzica, bądź gdy uczynione będzie pod nazwiskiem zapisu, otrzyma swóy skutek według prawideł niżéy ustanowionych, na zapisy ogólne, na zapisy pod tytułem ogolnym, i na zapisy w szczególności.

Oddział IV.

o Zapisach ogólnych.

1003. Zapis ogólny, iest rozporządzenie testamentowe, przez które Testator daie iedney, lub kilku osobom, ogół dóbr, które zostawi po swoiéy śmierci

1004. Skoro przy śmierci Testatora są dziedzice, dla których ilość dobr iego zachowana iest przez prawo, dziedzice tacy na mocy samego prawa, przez śmierć Testatora obeymuią wszystkie dobra spadku; a zyskuiący zapis ogólny, obowiązany iest wymagać od nich wydania dóbr obiętych w testamencie.

1005. Jednakże w tychże samych przypadkach, zyskuiący ogolny zapis, mieć będzie używanie dóbr obiętych w testamencie, rachuiąc od dnia śmierci, ieżeli wymaganie wydania uczynione było w przeciągu roku od czasu tego; ieżeli nie, to używanie takie zacznie się dopiero od dnia zaniesionego wymagania do Sądu, albo od dnia, w którym na wydanie zezwolono dobrowolnie.

1006. Skoro przy śmierci Testatora nie masz dziedziców, dla których ilość dóbr iego zachowana iest przez prawo, zyskuiący zapis ogólny, zaymuie wszystko na mocy samego prawa, przez śmierć Testatora wypadłego, i nie iest obowiązany wymagać wydania.

1007. Każdy testament własnoręczny, przed wprowadzeniem iego w wykonanie, będzie

przedstawiony Prezydentowi Trybunału piérwszéy instancyi okręgu, w którym spadek ieſt otwarty. Otworzony będzie ten testament, ieżeli był zapieczętowany. Prezydent spisze Protokuł przedstawienia, otwarcia, i stanu testamentu, nakaże go złożyć w ręce Notaryusza, którego wyznaczy.

Jeżeli testament iest w formie taiemnéy, przedſtawienie iego, otwarcie, opisanie i skład, uczynione będą w tymże samym sposobie, ale otwarcie iego nie może nastąpić, tylko w przytomności tych Notaryuszów, i świadków podpisanych na akcie podpisywań, którzy znaydować się będą na mieyscu, albo po ich przywołaniu.

1008. W przypadku artykułu 1006. ieżeli testament iest własnoręczny, albo taiemny, zyskuiący zapis ogólny, obowiązany będzie otrzymać wprowadzenie siebie w posiadanie, przez nakaz Prezydenta, położony na dole zaniesionego o to żądania, przy którém przyłączony bydź powinien akt składu.

1009. Zyskuiący zapis ogólny, który mieć będzie zbieg razem z dziedzicem, dla iakiego prawo zachowuie pewną ilość dóbr, obowiązany ieſt do długów i ciężarów spadku po testatorze, osobiście co do swoiéy części i przypadłości, a hipotecznie, co do wszystkiego, i będzie obowiązanym zaspokoić wszystkie zapisy, wyiąwszy przypadek zmnieyszenia, iak iest wyrażono w artykułach 926 i 927.

ODDZIAŁ V.

o Zapisie pod tytułem ogólnym.

1010. Zapis pod tytułem ogólnym, iest ten, przez który Testator zapisuie ilą część dóbr, któremi prawo pozwala mu rozporządzać, iakoto połowę, trzecią część, albo wszystkie iego nieruchomości, albo wszystkie ruchomości, albo oznaczoną ilość wszystkich iego nieruchomości, lub wszystkich ruchomości.

Wszelki inny zapis iest rozporządzeniem pod tytułem szczególnym.

1011. Zyskuiący Zapis pod tytułem ogólnym, obowiązani będą żądać wydania od dziedziców, którym ilość dobr zachowana iest przez prawo; gdyby tych nie było, to od zyskuiących zapisy ogólne, a gdyby i tych nie było, to od dziedziców przywołanych w porządku ustanowionym w Tytule o *Spadkach*.

1012. Zyskuiący zapis pod tytułem ogólnym, obowiązany będzie równie iak i zyskuiący zapis ogólny, do długów i ciężarów spadku po Testatorze, osobiście co do swoiéy części, i przypadłości, a hipotecznie co do wszystkiego.

1013. Gdy Testator rozporządzi tylko pewną ilość części rozrządzalnéy, a to uczynił pod tytułem ogólnym, zyskuiący zapis taki, obowiązanym będzie zaspokoić zapisy szczególne, przez składkę z dziedzicami naturalnemi,

Oddział VI.

o Zapisach szczególnych.

1014. Każdy zapis czysty i prosty, nada zyskuiącemu taki zapis, od dnia śmierci Testatora, prawo do rzeczy zapisanéy, prawo przenośne na dziedziców po nim, albo maiących iego prawo.

Jednakże zyskuiący zapis szczególny, nie będzie mógł obiąć w posiadanie rzeczy zapisanéy, ani dopominać się pożytków z niéy i procentów, tylko rachuiąc od dnia, w którym żądanie wydania zaniesione było, w porządku ustanowionym przez artykuł 1011. albo od dnia, w którym zezwolono dobrowolnie na takie iemu wydanie.

1015. Procenta i pożytki z rzeczy zapisanéy, idą na korzyść zyskuiącego zapis, od dnia śmierci, i chociaż nie zaniesie żądania swego do Sądu:

1*od*. Skoro Testator oświadczył wyraźnie w testamencie wolą swoię względem tego.

2*re*. Skoro wypłata dożywotnia, lub pensya, pod tytułem alimentów, zapisaną była.

1016. Koszta za żądanie wydania, ciężarem są spadku, iednakże nie może z nich wyniknąć odtrącenie od części, prawem zachowanéy.

Należytości od wciągnienia w reiestra obowiązkiem są zyskuiącego zapis.

Wszystko to wtenczas tylko, ieżeli inaczéy testament nie rozporządził.

Każdy zapis wciągany bydź może w reiestr oddzielnie, a takie wciągnienie w reiestr idzie na pożytek dla samego tylko zyskuiącego zapis, albo dla maiących iego prawo.

1017. Dziedzice po testatorze, albo inni dłużnicy zapisu, obowiązani są osobiście do onegoż zaspokoienia, każdy w stosunku części i przypadłości, iaką w spadku pozyska.

Obowiązani będą względem onegoż hipotecznie, co do wszystkiego, aż do ilości wyrównywaiącéy cenie nieruchomości spadku, który zatrzymuią.

1018. Rzecz zapisana wydana będzie z potrzebnemi do niéy przybyciami, i w ſtanie, w jakim się znaydzie w dzień śmierci daruiącego.

1019. Skoro czyniący zapis własności nieruchomości, powiększył ią potém przez nabycia, nabycia takie choćby się stykały z tą nieruchomością, nie poczytuią się za czyniące część zapisu, bez nowego rozporządzenia.

Co innego się rozumie względem ozdób, albo budowli nowych postawionych na gruncie zapisanym, albo ogrodzenia, przez które Testator powiększył obwód.

1020. Jeżeli przed, albo po testamencie, na rzeczy zapisanéy hipotekowany był dług spadku, albo nawet dług trzeciego, albo ieżeli ta rzecz obciążona używaniem-przychodów, kto zaspokoić powinien zapis, ten nie ieſt obowiązany uwolnić rzecz taką od ciężarów,

chybaby obowiązek taki włożony był na niego, przez wyraźne rozporządzenie Testatora.

1021. Skoro testator zapisał rzecz cudzą, zapis iest nieważny, bądź ze testator wiedział, albo nie wiedział, iż ta rzecz nie należała do niego.

1022. Gdy będzie zapis rzeczy nieoznaczonéy, dziedzic obowiązanym nie będzie wydadź ią w naylepszym gatunku, ale też nie będzie mógł dawać w naygorszym.

1023. Zapis uczyniony wierzycielowi, nie będzie poczytywany za nagrodzenie czyniące zadosyć wierzytelności iego, ani zapis uczyniony służącemu za nagrodzenie zadosyć czyniące zasługom iego.

1024. Zyskuiący zapis pod tytułem szczególnym, nie iest obowiązany do długów spadku, wyiąwszy zmnieyszenie zapisu, podług tego, co iest powyżéy powiedziane, i wyiąwszy sprawę hipoteczną wierzycieli.

Oddział VII.

o Wykonywaczach testamentowych.

1025. Testator może mianować iednego, lub kilku wykonywaczów testamentowych.

1026. Może im przeznaczyć zaięcie w posiadanie całości, albo części tylko ruchomości swoich; ale to trwać dłużéy nie może, nad rok i dzień, rachuiąc od iego zeyścia.

Nie mogą tego wymagać, ieżeli im nie wyznaczył.

1027. Dziedzic może wyrobić ustanie takiego zaięcia, daiąc wykonywaczom testamentowym summę dostateczną, do zapłacenia zapisów ruchomych, albo składaiąc dowody wypłacenia takiego.

1028 Nie może bydź wykonywaczem testamentowym, kto nie może obowiązku na siebie zaciągnąć.

1029. Mężatka nie może przyiąć wykonywania testamentowego, tylko za zezwoleniem męża swego.

Jeżeli iest rozdzielona, co do maiątku, bądź przez kontrakt małżeński, bądź przez wyrok sądu, będzie mogła przyiąć takie wykonywanie, albo za zezwoleniem męża, albo gdyby ten odmawiał, za upoważnieniem od sądu, stosownie do tego, co iest przepisane przez artykuły 217 i 219. w tytule: o *Małżeństwie.*

1030. Małoletni nie będzie mógł bydź wykonywaczem testamentu, choćby nawet z upoważnieniem Opiekuna swego, albo Kuratora.

1031. Wykonywacze testamentowi postaraią się o przyłożenie pieczęci, ieżeli dziedzice są małoletni, bezwłasnowolni, albo nieprzytomni.

Wyrobią sporządzenie inwentarza dóbr spadku, w przytomności krewnego, który

iest miany za naybliższego, albo po przyzwoitém iego przywołaniu.

Dopominać się będą sprzedaży ruchomości, gdyby nie było dosyć pieniędzy na zaspokoienie zapisów.

Pilnować tego będą, aby testament był wykonanym: i w przypadku sporu w wykonaniu testamentu, mogą wchodzić do utrzymywania ważności iego.

Po upłynieniu roku od zeyścia testatora, powinni zdać rachunek z zarządzania swoiego.

1032. Władza wykonywacza testamentowego nie przeydzie do dziedziców po nim.

1033. Jeżeli iest kilku wykonywaczów testamentowych, którzy ten obowiązek przyięli na siebie, ieden z nich działać może, gdyby drugich nie było; i odpowiedzialni będą solidarnie, co do rachunku z powierzonych im ruchomości, chybaby testator rozdzielił ich obowiązki, i każdy z nich tego się tylko podiął, co mu wyznaczone było.

1034. Koszta podeymowane przez wykonywacza testamentowego, na przyłożenie pieczęci, inwentarz, rachunek, i inne koszta, tyczące się obowiązkow iego, obowiązuią spadek.

Oddział VIII.

o Odwołaniu Testamentów i ich upadku.

1035. Testamenta odwołane bydź nie mogą, w całości albo w części, tylko przez testament późniey-

późnieyszy, lub przez akt przed Notaryuszami odbyty, zawieraiący oświadczenie odmienioney woli.

1036. Późnieysze testamenta, które nie odwołaią poprzedzaiących wyraźnym sposobem, unieważnią w nich takie tylko rozporządzenia, w nich zamknięte które się znayduią niezgodne z nowemi, albo będą im przeciwne.

1037. Odwołanie uczynione w późnieyszym testamencie, cały swóy skutek mieć będzie, chociaż ten akt nowy zostanie niewykonanym, dla niezdatności ustanowionego dziedzica, albo zyskuiącego zapis, lub gdy ci odstępuią prawa swoiego.

1038. Każde alienowanie, nawet następuiące przez przedaż, z możnością odkupu, albo przez zamianę, wykonane przez testatora całości lub części rzeczy zapisaney, pociąga za sobą odwołanie zapisu do tego wszystkiego, cokolwiek alienowaném było, choćby późnieysze alienowanie nieważném zostało, i przedmiot wrócił się do rąk testatora.

1039. Każde rozporządzenie testamentowe upada, ieżeli ten, na którego korzyść uczynioném było, nie przeżył testatora.

1040. Każde rozporządzenie testamentowe uczynione pod warunkiem zawisłym od wypadku niepewnego, i takim, że podług zamiaru testatora, to rozporządzenie tyle tylko wykonaném bydź powinno, ile przypadek nastąpi, lub nie nastąpi; upadnie, ieżeli dzie-

dzic ustanowiony, albo zyskuiący zapis, umiera przed dopełnieniem warunku.

1041. Warunek, który w zamiarze testatora zawiesza tylko wykonanie rozporządzenia, nie przeszkodzi ustanowionemu dziedzicowi, albo zyskuiącemu zapis do tego, aby nie miał nabytego prawa i przenośnego na dziedziców swoich.

1042. Upadnie zapis, ieżeli rzecz zapisana zginie zupełnie za życia testatora.

Toż samo się rozumie, ieżeli zginęła po iego śmierci bez winy i przyłożenia się dziedzica, choćby się ten opóźnił z wydaniem iey, ieżeliby równie miała zginąć w rękach zyskuiącego zapis.

1043. Upadnie rozporządzenie testamentowe, skoro ustanowiony dziedzic, albo zyskuiący zapis, zrzeka się iego, albo do iego przyięcia znaydzie się niezdatnym.

1044. Przybycie ma mieysce na korzyść zyskuiących zapis, w przypadku takim, gdy zapis był uczyniony dla kilku razem łącznie,

Poczytywany będzie zapis za uczyniony łącznie, gdy będzie zapisany przez toż samo rozrządzenie, i gdy testator nie wyznaczył każdemu ze wspólnych w zapisie zyskanym, szczególney części z rzeczy zapisaney.

1045. Poczytywany ieszcze będzie za uczyniony łącznie, gdy rzecz któraby nie mogła bydź podzieloną bez zepsucia, daną była przez

tenże sam akt kilku osobom, choćby nawet oddzielnie.

1046. Też same przyczyny, które podług artykułu 954. i dwóch pierwszych urządzeń artykułu 955, upoważnią żądanie odwołania darowizny między żyiącemi, przyiętemi będą w żądaniu odwołania rozporządzeń testamentowych.

1047. Jeżeli żądanie takie zasadza się na ciężkiey obeldze uczynioney pamiątce testatora, powinno bydź wnoszone w ciągu roku, od dnia popełnionego występku.

DZIAŁ VI.

o Rozporządzeniach pozwolonych dla wnucząt daruiącego, lub Testatora, albo dzieci od braci iego i siostr.

1048. Dobra, iakiemi oycowie i matki mogą rozporządzać, darowanemi bydź mogą przez nich w całości, lub w części dla iednego, lub kilku ich dzieci, przez akt między-żyiącemi, albo testamentowy, z obowiązkiem, aby oddane były też dobra, urodzonym, i spodziewanym dzieciom obdarowanych, o których tu wzmianka, ale w pierwszym tylko stopniu.

1049. Na przypadek zeyścia bezdzietnie, ważne będzie rozporządzenie, które nieboszczyk uczynił przez akt między żyiącemi, albo testamentowy, dla iednego, lub kilku

braci swoich, lub siostr, całości, lub części dóbr swoich, które nie są prawem zachowane w jego spadku, z obowiązkiem oddania tych dóbr dzieciom urodzonym, i spodziewanym, w pierwszym tylko stopniu, rzeczonych braci lub siostr obdarowanych.

1050. Rozporządzenia pozwolone dwoma artykułami poprzedzaiącemi, nie będą ważne, tylko pod obowiązkiem, aby powrócenie nastąpiło na korzyść wszystkich urodzonych i spodziewanych dzieci obowiązanego tym sposobem, bez różnicy ani pierwszeństwa, co do wieku, lub płci.

1051. Jeżeli w powyższych przypadkach obowiązany do powrócenia na korzyść dzieci swoich, umiera, zostawiaiąc dzieci w pierwszym stopniu zstępnych z dziecięcia umarłego pierwey; ci ostatni biorą przez zastępstwo część dziecka umarłego pierwey.

1052. Jeżeli dziecię, brat albo siostra, którym dobra dane były przez akt między żyiącemi, bez obowiązku powracania, przyymuią nową szczodrobliwość uczynioną przez akt między żyiącemi, albo testamentowy, pod warunkiem, że dobra dane poprzedniczo, mieć będą na sobie ten nowy obowiązek; iuż im więcey nie wolno rozdzielać dwóch rozporządzeń dla ich korzyści uczynionych, i zrzec się drugiey, dla utrzymania się przy pierwszey, choćby nawet oświadczali oddadź dobra obięte w drugiem rozporządzeniu.

1053. Prawa przywołanych otwarte będą w czasie, w którym dla iakieykolwiek bądź przyczyny, używanie, iakie ma dziecię brata, lub siostry obowiązane do powrócenia, ustanie: poprzedzone odstąpienie używania na korzyść przywołanych, nie może szkodzić wierzycielom obowiązanego poprzedniczym przed odstąpieniem.

1054. Żony obowiązanych nie mogą na dobrach podległych oddaniu, czynić poszukiwań posiłkowych, w przypadku niedostateczności dóbr wolnych, iak tylko, co do kapitału pieniędzy posagowych, i wtenczas tylko, gdy to testator wyraźnie nakazał.

1055. Kto uczyni rozporządzenia upoważnione artykułami poprzedzaiącemi, będzie mógł przez tenże sam akt, albo przez inny późnieyszy, w formie urzędowey, mianować opiekuna obowiązanego do wykonania tych rozporządzeń: opiekun taki uwolnionym bydź nie może, tylko dla przyczyn wyrażonych w Oddziale szóstym Działu II. w Tytule o *Małoletności, Opiece i Usamowolnieniu.*

1056. Gdyby takiego opiekuna nie było, to będzie mianowany za starannością obowiązanego, albo iego opiekuna, ieżeli iest małoletni, w przeciągu iednego miesiąca, rachuiąc od dnia zeyścia daruiącego, lub testatora, albo od dnia, w którym po iego śmierci doszedł do wiadomości akt obeymuiący rozporządzenie.

1057. Obciążony, któryby nie uczynił zadosyć artykułowi poprzedzaiącemu, utraci dobrodzieystwo rozporządzenia; i w takim przypadku może bydź uznane otwarcie prawa dla korzyści przywołanych, za dopilnowaniem, bądź przywołanych, ieżeli są pełnoletniemi, bądź opiekuna ich, lub kuratora, ieżeli są małoletni, lub bezwłasnowolni, bądź któregokolwiek krewnego przywołanych pełnoletnich, małoletnich, lub bezwłasnowolnych, albo nawet z urzędu za dopilnowaniem Prokuratora Cesarskiego przy Trybunale pierwszey instancyi mieysca, w którym spadek iest otwarty.

1058. Po zeyściu tego, który rozporządził z obowiązkiem powrócenia, przystąpi się w formach zwyczaynych do sporządzenia inwentarza wszystkich dóbr i rzeczy, które składać będą spadek, wyiąwszy iednak przypadek, w którymby szło tylko o zapis szczególny. Inwentarz taki zawierać będzie oszacowanie, podług słuszney wartości sprzętów, i rzeczy ruchomych.

1059. Uczyniony będzie inwentarz na żądanie obowiązanego do powracania, i w przeciągu czasu oznaczonym, w Tytule: o *Spadkach*, w przytomności opiekuna mianowanego do wykonania. Koszta na to brane będą z dóbr obiętych w rozporządzeniu.

1060. Jeżeli inwentarz nie będzie sporządzony na żądanie obowiązanego, w przeciągu powyższego czasu, to się do sporządzenia iego przystąpi w następuiącym miesiącu, za dopilnowaniem opiekuna mianowanego do wykonania, w przytomności obowiązanego, lub iego opiekuna.

1061. Jeżeli nie stało się zadosyć dwóm poprzedzaiącym artykułom, to się przystąpi do tegoż inwentarza, za dopilnowaniem osób oznaczonych w artykule 1057, przywołuiąc do tego obowiązanego, lub iego opiekuna, i opiekuna mianowanego do wykonania.

1062. Obowiązany do powrócenia, powinien wyrobić przystąpienie do przedaży, przez uwiadomienia, i licytacye wszystkich sprzętów i rzeczy obiętych w rozporządzeniu, wyiąwszy iednak te, o których wzmianka w dwóch artykułach następuiących.

1063. Sprzęty pokoiowe, i inne rzeczy ruchome, które obięte były w rozporządzeniu, pod wyraźnym warunkiem zachowania ich w naturze, oddane będą w stanie, w jakim się znaydą w czasie powrócenia.

1064. Zwierzęta i narzędzia służące do uprawy i pożytkowania z roli, poczytywane będą za obięte w darowiznach między żyiącemi, albo testamentowych, co do wspomnioney roli; i obowiązany powinien będzie wyrobić tylko ich ocenienie, aby przy powracaniu równą wartość oddał.

1065. W przeciągu sześciu miesięcy, rachuiąc od dnia, w którym inwentarz zamknięty, obowiązany obróci na procent gotowe

pieniądze, i pochodzące z ceny ruchomości i rzeczy, które przedane były, iako też i z tego co wzięte było w rzeczach czynnych.

Ten przeciąg czasu, ieżeli potrzeba, przedłużony bydź może.

1066. Obowiązany równie powinien będzie obrócić na procent pieniądze pochodzące z rzeczy czynnych, i te które będą odebrane z okupu wypłat, a to naypóźniey w przeciągu trzech miesięcy po odebraniu takich pieniędzy.

1067. Obrócenie takie uczynione będzie stosownie do tego, co nakaże wydaiący rozporządzenie, ieżeli oznaczył naturę rzeczy, z których obrócenie uczynione bydź powinno; ieżeli nie, to nie można inaczey obrócenia takiego czynić, tylko na nieruchomości, albo z przywileiem na nieruchomościach. (4)

1068. Obrócenie nakazane artykułami poprzedzaiącemi, uczynione będzie w przytomności, i za dopilnowaniem opiekuna mianowanego do wykonania.

1069. Rozporządzenia przez akta między żyiącemi, albo testamentowe, z obowiązkiem powrócenia, ogłoszone będą publicznie za dopilnowaniem bądź obowiązanego, bądź opiekuna mianowanego do wykonania; to iest co do nieruchomości przez przepisanie aktów na reiestrach kancelaryi hipotek mieysca, w którém nieruchomości położone; a co do summ umieszczonych z przywileiem na nieruchomościach, przez wpis na dobrach związanych takim przywileiem.

1070. Uchybienie przepisania aktu obeymuiącego rozporządzenie, może bydź stawiane przez wierzycieli, i trzecich nabywców nawet przeciw małoletnim, albo bezwłasnowolnym; zachowuiąc im poszukiwanie na obowiązanym, i na opiekunie do wykonania, a małoletni, lub bezwłasnowolni, nie mogą mieć prawa do powrócenia, z powodu uchybionego przepisania, choćby nawet obowiązany i opiekun byli w stanie niewypłacalności.

1071. Uchybienie przepisania nie może bydź zastąpione, albo uważaném za wymówione, przez wiadomość o rozporządzeniu, iako mogli mieć wierzyciele, albo trzeci nabywcy, innemi drogami, nie przez przepisanie.

1072. Obdarowani, zyskuiący zapisy, a nawet dziedzice prawi po tym, który rozporządzenie uczynił, i równie obdarowani od nich, zyskuiący zapisy, albo dziedzice po nich, w żadnym przypadku nie będą mogli wnosić braku przepisania lub wpisu, przeciw przywołanym.

1073. Opiekun mianowany do wykonania, odpowiedzialnym będzie osobiście, ieżeli się nie stosował we wszystkich szczegółach do prawideł wyżey ustanowionych, co do opisania stanu dóbr, przedaży ruchomości, obrócenia pieniędzy na procent, przepisania i wpisu, i w ogólności, ieżeli nie pilnował ściśle wszyst-

kiego, cokolwiek iest potrzebne, aby obowiązek powrócenia dopełniony był dobrze i wiernie.

1074. Jeżeli obowiązany iest małoletnim, nie może otrzymać powrócenia zupełnego, nawet w przypadku niewypłacalności opiekuna swoiego, z powodu niewykonania prawideł, które mu są przepisane przez artykuły niniejszego Działu.

DZIAŁ VII.

o Podziałach uczynionych przez Oyca, Matkę, albo innych wstępnych między ich zstępnemi.

1075. Oyciec i matka, i inni wstępni, mogą między dziećmi swemi i zstępnemi uczynić rozkład, i podział dóbr swoich.

1076. Podziały takie czynione bydź mogą przez akta między żyiącemi, albo testamentowe, z formalnościami, warunkami i prawidłami przepisanemi, na darowizny między żyiącemi i testamenta.

Podziały czynione przez akta między żyiącemi, mogą mieć za przedmiot tylko dobra teraźnieysze.

1077. Jeżeli wszystkie dobra, które wstępny zostawił przy zeyściu swoiém, nie są obięte w podziale, to te, które w podziale obiętemi nie są, podzielone będą według prawa.

1078. Jeżeli podział nie był uczyniony między wszystkie dzieci, będące w czasie zeyścia, i między zstępnych po dzieciach pierwey umarłych, to podział taki nieważnym będzie co do wszystkiego. Mogą nowego podziału wymagać w formie prawney, bądź dzieci, lub zstępni, którzy żadney części nie dostali, bądź nawet ci pomiędzy których podział taki był uczyniony.

1079. Podział, który wstępny uczyni, zaskarżony bydź może z powodu pokrzywdzenia więcey nad część czwartą; i w tym także przypadku, gdyby wypadało z podziału i z rozporządzeń przez wzgląd szczególny zrobionych, że ieden ze współ podzielonych miałby zysk większy nad ten, iaki mu prawo pozwala.

1080. Dziecię, które dla iedney z przyczyn wyrażonych w artykule poprzedzaiącym, zaskarżać będzie podział uczyniony przez wstępnego, powinno poprzedniczo złożyć koszta oszacowania, i ponosić ie będzie ostatecznie, równie iak i koszta sporu, ieżeli zaskarżenie nie iest gruntowném.

DZIAŁ VIII.

o Darowiznach uczynionych przez kontrakt małżeński, małżonkom i dzieciom spodziewanym z małżeństwa.

1081. Każda darowizna między żyiącemi dóbr teraźnieyszych, chociaż uczyniona przez

kontrakt małżeński małżonkom, albo iednemu z nich, poddana będzie prawidłom ogólnym, przepisanym na darowizny czynione pod tym tytułem.

Nie może mieć mieysca dla pożytku dzieci spodziewanych, wyiąwszy przypadki wymienione w Dziale VI. ninieyszego Tytułu.

1082. Oycowie, matki, i inni wstępni, krewni poboczni małżonków, a nawet obce osoby, mogą przez kontrakt małżeński rozporządzać całością, lub częścią dóbr, iakie zostawią w dzień zeyścia swego, tak na korzyść rzeczonych małżonków, iako też i dzieci spodziewanych z ich małżeństwa, w przypadku, gdyby daruiący przeżył małżonka obdarowanego.

Podobna darowizna chociaż uczyniona tylko dla pożytku małżonkow, lub iednego z nich, poczytywana będzie zawsze we wspomnionym przypadku, gdyby daruiący przeżył, za uczynioną na pożytek dzieci, i zstępnych spodziewanych z małżeństwa.

1083. Darowizna uczyniona w formie poprzedzaiącego artykułu, nieodwołalną będzie w tém tylko rozumieniu, że daruiący nie będzie mógł więcey rozporządzać pod tytułem darmym, czyli dobroczynnym, przedmiotami obiętemi w takiey darowiznie, chyba małemi tylko ilościami, pod tytułem nagrody, lub w innym sposobie.

1084. Darowizna przez kontrakt małżeński, będzie mogła bydź czyniona zbiorowo co do

dóbr teraźnieyszych i przyszłych, w całości, albo w części, z obowiązkiem, że przyłączony będzie do aktu stan długów i ciężarów daruiącego, iakie są w dniu darowizny; w takim przypadku, wolno będzie obdarowanemu po zeyściu daruiącego, pozostać przy dobrach teraźnieyszych, zrzekaiąc się reszty dóbr daruiącego.

1085. Jeżeli stan, o którym wzmianka w poprzedzaiącym artykule, przyłączony nie był do aktu zawieraiącego darowiznę dóbr teraźnieyszych i przyszłych, obdarowany obowiązany będzie przyiąć, albo się zrzec tey darowizny, co do całości. Jeżeli przyymie, nie będzie się mógł upominać, tylko o dobra, które się znaydą w dniu zeyścia daruiącego, i obowiązany będzie do zapłaty wszystkich długów i ciężarów spadku.

1086. Darowizna przez kontrakt małżeński dla pożytku małżonków, i dzieci z tego małżeństwa spodziewanych, może bydź ieszcze czyniona pod warunkiem zapłacenia, bez różnicy wszystkich długów i ciężarów spadku po daruiącym, albo pod innemi warunkami, których wykonanie zależeć będzie od iego woli, przez iakążkolwiek osobę darowizna uczyniona będzie: obdarowany będzie obowiązanym dopełnić tych warunków, ieżeli nie obiera raczey zrzec się darowizny; a w przypadku, gdy daruiący przez kontrakt małżeński zachował sobie wolność rozporządzenia rzeczą obiętą

w darowiznie dóbr swoich teraźnieyszych, albo summą oznaczoną do wzięcia z tychże samych dóbr, ieżeli umrze nie uczyniwszy takiego rozporządzenia, to rzecz, lub summa poczytywane będą za obięte w darowiznie, i należeć będą do obdarowanego, albo do dziedziców po nim.

1087. Darowizny przez kontrakt małżeński uczynione, zaskarżanemi bydź nie mogą, ani uznanemi za nieważne, pod pozorem braku przyięcia.

1088. Każda darowizna na pożytek małżeństwa uczyniona, upada, ieżeli małżeństwo nie następuie.

1089. Darowizny uczynione dla iednego z małżonków, podług oznaczeń w powyższych artykułach 1082. 1084. i 1086. upadną, ieżeli daruiący przeżyie małżonka obdarowanego i iego potomstwo.

1090. Wszelkie darowizny czynione małżonkom przez ich kontrakt małżeński, mogą bydź zmnieyszane do ilości, iaką prawo daruiącemu pozwoliło rozrządzać, przy otwarciu spadku po nim.

DZIAŁ IX.

o Rozporządzeniach między małżonkami, bądź przez kontrakt małżeństwa, bądź w czasie małżeństwa.

1091. Małżonkowie mogą przez kontrakt małżeński czynić sobie nawzaiem, albo iedno

z nich drugiemu taką darowiznę, iaka im się podoba, pod ograniczeniami niżey wyrażonemi.

1092. Każda darowizna między żyiącemi dóbr teraźnieyszych, uczyniona przez małżonków kontraktem małżeńskim, nie będzie poczytywana za uczynioną pod warunkiem przeżycia daruiącego, ieżeli ten warunek nie iest wyrażony formalnie; i poddana będzie wszelkim powyższym prawidłom i formom, przepisanym na takie gatunki darowizn.

1093. Darowizna dóbr przyszłych, albo dóbr teraźnieyszych i przyszłych, uczyniona między małżonkami, przez kontrakt małżeński, bądź prosta, bądz wzaiemna, poddana będzie prawidłom ustanowionym przez dział poprzedzaiący, względem podobnych darowizn, które uczynione im będą przez trzecią osobę: wyiąwszy, że nie może bydź przenośną do dzieci pochodzących z małżeństwa, w przypadku zeyścia małżonka obdarowanego, przed małżonkiem daruiącym.

1094. Małżonek może, bądź przez kontrakt małżeński, bądź w czasie małżeństwa, na przypadek, w którymby nie zostawiał dzieci, ani zstępnych; rozporządzić dla korzyści drugiego małżonka na własność, wszystko to, cokolwiek mógłby rozporządzić na korzyść obcego, i prócz tego używanie przychodów z całości części, którą prawo zabrania rozporządzać z pokrzywdzeniem dziedziców.

A na przypadek, w którymby małżonek daruiący zostawił dzieci, albo zstępnych, będzie mógł dadź drugiemn małżonkowi, albo czwartą część na własność, a drugą czwartą na używanie-przychodów, albo połowę wszystkich dóbr swoich na używanie-przychodów tylko.

1095. Małoletny nie będzie mógł przez kontrakt małżeński dawać drugiemu małżonkowi, bądź darowizną prostą, bądź darowizną wzaiemną, tylko z pozwoleniem i obecnością tych wszystkich, których pozwolenie iest potrzebne do ważności małżeństwa iego; i z takiém pozwoleniem może dawać wszystko to, cokolwiek prawo pozwala małżonkowi pełnoletniemu dawać dla drugiego małżonka.

1096. Wszelkie darowizny uczynione między małżonkami w czasie małżeństwa, chociażby miały nazwisko darowizn między żyiącemi, będą zawsze odwołalne.

Żona odwołać ie może nie maiąc na to upoważnienia, ani od męża, ani od sądu.

Darowizny takie odwołanemi nie będą przez przybycie dziecięcia.

1097. Małżonkowie w czasie małżeństwa, nie mogą sobie czynić, ani przez akt między żyiącemi, ani przez testament żadney wzaiemney darowizny, przez ieden i tenże sam akt.

1098. Mężczyzna lub niewiasta, który maiąc dzieci z innego łoża, zawrze drugie lub nastęone małżeństwo, nie może dawać nowemu swemu małżonkowi, tylko część dziecięcia prawego, naymniéy biorącego; a w żadnym przypadku darowizny takie nie mogą przenosić czwartéy dóbr części.

1099. Małżonkowie nie mogą sobie dawać ubocznie, nad to, co im ieśt pozwolone przez powyższe urządzenia.

Każda darowizna ukryta, albo osobie podstawionéy uczyniona, ieśt nieważna.

1100 Poczytywane będą za uczynione podstawionym osobom, darowizny iednego z małżonków dzieciom, albo iednemu z dzieci innego małżonka, pochodzących z innego małżeństwa, i darowizny uczynione przez daruiącego krewnym, po ktorych inny małżonek miany będzie za naybliższego dziedzica, w dzień darowizny, choćby nawet ten ostatni nie przeżył krewnego swego obdarowanego.

---

[1] Podstawienia w braniu dziedzictwa, *Substitutions*, ograniczone w artykule 896. urządzone są nowém prawem na początku Marca roku 1808. wydaném we Francyi.

[2] Gdy się daią komu pieniądze pod tym warunkiem, że ich nie ma oddadź, ale tylko pewny procent wypłacać do umowionego czasu, nazywa się pożyczka taka na zgubę kapitału; *A fonds perdu*. Roztrząśnienie czyiego maiątku, poznanie iego stanu, iego wartości; czyli dostateczny będzie na zaspokoienie zobowiązań; *Discussio*, wytłumaczone iest obszerniéy w Tytule XIV. Xięgi trzeciéy.

[3] Różne są nazwiska Testamentów: Własnoręczny, *Olographe*; Publiczny *Par acte public*; Taiemny, *Mystique*. Różne tu także wypadaią wyrazy: daruiący

Donateur, obdarowany, *Donataire*; Zyskuiący zapis, *Legataire*. Exekutor testamentu, Wykonywacz, *Executeur*.

[4] Odpowiedzialność osobista, odpowiedzialność hipoteczna, wpisy, przepisania, przywiléy na nieruchomościach, obiaśnione są przez znaiomość hipotek: obszerniéy o tém doczytać się można w Tytule XVIII. Xięgi III.

TYTUŁ III.

o Kontraktach, albo zobowiązaniach umownych w ogólności.

DZIAŁ I.

Rozporządzenia poprzednicze.

1101. Kontrakt iest umowa, przez którą iedna lub kilka osób obowiązuią się względem iednéy, lub kilku innych osób, do dania, uczynienia, lub nie uczynienia iakiéy rzeczy.

1102. Kontrakt iest *synallagmatyczny*, czyli *dwustronny*, gdy kontraktuiący obowiązuią się nawzaiem iedni względem drugich.

1103. Jest *iednostronny*, kiedy iedna lub kilka osób zobowiązane są względem iednéy, lub kilku innych, które ze swéy strony żadnego obowiązku nie zaciągaią na siebie.

1104. Jest *zamienny*, gdy każda ze stron podeymuie się dadź, albo uczynić, rzecz iaką, która iest uważana za wyrównywaiącą temu, co drugie strony daią, albo czynią dla niéy.

Skoro wyrównanie zależy na przemianach zysku lub straty, dla każdéy strony, podług wypadku niepewnego, kontrakt nazywa się losowy

1105. Kontrakt iest *dobroczynny*, w którym iedna ze stron udziela drugiéy korzyść zupełnie darmą

1106. Kontrakt pod tytułem *uciążaiącym*, iest ten, który poddaie każdą stronę do dania, lub uczynienia iakiéy rzeczy.

1107. Kontrakty, czyli maią nazwisko właściwe, czyli go nie maią, poddane są prawidłom ogólnym, które są przedmiotem niniejszego tytułu.

Szczególne prawidła na kontrakty pewne; ustanowione są pod tytułami tyczącemi się każdego z nich; i prawidła szczególne kontraktom handlowym ustanowione są przez prawa ściągaiące się do handlu.

DZIAŁ II.

o Istotnych warunkach do ważności umów.

1108. Cztery są warunki istotne do ważności umowy:

Zezwolenie osoby, która się zobowiązuie;

Zdatność iéy do kontraktowania;

Przedmiot pewny, który składa rzecz zobowiązaną;

Przyczyna godziwa w zobowiązaniu.

Oddział I.

o Zezwoleniu.

1109. Nie iest zezwolenie ważném, ieżeli dane było tylko przez omyłkę, albo wymuszone gwałtem, albo otrzymane przez podstęp.

1110. Omyłka staie się przyczyną nieważności umowy tylko w ten czas, gdy pada na samę istotę rzeczy, która téy umowy przedmiotem.

Nie iest przyczyną nieważności, gdy pada na osobę tylko, z którą iest zamiar kontraktowania, chybaby uważanie téy osoby celnieyszą było przyczyną do umowy.

1111. Gwałt używany przeciw temu, który zaciąga zobowiązanie, iest przyczyną nieważności, choćby nawet używany był przez trzecią osobę, inną nad tę, dla któréy korzyści umowa iest czyniona.

1112. W ten czas iest gwałt, skoro iest takiéy natury, że czyni wrażenie osobie rozsądnéy, i może ią natchnąć boiaźnią wystawienia osoby swoiéy, albo maiątku swego na zły skutek znaczny i teraźnieyszy.

Ma się wzgląd w téy rzeczy na wiek, płeć i stan osób.

1113. Gwałt przyczyną iest nieważności kontraktu, nie tylko w ten czas, kiedy iest używany przeciw stronie kontraktuiącéy, ale nawet i w ten czas, gdy iest używany przeciw iéy

mężowi, albo przeciw iéy żonie, przeciw iéy zstępnym albo wstępnym.

1114. Sama tylko boiaźń z uszanowania pochodząca względem oyca, matki, albo innego wstępnego, gdy gwałt używanym nie był, nie iest dostateczną do unieważnienia kontraktu.

1115. Nie może bydź więcéy zaskarżanym z przyczyny gwałtu kontrakt, gdy po ustaniu gwałtu potwierdzonym został, bądź wyraźnie, bądź niewyraźnie, bądź przez dozwolenie upłynienia czasu oznaczonego prawem na powrócenie.

1116. Podstęp iest przyczyną nieważności umowy, skoro środki używane od iednéy strony takiemi są, iż się z nich oczywiście pokazuie, że bez takich środków, druga strona nie byłaby kontraktowała.

Domniemanie w téy rzeczy nie ma mieysca dowodów potrzeba.

1117. Umowa zawarta przez omyłkę, gwałt albo podstęp, nie staie się nieważną sama z siebie; daie tylko mieysce sprawie o nieważność, albo o zerwanie w przypadkach, i sposobem wyłożonym w Oddziale siodmym Działu V. ninieyszego tytułu.

1118. Ukrzywdzenie psuie umowy w pewnych tylko kontraktach, albo względem pewnych osób, iak to będzie wyłożone w tymże samym oddziale.

1119. Nie można w ogólności obowiązywać siebie, i zawierać układów w własném imieniu, tylko dla samego siebie.

1120. Jednakże można obiecać za kogo trzeciego, przyrzekaiąc iego czyn; i można poszukiwać wynagrodzenia na obiecuiącym, albo na tym, który przyrzekł wyrobić potwierdzenie, ieżeli trzeci obowiązku zaciągniętego tym sposobem dotrzymać nie chce.

1121. Można także zawrzeć układ na korzyść trzeciego, gdy taki iest warunek układu, że się go czyni dla samego siebie, albo darowizny, którą się czyni innemu. Kto taki układ zawarł, odwołać go nie może, ieżeli trzeci oświadczył, że chce z niego korzystać.

1122. Poczytuie się, że iest zawarty układ dla siebie samego, i dziedziców swoich, i maiących prawo, ieżeli przeciwne znaczenie wyrażone nie iest, albo nie wypływa z natury umowy.

Oddział II.

o Zdatności stron kontraktuiących.

1123. Każda osoba może kontraktować, ieżeli nie iest uznana za niezdatną przez prawo.

1124. Niezdatnemi są do kontraktowania:

Małoletni;

Bezwłasnowolni;

Mężatki w przypadkach w prawie wyrażonych;

I ogólnie wszyscy ci, którym prawo zabroniło pewnych kontraktów.

1125. Małotetni, bezwłasnowolny i mężatka, mogą zaskarżać zobowiązania swoie z przyczyny niezdatności w tych tylko przypadkach, które prawo przewidziało.

Osoby do zaciągania obowiązków zdatne, nie mogą przywodzić przeciw zobowiązaniu niezdatności małoletniego, bezwłasnowolnego, albo mężatki, z któremi zawarły kontrakt.

Oddział III.

o Przedmiocie i rzeczy kontraktów.

1126. Każdy kontrakt ma za przedmiot rzecz, którą iedna strona obowięzuie się dadź, albo iedna strona obowięzuie się uczynić, lub nie uczynić.

1127. Proste używanie, albo proste posiadanie iakiéy rzeczy, może bydź równie, iak rzecz sama przedmiotem kontraktu.

1128. Te tylko rzeczy mogą bydź przedmiotem umów, które maią mieysce w zamianach, czyli w używaniu między ludźmi (1).

1129. Potrzeba, aby zobowiązanie miało za przedmiot rzecz oznaczoną, przynaymniéy co do swego gatunku.

Ilość rzeczy może bydź niepewna, byleby mogła bydź oznaczoną.

1130. Rzeczy przyszłe mogą bydź przedmiotem zobowiązania.

Nie można iednak zrzekać się spadku nieotworzonego, ani żadnego czynić układu względ-

dem podobnego spadku, choćby nawet z zezwoleniem tego, po kim spadek takiego układu byłby przedmiotem.

Oddział IV.

o Przyczynie.

1131. Zobowiązanie bez przyczyny, albo dla przyczyny fałszywéy, lub dla przyczyny niegodziwéy, żadnego skutku mieć nie może.

1132. Ważna iest umowa, chociaż przyczyna wyrażoną nie iest.

1133. Niegodziwa iest przyczyna, gdy iest zabroniona prawem, gdy iest przeciwna dobrym obyczaiom, albo porządkowi publicznemu.

DZIAŁ III.

o Skutkach zobowiązań.

Oddział I.

Urządzenia ogólne.

1134. Umowy prawnie ułożone, zastępuią mieysce prawa dla tych, którzy ie uczynili.

Nie mogą bydź odwołane, tylko za wzaiemném ich zezwoleniem, i dla przyczyn, które prawo upoważnia.

Wykonywane bydź powinny dobrą wiarą.

1135. Umowa obowięzuie nie tylko do tego, co w niéy wyrażone, ale też ieszcze i do wszystkich następuiących wypadków, które słuszność, zwyczay, albo prawo nadaie zobowiązaniu podług iego natury.

Oddział II.

o Zobowiązaniu dania.

1136. Zobowiązanie dania pociąga za sobą wydanie rzeczy, i iéy zachowanie, aż do wydania, pod karą wynagrodzenia szkód wszelkich wierzycielowi.

1137. Obowiązek czuwania nad zachowaniem rzeczy, bądź gdy umowa ma za przedmiot użytek iednéy tylko strony, bądź gdy idzie o użytek wspólny, wymaga po czuwaiącym, ażeby wszystkich starań przykładał, iako dobry oyciec familii.

Obowiązek taki, iest więcéy lub mniéy rózciągły, co się tyczy pewnych kontraktów, których skutki w tym względzie, wyłożone są pod stosownemi tytułami.

1138. Zobowiązanie wydania rzeczy iest zupełne, przez samo zezwolenie stron kontraktuiących.

Czyni wierzyciela właścicielem, i wystawia rzecz na iego niebezpieczeństwo od chwili, w któréy wydaną mu bydź powina, choćby nawet oddanie nie nastąpiło, byleby z wyda-

niem nie opóźniał się dłużnik, bo w tym przypadku rzecz na iego niebezpieczeństwo pozostaie.

1139. Dłużnik winnym iest opóźnienia, bądź przez wezwanie, bądź przez inny akt podobny, bądź przez sam skutek umowy, skoro w niéy wyrażono będzie, że żadnego aktu nie potrzeba, i samo wyyście czasu oznaczonego, czyni dłużnika winnym opóźnienia.

1140. Skutki obowiązku dania, albo odstąpienia nieruchomości, urządzone są w Tytule *o Przedaży*, i w Tytule: *o Przywileiach i Hipotekach.*

1141. Jeżeli rzecz, względem któréy wydania albo odstąpienia dwóm osobom następnie zaszedł obowiązek, iest ruchoma zupełnie, ta ze dwóch osób ma pierwszeństwo, i pozostaie właścicielką, która wprowadzona była w rzeczywiste posiadanie, choćby data iéy tytułu późnieyszą była, byleby iednak posiadanie w dobréy wierze było.

Oddział III.

Zobowiązaniu czynienia, lub nieczynienia.

1142. Każde zobowiązanie czynienia lub nieczynienia, rozwięzuie się przez wynagrodzenie szkód wszelakich, gdy go dłużnik nie wykonywa.

1143. Jednakże wierzyciel ma prawo wymagać, aby to zepsute było, co zrobiono przez wykroczenie przeciw obowiązkowi; i

może zyskać upoważnienie, aby to sam zepsuł kosztem dłużnika, bez pokrzywdzenia szkód wszelkich, ieżeli te maią mieysce.

1144. Na przypadek nie wykonania, może bydź także upoważnionym wierzyciel, aby sam wykonał zobowiązanie kosztem dłużnika.

1145. Jeżeli zobowiązanie iest nie czynienia, wykraczaiący przeciw zobowiązaniu powinien wynagrodzić wszelkie szkody przez sam czyn wykroczenia.

Oddział IV.

Wszelakich szkodach wynikaiących z niewykonania zobowiązań

1146. W ten czas tylko wynagrodzenie szkód wszelkich należy się, gdy dłużnik staie się winnym spóźnienia, w dopełnieniu zobowiązania swego, wyiąwszy iednak gdy rzecz, którą dłużnik zobowiązał się dadź, albo uczynić w pewnym tylko czasie, mogła bydź daną, lub uczynioną, a dozwolił, aby ten czas upłynął.

1147. Skazany iest dłużnik, ieżeli to wypada, na zapłacenie szkód wszelakich, bądź z powodu niewykonanego zobowiązania, bądź z powodu opóźnienia w wykonaniu; w każdym razie, gdy się nie usprawiedliwia, że niewykonanie pochodzi z obcéy przyczyny, która przyczytaną mu bydź nie może, choćby nawet

zła wiara ze strony iego bynaymniéy nie zachodziła.

1148. Nie masz mieysca do rachowania szkód wszelakich, skoro dłużnik przez skutek większéy mocy, albo losowego przypadku, przeszkodzony był do dania, albo uczynienia tego, do czego się zobowiązał, albo to uczynił, co mu zabronione było.

1149. Szkody wszelakie należące się wierzycielowi, są w ogólności, strata, którą poniósł, i zysk którego pozbawiony, oprócz poniższych wyiątków i ograniczeń.

1150. Takich tylko szkód należą się wynagrodzenia od dłużnika, które przewidziane były, albo mogły bydź przewidziane, w czasie kontraktu, i skoro niewykonanie zobowiązania nie pochodzi z podstępu iego.

1151. W samymże przypadku takim, gdy niewykonanie umowy wypływa z podstępu dłużnika, to tylko obięte bydź powinno we wszelakich szkodach względem straty doznanéy przez wierzyciela, i pozbawienia go zysku, co iest wypadkiem bezpośrzednim i prostym niewykonania umowy.

1152. Skoro niesie umowa, że uchybiaiący w jéy wykonaniu, zapłaci pewną summę, pod tytułem szkód wszelakich, nie może bydź przyznana summa drugiéy stronie, ani większa, ani mnieysza.

1153. W zobowiązaniach, które są ograniczone zapłatą pewnéy summy, szkody wszelakie wypływaiące z opoźnienia w wykonaniu, nie zależą nigdy na niczém więcéy, tylko na skazaniu na zapłatę procentów prawem oznaczonych, wyiąwszy szczególne prawidła w handlu i rękoymiach.

Należy się wynagrodzenie szkód wszelakich, chociaż wierzyciel nie iest obowiązany do usprawiedliwienia się z żadnéy straty.

Należą się tylko od dnia, w którym są wymagane, wyiąwszy przypadki, w których podług prawa, bieg czasu do ich rachunku, samém przez się prawem następuie.

1154. Procenta przypadaiące od kapitałów, mogą przynosić procenta, na mocy, albo żądania podanego do sądu, albo umowy szczególnéy, byleby szło, bądź w żądaniu, bądź w umowie o procenta należące się za rok cały przynaymniéy.

1155. Jednakże przychody wynikaiące z dzierżaw, naymów, zaległości wypłat wiecznych, lub dożywotnich, przynoszą procenta od dnia, w którym są wymagane, albo od dnia umówionego.

Toż samo prawidło stosuie się do powrócenia przychodów, i procentów płaconych przez trzeciego wierzycielowi na zaspokoienie za dłużnika.

Oddział V.

o Tłumaczeniu umów.

1156. Potrzeba poszukiwać w umowach więcéy tego, iaki był zamiar ſtron kontraktuiących, aniżeli zatrzymywać się nad literalném znaczeniem wyrazów.

1157. Skoro iakie zaſtrzeżenie dwoiſte znaczenie przyiąć może, rozumieć go potrzeba w takiém raczéy, które iaki skutek wydać może, aniżeli w takiém, w którém żadnego skutku nie może sprawić.

1158. Wyrazy podległe dwoiſtemu znaczeniu, w takiem brane bydź powinny, które naylepiéy przyſtoi rzeczy kontraktu.

1159. Cokolwiek ieſt różnoznaczącém, tłumaczy się podług zwyczaiów kraiu, w którym kontrakt zawarty.

1160. Dopełniać potrzeba zwyczaynych zaſtrzeżeń w kontrakcie, chociażby wyrażonemi nie były.

1161. Wszelkie zaſtrzeżenia w kontrakcie tłumaczą się iedne przez drugie, daiąc każdemu takie znaczenie, iakie z całego aktu wynika.

1162. W zachodzącéy wytpliwości tłumaczy się umowa przeciw temu, który układał, a na korzyść tego, który obowiązek zaciągnął.

1163. Chociażby wyrazy były nayogólnieysze, w których umowa była ułożona, obeymuią iednak takie tylko rzeczy, względem których zdaie się, że ſtrony kontraktować miały zamiar.

1164. Skoro ſtrony w kontrakcie wyraziły przypadek na wyłuszczenie zobowiązania, nie rozumie się, że chciały przez to ścieśnić rozciągłość, iaką zobowiązanie przyymuie z prawa na przypadki nie wyrażone.

Oddział VI.

o Skutku umów względem trzecich osób.

1165. Umowy maią skutek tylko między ſtronami kontraktuiącemi; nie szkodzą trzeciemu, ani mu korzyści nie przynoszą, tylko w przypadku przewidzianym przez artykuł 1121.

1166. Jednakże wierzyciele mogą używać wszelkich praw, i mieć sprawy dłużników swoich, wyiąwszy te, które są przywiązane wyłącznie do osoby.

1167. Mogą także w osobiſtém swoiém imieniu zaskarżać akta, które z oszukaniem ich praw dłużnik ich uczynił.

Jednakże, co się tyczy ich praw wymienionych w Tytule *o Spadkach*, i w Tytule *o Umowie małżeńskiéy, i wzaiemnych prawach małżonków*, stosować się powinni do przepisanych tam prawideł.

DZIAŁ IV.

o Różnych gatunkach zobowiązań.

Oddział Pierwszy.

o Zobowiązaniach warunkowych.

§. I.

o Warunku w ogólności, i o różnych iego gatunkach.

1168. Zobowiązanie ieſt warunkowe, skoro tak uczynione, że zależy od wypadku przyszłego i niepewnego, bądź gdy ieſt zawieszone, aż do nastąpienia wypadku, bądź gdy ma się rozeyśdź według naſtąpienia, lub nienaſtąpienia wypadku.

1169. Warunek *przypadkowy* ieſt ten, który zależy od losu, i który żadnym sposobem bydź nie może w mocy wierzyciela, ani dłużnika.

1170. Warunek *możności*, ieſt ten, przez który wykonanie umowy zależy od wypadku, który aby naſtąpił, lub nie naſtąpił, w mocy ieſt iednéy lub drugiéy ſtrony z kontraktuiących.

1171. Warunek mieszany ieſt ten, który zależy razem od woli iednéy ze ſtron kontraktuiących, i od woli trzeciego.

1172. Każdy warunek rzeczy niepodobnéy, albo przeciwnéy dobrym obyczaiom, albo prawem

zakazanéy, iest nieważny, i unieważnią umowę, która od niego zależy.

1173. Warunek nieczynienia rzeczy niepodobnéy, nie unieważnia umowy zawartéy pod tym warunkiem.

1174. Każde zobowiązanie ieſt nieważne, skoro zawarte było pod warunkiem możności ze ſtrony tego, który się zobowiązuie.

1175. Każdy warunek dopełniony bydź powinien takim sposobem, w jakim dopełnienia iego ſtrony, według podobieńſtwa do prawdy, chciały, i iak go rozumiały.

1176. Skoro zobowiązanie ieſt zawarte pod warunkiem, że wypadek naſtąpi w czasie oznaczonym, warunek taki poczytuie się za upadły, gdy czas upłynie, a wypadek, nie naſtąpi. Jeżeli nie masz czasu oznaczonego, warunek może bydz zawsze dopełniony, i nie ieſt poczytywany za upadły tylko w ten czas, gdy się ſtanie pewnością, że wypadek nie naſtąpi.

1177. Gdy zobowiązanie zawarte ieſt pod warunkiem, że wypadek nie naſtąpi w czasie oznaczonym, dopełniony ieſt taki warunek, gdy czas upłynie, a wypadek nie naſtąpi. Równie ieſt dopełniony, ieżeli przed tymże samym czasem, pewnością będzie, że wypadek nie naſtąpi; a ieżeli nie masz czasu oznaczonego, warunek w ten czas tylko ieſt dopełniony, gdy się ſtaie pewnością, że wypadek nie naſtąpi.

1178. Poczytywany iest warunek za dopełniony, skoro dłużnik zobowiązany pod tym warunkiem, przeszkodził dopełnieniu iego.

1179. Warunek dopełniony wraca się w skutku swoim do dnia, w którym zobowiązanie zawartém było; ieżeli wierzyciel umarł przed dopełnieniem warunku, prawa iego przechodzą do dziedzica po nim.

1180. Wierzyciel, przed dopełnieniem warunku, może używać wszelkich aktów, które prawo iego zachowuią.

§. II.

o Warunku zawieszaiącym.

1181. Zobowiązanie zawarte pod warunkiem zawieszaiącym, iest to, które zależy albo od wypadku przyszłego i niepewnego, albo od wypadku, który rzeczywiście nastąpił, lecz ieszcze strony o nim nie wiedzą.

W pierwszym przypadku zobowiązanie wykonaném bydź nie może, aż po wypadku.

W drugim przypadku zobowiązanie ma swóy skutek od dnia, w którym zawarte było.

1182. Skoro zobowiązanie zawarte było pod warunkiem zawieszaiącym, rzecz, która iest przedmiotem umowy, pozostaie na niebezpieczeństwo dłużnika, który się zobowiązał do wydania iéy w ten czas tylko, gdy warunek wypadnie.

Jeżeli rzecz zginęła zupełnie bez winy dłużnika, zobowiązanie niknie.

Jeżeli rzecz iest nadpsutą bez winy dłużnika, wolno iest wierzycielowi, albo rozwiązać zobowiązanie, albo wymagać rzeczy w stanie takim, w jakim się znayduie, bez zmnieyszenia ceny.

Jeżeli rzecz iest nadpsuta przez winę dłużnika, wierzyciel ma prawo, albo rozwiązać zobowiązanie, albo wymagać rzeczy w stanie takim, w jakim się znayduie, i razem wynagrodzenia szkód wszelakich.

§. III.

o Warunku rozwiązuiącym.

1183. Warunek rozwiązuiący iest ten, który gdy iest dopełniony, sprawuie odwołanie zobowiązania, i który wraca rzeczy do takiegoż samego stanu, w jakimby były, gdyby zobowiązania nie było.

Wykonanie zobowiązania nie zawiesza się przez ten warunek; obowięzuie tylko wierzyciela, ażeby to powrócił co wziął, w ten czas, gdy następuie wypadek w warunku przewidziany.

1184. Domyślać się trzeba zawsze warunku rozwiązuiącego, w kontraktach obustronnych, na przypadek, w którym iedna ze stron nie uczyni zadosyć obowiązkowi swoiemu.

W tym przypadku kontrakt nie ieſt rozwiązany sam przez się. Strona względem któréy obowiązek wykonanym nie był, ma wybór, albo przymusić drugą do wykonania umowy, gdy to bydź może, albo rzozwiązania iéy żądać i wynagrodzenia razem szkód wszelakich.

Rozwiązanie żądane bydź powinno w sądzie, i zwłoka czasu pozwolona bydź może pozwanemu według okoliczności.

Oddział II.

o Obowiązkach do wyznaczonéy granicy czasu.

1185. Granica czasu tém różni się od warunku, że obowiązku nie zawiesza, ale tylko wykonanie iego zwłóczy.

1186. Co się należy w wyznaczonym tylko czasie, nie może bydź wymagane przed upłynieniem tego czasu, ale też nie można poszukiwać tego, co się przed czasem zapłaciło.

1187. Granica czasu poczytuie się zawsze, że ieſt ułożona dla korzyści dłużnika, chybaby wypływało z układu, albo z okoliczności, że umówiona była także dla korzyści wierzyciela.

1188. Dłużnik nie może się odwoływać do dobrodzieystwa granicy czasu, gdy wpadł w niemożność wypłacania długów, czyli podupadł, albo gdy sam przez swóy czyn zmnieyszył pewność, którą dał przez kontrakt wierzycielowi swemu.

Oddział III.

o Zobowiązaniach na przemian idących.

1189. Dłużnik z zobowiązania na przemian idącego, uwolnionym się ſtaie przez oddanie iednéy ze dwóch rzeczy, które są obięte w zobowiązaniu.

1190. Wybór należy do dłużnika, ieżeli wierzycielowi dozwolony nie był wyraźnie.

1191. Może się uwolnić dłużnik oddaiąc iednę ze dwóch rzeczy obiecanych; ale nie może przymusić wierzyciela do przyięcia części iednéy rzeczy, i części drugiéy.

1192. Zobowiązanie ieſt proſte i czyſte, chociaż zawarte sposobem naprzemian idącym, ieżeli iedna ze dwóch rzeczy obiecanych nie może bydź podległą zobowiązaniu.

1193. Zobowiązanie naprzemian idące, ſtaie się czyſtém i proſtém, ieżeli iedna z rzeczy obiecanych ginie, i nie może bydź wydana, choćby nawet przez winę dłużnika. Wartość téy rzeczy nie może bydź ofiarowana na iéy mieysce.

Jeżeli obiedwie rzeczy zginęły, a w zgubie iednéy z nich zachodzi wina dłużnika, powinien zapłacić wartość téy, która na oſtatku zginęła.

1194. Skoro w przypadkach przewidzianych przez artykuł poprzedzaiący, dany był wybór przez umowę wierzycielowi;

Albo iedna tylko ze dwóch rzeczy zginęła; i w ten czas, ieżeli bez winy dłużnika, wierzyciel powinien mieć pozostałą; ieżeli dłużnik iest winny, wierzyciel może wymagać rzeczy pozostałéy, albo wartości rzeczy téy, która zginęła:

Albo obiedwie rzeczy zginęły; i w ten czas, ieżeli dłużnik iest winny, co do obudwóch, lub do iednéy z nich tylko, wierzyciel może wymagać wartości iednéy lub drugiéy, podług swego wyboru.

1195. Jeżeli obiedwie rzeczy zginęły bez winy dłużnika, i wprzód niżeli się opóźnił, zobowiązanie niknie stosownie do artykułu 1302.

1196. Takież same zasady stosuią się do przypadków, w których więcéy iest obiętych, niż dwie rzeczy w zobowiązaniu naprzemian idącém.

Oddział IV.

o Zobowiązaniach solidarnych.

§. I.

o Solidarności między wierzycielami.

1197. Zobowiązanie iest solidarne między kilkoma wierzycielami, skoro tytuł każdemu z nich daie wyraźnie prawo żądania wypłaty całéy wierzytelności, i gdy wypłacenie uczynione iednemu z nich, uwalnia dłużnika, choćby nawet dobrodzieystwo zobowiązania rozkładne było, i podzielne między różnych wierzycielów.

1198. Wolno iest dłużnikowi wypłacać iednemu, lub drugiemu z wierzycieli solidarnych, póki uprzedzonym nie był przez nastawanie iednego z nich.

Jednakże uwolnienie otrzymane od iednego tylko z wierzycieli solidarnych, uwalnia dłużnika tylko co do części tegoż wierzyciela.

1199. Każdy akt, który przerywa przedawnienie względem iednego z wierzycieli solidarnych, idzie na korzyść innych wierzycieli.

§. II.

o Solidarności ze strony dłużników.

1200. Jest solidarność ze strony dłużników, gdy ci są obowiązani do téyże saméy rzeczy w takim sposobie, że każdy z nich przymuszonym bydź może do całości, i że wypłacenie przez iednego uczynione, uwalnia innych względem wierzyciela.

1201. Zobowiązanie może bydź solidarne, chociaż ieden z dłużników obowiązany iest inaczéy, niżeli drugi do wypłacenia teyże saméy rzeczy; naprzykład, ieżeli ieden obowiązany iest warunkowo tylko, a obowiązek drugiego iest prosty i czysty; albo ieżeli ieden otrzymał oznaczoną granicę czasu, która drugiemu dozwolona nie iest.

1202. Solidarność domniemywaną nie bywa, trzeba, aby wyraźnie ułożoną była.

W takich tylko przypadkach to prawidło ustaie, w których solidarność ma mieysce sama przez się, na mocy rozrządzenia prawa.

1203. Wierzyciel zobowiązania zawartego solidarnie, może się udadź do tego z dłużników, do którego chce, i ten nie może mu się zastawić dobrodzieystwem podzielności.

1204. Poszukiwania czynione na iednym z dłużników, nie przeszkadzaią wierzycielowi do czynienia podobnych poszukiwań na innych.

1205. Jeżeli rzecz należna zginęła przez winę, albo w czasie opóźnienia iednego, lub kilku dłużników solidarnych, inni współ-dłużnicy nie są uwolnieni od obowiązku wypłacenia wartości rzeczy; ale nie należy się od nich wynagrodzenie szkód wszelakich.

Wierzyciel może upominać się o wynagrodzenie szkód wszelakich u tych tylko dłużników, przez których winę rzecz zginęła, albo którzy się opóźnili.

1206. Poszukiwania czynione na iednym z dłużników solidarnych, przerywaią przedawnienie względem wszystkich.

1207. Żądanie procentów, zanoszone przeciw iednemu z dłużników solidarnych, sprawuie bieg rachunku takich procentów względem wszystkich.

1208. Spół-dłużnik solidarny w nastawaniu przez wierzyciela, może się zastawiać wszelkiemi wyiątkami, które wypływaią z natury zobowiązania, i takiemi, które są mu osobiste, i takiemi równie, które są spólne wszystkim współ dłużnikom

Nie może się zastawiać takiemi wyiątkami, które są osobiste zupełnie niekórym z innych współ dłużników.

1209 Skoro ieden z dłużników staie się iedynym dziedzicem po wierzycielu, albo gdy wierzyciel staie się iedynym dziedzicem po iednym z dłużników, pomieszanie takie niszczy wierzytelność solidarną tylko w części, i przypadłości na dłużnika, lub wierzyciela.

1210. Wierzyciel, który zezwala na podział długu względem iednego ze współ-dłużników, zachowuie sprawę swoię solidarną względem innych, ale z odtrąceniem części dłużnika, którego od solidarności uwolnił

1211. Wierzyciel, który odbiera rozdzielnie część od iednego z dłużników, nie zachowuiąc w zakwitowaniu solidarności, albo praw swoich w ogólności, nie zrzeka się solidarności, tylko względem tego dłużnika.

Nie poczytuie się, że wierzyciel odstąpił solidarności dłużnikowi, gdy odbiera od niego ilość wyrównywaiącą części, do iakiéy obowiązany dłużnik, ieżeli zakwitowanie nie wyraża, że to *za część iego*.

Toż samo się rozumie co do prostego żądania, zanoszonego przeciw iednemu ze współ-dłużników *o część iego*, ieżeli ten współ-dłu-

żnik nie zezwoli na żądanie, albo ieżeli nie został skazanym przez wyrok sądowy.

1212. Wierzyciel, który przyymuie rozdzielnie, i bez zachowania części iednego ze współdłużników w zaległościach, lub procentach długu, utraca solidarność tylko co do zaległości, lub wypadaiących procentów, ale nie do tych, które na przyszłość idą, ani też do kapitału, chybaby wypłata rozdzielna utrzymywała się przez lat dziesięć naſtępnie.

1213 Zobowiązanie zawarte solidarnie względem wierzyciela, rozdziela się samo przez się między dłużników, którzy obowiązani są między sobą, każdy tylko co do swoiéy części i przypadłości.

1214. Współ dłużnik solidarnego długu, który dług cały zapłacił, nie może się upominać u innych współ-dłużników, tylko u każdego części, iaka na niego przypada.

Jeżeli ieden z nich ieſt niewypłacalnym, ſtrata, do któréy powodem niewypłacalność iego, podziela się podług rozkładu między innych współ-dłużników wypłacalnych, i tego który zapłacił.

1215. W przypadku, gdy wierzyciel zrzekł się sprawy solidarnéy przeciw iednemu z dłużników, ieżeli ieden, lub kilku współ-dłużników, ſtaią się niewypłacalnemi, część niewypłacalnych podzielona będzie według rozkładu między wszyſtkich dłużników, nawet między tych, któtych poprzedniczo wierzyciel od solidarności uwolnił.

1216. Jeżeli interes, dla którego zaciągnięty był dług solidarnie, ściąga się tylko do iednego ze współ obowiązanych solidarnie, ten obowiązany będzie do całego długu względem innych współ-dłużników, którzy uważani będą względem niego tylko, iako iego ręczyciele.

Oddział V.

o Zobowiązaniach podzielnych i niepodzielnych.

1217. Zobowiązanie podzielne ieſt, lub niepodzielne, według tego, gdy ma za przedmiot rzecz, która w wydawaniu, albo uczynek, który w wykonaniu ieſt, lub nie ieſt zdatny do podziału, bądź zmysłowego, bądź umysłowego.

1218. Zobowiązanie ieſt niepodzielne, chociaż rzecz, lub uczynek, które są iéy przedmiotem, podzielne są ze swoiéy natury, ieżeli ſtosunek, pod którym uważane są w zobowiązaniu, czyni ie niezdolnemi do użycia, lub wykonania cząſtkowego,

1219. Solidarność umówiona, nie daie zobowiązaniu cechy niepodzielności.

§. I.

o Skutkach zobowiązania podzielnego.

1220. Zobowiązanie, które iest zdatne do podziału, wykonane bydź powinno między

wierzycielem a dłużnikiem, iak gdyby było niepodzielne.

Podzielność ſtosuie się tylko co do dziedziców po nich, którzy nie mogą wymagać długu, albo do wypłacenia iego obowiązani nie są, tylko podług części, iakie obięli w posiadanie, i które od nich się należą, iako od zaſtępców wierzyciela, lub dłużnika.

1221. Zasada uſtanowiona w artykule poprzedzaiącym, przyimuie wyiątki względem dziedziców po dłużniku:

1*od.* W przypadku, gdy dług ieſt hipotekowany.

2*re.* Gdy ieſt pewną rzeczą zmysłową.

3*cie.* Gdy zachodzi dług na przemian idący w rzeczach zawisłych od wyboru wierzyciela, z których iedna ieſt niepodzielna.

4*te.* Gdy ieden z dziedziców obowiązany ieſt sam przez tytuł do wykonania zobowiązania.

5*te.* Gdy wypływa, bądź z natury obowiązku, bądź z rzeczy, która ieſt iego przedmiotem, bądź z celu założonego w kontrakcie, że chęcią było kontraktuiących, aby dług nie mogł bydź zaspokoiony częściowo.

W pierwszych trzech przypadkach, u dziedzica który posiada rzecz należącą się, albo grunt, na którym dług hipotekowany, może bydź poszukiwana całość na rzeczy należącéy, albo na gruncie obciążonym hipoteką, ale się iemu zachowuie poszukiwanie na iego wzpółdziedzicach. W czwartym przypadku dziedzic

sam obowiązany ieſt do długu, a w przypadku piątym, u każdego dziedzica mozna poszukiwać całości, z zachowaniem iemu poszukiwań na iego współ-dziedzicach.

§. II.

o Skutkach zobowiązania niepodzielnego.

1222. Każdy z tych, którzy zaciągnęli łącznie dług niepodzielny, obowiązany ieſt do całości, choćby zobowiązanie nie było zawarte solidarnie.

1223. Toż samo się rozumie o dziedzicach po tym, który zawarł podobne zobowiązanie.

1224. Każdy po wierzycielu dziedzic, może wymagać wykonania w całości zobowiązania niepodzielnego.

Sam nie może uwalniać od całości długu; sam nie może przyymować zamiaſt rzeczy, iéy ceny. Jeżeli ieden z dziedziców sam uwolnił od długu, albo przyiął wartość rzeczy, współ-dziedzic iego nie może żądać rzeczy niepodzielnéy, tylko potrącaiąc część współ-dziedzica, który uwolnił, lub wartość przyiął.

1225. Dziedzic dłużnika pozwanego o całość zobowiązania, może żądać zwłoki czasu, aby wprowadził do sprawy swoich współ-dziedziców; chybaby dług takiéy był natury, że tylko przez samego dziedzica pozwanego zaspokoionym bydź może, a ten w ten czas skazanym bydź może sam, z zachowaniem dla

niego poszukiwań o wynagrodzenie na iego współ-dziedzicach.

Oddział VI.

o *Zobowiązaniach z zastrzeżeniem kary.*

1226. Zastrzeżenie kary iest to, kiedy osoba iaka, aby zabezpieczyć wykonanie umowy, obowięznie się do iakiéy rzeczy w przypadku nie wykonania.

1227. Nieważność istotnéy umowy, pociąga za sobą nieważność zastrzeżenia kary.

Nieważność zastrzeżenia kary, nie pociąga za sobą nieważności umowy istotnéy (2).

1228. Wierzyciel zamiast żądania kary włożonéy na dłużnika, który się opóźnia, może poszukiwać wykonania istotnéy umowy.

1229. Zastrzeżenie kary, iest nagrodzenie szkód wszelakich, iakie wierzyciel ponosi z niewykonania zobowiązania istotnego.

Wierzyciel nie może razem żądać i istotnéy umowy i kary, chybaby umówiona była za samo proste opóźnienie.

1230. Zobowiązanie pierwotne bądź gdy w sobie zawiera, bądź gdy nie zawiera czasu oznaczonego, w którym dopełnione bydź powinno, kara w ten czas tylko następuie, gdy się ten opóźnia, ktory się zobowiązał, bądź do dania, bądź do wzięcia, bądź do uczynienia.

1231. Sędzia może umiarkować karę, gdy zobowiązanie istotne wykonane było w części.

1232. Gdy zobowiązanie pierwotne zawarte z ostrzeżeniem kary, iest względem rzeczy niepodzielnéy, kara następuie przez wykroczenie choć iednego tylko z dziedziców po dłużniku; i może bydź żądana, bądź w całości na tym, który wykroczył, bądź na każdym z dziedziców, co do ich części i przypadłości, a hipotecznie, co do wszystkiego, ale się im zachowuie poszukiwanie na tym, który w karę popadł.

1233. Gdy zobowiązanie pierwotne zawarte pod karą, iest podzielne, ten tylko z dziedziców po dłużniku wpada w taką karę, który wykroczył przeciw temu zobowiązaniu, i tylko co do części, która się należała od niego w zobowiązaniu istotném, i nie masz sprawy przeciw tym, którzy zobowiązanie wykonali.

To prawidło przyymuie wyiątek, gdy zastrzeżenie kary dodane było w zamiarze, że zapłata nie może następować częściowo, a ieden z dziedziców przeszkodził wykonaniu zobowiązania w całości; w takim przypadku całéy kary na nim żądać można, a na innych współ-dziedzicach, co do ich części tylko, zachowuiąc służące im poszukiwanie.

Dział V.

o *Zniesieniu zobowiązań.*

1234. Zobowiązanie niknie;
Przez zapłacenie,
Przez odnowienie,

Przez uwolnienie dobrowolne,
Przez nagrodzenie,
Przez pomieszanie,
Przez ſtratę rzeczy,
Przez nieważnośc lub zerwanie,
Przez skutek warunku rozwiązuiącego, który wytłumaczony był w dziale poprzedzaiącym;
I przez przedawnienie, które będzie przedmiotem szczególnego Tytułu.

Oddział I.

o Zapłaceniu.

§. I.

o Zapłaceniu w ogólności.

1235. Każde zapłacenie domyślać się każe długu: można się o to upominać, co było zapłacone bez obowiązku.

Nie przyymuie się upominanie się co do obowiązków naturalnych, które wypełnione były dobrowolnie.

1236. Zobowiązanie dopełnione bydź może przez każdą osobę, która w nim ieſt interesowaną, tak naprzykład przez współ-obowiązanego, albo przez ręczyciela.

Trzeci nawet może dopełnić zobowiązania, który w nim interesowany nie ieſt, byleby ten trzeci czynił w imieniu i na zaspokoienie za dłużnika; albo ieżeli czyni w swoiém własném imieniu, żeby nie był podſtawionym w prawach wierzyciela.

1237. Zobowiązanie uczynienia nie może bydź dopełnione przez trzeciego przeciw woli wierzyciela, gdy ten ma w tém interes, aby dopełnione było przez samego dłużnika.

1238. Aby zapłacić ważnie, trzeba bydź właścicielem rzeczy danéy na zapłatę, i zdatnym do iéy alienowania.

Jednakże zapłata pieniędzmi, albo inną rzeczą, która się niszczy przez używanie, nie może bydź poszukiwana na wierzycielu, który ią spotrzebował w dobréy wierze, chociażby ten był zapłacił, który właścicielem pieniędzy, lub rzeczy takiéy nie był, i nie miał zdatności do alienowania.

1239. Zapłata czyniona bydź powinna wierzycielowi, albo umocowanemu od niego, albo temu, który ieſt upoważniony przez sąd lub prawo do odbierania za niego.

Zapłata uczyniona temu, który nie miał mocy odbierać za wierzyciela, ieſt ważna, ieżeli ią wierzyciel potwierdza, albo z niéy pożytkował.

1240. Zapłata uczyniona w dobréy wierze temu, który iest w posiadaniu wierzytelności, ieſt ważna, choćby ten posiadacz pozbawiony iéy był potém prawnie.

1241. Zapłata uczyniona wierzycielowi ieſt nieważna, ieżeli nie miał zdolności do przyymowania; chybaby dłużnik dowodził, iż rzecz

wypłacona obrócona była na pożytek wierzyciela.

1242. Zapłacenie przez dłużnika wierzycielowi swemu uczynione z uszkodzeniem zaięcia urzędowego, czyli aresztu, lub ſtawania z przeszkodą, nie ieſt ważne względem wierzycieli zaymuiących, albo przeszkadzaiących: ci podług prawa swoiego mogą dłużnika przymusić aby na nowo zapłacił; ale w tym przypadku tylko ma swoie poszukiwanie na wierzycielu.

1243. Wierzyciel przymuszony bydź nie może, aby przyiął rzecz inną nad tę, która mu się należy, choćby wartość rzeczy ofiarowaney równa była, a nawet i większa.

1244. Dłużnik nie może przymuszać wierzyciela, aby przyymował w części zapłatę długu choć podzielnego.

Jednakże sędziowie uważaiąc położenie dłużnika, i używaiąc władzy swoiéy z wielką oſtrożnością, mogą dozwolić umiarkowaney zwłoki czasu do zapłaty, i wſtrzymać wykonanie poszukiwań, zachowuiąc wszyſtkie rzeczy w swoim ſtanie.

1245. Dłużnik rzeczy pewnéy i oznaczonéy ieſt uwolnionym, gdy tę rzecz odda w takim ſtanie, w jakim będzie w czasie wydania, byleby nadpsucia w téy rzeczy zaszłe nie były czynione przez iego czyn, albo nie pochodziły z jego winy, ani osób, za które on ieſt odpowiedzialnym, albo żeby nadpsucia nie zaszły dopiero po uchybieniu przez niego wyznaczonego czasu.

1246. Jeżeli długiem będzie rzecz, która ieſt oznaczona tylko przez swóy gatunek, dłużnik aby zyskał uwolnienie, nie iest obowiązany dawać ią w naylepszym gatunku, ale też nie może dawać w naygorszym.

1247. Zapłata wykonaną bydź powinna w mieyscu oznaczoném przez umowę. Jeżeli mieysce w niéy oznaczone nie ieſt, to ieżeli idzie o rzecz pewną i wyznaczoną, zapłata uczyniona bydź powinna w tém mieyscu, w którém była rzecz w czasie zobowiązania, którego ieſt przedmiotem.

Oprócz tych dwóch przypadków zapłata czynioną bydź powinna w zamieszkaniu dłużnika.

1248. Koszta zapłaty obowiązkiem są dłużnika.

§. II.

o Zapłaceniu z podstawieniem.

1249. Podstawienie w prawach wierzyciela na korzyść trzeciéy osoby, która go płaci, iest albo umowne, albo prawne.

1250. Podſtawienie takie ieſt umowne:

1 *od.* Gdy wierzyciel przyymuiąc zapłatę od trzeciéy osoby, podſtawia ią w swoich prawach, sprawach, przywileiach, albo hipotekach, przeciw dłużnikowi. Podſtawienie takie wyraźne bydź powinno, i bydź powinno

uczynione w tymże samym czasie, w którym i zaptata.

2re. Gdy dłużnik pożycza summy na zapłacenie swego długu, i podstawia pożyczalnika w prawach wierzyciela. Dla ważności takiego podstawienia potrzeba, aby akt pożyczki i zakwitowanie uczynione były przed Notaryuszami; ażeby w akcie pożyczki było oświadczono, że summa iest pożyczona na uskutecznienie zapłaty, i w zakwitowaniu, żeby było oświadczono, że uczyniona zapłata pieniędzmi pożyczonemi na ten koniec przez nowego wierzyciela. Takie podstawienie następuie bez wpływu woli wierzyciela.

1251. Podstawienie następuie samem przez się prawem:

1od. Na korzyść tego, który sam będąc wierzycielem, spłaca innego wierzyciela maiącego przed nim pierwszeństwo, z powodu przywileiów, lub hipotek;

2re. Na korzyść nabywcy nieruchomości, który obraca cenę nabycia swoiego, na zapłatę wierzycieli maiących hipoteki na tém dziedzictwie;

3cie. Na korzyść tego, który obowiązany będąc z innemi, albo za innych do zapłaty długu, miał interess, aby go zaspokoił;

4te. Na korzyść dziedzica maiącego dobrodzieystwo, który zapłacił pieniędzmi swemi długi spadku.

1252. Podstawienie ustanowione artykułami poprzedzaiącemi, ma micysce tak przeciw ręczycielom, iako też i przeciw dłużnikom: nie może szkodzić wierzycielowi, ieżeli zapłacony był tylko w części; w takim przypadku ma on pierwszeństwo w używaniu praw swoich do pozostałéy reszty, nad tym od którego częściową tylko zapłatę odebrał.

§. III.

o Przyznawaniu zapłaty.

1253. Dłużnik kilku długów, ma prawo oświadczyć przy zapłacie, iaki dług za zapłacony poczytuie.

1254. Dłużnik takiego długu, od którego przypada procent, albo zaległości, bez zezwolenia wierzyciela, nie może rachować uczynionéy zapłaty na kapitał, przed zapłatą zaległości, lub procentów: zapłata uczyniona na kapitał i procenta, gdy nie iest całkowita, rachuie się naprzód na procenta.

1255. Gdy dłużnik różnych długów przyiął zakwitownnie, w którém mu wierzyciel rachuie to, co przyiął na ieden z tych długów szczególnie, nie może iuż dłużnik wymagać przyznania na dług inny, chybaby oszukanie było, lub podstęp ze strony wierzyciela.

1256. Gdy w zakwitowaniu nie masz żadnego przyznania, to zapłata rachowaną bydź powinna na ten dług, w którego zaspokoieniu

dłużnik w ten czas naywiększy miał interes, między innemi długami razem przypadaiącemi; ieżeli nie, trzeba ią rachować na dług przypadaiący, choć mniéy uciążliwy, niż inne nie przypadaiące ieszcze.

Jeżeli długi równéy są natury, rachunek idzie na naydawnieyszy: w równości wszyftkich rzeczy, rachunek idzie w przyzwoitym ftosunku.

§. IV.

o Ofiarowaniu zapłaty, i o zaznaczeniu.

1257. Gdy wierzyciel nie chce przyiąć wypłaty swoiéy, dłużnik może mu składać ofiarę zapłaty rzeczywiftą, a gdyby wierzyciel odmawiał iéy przyięcia, może dłużnik zaznaczyć summę, lub rzecz ofiarowaną.

Oddawania rzeczywifte, po których zaznaczenie naftąpiło, wolnym czynią dłużnika; zaftępuią mieysce zapłaty ze ftrony iego, gdy są ważnie uczynione; i rzecz tym sposobem zaznaczona, zoftaie na niebezpieczeńftwo wierzyciela.

1258. Ażeby rzeczywifte oddawanie ważne było, potrzeba

1od. Aby było uczynione wierzycielowi maiącemu zdatność do przyymowania, albo temu, który moceu ieft przyymować za niego.

2re. Ażeby uczynione było przez osobę zdatną do wypłacenia.

3cie. Ażeby obeymowało całość summy wymagalnéy, zaległości, albo procenta, które się należą, koszta obrachowane, i summę na koszta nieobrachowane, z oftrzeżeniem ukończenia obrachunku.

4te. Żeby upłynął czas oznaczony, ieżeli był ułożony na korzyść wierzyciela.

5te. Żeby naftąpił warunek, pod iakim dług był zaciągniony.

6te. Żeby oddawanie czynione było w mieyscu umówioném do zapłaty; a ieżeli nie masz umowy szczególnéy względem mieysca do zapłaty, ażeby ta czyniona była, albo osobie wierzyciela, albo w jego zamieszkaniu, albo w zamieszkaniu obranem do wykonania umowy.

7me. Żeby oddawanie czynione było przez urzędnika publicznego, do którego akta takiego gatunku należą.

1259. Nie ieft potrzeba do ważności zaznaczenia, aby upoważnione było od Sędziego; dosyć ieft,

1od Gdy poprzedzone było wezwaniem wręczoném wierzycielowi, obeymuiącém wskazanie dnia, godziny i mieysca, w którém rzecz oddawana, złożoną będzie.

2re. Aby dłużnik wyszedł z posiadania rzeczy oddawanéy, oddaiąc ią w mieysce składu oznaczone przez prawo, dla odbierania zaznaczeń z procentami aż do dnia składu.

3cie. Aby był sporządzony protokuł przez osobę urządową o naturze gatunków oddawa-

nych, o odmówieniu przyięcia ze ſtrony wierzyciela, albo o nieſtawieniu się iego, a nakoniec o składzie.

4te. Aby w przypadku nieſtawienia się wierzyciela, protokuł składu był mu wręczony, z wezwaniem, aby odebrał rzecz złożoną.

1260. Koszta na oddawanie rzeczywiſte i zaznaczenie, ieżeli te ważnemi były, są obowiązkiem wierzyciela.

1261 Dopóki zaznaczenie przyiętym nie było przez wierzyciela, dłużnik może go cofnąć; ieżeli cofnął, to współ-dłużnicy iego albo ręczyciele nie są uwolnionemi.

1262. Jeżeli sam dłużnik otrzymał wyrok, od którego iuż nie masz appellacyi, uznaiący, że oddawanie przez niego, i zaznaczenie dobre ieſt i ważne, nie może iuż więcey, choćby nawet z zezwoleniem wierzyciela, cofnąć swego zaznaczenia, z uszkodzeniem swoich współ-dłużników, albo swoich ręczycieli.

1263. Wierzyciel, który zezwolił, aby dłużnik cofnął swoie zaznaczenie, po uznaniu iego za ważne przez wyrok, od którego nie masz apellacyi, nie może iuż więcey dla zapłaty swoiéy wierzytelności używać swoich przywileiów i hipotek, które do tego przywiązane były: nie ma iuż więcéy hipoteki, tylko od dnia, w którym akt przez iaki zezwolił na cofnięcie zaznaczenia, nabył form potrzebnych do utrzymania hipoteki.

1264. Jeżeli rzecz należąca się ieſt rzeczą zmysłową i pewną, która wydaną bydź powinna na mieyscu, w którém się znayduie, dłużnik powinien wydać wierzycielowi wezwanie do iéy wzięcia, przez akt wręczony osobie iego, albo w jego zamieszkaniu, albo w zamieszkaniu obranem na wykonanie umowy. Po uczynieniu takiego wezwania, ieżeli wierzyciel nie bierze rzeczy, a dłużnik potrzebuie mieysca, w którém rzecz zoſtaie, to dłużnik może otrzymać od Sądu pozwolenie przeniesienia rzeczy na skład w jakie inne mieysce.

§. V.

o *Odstąpieniu dóbr.*

1265. Odstąpienie dóbr ieſt opuszczenie, które czyni dłużnik wszyſtkich dóbr swoich, swoim wierzycielom, gdy nie ieſt w ſtanie wypłacenia długów swoich.

1266. Odstąpienie dóbr ieſt dobrowolne, albo sądowe.

1267. Odſtąpienie dóbr ieſt dobrowolne, gdy ie wierzyciele przyymuią dobrowolnie, i które ma skutek wynikaiący tylko z samych układów kontraktu zawartego między wierzycielami, a dłużnikiem.

1268. Odſtąpienie sądowe ieſt dobrodzieyſtwo, którego prawo udziela dłużnikowi nieszczęśliwemu, a w dobréy wierze poſtępniącemu, któremu ieſt wolno dla utrzymania wol-

ności osoby swoiéy, uczynić sądowe opuszczenie wszyſtkich dóbr swoich dla swoich wierzycieli, bez względu na wszelki przeciwny temu układ.

1269 Odſtąpienie sądowe nie nadaie własności wierzycielom; daie im tylko prawo wyrobienia przedaży dóbr na ich korzyść, i pobierania z nich przychodów aż do przedaży.

1270. Wierzyciele, w przypadkach tylko prawem wyiętych, mogą nie dopuszczać odſtąpienia sądowego.

Odſtąpienie sprawuie uwolnienie od przytrzymania osoby.

Nadto uwalnia dłużnika tylko od ilości wyrównywaiącéy wartości dóbr opuszczonych: a w przypadku, gdyby były niedoſtateczne, ieżeli mu inne przybywaią, obowiązany ieſt odkąpić ie, aż do zupełnego wypłacenia.

Oddział II.

o Odnowieniu.

1271. Odnowienie następuie troistym sposobem:

1od. Gdy dłużnik zaciąga względem swego wierzyciela nowy dług, który ieſt podſtawiony za dawny, a dawny niknie.

2re. Gdy nowy dłużnik zaſtępuie dawnego, którego wierzyciel uwolnił.

3cie. Gdy przez skutek nowego obowiązku, nowy wierzyciel zaſtępuie dawnego, względem którego dłużnik ieſt uwolniony.

1272. Odnowienie nie może się odbywać, tylko między osobami zdatnemi do kontraktowania.

1273 Odnowienie domniemywaném nie bywa; potrzeba, aby wola do odnowienia wypływała iaśnie z aktu.

1274. Odnowienie przez podſtawienie nowego dłużnika, może się odbywać bez wpływu dłużnika pierwszego.

1275. Przekazanie, przez które dłużnik daie wierzycielowi innego dłużnika, który się zobowiązuie względem wierzyciela, nie sprawnie odnowienia, ieżeli wierzyciel nie oświadczył wyraźnie, iż chciał uwolnić dłużnika swego, który przekazanie uczynił.

1276. Wierzyciel, który uwolnił dłużnika, od którego przekazanie wyszło, nie ma poszukiwania przeciw temu dłużnikowi, ieżeli przekazany ſtaie się niewypłacalnym, chybaby akt względem tego zawierał zachowanie wyraźne, albo przekazany był iuż w otwartym ſtanie niemożności uiszczenia się, czyli podupadł znacznie, albo upadł zupełnie w chwili przekazania (3).

1277. Proſte przez dłużnika wskazanie osoby, która na iéy mieyscu wypłacić powinna, nie sprawuie odnowienia.

Toż samo się rozumie o wskazaniu uczynioném przez wierzyciela, osoby, która za niego odebrać powinna.

1278. Przywileie i hipoteki dawnéy wierzytelności, nie przechodzą do téy, która ią zaſtępuie, chybaby wierzyciel zachował to sobie wyraźnie.

1279. Gdy odnowienie odbywa się przez podſtawienie nowego dłużnika, przywileie i hipoteki pierwotne wierzytelności, nie mogą przechodzić na dobra nowego dłużnika.

1280. Gdy odnowienie odbywa się między wierzycielem a iednym z dłużników solidarnych, przywileie i hipotyki dawnéy wierzytelności, nie mogą bydź zachowane, tylko na dobrach tego, który nowy dług zaciągnął.

1281. Przez odnowienie uczynione między wierzycielem, a iednym z dłużników solidarnych, współ-dłużnicy są wolni.

Odnowienie zaszłe względem dłużnika iſtotnego, uwalnia iego ręczycieli.

Jednakże, ieżeli wierzyciel wymagał w pierwszym przypadku przyſtąpienia współ-dłużników, albo w drugim ręczycieli, dawna wierzytelność pozoſtaie, ieżeli współ-dłużnicy, albo ręczyciele nie chcą przyſtąpić do nowego układu.

Oddział III.

o Darowaniu długu.

1282. Oddanie dobrowolne tytułu oryginalnego, z podpisem prywatnym, przez wierzyciela dłużnikowi, ieſt dowodem uwolnienia.

1283. Oddanie dobrowolne wyciągu urzędowego tytułu, daie do mniemania o darowaniu długu, albo wypłaceniu, ale to nie szkodzi dowodom przeciwnym.

1284 Oddanie tytułu oryginalnego z podpisem prywatnym, albo urzędowego wyciągu tytułu, iednemu z dłużników solidarnych, tenże sam ma skutek, na korzyść iego współdłużników.

1285. Darowanie, lub uwolnienie umowne, na korzyść iednego ze współ-dłużników solidarnych, uwalnia wszyſtkich innych, chybaby wierzyciel zachował sobie wyraźnie prawa swoie względem innych.

W tym oſtatnim przypadku nie może poszukiwać długu, tylko odtrąciwszy część owego, któremu darował.

1286 Oddanie rzeczy daney na zaſtaw, nie ieſt doſtateczne do domniemania, że dług darowany,

1287. Darowanie, lub uwolnienie umowne, udzielone dłużnikowi istotnemu, uwalnia iego ręczycieli.

Udzielone ręczycielowi, nie uwalnia dłużnika iſtotnego.

Udzielone iednemu z ręczycieli, nie uwalnia innych.

1288. Co wziął wierzyciel od ręczyciela, na uwolnienie iego zaręczenia, powinno bydź rachowane na dług, i obrócone na uwolnienie dłużnika istotnego, i innych ręczycieli.

Oddział IV.

o Nagrodzeniu.

1289. Gdy dwie osoby dłużne są sobie nawzaiem iedna drugiéy, odbywa się między niemi nagrodzenie, które znosi obadwa długi, w sposobie, i w przypadkach niżéy wyrażonych.

1290. Nagrodzenie następuie samo przez się na mocy samego prawa, nawet bez wiedzy dłużników; dwa długi znoszą się na wzaiem w chwili, w któréy są razem aż do wyrównania ilości, iaka się znayduie w każdym z nich.

1291. Nagrodzenie ma mieysce między dwoma długami w ten czas tylko gdy obudwóch iest przedmiotem summa pieniędzy, albo pewna ilość rzeczy, które się trawią w używaniu, a mogą bydź mierzone tegoż samego gatunku, i które równie rachowane, i wymagalne bydź mogą (4).

Wydania w ziarnie, lub w zbożu niezaprzeczone, i których cena przez dzienniki urzędzona, mogą bydź nagradzane pieniędzmi gotowemi i wymagalnemi.

1292. Pozwolona zwłoka czasu, nie iest przeszkodą do nagrodzenia.

1293. Nagrodzenie ma mieysce, iakieżkolwiek będą przyczyny iednego długu, lub drugiego, wyiąwszy przypadki:

1od. W żądaniu powrócenia rzeczy, któréy właściciel pozbawiony był niesłusznie;

2re. W żądaniu powrócenia składu, i pożyczki do używania;

3cie. Dług, ktory ma za przyczynę alimenta uznane, że ich zaięcie urzędowe bydź nie może, czyli niepodlegaią aresztowi.

1294. Ręczyciel może obstawać przy nagrodzeniu tego, co wierzyciel winien dłużnikowi istotnemu;

Ale dłużnik istotny nie może obstawać przy nagrodzeniu tego, co wierzyciel winien ręczycielowi.

Dłużnik solidarny nie może równie obstawać przy nagrodzeniu tego, co winien wierzyciel iego współ-dłużnikowi.

1295. Dłużnik, który przyymuie czysto i prosto ustąpienie, iakie uczynił wierzyciel praw swoich trzeciemu, nie może iuż obstawać przy nagrodzeniu przeciw nabywcy ustąpienia, iak miał możność obstawania przed przyięciem przeciw ustępuiącemu.

Ustąpienie, które nie było przyięte od dłużnika, ale mu było wręczone, przeszkadza

tylko do nagrodzenia wierzytelności późnieyszych nad takie wręczenie.

1296. Gdy dwa długi nie są wypłacalne w jednémże mieyscu, nie można obstawać przy nagrodzeniu, tylko rachuiąc koszta, iakieby z oddania na swoiém mieyscu wypadły.

1297. Gdy iedna osoba winna iest kilka długów nagradzalnych, postępuie się w nagradzaniu, według prawideł ustanowionych, o przyznawaniu przez artykuł 1256.

1298. Nagrodzenie nie ma mieysca z pokrzywdzeniem praw nabytych przez trzeciego; a tak ten, który będąc dłużnikiem, stał się wierzycielem po wyroku zatrzymania, w jego rękach przez trzeciego, nie może obstawać przy nagrodzeniu, z ukrzywdzeniem zatrzymuiących.

1299. Kto zapłacił dług, iaki według prawa znosiło nagrodzenie, nie może iuż więcey w używaniu wierzytelności swoiéy, w któréy nie obstawał przy nagrodzeniu, utrzymywać się z ukrzywdzeniem trzeciego przy pierwszeństwie przywileiów, lub hipotek, iakie do niéy przywiązane były, chybaby dla sprawiedliwéy przyczyny nie wiedział o wierzytelności, która dług iego nagradzać powinna.

Oddział V.

o Pomieszaniu.

1300. Gdy przymioty wierzyciela i dłużnika połączone są w jednéy osobie, następuie pomieszanie prawa, które znosi obiedwie wierzytelności.

1301. Pomieszanie, które następuie w osobie dłużnika istotnego, idzie na korzyść iego ręczycieli;

Następuiące w osobie ręczyciela, nie pociąga za sobą zniesienia zobowiązania istotnego;

Następuiące w osobie wierzyciela, idzie na korzyść współ dłużników iego solidarnych, tylko co do części iaką on był winien.

Oddział VI.

o Utracie należącey się rzeczy.

1302. Gdy rzecz pewna i oznaczona, która była przedmiotem zobowiązania, zepsuie się, przestaie bydź używalną, albo tak ginie, że iuż o iey bytności wiedzieć nie można; znosi się zobowiązanie, ieżeli rzecz zniszczała albo zgubioną była bez winy dłużnika, i nie z przyczyny opóźnienia iego.

Choćby się dłużnik opóźnił, a nie był obowiązanym odpowiadać za przypadki losowe, znosi się zobowiązanie w takim przypadku, ieżeliby rzecz rownie była zginęła u wierzyciela, gdyby mu oddaną była.

Dłużnik obowiązany iest dowieść przypadek losowy, który przytacza.

Jakimkolwiek sposobem zepsuła się, lub zginęła rzecz ukradziona, zguba iey nie uwalnia tego, który ią wziął, od powrócenia wartosci.

1303. Jeżeli rzecz iaka zniszczała, przestała bydź używalną, albo zginęła bez winy dłużnika; obowiązany on iest odstąpić swemu wierzycielowi prawa, lub spraw o wynagrodzenie z powodu tey rzeczy, ieżeli są iakie.

ODDZIAŁ VII.

o Sprawie o nieważność, lub rozwiązanie umów.

1304. We wszystkich przypadkach, w których sprawa o nieważność, lub rozwiązanie umowy, nie iest ograniczona prawem szczególnem do krótszego czasu, to trwa lat dziesięć.

Czas taki zaczyna swóy bieg, w przypadkach gwałtu dopiero od dnia w którym gwałt ustał; w przypadkach omyłki, lub podstępu, od dnia, w którym odkryte były; a na akta zawarte przez mężatki nieupoważnione, od dnia rozwiązania małżeństwa.

Bieg czasu takiego zaczyna się względem aktów, które bezwłasnowolni uczynili dopiero od dnia zniesienia bezwłasnowolności; a względem aktów uczynionych przez małoletnich, od dnia pełnoletności.

1305. Proste skrzywdzenie daie mieysce do rozwiązania na korzyść małoletniego nieusamowolnionego, wszelkich gatunków umowy: a na korzyść małoletniego usamowolnionego, takich umów, które przechodzą granice zdatności iego, iak to iest oznaczone w Tytule o *Małoletności, Opiece i Usamowolnieniu.*

1306. Powrócenie nie należy się małoletniemu, z przyczyny pokrzywdzenia, gdy to wypływa tylko ze zdarzenia przypadkowego, i nieprzewidzianego.

1307. Proste oświadczenie pełnoletności przez małoletniego, nie czyni przeszkody do powrócenia.

1308. Małoletni handluiący, bankier, lub artysta, nie ma powrócenia w obowiązkach, które zawarł z powodu swego handlu, lub sztuki.

1309. Małoletni nie otrzymuie powrócenia za umowy zawarte w kontrakcie iego małżeńskim, skoro te uczynione były za zezwoleniem i w obecności tych, których zezwolenie potrzebne do ważności małżeństwa iego.

1310. Małoletni nie otrzymuiąc powrócenia za zobowiązanie wynikaiące z jego występku, albo iako występku.

1311. Nie iest iuż więcey przyymowane zaskarżenie iego przeciw obowiązkom, które podpisał w małoletności, skoro ie w pełnoletności potwierdził, bądź gdy te obowiązki nie ważne były w swoiey formie, bądź gdy były podległe tylko powróceniu.

1312. Gdy małoletni, bezwłasnowolni, albo mężatki, przypuszczeni są na mocy swego stanu do powrócenia, z powodu ich zobowiązań, zapłacenie tego, co im było wypłacone

w skutku takich zobowiązań w czasie małoletności, bezwłasnowolności, lub małżeństwa, nie może bydź wymagane, chybaby dowiedzioném było, że wypłacenie takie na ich korzyść obrócone zostaie.

1313. Pełnoletni nie otrzymuią powrócenia z powodu pokrzywdzenia, tylko w przypadkach, i pod warunkami szczególnemi w niniey-szym Kodexie wyrażonemi.

1314. Jeżeli formalności potrzebne względem małoletnich, lub bezwłasnowolnych, bądź do alienowania nieruchomości, bądź w podziale spadku, dopełnione były, uważani są, co do aktów takich, iak gdyby ie czynili w pełnoletności, albo przed pozbawieniem własney woli.

DZIAŁ VI.

o Dowodzie zobowiązań i wypłaty.

1315. Kto się upomina o wykonanie zobowiązania, powinien go dowodzić.

Wzaiemnie ten, kto utrzymuie, że iest od niego uwolnionym, powinien usprawiedliwić się z wypłacenia, albo z uczynku, który zniósł zobowiązanie iego.

1316. Prawidła tyczące się dowodu literalnego, dowodu ze świadectw, domniemania, zeznania strony i przysięgi, wytłumaczone są w następuiących Oddziałach.

ODDZIAŁ I.

o Dowodzie literalnym.

§. I.

o Tytule urzędowym.

1317. Akt urzędowy iest ten, który był przyięty przez urzędników publicznych, maiących do tego prawo, w mieyscu, w którém akt sporządzony, i z potrzebnemi uroczystościami.

1318. Akt, który nie iest urzędowy z tego powodu, że urzędnik nie był przyzwoity, albo niezdatny, albo uchybienie iest w formie, waży tyle, co pismo prywatne, ieżeli się strony na nim podpisały.

1319. Akt urzędowy nadaie zupełną wiarę umowie, którą w sobie zawiera, między stronami kontraktuiącemi, dziedzicami po nich, lub maiącemi ich prawo.

Jednakże w przypadku zaskarżeń o zfałszowanie co do istoty, wykonanie aktu zaskarżonego o zfałszowanie, zawieszone będzie przez dopuszczenie skargi; a w przypadku wpisu o fałsz nczyniony wpadkowo, Trybunały mogą według okoliczności zawiesić tymczasowo wykonanie aktu.

1320. Akt bądź urzędowy, bądź z podpisem prywatnym, znayduie wiarę między stronami, nawet do tego, co iest położone tylko w wyrazach namieniaiących, byleby namienie-

nie zmierzało prosto do rozporządzenia. Namienienia obce rozporządzeniu mogą służyć tylko za początek dowodu.

1321. Pisma taiemne odmieniaiące zobowiązanie w akcie iawnym, maią swóy skutek tylko między stronami kontraktuiącemi, zadnego skutku mieć nie mogą względem trzecich osób. (5)

§. II.

o Aktach z podpisem prywatnym.

1322. Akt z podpisem prywatnym uznany przez tego, przeciw któremu iest stawiany, albo miany prawnie za uznany, nadaie takąż samę wiarę między temi, którzy go podpisali, dziedzicami po nich, i maiącemi ich prawo, iako akt urzędowy.

1323. Ten, przeciw któremu stawiany iest akt z podpisem prywatnym, powinien uznać, lub zaprzeczyć formalnie pismo swoie, albo swóy podpis.

Dziedzice po nim, albo maiący iego prawo, mogą przestać na oświadczeniu, że nie znaią pisma, lub podpisu swego Naczelnika.

1324. W przypadku, gdy strona zaprzecza pisma swego, lub podpisu, i w przypadku, gdy dziedzice po niey, lub maiący iey prawo oświadczą, że nie poznaią pisma, lub podpisu, nakazane iest od sądu sprawdzenie.

1325. Akta z podpisem prywatnym, zawieraiące umowy obustronne, tyle tylko są ważne, ile sporządzone były w tylu oryginałach, ile iest stron maiących interes oddzielny.

Dostateczny iest ieden oryginał dla osób tenże sam interes maiących.

Każdy oryginał zawierać powinien wzmiankę o liczbie oryginałów, która sporządzoną była.

Jednakże brak wzmianki, że oryginały sporządzone były na dwie ręce, na trzy i t. d. nie może bydź zarzucany przez tego, który wykonał ze strony swoiey umowę w akcie zawartą.

1326. List, albo obietnica z podpisem prywatnym, przez który jedna tylko strona obowiązuie się względem drugiey, do zapłacenia summy pieniężney, albo rzeczy mogącey bydź oszacowaną, powinna bydź pisana całkiem ręką tego, który ią podpisuie; albo przynaymniey potrzeba, aby prócz podpisu napisany był iey ręką kwit, albo potwierdzenie, wyrażaiące wszystkiemi literami summę, albo ilość rzeczy.

Wyiąwszy w tych przypadkach, gdy akta pochodzą od kupców, rzemieślników, artystów, rolników, pracuiących około winnic, wyrobników dziennych, i służących

1327. Gdy summa wyrażona wewnątrz aktu, różni się od summy wyrażoney w kwicie, zobowiązanie poczytywane bywa, że się ściąga tylko do summy mnieyszey, skoro i akt, i kwit pisane są zupełnie ręką tego,

który się zobowiązał, chybaby dowiedzioném było, z którey strony iest myłka.

1328. Akta z podpisem prywatnym, nie maią daty przeciw trzeciemu, tylko od dnia, w którym w reiestra wciągnięte były, po dniu zeyścia tego albo iednego z tych, którzy podpisali, albo od dnia, w którym ich maiątek był opisany, w aktach sporządzonych przez urzędników publicznych, iakoto w protokułach, przykładaniu pieczęci, i inwentarzach.

1329. Reiestra kupieckie nie maią wiary przeciw osobom nie kupcom, na dowód dostarczanych im rzeczy, które są w tych reiestrach umieszczone, wyiąwszy to, co powiedziane będzie o przysiędze.

1330. Xiążki kupców są dowodem przeciw nim; ale kto chce z nich ciągnąć korzyść, nie może w nich oddzielać tego, co zawieraią przeciwnego iego wymaganiu.

1331. Reiestra i papiery domowe, nie czynią tytułu dlatego, który ie pisał; ale są wiary godne przeciw niemu. *1od.* We wszystkich przypadkach, w których wspominaią formalnie o odebraney zapłacie. *2re.* Gdy zawieraią wzmiankę wyraźną, że zanotowanie uczynione było na dopełnienie braku tytułu dlatego, dla którego korzyści zobowiązanie wymieniaią.

1332. Pismo położone przez wierzyciela pod spodem, na brzegu albo na wierzchu tytułu, który zostawał zawsze w iego posiadaniu, iest godne wiary, chociaż nie podpisane, ani datowane przez niego, skoro ściąga się do okazania uwolnienia dłużnika.

Toż samo się rozumie o pismie, wyrażoném przez wierzyciela na wierzchu, lub na brzegu, albo pod spodem tytułu, na drugą rękę pisanego, lub zakwitowania, byleby ten drugi exemplarz w rękach był dłużnika.

§. III.

o Karbach.

1333. Karby odpowiadaiące ich wzorom, są wiary godne między osobami, które zwyczayne są udowodniać tym sposobem dostarczania, iakie daią i odbieraią w szczegółach.

§. IV.

o Kopiiach tytułów.

1334. Gdy iest oryginalny tytuł, to kopiie w tém tylko są wiary godne, co zawieraią w sobie zgodne, o z tytułem, którego okazanie może bydź zawsze wymagane.

1335. Gdy iuż nie masz oryginalnego tytułu, to kopiie staią się wiary godne, podług następuiących rozróżnień.

1od. Wyciągi urzędowe, albo pierwsze expedycye, równie są wiary godne, iak oryginał: toż samo się rozumie o kopiiach robionych powagą urzędową, w obecności stron, albo po

przyzwoitém ich przywołaniu, albo o kopiach, które robione były w obecności stron, i za wzaiemném ich zezwoleniem.

2re. Kopiie, które bez upoważnienia urzędowego, albo bez zezwolenia stron, i po wydaniu wyciągu urzędowego, lub pierwszych expedycyy, robione były z oryginalnego aktu, przez Notaryusza, który go przyymował, albo przez iednego z iego następców, lub przez urzędnika publicznego, który na mocy swego urzędu, utrzymuie skład aktów oryginalnych, mogą bydź wiary godnemi, gdy są dawne, w przypadku straty oryginału.

Uważane są za dawne, gdy maią więcey nad lat trzydzieści.

Jeżeli mniey maią, niż lat trzydzieści, służą tylko, iako początkowy dowód przez pismo.

3cie. Jeżeli kopiie z aktów oryginalnych pewnego aktu, nie były robione przez Notaryusza, który ten akt przyymował, albo przez iednego z jego następcow, albo przez urzędnika publicznego, który na mocy urzędu swoiego utrzymuie skład aktów oryginalnych, nie mogą bydź używane inaczey, iakażkolwiek byłaby ich dawność, tylko iako początkowy dowód przez pismo.

4te. Kopiie kopii mogą bydź uważane, według okoliczności, iako proste uwiadomienia.

1336. Przepisanie aktu na reiestrach publicznych, nie może służyć, tylko iako początkowy dowód przez pismo, potrzeba ieszcze na to:

1od. Żeby było pewną rzeczą, że wszelkie akta oryginalne Notaryusza z roku, w którym akt zdaie się bydź czynionym, zginęły; albo żeby dowiedziono, że zguba aktów oryginalnych tego aktu, nastąpiła przez przypadek szczególny.

2re. Ażeby był skazowczy reiestr porządny, czyli *repertorium* Notaryusza, któryby okazywał, że akt był uczyniony pod tąż samą datą.

Gdy za pomocą zbiegu tych dwóch okoliczności, dowód przez świadków dopuszczony będzie, potrzeba będzie, ażeby ci wysłuchanemi byli, ieżeli są ieszcze, którzy świadkami byli aktu.

§. V.

o Aktach rozpoznaiących, i stwierdzaiących.

1337. Akta rozpoznaiące, nie uwalniaią od okazania pierwotnego tytułu, chybaby treść iego była w rozpoznaniu szczególniey wyłożona.

Cokolwiek w akcie rozpoznania znayduie się więcey niż w tytule pierwotnym, albo odmienne, żadnego skutku nie ma.

Jednakże, ieżeliby było kilka rozpoznań zgodnych, utrzymywanych posiadaniem, i z którychby iedno datowane było od lat trzy-

dziestu, wierzyciel może bydź uwolniony od przedstawienia tytułu pierwotnego.

1338. Akt stwierdzenia, lub przychylenia się do zobowiązania, przeciw któremu prawo dopuszcza sprawę o nieważność, lub o zerwanie, wtenczas tylko iest ważnym, gdy się w nim znayduie istota takiego zobowiązania, wspomnienie powodów do sprawy o zerwanie, i zamiar naprawienia wady, na którey sprawa taka iest zasadzona.

Gdyby nie było aktu stwierdzenia, lub przychylenia się, dosyć będzie, gdy zobowiązanie wykonane będzie dobrowolnie po czasie, po którym zobowiązanie mogło bydź ważnie potwierdzone, lub mogło przychylenie się otrzymać.

Potwierdzenie, przychylenie się, albo wykonanie dobrowolne w formach, i czasie oznaczonych przez prawo, pociąga za sobą zrzeczenie się środków i wyiątków, które możnaby wnosić przeciw temuż aktowi, bez uszkodzenia iednak prawa trzecich osób.

1339. Daruiący nie może naprawić przez żaden akt stwierdzaiący wad darowizny między żyiącemi, która iest nieważna w formie; potrzeba, aby ią przerobił w formie prawney.

1340. Stwierdzenie, przychylenie się, albo wykonanie dobrowolne darowizny przez dziedziców, lub maiących prawo daruiącego, po iego zeysciu, pociąga za sobą zrzeczenie się

zarzutów, bądź względem wad w formie, bądź względem innych wyiątków.

ODDZIAŁ II.

o Dowodzie ze świadectw

1341. Powinien bydź zawarty akt przed Notaryuszami, albo z podpisem prywatnym o wszelkie rzeczy, które przenoszą summę wartości sto pięćdziesiąt franków, choćby nawet na skład dobrowolny; i żaden dowód przyymowany nie iest przez świadków przeciw temu, albo nad to, co akta obeymuią, ani na to, co byłoby przytaczane, że mówione było przed, w czasie, lub po skończonych aktach, choćby nawet szło o summę, lub wartość mnieyszą, nad sto pięćdziesiąt franków.

Wszystko to bez uszkodzenia tego, co iest przepisane w prawach tyczących się handlu.

1342. Powyższe prawidło stosuie się do przypadku, w którym sprawa zawiera, prócz żądania kapitału, żądanie procentu, który z kapitałem złączony, przewyższa summę sto pięćdziesiąt frankow.

1343. Kto założył żądanie przenoszące sto pięćdziesiąt franków, nie może bydź przypuszczonym do dowodu przez świadectwa, choćby nawet ścieśniał pierwotne żądanie swoie.

1344. Dowód przez świadectwa, względem żądania summy, nawet mnieyszey nad sto pięćdziesiąt franków, nie może bydź przypu-

szczony, skoro ta summa uznana iest, że iest resztą, lub czyni część wierzytelności większey, która nie iest dowiedziona pismem.

1345. Jeżeli w teyże samey sprawie, strona zanosi kilka żądań, na które nie masz tytułu na piśmie, a które złączone razem, przenoszą summę sto pięćdziesiąt franków, dowód na nie przez świadectwa przypuszczony bydź nie może, choćby strona przytaczała, że te wierzytelności pochodzą z różnych źrzódeł, i że nastąpiły w różnych czasach; chybaby takie prawa pochodziły ze spadku, darowizny, albo innym sposobem od różnych osób.

1346. Wszelkie żądania pod iakimkolwiek bądź tytułem, które nie będą usprawiedliwione zupełnie przez pismo zanoszone będą w tymże samym pozwie. Po tym pozwie inne żądania, na które nie masz dowodu przez pismo, przyymowanemi nie będą.

1347. Powyższe prawidła przyymuią wyiątki, skoro się znayduie początek dowodu przez pismo.

Tak się nazywa wszelki akt na piśmie wyszły od osoby, przeciw którey żądanie iest wnoszone, albo od iey zastępcy, i który przytaczany nadaie czynności podobieństwo do prawdy.

1348. Przyymuią ieszcze te prawidła wyiątek za każdą razą, gdy niepodobieństwo było wierzycielowi wystarać się dowodu literalnego na zobowiązanie, które zawarte było względem niego.

Ten drugi wyiątek stosuie się:

1*od*. Do zobowiązań, które się rodzą z iakokontraktów i z występków, lub z iakowystępków.

2*re*. Do składów z potrzeby uczynionych, w przypadkach ognia, spustoszenia, zamieszania lub rozbicia się statku, i do składów czynionych przez podróżnych w czasie mieszkania w domu zaiezdnym, wszystko to według iakości osób, i okoliczności zdarzenia.

3*cie*. Do zobowiązań zawartych w przypadku zdarzeń nieprzewidzianych, w których nie można było czynić aktów na piśmie.

4*te*. W przypadku, gdy wierzyciel zgubił tytuł, który mu służył za dowód literalny, przez skutek wypadku losowego, nieprzewidzianego, i wypływaiącego z większey mocy.

Biblioteka prywatna Jakuba Antoniuka

ODDZIAŁ III.

o Domniemaniach.

1349. Domniemania są wnioski, które prawo, lub urzędnik wyciąga z czynu znanego, na czyn nieznany.

§. I.

o Domniemaniach ustanowionych przez prawo.

1350. Domniemanie prawne iest to, które przywiązane iest szczególném prawem do pewnych aktów, albo do pewnych czynów; takiemi są:

1*od*. Akta, które prawo uznaie za nieważne, iako domniemywane podług samych ich przymiotów, że są uczynione na oszukanie rozrządzeń prawa.

2*re*. Przypadki, w których prawo uznaie własność, albo uwolnienie wynikaiące z pewnych okoliczności oznaczonych

3*cie* Powaga, którą prawo nadaie rzeczy osądzoney.

4*te*. Moc, którą prawo przywięzuie do zeznania strony, albo do iey przysięgi.

1351. Powaga rzeczy sądzoney względem tego tylko ma mieysce, co czyniło przedmiot wyroku. Potrzeba, aby rzecz żądana taż sama była, żeby żądanie zasadzone było na teyże samey przyczynie; żeby żądanie było między temiż samemi stronami, i zanoszone przez nie, i przeciw nim, w tym samym ich przymiocie.

1352. Domniemanie prawne uwalnia od wszelkiego dowodu tego, dla którego iest korzyści.

Żaden

Żaden dowód przypuszczony nie iest przeciw domniemaniu prawa, skoro na zasadzie takiego domniemania, prawo znosi pewne akta, albo odrzuca sprawę w sądzie; chybaby zachowało przeciwny dowód, i zachowuiąc to, co powiedziane będzie o przysiędze i o zeznaniu sądowém.

§. II.

o Domniemaniach, które nie są ustanowione przez prawo.

1353. Domniemania, które nie są ustanowione przez prawo, zostawione są światłu i rostropności urzędu, który ważne tylko domniemania wyraźne, i zgodne przyymować powinien, i w przypadkach tylko, w których prawo dopuszcza dowody ze świadectw, chybaby akt był zaskarżany z przyczyny oszukania, lub podstępu.

Oddział IV.

o Zeznaniu strony.

1354. Zeznanie iednéy strony przeciw drugiéy, albo iest sądowe, albo niesądowe

1355. Przytaczanie zeznania niesądowego, słownego tylko, iest nieużyteczne, za każdą razą, gdy idzie o żądanie, w którém dowód przez świadectwa dopuszczony nie iest.

1356. Zeznanie sądowe, iest oświadczenie, które w sądzie czyni ſtrona, albo umocowany od niéy szczególnie.

Znayduie zupełną wiarę przeciw temu, który go czyni.

Nie może bydź przeciw niemu podzielane.

Nie może bydź odwołane, chybaby dowiedziono, że było skutkiem omyłki co do czynu.

Nie może bydź odwołane pod pozorem omyłki, co do prawa.

Oddział V.

o Przysiędze.

1357. Przysięga sądowa dwoistego iest gatunku.

1*od.* Jedna, którą ſtrona wyznacza drugiéy, aby od iéy przysięgi zawisł wyrok w sprawie; nazywa się *stanowcza.*

2*re.* Druga, którą sąd wyznacza z urzędu dla iednéy, lub drugiéy ſtrony.

§. I.

o Przysiędze stanowczéy.

1358 W jakimkolwiek bądź sporze przysięga stanowcza wyznaczoną bydź może.

1359. Względem osobistego tylko czynu ſtrony, która ią ma czynić, może bydź wyznaczoną.

1360. Może bydź wyznaczona w każdym ſtanie sprawy, ieszcze choćby nie było żadnego początku dowodu żądania, albo wyiątku, na mocy którego wezwanie do niéy następuie.

1361. Jeżeli nie chce przysięgać ten, któremu przysięga wyznaczona, albo nie zezwala na odznaczenie przysięgi swemu przeciwnikowi, lub przeciwnik, któremu odznaczona była, nie chce iéy czynić, upaśdź powinien w swoiém zdaniu, albo w swoim wyiątku.

1362. Przysięga nie może bydź odznaczona, gdy czyn, który iéy przedmiotem, nie iest czynem ſtron obudwóch, ale iest zupełnie czynem osobistym tego, komu wyznaczona była.

1363. Skoro przysięga wyznaczona, lub odznaczona wykonaną była, dowodzenie fałszu w przysiędze przez przeciwnika przyymowane nie będzie.

1364. Strona wyznaczaiąca, lub odznaczaiąca przysięgę, nie może cofać słowa swego, skoro przeciwnik oświadczył, że gotów przysięgę tę wykonać.

1365. Przysięga uczyniona, składa dowód tylko na korzyść tego, który ią wyznaczył, albo przeciw niemu; i na korzyść dziedziców, i maiących prawo iego, lub przeciw nim.

Jednakże przysięga wyznaczona przez iednego z wierzycieli solidarnych, dłużnikowi, uwalnia dłużnika tylko co do części tego wierzyciela.

Przysięga wyznaczona dłużnikowi istotnemu, uwalnia równie iego ręczycieli.

Przysięga wyznaczona iednemu z dłużników solidarnych, idzie na korzyść współ-dłużnikom.

Przysięga wyznaczona ręczycielowi, idzie na korzyść dłużnika istotnego.

W tych dwóch ostatnich przypadkach, przysięga współ-dłużnika solidarnego, albo ręczyciela, nie idzie na korzyść innych współ-dłużników, albo dłużnika istotnego, tylko wtenczas, gdy była wyznaczona co do długu, ale nie co do czynu solidarności, lub zaręczenia.

§. II.

o Przysiędze wyznaczonéy z urzędu.

1366. Sędzia może wyznaczyć przysięgę iedney ze stron, albo dlatego, iżby od przysięgi zawisło rozwiązanie sprawy, albo tylko dla oznaczenia ilości skazania.

1367. Sędzia nie może wyznaczać przysięgi z urzędu, bądź na żądanie, bądź na zarzucany wyiątek, tylko pod warunkami następuiącemi: potrzeba

1od. Aby żądanie, lub wyiątek nie były zupełnie usprawiedliwione;

2re. Żeby nie były pozbawione zupełnie dowodów.

Oprócz tych dwóch przypadków, Sędzia powinien, albo przysądzić żądanie, albo go poprostu i bezwarunkowo odrzucić.

1368. Przysięga wyznaczona stronie z urzędu przez sędziego, nie może bydź znowu od niéy odznaczona drugiéy stronie.

1369. Przysięga względem wartości rzeczy żądanéy, nie może bydź wyznaczana przez sędziego powodowi, chyba, że inaczéy dóyść nie można takiéy wartości.

Sędzia, nawet w tym przypadku, powinien oznaczyć summę, do któréy wyrównania, przysiędze żądaiącego wiara dana będzie.

---

[1] Handel, *Commerce*, uważa się zwyczaynie między osobami, które bawią się przedażą i kupnem rzeczy; zamiany zaś, używanie między ludźmi rzeczy zdatnych do zbycia, nazywa się także *Commerce*. Gwałt iest to samo, co wiolencya, *Violence*; podstęp, *Dol*; oszukanie, *Fraude*; ukrzywdzenie, *Lesio*; przyczyna w zobowiązaniu czyli cel, zamiar, *Cause*.

[2] Istota rzeczy, istota umowy, isota długu, *Principal*, uważa się względem swoich przyłączeń i przybyciów, tak naprzykład, summa pożyczona iest istotą długu, a procenta od niéy są przybyciem lub przyłączeniem; rzecz sama, o którą iest interes lub sprawa, nazywa się istotą, a koszta podięte w interesie lub sprawie, wynikaiące stąd wynadgrodzenia szkód wszelakich, nazwać można przybyciem albo przyłączeniem, *Accessoire*. Rękoymia długu, lub iakiego zobowiązania, może się także nazywać przyłączeniem, bo idzie za zobowiązaniem, i bez niego bydź nie może.

[3] Różne są nazwiska odmian, które w umowach czynić można, i okoliczności z niemi połączonych. Odnowienie, *Novation*; podstawienie, *Subrogation*; przyznanie zapłaty, *Imputation*; zaznaczenie, *Consignation*; ustąpienie, *Cession*; darowanie, *Remise*; Nagrodzenie, *Compensation*; Pomieszanie, *Confusion*;

Rozwiązanie, rozeyście się, zerwanie umowy, *Rescision, Resilation, Resolution;* układ w umowach, *Stipulation;* podupadnięcie, nie uisczenie się w zobowiązaniu na czas umowy, *Faillite;* zupełny upadek w maiątku do tego stopnia, że trudno iest, aby wystarczyło na zaspokoienie wszystkich długów, *Deconfiture.*

[4] Rzeczy które się trawią przez używanie, a mogą bydź rachowane, mierzone, ważone, iak zboże, płyny, nazywaią się *Fongibles.* Uwiadomienia i dzienniki, czyli pisma, w których cena zboża, i innych rzeczy na targach przedawanych wyrażoną bywa, nazywaią się *Mercuriales.* Pożyczka do używania, *Pret à usage;* O pożyczkach iest osobny Tytuł X. Xięgi Trzeciéy. Wyrok zatrzymania *Saisie-arret.*

[5] Dowód zobowiązań, *Preuve.* Dowód literalny *Preuve litterale.* Tytuł urzędowy, *Titre authentique.* Akta z podpisem prywatnym, *Acte sous-seing privé.* Akta taiemne odmieniaiące zobowiązania w akcie iawnym wyrażone, *Contre-letres.* Początek dowodu, *Commencemens de preuve.* Kwit, *Bon.* Potwierdzenie, *Approuvé;* Karby, *Tailles;* Akta rozpoznaiące i potwierdzaiące, *Actes recognitifs et confirmatifs;* Dowód ze świadectw, *Preuve tesimoniale;* Zeznanie strony, *Aveu de la partie;* Przysięga, *Serment;* Przysięga, którą iedna strona wyznacza drugiéy, przysięga wyznaczona, *Deferé.* Kiedy strona któréy wyznaczona przysięga, chce przystać na Przysięgę strony drugiéy, nazywa się przysięgą odznaczoną, *Referé.*

TYTUŁ IV.

o Zobowiązaniach, które wynikaią bez umowy.

1370. Pewne zobowiązania wynikaią bez wpływu żadnéy umowy, ani ze ſtrony tego, który się zobowięzuie, ani ze ſtrony tego, względem którego ieſt zobowiązany piérwszy.

Jedne wypływaią z saméy powagi prawa, inne z osobistego czynu tego, który iest zobowiązany.

Piérwsze zobowiązania następuią niedobrowolnie, iak naprzykład między właścicielami sąsiadami, między opiekunem i innemi administratorami, którzy się wymówić nie mogą od powierzonego im urzędu.

Zobowiązania, które się rodzą z osobistego czynu tego, który iest zobowiązany, wypływaią z jako-kontraktów, albo z występków lub iako-występków; są one przedmiotem ninieyszego tytułu (1).

DZIAŁ I.

o Jako-kontraktach.

1371. Jako-kontrakty są czyny człowieka zupełnie dobrowolne, z których wypływa iakikolwiek obowiązek względem trzeciego, a czasem obowiązek wzaiemny dwóch ſtron.

1372. Gdy kto dobrowolnie sprawuie interes cudzy, bądź że właściciel wie, lub nie wie o tém, sprawuiący zaciąga obowiązek niewyraźny utrzymywania zaczętego interesu, i kończenia go dotąd, dopóki właściciel nie będzie w stanie sam mieć o nim starania: powinien także wziąć na siebie wszystko, cokolwiek od tego interesu zawisło.

Podaie się wszelkim obowiązkom, któreby wypływały z wyraźnego zlecenia, iakieby mu dał właściciel.

1373. Obowiązany iest utrzymywać interes, choćby Pan tego interesu umarł, przed ukończeniem iego, pókiby dziedzić nie mógł wziąć zawiadywania.

1374. Obowiązany iest w takiém utrzymywaniu przykładać wszelkich starań, iak dobry oyciec familii.

Jednakże okoliczności, które go przywiodły do wzięcia na siebie tego interesu, mogą sędziego upoważnić, do umiarkowania szkód wszelakich, iakieby wypływały z winy, lub niedbalstwa sprawuiącego interes.

1375. Pan, którego interes dobrze był sprawowany, powinien dopełnić obowiązków, iakie rządzca zaciągnął w jego imieniu, wynagrodzić mu wszelkie osobiste obowiązki, które wziął na siebie, i powrócić mu wszelkie nakłady użyteczne, lub potrzebne, iakie podeymował.

1376. Kto przyymuie wiadomie, lub przez omyłkę, co mu się nie należy, obowiązuie się do powrócenia temu, od którego wziął nienależnie.

1377. Jeżeli osoba, która sądziła się dłużną przez omyłkę, zaspokoiła dług, ma prawo upominania się u wierzyciela.

Jednakże prawo takie ustaie w przypadku, gdy wierzyciel na mocy zapłaty zniósł swóy tytuł, ale zachowuie się wypłacaiącemu poszukiwanie na prawdziwym dłużniku.

1378. Jeżeli zachodziła zła wiara ze strony tego, który odebrał, obowiązany iest do powrócenia tak kapitału, iako też procentów, lub przychodów od dnia zapłaty.

1379. Jeżeli rzecz nienależnie odebrana, iest nieruchoma, lub ruchomość zmysłowa, ten który ią odebrał, obowiązuie się do powrocenia iey w naturze, ieżeli iest iescze, albo iéy wartość; ieżeli zginęła, lub zepsuta iest z jego winy; odpowiada nawet za iéy stratę przez przypadek losowy, ieżeli ią odebrał złą wiarą.

1380. Jeżeli ten, co rzecz odebrał dobrą wiarą, przedał ią, obowiązany iest powrócić tylko wartość przedaży.

1381. Ten, komu rzecz iest wrócona, powinien rachować nawet posiadaczowi w złéy wierze, wszelkie nakłady potrzebne i użyteczne, które on podeymował na zachowanie téy rzeczy.

DZIAŁ II.

o Występkach, i iako-występkach.

1382. Każdy iakiżkolwiek czyn człowieka, który sprawuie drugiemu szkodę, obowiązuie tego do nagrodzenia, z którego winy naftąpiła.

1383. Każdy iest odpowiedzialnym za szkodę, którą sprawił, nie tylko przez swóy czyn,

ale też przez niedbalstwo swoie, lub przez nierostropność.

1384. Odpowiedzialnym bydź potrzeba nie tylko za szkodę sprawioną przez własny czyn, ale też i za tę ieszcze, ktora iest sprawiona przez czyn osób, za iakie odpowiadać należy, albo przez rzeczy miane pod swoim dozorem.

Oyciec, i matka po zeyściu męża odpowiedzialni są za szkodę sprawioną przez ich dzieci małoletnie, mieszkaiące z niemi.

Panowie i daiący zlecenia za szkodę sprawioną przez ich służących i przełożonych w powinnościach, do iakich ich użyli.

Nauczyciele, artyści i rzemieślnicy, za szkodę sprawioną przez ich uczniów i czeladników, w czasie w którym są pod ich dozorem.

Powyższa odpowiedzialność ma mieysce, chybaby oyciec lub matka, nauczyciele, artyści i rzemieślnicy dowiedli, że nie mogli przeszkodzić czynowi, z którego odpowiedzialność wynika.

1385. Właściciel zwierzęcia, albo ten, który go używa, przez czas używania iego, odpowiedzialnym iest za szkodę, iaką to zwierzę sprawiło, bądź gdy zwierzę było pod iego strażą, bądź gdy się zabłąkało, lub uciekło.

1386. Właściciel budynku odpowiada za szkodę sprawioną przez iego obalenie; skoro

to nastąpiło z przyczyny nieutrzymywania budynku, albo z wady w jego budowie.

---

[1] Jako-kontrakty, *Quasi-contrats.* Występki, *Delits.* Jako występki, *Quasi-delits* Ten wyraz występek, *Delit*, bierze się czaszem za wykroczenie, za zbrodnią; a w prawach policyynych i kryminalnych, inne ma znaczenie, Rzecz zmysłowa, *Chose corporele.*

TYTUŁ V.

o Kontrakcie Małżeńskim, i o prawach wzaiemnych między Małżonkami.

DZIAŁ I.

Urządzenia ogólne.

1387. Prawo rządzi społeczeństwem małżeńskiém, co do dóbr wtenczas tylko, gdy nie masz umów szczególnych, iakie małżonkowie mogą zawierać podług tego, iak im się zdaie, byleby umowy takie nie były przeciwne dobrym obyczaiom, i nadto pod ograniczeniami, które następuią.

1388. Małżonkowie nie mogą ubliżać, ani prawom wypływaiącym z władzy mężowskiéy nad osobą żony i dzieci, albo tym, które należą do męża, iako do naczelnika, ani prawom nadanym na przeżycie małżonka przez tytuł *o Władzy oycowskiey*, i przez tytuł

o Małoletności, Opiece i Usamowolnieniu, ani rozrządzeniom zabraniaiącym w niniey-szym Kodexie.

1389. Nie mogą czynić żadnéy umowy, albo zrzeczenia się, którego przedmiot zmierzałby do odmiany prawego porządku w spadkach, bądź między niemi w spadku po ich dzieciach, lub zstępnych, bądź między ich dziećmi, bez uszkodzenia darowizn między żyiącemi, lub testamentowych, które mogą mieć mieysce według form, i w przypadkach oznaczonych ninieyszym Kodexem.

1390. Małżonkowie nie mogą więcéy robić układów w sposobie ogólnym, że ich społeczeństwo urządzone będzie przez ieden ze zwyczaiów, praw, lub ustaw mieyscowych, któremi się dawniéy rządziły różne strony kraiu Francuzkiego, a które są uchylone ninieyszym Kodexem.

1391. Mogą iednak oświadczyć w sposobie ogólnym, że maią zamiar pobrania się, albo pod rządem wspólności, albo pod rządem posagowym.

W piérwszym przypadku, i pod rządem wspólności, prawa małżonków i dziedziców po nich, urządone są przepisami Działu II. ninieyszego tytułu.

W drugim przypadku, i pod rządem posagowym, prawa ich są urządzone przepisami Działu III.

1392. Prosty układ, że żona ustanawia dla siebie, lub są iéy ustanowione dobra na posag, nie iest dostateczny na poddanie tych dóbr pod rząd posagowy, ieżeli w kontrakcie małżeńskim nie masz w téy mierze wyraźnego oświadczenia.

Poddanie się rządowi posagowemu, równie nie wypływa z prostego oświadczenia, uczynionego przez małżonków, że się biorą bez wspólności, albo że będą oddzieleni co do dóbr.

1393. Gdyby nie było układów szczególnych które ubliżaią rządowi wspólności, albo go ograniczaią, prawidła ustanowione w piérwszéy części Działu II. składać będą powszechne prawo Francyi.

1394. Wszelkie umowy małżeńskie sporządzone będą przed małżeństwem, przez akt przed Notaryuszem.

1395. Nie mogą przyymować żadnéy odmiany po obchodzie małżeństwa.

1396. Odmiany, któreby w nich uczynione były przed obchodem małżeństwa, powinny bydź oznaczone przez akt zawarty w takiéy saméy formie, w jakiéy kontrakt małżeński.

Żadna odmiana, ani żaden przeciwny dodatek taiemny nad to, nie iest ważny bez obecności i zezwolenia iednoczasowego wszystkich stron, które stronami były w kontrakcie małżeństwa.

1397. Odmiany i przeciwne taiemne dodatki, chociażby sporządzone w formach przy-

zwoitych, przepisanych artykułem poprzedzaiącym, nie będą miały skutku swego, względem trzecich, ieżeli spisane nie były następnie, iako ciąg aktów oryginalnych kontraktu małżeństwa; i Notaryusz pod karą wynagrodzenia szkód wszelakich stronom, i pod cięższą ieszcze karą, ieżeli potrzeba wypada, nie może wydawać wyciągów urzędowych, ani expedycyy kontraktu małżeństwa, bez przepisania o nich natychmiast odmian, albo dodatków taiemnych.

1398. Małoletni, zdolny do zawierania małżeństwa, zdolnym iest do zezwolenia na wszelkie umowy, iakie kontrakt małżeński przyiąć może, a umowy i darowizny, które uczynił, ważne są, byleby czynione były w obecności osób, których zezwolenie iest potrzebne do ważności małżeństwa.

DZIAŁ II.

o Rządzie we wspólności.

1399. Wspólność, bądź prawna, bądź umowna, zaczyna się od dnia zawartego małżeństwa, przed Urzędnikiem ſtanu cywilnego: nie można czynić układu, że się zacznie od innego czasu.

CZĘŚĆ PIERWSZA

o Wspólności prawnéy.

1400. Wspólność, która iest ustanowiona przez proste oświadczenie, że się biorą osoby pod rządem wspólności, albo gdyby kontraktu nie było, poddane ieſt prawidłom wyłożonym w sześciu Oddziałach, które następują.

ODDZIAŁ I.

O tém, co składa wspólność czynnie i biernie.

§. 1.

O tém, co składa czynność we wspólności.

1401. Wspólność składa się czynnie:

1*od*. Ze wszelkich ruchomości, które małżonkowie posiadaią w dzień obchodu małżeństwa; równie ze wszystkich ruchomości, które na nich przypadną w czasie małżeństwa, pod tytułem spadku, a nawet darowizny, ieżeli daruiący inaczéy nie wyraził.

2*re*. Ze wszystkich pożytków, przychodów, procentów i zaległości, iakiéykolwiek są natury, przypadaiących, lub pobieranych w czasie małżeństwa, i pochodzących z dóbr, które należą do małżonków przy obchodzie małżeństwa, lub z tych, które na nich przypadną

w czasie małżeństwa, pod iakimkolwiek bądź tytułem.

3cie. Ze wszystkich nieruchomości, które są nabyte w czasie małżeństwa.

1402. Każda nieruchomość poczytuie się za nabytą we wspólności, ieżeli nie ieft dowiedziono, że ieden z małżonków miał iéy własność, albo posiadanie prawne przed małżeństwem, albo że potém dostała się iemu pod tytułem spadku, lub darowizny.

1403. Wycinania drzew, przychody z dobywania kamieni i kopalni, wpadaią do wspólności, co do wszystkiego, cokolwiek iest uważane, iako używanie-przychodów, podług prawideł wyłożonych w tytule *o Używaniu przychodów, Używaniu i Mieszkaniu.*

Jeżeli wycinania drzew, które według tych urządzeń mogły bydź czynione w czasie wspólności, nie były wykonane, należy się za nie nagroda małżonkowi, nie właścicielowi gruntu, albo dziedzicom po nim.

Jeżeli wydobywanie kamieni, i kopalnie były otwarte w czasie małżeństwa, przychody z nich nie wpadaią w wspólność, chyba tylko z zachowaniem nagrody lub powrócenia uszkodzeń temu z małżonków, któremu może się należeć.

1404. Nieruchomości, które małżonkowie posiadaią w dzień obchodu małżeństwa, albo których dostaią w czasie małżeństwa, pod tytułem spadku, nie wchodzą do wspólności.

Jednak-

Jednakże, ieżeli ieden z małżonków nabył nieruchomości po kontrakcie małżeńskim, zawieraiącym układ spólności, a przed obchodem małżeństwa, nieruchomość nabyta w tym przeciągu czasu wniydzie w wspólność, byleby nabycie uczynioném nie było dla wykonania iakiego zastrzeżenia w małżeństwie; w takim przypadku, urządzono będzie podług umowy.

1405. Darowizny nieruchomości, które uczynione są w czasie małżeństwa dla iednego tylko z małżonków, nie wpadaią w spólność, i należą do samego obdarowanego, byleby darowizna nie zawierała wyraźnie, że rzecz darowana należeć będzie do wspólności.

1406. Nieruchomość zostawiona, lub ustąpiona przez oyca, matkę, lub innego wstępnego, iednemu z małżonków, bądź dla uzupełnienia tego, co mu się należy, bądź z obowiązkiem zapłacenia obcym długów daruiącego, nie wchodzi do wspólności; zachowuiąc nagrodzenie lub powrócenie uszkodzeń.

1407. Nieruchomość nabyta w czasie małżeństwa, pod tytułem zamiany, za nieruchomość należącą do iednego z małżonków, nie wchodzi w wspólność, i podstawiona iest i położona na mieysce tey, która była álienowana; i z zachowaniem nagrody, ieżeli stąd wypada dodatek.

1408. Nabycie uczynione w czasie małżeństwa, pod tytułem licytacyi, lub innym spo-

sobem części nieruchomości, którey ieden z małżonków był właścicielem przez niepodzielność, nie czyni nabycia wspólności; zachowuie się nagrodzenie wspólności za summę, która od niey dostarczoną była na takie nabycie.

W przypadku, gdy mąż sam, i w swoiém własném imieniu stanie się nabywcą, albo zyska przysądzenie części, lub całey nieruchomości, należącey przez niepodzielność do żony, żona przy rowiązaniu wspólności ma wybór, albo odstąpić rzeczy wspólności, od którey należy się żonie część przypadaiącey na nię wartości, albo też zatrzymać na siebie nieruchomość, wracaiąc wspólności cenę nabycia. (1)

§. II.

O tem, co składa bierność wspólności, i o sprawach, iakie stąd wypływaią przeciw wspólności.

1409. Wspólność składa się biernie:

1*o*. Ze wszystkich długów ruchomych, któremi małżonkowie obciążeni byli w dzień obchodu ich małżeństwa, albo któremi są obciążone spadki na nich przychodzące w czasie małżeństwa, z zachowaniem nagrodzeń co do długów tyczących się nieruchomości własnych, iednego lub drugiego z małżonków.

2*re*. Z długów tak w kapitałach, iako też w zaległościach, lub procentach zaciągnionych przez męża w czasie wspólności, lub przez

żonę, z zezwoleniem męża, z zachowaniem wynagrodzenia w stosownych wypadkach.

3*cie*. Z zaległości i procentów tylko od wypłat, albo długów biernych, które są osobiste obudwom małżonkom.

4*te*. Z napraw, iakie obowiązany czynić używaiący przychodów z nieruchomości, które we wspólność nie wchodzą.

5*te*. Z alimentów małżonków; z wychowania i utrzymywania dzieci, i ze wszelkich innych ciężarów małżeństwa.

1410. Wspólność obowiązaną iest do długów ruchomych zaciągniętych przed małżeństwem przez żonę, tyle tylko, ile te wypływaią z aktu urzędowego poprzedzaiącego małżeństwo, albo które przed tymże czasem przyięły pewną datę, bądź przez wciągnięcie w reiestra; bądź przez zeyście iednego, lub kilku z podpisuiących akt rzeczony.

Wierzyciel żony, na mocy aktu nie maiącego daty pewnéy przed małżeństwem, nie może o to upominać się u niey zapłaty, tylko na samey własności nieruchomości iey osobistych.

Mąż, któryby wnosił, że dług takiey natury wypłacił za żonę swoię, nie może za to żądać nagrody, ani u żony swoiey, ani u dziedziców po niey.

1411. Długi spadków zupełnie ruchomych, które przyszły na małżonków w czasie małżeństwa, co do całości swoiey, ciężarem są wspólności.

1412. Długi spadku zupełnie nieruchomego, który przychodzi na iednego z małżonków w czasie małżeństwa, nie są ciężarem spólności, ale zachowuie się prawo, iakie maią wierzyciele poszukiwania zapłaty swoiey na nieruchomościach rzeczonego spadku.

Jednakże, ieżeli spadek przychodzi na męża, wierzyciele spadku mogą poszukiwać zapłaty swoiey, bądź na wszystkich własnych dobrach męża, bądź nawet na dobrach wspólności, z zachowaniem w tym drugim przypadku nagrodzenia należącego się żonie, lub dziedzicom po niey.

1413. Jeżeli spadek zupełnie nieruchomy przychodzi na żonę, a żona go przyięła za zezwoleniem męża swego, wierzyciele spadku mogą poszukiwać zapłaty swoiey na wszystkich dobrach osobistych żony; lecz ieżeli żona przyięła spadek tylko z upoważnieniem od sądu, gdy mąż zezwolić nie chciał, wierzyciele na przypadek niedostatecznych nieruchomości spadku, nie mogą mieć swoich poszukiwań, tylko na czystey własności innych osobistych dóbr żony.

1414. Gdy spadek przychodzący na iednego z małżonków, w części iest ruchomy, a w części nieruchomy, długi, które do niego przywiązane, są ciężarem wspólności, tylko co do ilości wyrównywaiącey części podług iakiey ruchomości przykładaią się do długów, maiąc wzgląd na wartość tey ruchomości, porównaną z wartością nieruchomości.

Ta część składalna, urządza się podług inwentarza, do którego mąż przystąpić powinien, bądź w swoiém imieniu, ieżeli spadek tyczy się iego osobiście, bądź iako kieruiący i upoważniaiący sprawy żony swoiey, ieżeli idzie o spadek, który ona dostaie.

1415. Gdyby inwentarza nie było, i we wszystkich przypadkach, w którychby brak inwentarza pokrzywdzał żonę, może ona przy rozwiązaniu wspólności, albo dziedzice po niey, poszukiwać nagrodzenia z prawa wynikaiącego, a nawet dowodzić, tak przez tytuły i papiery domowe, iako też i przez świadków a w potrzebie przez wieść powszechną, o stanie i wartości ruchomości nie spisanych inwentarzem.

Dowodzenie w tey rzeczy ze strony męża, nigdy przyięte nie iest.

1416. Urządzenia artykułu 1414. nie przeszkadzaią wierzycielom spadku, w części ruchomego, w części nieruchomego, do poszukiwania zapłaty swoiey na dobrach wspólności, bądź gdy spadek przychodzi na męża, bądź na żonę, gdy go ta przyięła za zezwoleniem męża swego; ale to wszystko zachowuie wynagrodzenia stosowne.

Toż samo się rozumie, ieżeli żona przyięła spadek z upoważnieniem tylko od sądu, i choć iednak ruchomość z niego pomieszana była z ruchomością wspólności, bez poprzedzaiącego inwentarza.

1417. Jeżeli żona przyięła spadek, upoważniona tylko od sądu, gdy mąż zezwolić nie chciał, i ieżeli był inwentarz, wierzyciele nie mogą poszukiwać zapłat swoich, tylko na dobrach, tak ruchomych, iako też nieruchomych rzeczonego spadku; a w przypadku niedostateczności, na samey własności z innych dóbr osobistych żony.

1418. Prawidła ustanowione przez artykuł 1411. i następuiące, rządzą długami zawisłemi od darowizn, iako też i długami wypływaiącemi ze spadku.

1419. Wierzyciele mogą poszukiwać zapłaty długów, które żona zaciągnęła za zezwoleniem męża, tak na wszystkich dobrach wspólności, iako też na dobrach męża, lub żony, ale się zachowuie nagroda należąca się wspólności, lub wynagrodzenie mężowi.

1420. Każdy dług zaciągnięty przez żonę na mocy tylko ogólnego pełnomocnictwa, lub szczególnego od męża, iest ciężarem wspólności, i wierzyciel nie może poszukiwać zapłaty, ani na żonie, ani na iey dobrach osobistych.

ODDZIAŁ II.

o Zarządzaniu wspólnością, i o skutku aktów iednego, lub drugiego małżonka, tyczących się społeczeństwa małżeńskiego.

1421. Sam tylko mąż zarządza dobrami wspólności.

Może ie przedawać, alienować, hipoteką obciążać, bez wpływu żony.

1422. Nie może rozporządzać między żyiącemi pod tytułem darmym nieruchomościami wspólności, albo ogółem, lub iłą częścią ruchomości, chybaby dla postanowienia dzieci wspólnych.

Może iednak rozporządzać pod tytułem darmym i szczególnym rzeczami ruchomemi, na korzyść wszystkich osób, byleby nie zachował dla siebie używania stąd przychodów.

1423. Darowizna testamentowa uczyniona przez męża, nie może przewyższać części iego we wspólności.

Jeżeli w tey formie dał rzecz wspólności, obdarowany tyle tylko może upominać się o tę rzecz w naturze, ile ona przez skutek podziału, wpadnie w część dziedziców po mężu: ieżeli ta rzecz nie wpada w część tych dziedziców, zyskuiący zapis, ma nagrodę całey wartości tey rzeczy darowaney, z części dziedziców po mężu we wspólności, i z dóbr osobistych męża.

1424. Kary pieniężne przypadaiące na męża, za zbrodnią nie pociągaiącą za sobą śmierci cywilney, mogą bydź poszukiwane na dobrach wspólności, z zachowaniem nagrody należącey się żonie: kary przypadaiące na żonę, nie mogą bydź wykonywane, tylko na czystey własności dóbr iey osobistych, póki trwa wspólność.

1425. Skazania wyrzeczone przeciw iednemu ze dwóch małżonków, za zbrodnią pociągaiącą za sobą śmierć cywilną, dotykaią tylko części iego we wspólności, i dóbr iego osobistych.

1426. Akta uczynione przez żonę bez zezwolenia męża, a nawet z upoważnieniem od sądu, nie wiążą dóbr wspólności, chyba ie uczyniła iako kupczyna publiczna, i z powodu swego handlu.

1427. Żona nie może się zobowiązać, ani wiązać dóbr wspólności, nawet dla wydobycia męża z więzienia, albo dla postanowienia dzieci swoich, w przypadku nieprzytomności męża swego, póki nie otrzyma upoważnienia od sądu.

1428. Mąż zarządza wszystkiemi osobistemi dobrami żony.

Sam może odbywać wszelkie sprawy ruchome i posiadalne, które należą do żony.

Nie może alienować nieruchomości osobistych żony, bez iey zezwolenia,

Odpowiedzialny iest za wszelkie zniszczenie dóbr osobistych żony swoiey, sprawione przez to, że nie używał aktów zachowawczych.

1429. Kontrakty dzierżawne, które sam mąż zawarł o dobra żony na czas przechodzący lat dziewięć, w przypadku rozwiązania wspólności, obowiązuią żonę, albo dziedziców po niey tylko na czas ieszcze pozostały, bądź od pierwszego biegu lat dziewięciu, ieżeli strony w nim są ieszcze, bądź od drugiego, i tak następnie, w sposobie, żeby pozostało dzierżawcy prawo tylko ukończenia używania biegu lat dziewięciu, w którym się znayduie.

1430. Kontrakty dzierżawne dziewięcioletnie, lub niższe, które mąż sam zawarł, albo odnowił co do dóbr żony swoiey, więcey niż nad trzy lata przed upłynieniem dzierżawy, ieżeli idzie o dobra wieyskie, a więcey niż nad dwa lata przed tymże samym czasem, ieżeli idzie o domy, nie maią skutku, chybaby wykonanie ich zaczęło się przed rozwiązaniem wspólności.

1431. Żona, która się zobowiązuie solidarnie z mężem swoim w interesach wspólności, albo męża, poczytuie się względem męża tylko iak ręcząca; i powinna bydź wynagrodzona za zobowiązanie, które zawarła.

1432. Mąż, który zabezpiecza solidarnie, lub innym sposobem, przedaż uczynioną przez żonę swoię nieruchomości osobistey, ma równie poszukiwanie przeciw niey, bądź na iey części we wspólności, bądź na iey dobrach osobistych, ieżeli iest napastowany.

1433. Jeżeli iest przedana nieruchomość należąca do iednego z małżonków; równie, ieżeli okupiona iest pieniędzmi, służebność gruntowa, należąca się dziedzictwu własnemu iednego z małżonków, a wartość za to obrócona iest na wspólność, a to wszystko bez

zastąpienia, ma mieysce wzięcie naprzód takiey ceny ze wspólności, na korzyść małżonka, który był właścicielem, bądź nieruchomości przedaney, bądź służebności okupioney.

1434. Poczytuie się, że zastąpienie uczynione było ze strony męża za każdą razą, gdy w czasie nabycia oświadczył, iż nabycie nastąpiło za pieniądze, pochodzące z alienowania osobistey iego nieruchomości, i na mieysce zastąpienia.

1435. Oświadczenie męża, że nabycie nastąpiło za pieniądze pochodzące z nieruchomości przedaney przez żonę, i na mieysce zastąpienia, nie iest dostateczne, ieżeli zastąpienie takie nie było przyięte formalnie przez żonę: ieżeli żona nie przyięła, ma poprostu prawo przy rozwiązaniu wspólności do nagrodzenia ceny za nieruchomość przedaną.

1436. Nagroda ceny za nieruchomość należącą do męża, następuie tylko z ogółu wspólności; nagroda ceny za nieruchomość należącą do żony, następuie z osobistych dóbr męża, gdy dobra wspólności dostateczne nie są. W każdym przypadku nagroda ma mieysce tylko podług ceny przedaży, iakieżkolwiek byłyby przytaczania tyczące się wartości nieruchomości alienowaney.

1437. W każdym razie, gdy iest wzięta summa ze wspólności, bądź dla wypłacenia

długów, lub ciężarów osobistych iednego z małżonków, iak naprzykład wartość, lub część wartości za własną iego nieruchomość, albo okup służebności gruntowych, bądź na odzyskanie, zachowanie, lub polepszenie dóbr iego osobistych, i ogólnie w każdym razie, gdy ieden z małżonków wziął co z dóbr wspólności na korzyść osobistą, powinien za to nagrodzić.

1438. Jeżeli oyciec i matka, dali posag łącznie dziecku wspólnemu, a nie wyrazili części, w iakiey chcieli, aby każde się z nich przykładało do posagu, poczytuie się, że każde z nich dało połowę; bądź gdy posag dostarczony był, albo przyrzeczony w rzeczach wspólności, bądź gdy był z dóbr osobistych iednego z małżonków.

W drugim przypadku, małżonek, którego nieruchomość, lub rzecz osobista, postanowiona była na posag, ma sprawę o wynagrodzenie za połowę wspomnionego posagu z dóbr drugiego małżonka, stosownie do wartości rzeczy darowaney w czasie iey darowania.

1439. Postanowiony posag przez samego męża, dziecku wspólnemu, w rzeczach wspólności, iest ciężarem wspólności; a w przypadku, gdy żona wspólność przyymuie, powinna ponosić połowę posagu, chybaby mąż oświadczył wyraźnie, że bierze na siebie wszystko, albo część większą od połowy.

1440. Zabezpieczenie posagu, należy się od wszystkich osób, które go ustanawiaią, i procenta od niego maią bieg od dnia małżeństwa, choćby nawet wyznaczony był czas do zapłaty, ieżeli inny układ nie zaszedł.

ODDZIAŁ III.

o Rozwiązaniu wspólności i niektórych iego skutkach.

1441. Rozwiązuie się wspólność; 1*od.* przez śmierć naturalną; 2*re.* przez śmierć cywilną; 3*cie.* przez rozwód; 4*te.* przez rozdział co do osób; 5*te.* przez rozdział co do dóbr.

1442. Brak inwentarza po śmierci naturalney, lub cywilney iednego z małżonków, nie iest powodem do utrzymywania dłużey wspólności, ale się zachowuią poszukiwania stron interesowanych, co się tycze okazania stanu dóbr, i rzeczy wspólnych; dowody na to mogą bydź brane tak z tytułów, iako też i z powszechney wieści.

Jeżeli są dzieci małoletnie, brak inwentarza sprawuie prócz tego małżonkowi, który przezył, stratę używania przychodów dzieci; i przydany opiekun, który nie zobowiązał małżonka do zrobienia inwentarza, odpowiada z nim solidarnie za wszelkie skazania, iakie wyrzeczone bydź mogą na korzyść małoletnich.

1443. Żona nastawać może sądownie tylko o rozdział co do dóbr, którey posag wystawiony iest na niebezpieczeństwo; i gdy nierząd w interesach męża daie powód do obawy, ażeby dobra iego nie stały się niedostatecznemi do uzupełnienia praw i zwrotów należących się żonie.

Każdy rozdział dobrowolny iest nieważny.

1444. Rozdział co do dóbr, chociaż wyrzeczony sądownie, iest nieważny ieżeli wykonany nie był przez rzeczywiste wypłacenie praw, i zwrotów należących się żonie, uskutecznione aktem urzędowym, aż do ilości, którey wyrównywaią dobra męża, albo przynaymniey przez poszukiwania zaczęte w następuiących dniach piętnastu po wyroku, i nie przerywane potém.

1445. Każdy rozdział co do dóbr, nim wykonany będzie, powinien bydź ogłoszony przez zawieszenie uwiadomień na tablicy na to przeznaczoney, w celnieyszey sali Trybunału pierwszey instancyi; a nadto, ieżeli mąż iest kupcem, bankierem, lub handlarzem, to i w sali Trybunału handlowego mieysca, w którém ma zamieszkanie swoie, a to wszystko pod karą nieważności wykonania.

Wyrok, który stanowi rozdział co do dóbr, wraca się w skutkach swoich aż do dnia żądania.

1446. Osobiści wierzyciele żony, nie mogą wymagać rozdziału co do dóbr, bez iey zezwolenia.

Jednakże w przypadku podupadnięcia, lub upadku zupełnego męża, mogą używać praw dłużniczki swoiey, do ilości wyrównywaiącey ich wierzytelności.

1447. Wierzyciele męża mogą się sprzeciwiać rozdziałowi co do dóbr wyrzeczonemu, a nawet wykonanemu na oszukanie ich praw: mogą nawet wchodzić do sprawy w sądzie o rozdział, aby się temu sprzeciwić.

1448. Żona, która otrzymała rozdział co do dóbr, powinna się przykładać w stosunku możności swoiey i możności męża do kosztów, tak na gospodarstwo domowe, iako też na wychowanie dzieci wspólnych.

Sama iedna całe te koszta ponosić powinna, ieżeli nic mężowi nie zostało.

1449. Rozdzielona żona, bądź co do osób i dóbr, bądź co do dóbr tylko, bierze na siebie wolne zarządzanie niemi.

Może rozporządzać ruchomościami swemi, i te alienować.

Nie może rozporządzać nieruchomościami swemi bez zezwolenia męża, albo gdyby ten nie chciał zezwolić, bez upoważnienia od sądu.

1450. Nie odpowiada mąż za to, że obrócona na zysk, albo zastąpiona nie iest wartość nieruchomości, którą żona rozdzielona alienowała za upoważnieniem od sądu, chybaby

wpływał do kontraktu, albo dowiedzioném zostało, że on pieniądze odbierał, albo na korzyść iego obrócone były.

Odpowiada za nieobrócenie na zysk, albo zastąpienie, ieżeli przedaż nastąpiła w jego przytomności, i za iego zezwoleniem; nie odpowiada zaś za użyteczność takiego obrócenia.

1451. Rozwiązana wspólność przez rozdział, bądź co do osób i do dóbr, bądź tylko co do dóbr, może bydź ustanowiona znowu za zezwoleniem stron obudwóch.

Nie może bydź inaczey ustanowiona, iak tylko przez akt zawarty przed Notaryuszem, i żeby tego aktu oryginalne akta zostały, i żeby expedycya iego zawieszona była w formie podług artykułu 1445.

W takim przypadku zwrócona nanowo wspólność, posuwa swóy skutek aż do dnia małżeństwa; zwrócone są rzeczy do takiego stanu, iakby rozdziału nie było, bez uszkodzenia iednak wykonania aktów, iakie żona w tey przerwie czasu czynić mogła, stosownie do artykułu 1449.

Wszelka umowa, przez którą małżonkowie wracaią wspólność, pod warunkami przeciwnemi tym, iakie ią urządzały pierwey, iest nieważna.

1452. Rozwiązanie wspólności zaszłe przez rozwód, albo przez rozdział, bądź co do osób i dóbr, bądź co do dóbr tylko, nie daie o-

twarcia praw przeżycia żony, ale zachowuie żona możność używania praw tych w czasie śmierci naturalney, lub cywilney męża swego.

ODDZIAŁ IV.

o Przyięciu wspólności i zrzeczeniu się, które czynione bydź może z warunkami ściągaiącemi się do tego.

1453. Po rozwiązaniu wspólności, żona, lub dziedzice po niey, i maiący iey prawa, maią możność przyiąć wspólność, lub się iey zrzec: wszelka przeciwna umowa iest nieważna.

1454. Żona, która się wmieszała do dóbr wspólności, nie może się iey zrzekać.

Akta zarządzania tylko, lub zachowania, nie okazuią mieszania się.

1455. Żona pełnoletnia, która przybrała w akcie przymiot wspólney, iuż się wspólności zrzekać nie może, ani z powodu niewspólności wymagać powróceń, choćby nawet ten przymiot przybrała przed sporządzeniem inwentarza, ieżeli nie zachodzi podstęp ze strony dziedziców męża.

1456. Żona pozostała przy życiu, która chce zachować możność zrzeczenia się wspólności, powinna w trzech miesiącach od zeyścia męża, postarać się o sporządzenie inwentarza wiernego i dokładnego wszystkich dóbr wspólności, w przytomności dziedziców po mężu, albo po przyzwoitém ich przywołaniu.

Ta-

Taki inwentarz potwierdzić powinna, że iest szczery i prawdziwy, przy zamknięciu iego, przed urzędnikiem publicznym, który go spisywał.

1457. We trzy miesiące i dni czterdzieści po zeyściu męża, powinna uczynić zrzeczenie się swoie w kancellaryi Trybunału pierwszey instancyi, okręgu, w którym mąż miał zamieszkanie: akt taki wpisanym bydź powinien w reiestr ustanowiony do przyymowania zrzeczeń spadku.

1458. Wdowa może żądać według okoliczności u Trybunału pierwszey instancyi przedłużenia czasu przepisanego artykułem poprzedzaiącym na iey zrzeczenie się: przedłużenie takie, ieżeli nastąpi, wyrzeczone będzie w przytomności dziedziców po mężu, albo po przyzwoitém ich przywołaniu.

1459. Wdowa, która nie uczyniła zrzeczenia się swego w czasie powyżey przepisanym, nie upada w możności zrzeczenia się, iezeli się nie mieszała, i inwentarz sporządziła; mogą tylko czynione bydź na niey iako wspólney poszukiwania dotąd, póki się nie zrzecze, i ponosi koszta włożone na nię, aż do iey zrzeczenia się.

Równie mogą bydź czynione na niey poszukiwania, po upłynieniu dni czterdziestu od zamknięcia inwentarza, ieżeli był zamknięty przed trzema miesiącami.

1460. Wdowa, która usunęła nabok, lub ukryła niektóre rzeczy wspólności, uznana iest za wspólną, bez względu na iey zrzeczenie się: toż samo się rozumie o dziedzicach po niey.

1461. Jeżeli wdowa umiera przed upłynieniem trzech miesięcy, nie sporządziwszy albo nie ukończywszy inwentarza, będą mieli dziedzice na sporządzenie, lub ukończenie inwentarza, nową zwłokę trzech miesięcy, rachuiąc od dnia zeyścia wdowy, i czterdzieści dni dla namysłu, po zamknięciu inwentarza.

Jeżeli wdowa umiera ukończywszy inwentarz, dziedzice po niey mieć będą nową zwłokę dni czterdziestu do namysłu, rachuiąc od iey zeyścia.

Mogą nadto zrzekać się wspólności w formach powyżey ustanowionych, i stosuią się do nich artykuły 1458. i 1459.

1462. Urządzenia artykułów 1456. i następuiących, stosuią się do żon osób umarłych cywilnie, zaczynaiąc rachunek od chwili, w którey się cywilna śmierć zaczęła.

1463. Żona rozwiedziona, lub rozdzielona co do osób, która w trzech miesiącach i dniach czterdziestu po rozwodzie, lub rozdziale ostatecznie wyrzeczonym, nie przyięła wspólności, poczytuie się, że się iéy zrzekła; chybaby w czasie ieszcze zwłoki otrzymała przedłużenie od sądu, w przytomności męża, albo po przyzwoitém iego przywołaniu.

1464. Wierzyciele żony, mogą zaskarżać zrzeczenie się, któreby uczyniła sama, lub dziedzice po niey, na oszukanie ich wierzytelności, i mogą przyiąć wspólność w swoim imieniu.

1465. Wdowa, bądź gdy przyymuie, bądź gdy się zrzeka, ma prawo przez trzy miesiące, i dni czterdzieści, dozwolone dla niey na sporządzenie inwentarza i namysł, żywić siebie i swoich służących że znayduiącey się żywności; a gdyby tey nie było, pożyczyć na rachunek ogółu wspólności, z obowiązkiem używania tego umiarkowanie.

Nie należy się od niey zapłata za naiem mieszkania, które mieć może przez czas tey zwłoki w domu wspólności, albo należącym do dziedziców po mężu; a ieżeli w naiętym domu mieszkali małżonkowie przy rozwiązaniu wspólności, żona nie przykłada się przez tenże sam czas zwłoki do zapłaty rzeczonego naymu, która z ogółu wzięta będzie.

1466. W przypadku rozwiązania wspólności przez śmierć żony, dziedzice po niey mogą zrzec się wspólności w przeciągu czasu, i w formach, iakie prawo przepisuie dla żony, przy życiu pozostałey.

ODDZIAŁ V.

o Podziale wspólności po iey przyięciu.

1467. Po przyięciu wspólności przez żonę, lub dziedziców po niey, to, co iest czynném

dzieli się, a to co bierném, ponoszone iést w sposobie niżey oznaczonym.

§. I.

o Podziale tego, co iest czynném.

1468. Małżonkowie, albo dziedzice po nich, przynoszą do ogółu dóbr, iakie są, wszystko to, cokolwiek winni wspólności, pod tytułem nagrodzenia, lub powrócenia uszkodzeń, według prawideł wyżey przepisanych, w Oddziale drugim, piérwszey części ninieyszego Działu.

1469. Każdy z małżonków, albo dziedzic po nim, przynosi równie summy, które wyciągnął ze wspólności, albo wartość dóbr, które małżonek wziął ze wspólności na wyposażenie dziecięcia, z innego łoża: albo na wyposażenie osobiste dziecięcia wspólnego.

1470. Z ogółu dóbr, każdy małżonek, lub dziedzic po nim bierze naprzód:

1*od*. Osobiste dobra swoie, które nie weszły do wspólności, ieżeli są w naturze, albo te, które za nie nabyte były.

2*re*. Wartość nieruchomości swoich, które alienowane były w czasie wspólności, i niebyły zastąpione.

3*cie*. Wynagrodzenie należące się iemu od wspólności.

1471. Żona wybiera pierwey, niżeli mąż. Pobiera to naprzód, co się należy za dobra nie będące w naturze, naypierwey z gotowych

pieniędzy, potém z ruchomości, a pomocniczo z nieruchomości wspólności: w ostatnim przypadku, wybór nieruchomości przeznaczony iest żonie i dzieciom po niey.

1472. Mąż nie może wybierać zwrotów sobie należących, tylko z dóbr wspólnosci.

Żona i dziedzice po niey, w przypadku niewystarczania wspólności, wybieraią zwroty sobie należące z dóbr osobistych męża.

1473. Zastąpienia, i nagrody należące się od wspólności małżonkom, i nagrody i powrócenia szkód należące się wspólności od małżonków, przynoszą procenta samém przez się prawem od dnia rozwiązania wspólności.

1474. Gdy wszelkie pobierania pierwsze obudwóch małżonków uskutecznione będą z ogółu, pozostałość dzieli się na połowy między małżonków, albo ich zastępców.

1475. Jeżeli między dziedzicami po żonie rozróżnienie zachodzi, że ieden przyiął wspólność, a zrzekł się iey drugi; ten co przyiął, może tylko wziąć część równą na niego z drugiemi przypadaiącą, i dziedziczną, z dóbr na część żony przypadaiących.

Pozostała reszta będzie przy mężu, który bierze na siebie ze strony zrzekaiącego się dziedzica prawa, iakich żona mogłaby używać w przypadku zrzeczenia się; ale tylko co do ilości wynoszącey tyle, co część równa na zrzekaiącego się dziedzica przypadaiąca, i dziedziczna.

1476. Nadto podział wspólności względem tego wszystkiego, cokolwiek się tyczy iego form; licytacya nieruchomości, ieżeli wypadnie; skutki podziału, zabezpieczenia z nich wypływaiące i dodatki, poddane są wszelkim prawidłom, które są ustanowione w Tytule o *Spadkach*, co do działów między współdziedzicami.

1477. Małżonek który usunął na bok, lub ukrył rzeczy iakie wspólności, traci część swoię z tych rzeczy.

1478. Po dokonaniu podziału, ieżeli ieden z małżonków iest osobistym wierzycielem drugiego, iak naprzykład, gdy wartość iego dóbr użyta była na zapłacenie osobistego długu drugiego małżonka, albo z iakieykolwiek inney przyczyny; używa praw swey wierzytelności na części przypadaiącey drugiemu we wspólności, albo na dobrach iego osobistych.

1479. Wierzytelności osobiste, iakich może używać małżonek ieden na drugim, nie przynoszą procentów, tylko od dnia wniesionego żądania do sądu.

1480. Darowizny iakie mógł uczynić ieden małżonek dla drugiego, wykonywane są tylko na części daruiącego we wspólności, i na dobrach iego osobistych.

1481. Żałoba żony, idzie na koszt dziedziców po zmarłym pierwey mężu.

Wartość takiey żałoby urządza się podług maiątku męża.

Należy się żonie żałoba, choćby nawet zrzekła się wspólności.

§. II.

O tém, co iest bierne we wspólności, i o składce na długi.

1482. Długi wspólności są przez połowę ciężarem każdego z małżonków, albo dziedziców po nich: koszta na przyłożenie pieczęci, inwentarz, przedaż ruchomości, obrachunek, licytacyą, i podział, są częścią tych długów.

1483. Żona nie iest obowiązana do długów wspólności, bądź względem męża, bądź względem wierzycieli, tylko do ilości wyrównywaiącey iey pożytkom, byleby dobry był i wierny inwentarz, i żeby zdała rachunek tak z tego, co inwentarz zawiera, iako też i z tego, co z podziału na nię przypadło.

1484. Mąż obowiązany iest do całości długów wspólności, które zaciągnął, ale wolno mu iest poszukiwać na żonie, albo na dziedzicach po niey, co do połowy rzeczonych długów.

1485. Obowiązany iest tylko mąż do połowy długów osobistych żony, i które wpadły na rachunek wspólności.

1486. Można na żonie poszukiwać całości długów, które pochodzą z jey źrzódła, i weszły we wspólność; ale żonie zachowuie się poszukiwanie na mężu, lub dziedzicu po nim, co do połowy, rzeczonych długów.

1487. Na żonie nawet osobiście obowiązaney do długu wspólności, połowy tylko poszukiwać można tego długu, chybaby zobowiązanie solidarne było.

1488. Żona, która zapłaciła dług wspólności, wyższy nad iey połowę, nie może upominać się o przewyżkę u wierzyciela, chybaby zakwitowanie wyrażało, że to, co zapłaciła, było za iey połowę.

1489. Małżonek, który przez skutek hipoteki umieszczoney na nieruchomości, z działu na niego przypadaiącey, ponosi poszukiwanie całego długu wspólności, ma z prawa poszukiwanie swoie co do połowy długu takiego, na innym małżonku, albo dziedzicach po nim.

1490. Poprzedzaiące rozrządzenia nie przeszkadzaią do tego, aby ieden, lub drugi ze współdzielących się, był obowiązanym przez podział do zapłaty ilości długów inney nad połowę, a nawet do zaspokoienia ich całkiem.

Za każdą razą, gdy ieden ze współdzielących się zapłacił długi wspólności, wyżey nad część, do którey był obowiązany, wolne iest zawsze poszukiwanie na drugim temu, który nadto zapłacił.

1491. Wszystko, cokolwiek powiedziano wyżey względem męża, lub żony ma mieysce względem dziedziców po iednym, lub po drugim: i ci dziedzice używaią tychże samych praw, podlegaią takimże samym sprawom, iak małżonek, którego zastępuią.

ODDZIAŁ VI.

o Zrzeczeniu się wspólności, i iego skutkach.

1492. Zrzekaiąca się żona, traci wszelki gatunek praw na dobrach wspólności, a nawet i na ruchomościach, które z jey źrzódła weszły.

Odbiera tylko bieliznę, suknie i drobiazgi ubiorowe do iey użycia.

1493. Zrzekaiąca się żona ma prawo odebrać:

1o*d*. Nieruchomości do niey należące, gdy są w naturze, albo nieruchomości nabyte na zastąpienie.

2*re*. Wartości nieruchomości swoich alienowanych, których zastąpienie nie było uczynione i przyięte, iak iest rzeczono powyżey.

3*cie*. Wszelkie wynagrodzenia mogące się iey należeć od wspólności.

1494. Zrzekaiąca się żona uwolnioną iest od wszelkich składek na długi wspólności, tak względem męża, iako też względem wierzycieli. Pozostaie iednak obowiązaną względem wierzycieli, skoro się zobowiązała łącznie z mężem swoim, albo gdy dług stawszy się długiem wspólności, pochodził pierwotnie z jey źrzódła, a to wszystko z zachowaniem iey poszukiwań na mężu, albo na dziedzicach po nim.

1495. Może żona używać wszelkich spraw i zwrotów wyszczególnionych powyżey, tak na dobrach wspólności, iako też na osobistych dobrach męża.

Toż samo mogą dziedzice po niey, wyiąwszy to, co się tyczy wzięcia bielizny, sukien i drobiazgów ubiorowych, równie iak mieszkania i żywności, w czasie zwłoki dozwoloney na sporządzenie inwentarza, i namysł; prawa takie są tylko osobiste dla żony przy życiu pozostałey.

Urządzenie tyczące się wspólności prawney, gdy ieden z małżonkow, albo obadwa maią dzieci z poprzedzaiących małżeństw.

1496. Wszystko to, cokolwiek powiedziane iest powyżey, zachowuie się nawet wtenczas, gdy ieden z małżonków, lub obadwa, maią dzieci z poprzedaiących małżeństw.

Za każdą razą, gdy pomieszanie ruchomości i długów sprawuie na korzyść iednego z małżonków zysk większy nad ten, który iest upoważniony artykułem 1098. w Tytule o *Darowiznach między żyiącemi i Testamentach*, dzieci z pierwszego łoża drugiego małżonka, będą miały sprawę o odtrącenie.

CZĘŚĆ DRUGA.

O wspólności umowney, i o umowach, które mogą ograniczyć, lub wyłączyć nawet wspólność prawną.

1497. Małżonkowie mogą ograniczyć wspólność przez wszelki gatunek umów, nie przeciwnych artykułom 1387. 1388. 1389. i 1390.

Celnieysze ograniczenia są takie, które maią mieysce, gdy czynione są układy iednym, lub drugim sposobem z następuiących, to iest:

1*od.* Że wspólność obeymować będzie tylko nabycia.

2*re.* Że ruchomości teraźnieysze, lub przyszłe nie wniydą w wspólność, albo wniydą w nię tylko w części.

3*cie.* Że wspólność obeymować będzie całość, lub część nieruchomości teraźnieyszych, lub przyszłych, drogą przemiany, w uważaniu nieruchomości za ruchomości.

4*te.* Że małżonkowie zapłacą oddzielnie długi swoie poprzedzaiące małżeństwo.

5*te* Że w przypadku zrzeczenia się, żona będzie mogła wziąć nazad wszystkie swoie wnioski wolne i oswobodzone.

6*te.* Że pozostały przy życiu będzie miał wzgląd szczególny.

7*me.* Że małżonkowie będą mieli części nierówne.

8me. Że będzie między niemi wspólność pod tytułem ogólnym.

ODDZIAŁ I

o Wspólności obiętey w nabyciach.

1498. Gdy się małżonkowie układaią, że będzie między niemi wspólność tylko co do nabyciów, czyli dorobku, poczytuie się, że wyłączyli ze wspólności, i długi każdego z nich teraźnieysze i przyszłe, i ruchomości do każdego z nich ściągaiące się teraźnieysze i przyszłe.

W tym przypadku gdy każdy z małżonków weźmie naypierwey wniosek swóy przyzwoicie usprawiedliwiony, podział ogranicza się do nabyciów czynionych przez małżonków razem, albo oddzielnie w czasie małżeństwa, i pochodzących tak z przemysłu wspólnego, iako też z oszczędzenia użytków i przychodów z dóbr obudwóch małżonków.

1499. Jeżeli ruchomość będąca w czasie zawarcia małżeństwa, lub potém przypadła, nie iest oznaczona inwentarzem, lub opisaniem stanu w dobrey formie, poczytuie się za nabycie.

ODDZIAŁ II.

o Zastrzeżeniu, które wyłącza ze wspólności ruchomość w całości, lub w części.

1500. Małżonkowie mogą wyłączyć z ich wspólności całą ich ruchomość teraźnieyszą, i przyszłą,

Gdy czynią układ, że ie umieszczą nawzaiem we spólności, aż do ilości wyrównywaiącey summie, lub wartości oznaczoney, przez to samo poczytuie się, że zachowali to sobie, co zbywa.

1501. Zastrzeżenie takie czyni małżonka dłużnikiem względem wspólności summy, którą w niey umieścić przyrzekł, i obowiązuie go, aby taki wniosek usprawiedliwił.

1502. Wniosek usprawiedliwiony iest dostatecznie ze strony męża, przez oświadczenie w kontrakcie małżeńskim wyrażone, że taka iest wartość ruchomości iego.

Usprawiedliwiony iest wniosek dostatecznie ze strony żony przez zakwitowanie, które mąż daie żonie, albo tym, którzy ią wyposażyli.

1503. Każdy małżonek przy rozwiązaniu wspólności, ma prawo na powrót i naprzód odebrać wartość tego, czém ruchomość, którą w czasie zawarcia małżeństwa przyniosł, albo która potém spadła na niego, przewyższa wniosek iego do wspólności.

1504. Ruchomość która spada na każdego z małżonków w czasie małżeństwa, udowodniona bydź powinna inwentarzem.

Gdyby nie było inwentarza ruchomości przypadaiących na męża, lub tytułu właściwego do okazania stanu ich i wartości, po adtrąceniu długów, mąż nie może mieć prawa do ich zwrotu.

Jeżeli nie masz inwentarza ruchomości na żonę przypadłych, ta, albo dziedzice po niey, przypuszczeni bydź mogą do dowodzenia, bądź przez tytuł, bądź przez świadków, bądź nawet przez wieść powszechną, wartości tych ruchomości.

ODDZIAŁ III.

o Zastrzeżeniu przemiany nieruchomości w ruchomość.

1505. Skoro małżonkowie, albo ieden z nich, wprowadzaią we wspólność, całość, lub część swoich nieruchomości teraźnieyszych, lub przyszłych, zastrzeżenie takie nazywa się zmianą nieruchomości w ruchomość.

1506. Zmiana taka oznaczona bydź może, albo nieoznaczona.

Oznaczona iest, kiedy małżonek oświadczył, że zmienia tym sposobem i umieszcza we wspólności taką nieruchomość w całości, lub aż do ilości wyrownywaiącey pewney summie.

Jest nieoznaczona, kiedy małżonek oświadcza po prostu, że przynosi do wspólności nieruchomości swoie, aż do ilości wyrównywaiącey pewney summie.

1507. Skutek takiey przemiany oznaczoney, iest ten, że nieruchomość, lub nieruchomości zmianą taką dotknięte, czyni dobrami wspólności, tak, iak same ruchomości.

Skoro nieruchomość, lub nieruchomości żony są tym sposobem przemienione w całości, mąż może niemi rozporządzać, iak innemi rzeczami wspólności, i alienować ie w całości.

Jeżeli nieruchomość przemieniona iest tym sposobem tylko do pewney summy, nie może iey mąż alienować, tylko za zezwoleniem żony, ale może na niey hipotekować bez zezwolenia żony, co do ilości tylko wyrównywaiącey części przemienioney.

1508. Zruchomienie nieoznaczone nie czyni wspólności właścicielką nieruchomości tym sposobem dotkniętych; skutek iego na tém zasadza się, że obowiązuie małżonka, który zezwolił na nie, aby przy rozwiązaniu wspólności, obiął w ogóle niektóre nieruchomości wyrównywaiące summie przez niego przyrzeczoney.

Mąż nie może, iak w artykule poprzedzaiącym, bez zezwolenia żony, alienować w całości, lub w części nieruchomości, na których ustanowiona iest taka przemiana nieoznaczona,

ale może na niey hipotekować, aż do wyrównania ilości tey przemiany.

1509. Małżonek, który tym sposobem przemienił dziedzictwo, ma możność przy podziale zatrzymania iego, rachuiąc go na część swoię podług wartości, iaką w tenczas wynosiło, i dziedzice po nim takież samo prawo maią.

ODDZIAŁ IV.

o Zastrzeżeniu oddziału długów.

1510. Zastrzeżenie, przez które małżonkowie czynią układ, iż zapłacą odzielnie osobiste długi swoie, obowiązuie ich, aby przy rozwiązaniu wspólności, okazali nawzaiem długi swoie, na które iest usprawiedliwienie, że zapłacone były przez wspólność, z uwolnieniem tego małżonka, który był ich dłużnikiem.

Obowiązanie takie zawsze iest to samo, bądź gdy był, albo nie był inwentarz. Lecz ieżeli ruchomość wniesiona przez małżonków oznaczoną nie była inwentarzem, lub urzędowém opisaniem stanu, poprzedzaiącem małżeństwo, wierzyciele iednego i drugiego z małżonków, mogą poszukiwać bez względu nawet na wszelkie rozróżnienia, do którychby się odwoływano, wypłaty swoiey na ruchomości nieinwentarzowaney, iako też na wszelkich innych dobrach wspólności.

Takież samo prawo maią wierzyciele na ruchomości, któraby spadła na małżonków w czasie wspólności, ieżeli równie oznaczoną nie była przez inwentarz, albo przez urzędowe opisanie stanu.

1511. Gdy małżonkowie przynoszą do wspólności summę pewną, albo rzecz pewną, wniosek taki pociąga za sobą umowę niewyraźną, że ta rzecz, lub summa, obciążone nie są długami poprzedzaiącemi małżeństwo, i rachować się powinien drugiemu małżonek dłużny, ze wszystkich długów takich, któreby zmnieyszały wniosek przyrzeczony.

1512. Zastrzeżenie rozdziału długów nie przeszkadza, aby wspólność obowiązaną nie była do procentów, i zaległości, które bieg miały od czasu małżeństwa.

1513. Skoro poszukiwane są na wspólności długi iednego z małżonków, uznanego w kontrakcie za wolnego i oswobodzonego od wszelkich długów poprzedzaiących małżeństwo, współ-małżonek ma prawo do wynagrodzenia, które się bierze, bądź z części wspólności przypadaiącéy małżonkowi dłużnemu, bądź z dóbr osobistych rzeczonego małżonka; a na przypadek niedostateczności, wynagrodzenie takie poszukiwane bydź może drogą zabezpieczenia na oycu, matce, wstępnym, albo opiekunie, którzy go oświadczyli wolnym i oswobodzonym.

Zabezpieczenia takiego może nawet używać mąż w czasie wspólności, ieżeli dług pochodzi ze źrzódła żony iego; zachowuiąc w tym przypadku powrocenie należące się zabezpieczaiącym od żony, lub dziedziców po niéy, po rozwiązaniu wspólności.

Oddział V.

o Możności udzielonéy żonie wzięcia nazad wnioskù swego wolnego i oswobodzonego.

1514. Żona może zawrzeć układ, że w przypadku zrzeczenia się wspólności, weźmie nazad wszystko, lub część tego, cokolwiek do niéy wniesie, bądź w czasie zawarcia małżeństwa, bądź poźniéy; ale układ taki nie może się rozciągać do rzeczy, które formalnie wyrażone nie są, ani dla korzyści osob innych, nad oznaczone.

I tak, możność wzięcia nazad ruchomości, które żona przyniosła przy zawarciu małżeństwa, nie rozciąga się do ruchomości spadłych na nię w czasie trwaiącego małżeństwa.

Możność udzielona żonie, nie rozciąga się do dzieci; możność udzielona żonie i dzieciom, nie rozciąga się do dziedziców ze wstępnych, lub z pobocznych.

We wszystkich przypadkach nie mogą bydź wnioski odbierane, aż po odtrąceniu osobistych długów żony, które wspólność zaspokoiła.

Oddział VI.

o Umówionym szczególnym względzie.

1515. Zastrzeżenie, przez które małżonek pozostały przy życiu, upoważniony iest brać naprzod przed wszelkim działem, pewną summę, albo pewną ilość rzeczy ruchomych w naturze, wtenczas tylko nadaie prawo tego pobierania żonie przy życiu pozostałéy, gdy ta wspólność przyięła; chybaby iéy nawet zrzekaiącéy się, kontrakt małżeński to prawo zachował.

Wyiąwszy przypadek takiego zachowania, wzgląd szczególny ma mieysce tylko na ogóle podzielnym, ale nie na dobrach osobistych małżonka, który piérwéy umarł.

1516. Wzgląd szczególny, nie uważa się iako korzyść podległa formalnościom darowizn, lecz iako umowa małżeńska.

1517. Śmierć naturalna, lub cywilna, daie otwarcie względowi szczególnemu.

1518. Gdy rozwiązanie wspólności następuie przez rozwód, albo przez rozdział co do osób, nie ma mieysca rzeczywiste wydanie względu szczególnego; lecz małżonek, który otrzymał bądź rozwód, bądź rozdział co do osób, zachowuie prawo swoie do względu szczególnego na przypadek przeżycia. Jeżeli żona, to summa, lub rzecz pod szczególnym względem wyznaczona, zostaie się tymczasowo przy mężu, z obowiązkiem dania rękoymi.

1519. Wierzyciele wspólności maią zawsze prawo wyrobić przedaż rzeczy obiętych we względzie szczególnym; ale się zachowuie poszukiwanie małżonkowi podług tego, co iest powiedziane w artykule 1515.

Oddział VII.

o Zastrzeżeniach, przez iakie naznacza się każdemu z małżonków część nierówna we wspólności.

1520. Małżonkowie mogą ubliżyć równemu działowi, ustanowionemu prawem, bądź daiąc małżonkowi pozostałemu przy życiu, albo dziedzicom po nim, część tylko we wspólności mnieyszą od połowy, bądź daiąc im tylko summę oznaczoną, za całe prawo we wspólności, bądź czyniąc układ, że cała wspólność w pewnych przypadkach należeć będzie do małżonka, który przeżył, albo do iednego z nich tylko.

1521. Gdy ułożone było, że małżonek, albo dziedzice po nim, mieć będą tylko pewną część we wspólności, iak naprzykład trzecią, lub czwartą, małżonek tym sposobem ograniczony, albo dziedzice po nim, ponoszą długi wspólności tylko w stosunku części, iaką biorą z tego co iest czynném.

Nieważna iest umowa, ieżeli obowiązuie małżonka tym sposobem ograniczonego, albo dziedziców po nim, do ponoszenia większéy części; albo ieżeli ich uwalnia od ponoszenia części długów równéy temu, co biorą z tego co iest czynném.

1522. Skoro iest układ, że ieden z małżonków, albo dziedzice po nim, mogą upominać się tylko o pewną summę za całe prawo we wspólności; takie zastrzeżenie iest gatunkiem kontraktu losowego, które obowiązuie drugiego małżonka, albo dziedziców po nim, do zapłacenia sumny umówionéy, bądź gdy wspólność będzie dobra, albo zła, dostateczna, lub nie, do zaspokoienia summy.

1523. Jeżeli zastrzeżenie ustanawia taki losowy kontrakt, tylko względem dziedziców po małżonku, ten gdyby przeżył, ma prawo do równego działu na połowę.

1524. Mąż, lub dziedzice po nim, którzy na mocy zastrzeżenia wymienionego w artykule 1520. zatrzymuią całość wspólności, obowiązani są do zaspokoienia wszystkich iéy długów.

Wierzyciele w tym przypadku nie maią żadnéy sprawy przeciw żonie, ani przeciw dziedzicom po niéy.

Jeżeli żona przeżyła, która na mocy summy umówionéy ma prawo zatrzymać całą wspólność przeciw dziedzicom po mężu, wolno iéy iest, albo zapłacić tę summę, pozostaiąc obowiązaną do wszystkich długów, albo zrzec się wspólności, i dobra iéy zostawić dziedzicom po mężu, oraz ich ciężary.

1525. Wolno iest małżonkom zrobić układ, że całość wspólności należeć będzie do pozostaiącego przy życiu, albo do iednego z nich tylko, ale się zachowuią dziedzicom po drugim zwroty wniosków i kapitałów, wpadłych we wspólność ze strony ich naczelnika.

Układ taki nie poczytuie się za korzyść podległą urządzeniom tyczącym się darowizn, bądź co do istoty, bądź co do formy, ale tylko, iako umowa małżeńska, i między stowarzyszonemi.

Oddział VIII.

o Wspólności pod tytułem ogólnym.

1526. Małżonkowie mogą ustanowić przez swóy kontrakt małżeński, wspólność ogólną dóbr swoich, tak ruchomych, iak nieruchomych, teraźnieyszych i przyszłych, albo wszystkich dóbr teraźnieyszych tylko, albo tylko wszystkich dóbr przyszłych.

Urządzenia wspólne ośmiu powyższym Oddziałom.

1527. Cokolwiek iest powiedziane w ośmiu powyższych Oddziałach, nie ogranicza w ścisłych swoich urządzeniach układów, iakie przyymować może wspólność umowna.

Małżonkowie mogą czynić wszelkie inne umowy, iak iest rzeczono w artykule 1387.

ale z ograniczeniami wyrażonemi przez artykuły 1388. 1389 i 1390.

Jednakże w przypadku, gdyby były dzieci z poprzedzaiącego małżeństwa, wszelka umowa, którąby zmierzała w skutkach swoich, do nadania iednemu z małżonków więcéy nad część urządzoną przez artykuł 1098. w Tytule: *o Darowiznach między żyiącemi i Testamentach*, nie będzie miała skutku, co do wszelkiéy nad część taką przewyżki; lecz proste dobrodzieystwa wypływaiące z prac wspólnych, i z oszczędzenia razem czynionego względnych przychodów, chociaż nierównych obudwu małżonków, nie uważaią się za pożytek uczyniony ze szkodą dzieci piérwszego łoża.

1528. Wspólność umowna podlega prawidłom wspólności prawnéy we wszystkich przypadkach, w których nie zaszło im ubliżenie, wyraźnie, lub niewyraźnie przez kontrakt.

Oddział IX.

o Umowach wyłączaiących wspólność.

1529. Skoro małżonkowie oświadczaią bez poddania się rządowi posagowemu, że się biorą bez wspólności, albo że będą rozdzieleni co do dóbr, skutki układu takiego, urządzone są podług tego, co następuie.

§. I.

o Zastrzeżeniu wyrażaiącém, że małżonkowie biorą się bez wspólności.

1530. Zastrzeżenie wyrażaiące, że małżonkowie biorą się bez wspólności, nie daie żonie prawa zarządzania dobrami swemi, ani pobierania z nich przychodów: przychody takie poczytuią się za przyniesione mężowi na utrzymanie ciężarów małżeństwa.

1531. Mąż zachowuie zarządzanie dobrami ruchomemi i nieruchomemi żony, a zatém prawo wzięcia wszelkich ruchomości, które żona w posagu przynosi, albo które na nię spaduą podczas małżeństwa, ale obowiązany iest do powrócenia ich po rozwiązaniu małżeństwa, albo po rozdziale co do dóbr, wyrzeczonym sądownie.

1532. Jeżeli w ruchomościach przyniesionych w posagu przez żonę, albo w spadłych na nię podczas małżeństwa, znayduią się rzeczy, których bez zniszczenia używać nie można, przyłączony bydź powinien ſtan ich szacunkowy do kontraktu małżeństwa; albo powinien bydź zrobiony ich inwentarz wtenczas, gdy spadaią, a mąż obowiązany będzie oddadź wartość ich podług oszacowania.

1533. Mąż iest obowiązany do wszelkich ciężarów, iakie są przywiązane do używania przychodów.

1534. Zastrzeżenie wymienione w ninieyszym paragrafie, nie przeszkadza do tego, aby umówione było, że żona wybierać będzie rocznie za swoiemi tylko zakwitowaniami, pewną ilość swoich przychodów na swoie utrzymanie, i potrzeby swoie osobiste.

1535. Nieruchomości postanowione na posag w przypadku paragrafu ninieyszego, podlegaią alienowaniu.

Jednakże alienawane bydź nie mogą bez zezwolenia męża, albo gdyby mąż zezwolić nie chciał, bez upoważnienia od sądu.

§. II.

o Zastrzeżeniu rozdziału co do dóbr.

1536. Skoro małżonkowie zrobili układ przez swóy kontrakt małżeński, że oddzieleni będą co do dóbr, żona zachowuie zupełne zarządzanie dobrami swemi ruchomemi i nieruchomemi, i wolne używanie swoich przychodów.

1537. Każdy z małżonków przykłada się do ciężarów małżeństwa, według umów zawartych w ich kontrakcie; a ieżeliby ich nie było w tym względzie, to żona przykłada się w ilości wyrównywaiącéy trzeciéy części przychodów swoich.

1538. W żadnym przypadku ani pod względem iakiéykolwiek umowy, żona nie może alienować nieruchomości swoich, bez szczegól-

nego pozwolenia męża swoiego; a gdyby ten nie chciał, bez upoważnienia od sądu.

Każde ogólne upoważnienie alienowania nieruchomości, dane żonie bądź przez kontrakt małżeński, bądź potém, iest nieważne.

1539. Skoro żona rozdzielona zostawiła używanie dóbr swoich mężowi swemu, ten obowiązany iest tylko, bądź na żądanie iakieby mu żona mogła uczynić, bądź przy rozwiązaniu małżeństwa, do wydania tylko przychodów będących; nie rachuie się z tych, które iuż dotąd strawione były.

DZIAŁ III.

o Rządzie posagowym.

1540. Posag pod tym rządzem, iako też pod rządem Działu IIgo, iestto maiątek, który żona przynosi mężowi, dla znoszenia ciężarów małżeństwa.

1541. Wszystko iest posagiem, cokolwiek sobie żona postanawia, albo co iéy iest dane w kontrakcie małżeńskim, ieżeli przeciwnego układu nie masz.

Oddział I.

o Postanowieniu Posagu.

1542. Postanowienie posagu może dotknąć wszystkie dobra żony, teraźnieysze i przyszłe, albo wszystkie iéy dobra teraźnieysze tylko,

albo część dóbr iéy teraźnieyszych i przyszłych, albo nawet przedmiot niepodzielny.

Postanowienie w wyrazach ogólnych wszystkich dóbr żony, nie obeymuie dóbr przyszłych.

1543. Posag nie może bydź postanowiony, ani nawet powiększany w czasie małżeństwa.

1544. Jeżeli oyciec i matka, ustanawiaią łącznie posag, nie rozróżniaiąc każdego z nich części, poczytuie się, że iest ustanowiony w równych częściach.

Jeżeli posag iest ustanowiony przez samego tylko oyca, z praw oyczystych i macierzystych, matka chociaż kontraktowi przytomna, obowiązaną nie iest, i posag w całości pozostaie ciężarem oyca.

1545. Jeżeli pozostały przy życiu oyciec, lub matka, ustanawia posag z dóbr oyczystych i macierzystych, bez wyszczególnienia części, posag bierze się naprzód z praw przyszłego małżonka do dóbr umarłego piérwéy oyca, lub matki, a dodatek z dóbr ustanawiaiącego.

1546. Chociaż córka wyposażona przez oyca swego i matkę, ma dobra własne, których oni używaią, posag będzie brany z dóbr osób ustanawiaiących, ieżeli przeciwny układ nie zaszedł.

1547. Ustanawiaiący posag obowiązani są do zabezpieczenia przedmiotów ustanowionych.

1548. Procenta posagu maią bieg samém przez się prawem, od dnia zawartego małżeń-

stwa, przeciw tym którzy go obiecali, choćby nawet czas zapłaty był wyznaczony, ieżeli przeciwny układ nie zaszedł.

Oddział II.

Prawach męża na dobrach posagowych, i o niemożności alienowania gruntów posagowych.

1549. Sam mąż zarządza dobrami posagowemi w czasie małżeństwa.

Sam ma prawo poszukiwania ich na dłużnikach i zatrzymuiących, pobierać z nich przychody i procenta, i przyymować wypłaty kapitałów.

Jednakże może bydź umowa przez kontrakt małżeński, że żona wybierac będzie corocznie za swoiemi tylko kwitami część dochodów na utrzymanie swoie, i osobiste swoie potrzeby.

1550. Mąż nie iest obowiązany dawać zaręczenie na odebranie posagu, ieżeli poddany temu nie był przez kontrakt małżeński.

1551. Jeżeli posag, albo część iego, zależy na przedmiotach ruchomych, których cena iest w kontrakcie, bez oświadczenia, że oszacowanie nie czyni ich przedaży, mąż staie się ich właścicielem, i winien iest tylko wartość danych ruchomości.

1552. Oszacowanie dane nieruchomości, ustanowionéy na posag, nie przenosi własności iéy na męża, ieżeli nie masz na to wyraźnego oświadczenia.

1553. Nieruchomość nabyta za pieniądze posagowe, posagowa nie iest, ieżeli warunek obrócenia ułożony nie był w kontrakcie małżeńskim.

Toż samo się rozumie o nieruchomości danéy na zapłatę posagu ustanowionego w pieniądzach.

1554. Nieruchomości dane na posag, nie mogą bydź w czasie małżeństwa alienowane, albo hipotekami obciążane, ani przez męża, ani przez żonę, ani przez oboie razem, oprócz wyiątków, które następuią.

1555. Żona może z upoważnieniem od męża, albo gdyby ten nie zezwalał z pozwoleniem sądu, dadź dobra swoie posagowe na postanowienie dzieci, któreby miała z poprzedzaiącego małżeństwa; lecz ieżeli ma upoważnienie tylko od sądu, zachować powinna używanie mężowi.

1556. Żona może dadź także za upoważnieniem od męża swego dobra swoie posagowe na postanowienie dzieci ich wspólnych.

1557. Nieruchomość posagowa alienowaną bydź może, gdy iéy alienowanie dozwolone iest kontraktem małżeńskim.

1558. Nieruchomość posagowa może bydź ieszcze alienowana z pozwoleniem sądu na licytacyi, za poprzedzeniem troistych uwiadomień:

Dla wydobycia z więzienia męża, lub żony;

Dla dostarczenia alimentów familii, w przypadkach przewidzianych przez artyk: 203. 205. i 206. w Tytule *o małżeństwie*

Dla zapłacenia długów żony, albo tych osób, które posag ustanowiły, gdy te długi maią datę pewną, poprzedzaiącą kontrakt małżeński.

Dla zrobienia wielkich poprawy, koniecznie potrzebnych do zachowania nieruchomości posagowéy.

Nakoniec, gdy nieruchomość znaydnie się w niepodzielności z trzeciemi, i iest uznana za nie mogącą bydź podzieloną.

We wszystkich tych przypadkach, przewyżka wartości z przedaży nad uznane potrzeby, zostanie posagową, i iako taka, obrócona będzie na korzyść żony.

1559. Nieruchomość posagowa zamienioną bydź może, ale z zezwoleniem żony, za inną nieruchomość téyże saméy wartości, przynaymniéy co do czterech piątych części, usprawiedliwiaiąc użyteczność zamiany, otrzymawszy upoważnienie od sądu, i po oszacowaniu przez biegłych wyznaczonych urzędownie przez Trybunał.

W tym przypadku nieruchomość przyięta w zamianę posagową będzie; równie pozostałość wartości, ieżeli iest, będzie posagowa, i iako posagowa, obrócona będzie na procent dla korzyści żony.

1560. Oprócz przypadków wyiątku, które tłumaczone były, ieżeli żona, albo mąż, albo oboie łącznie, alienuią grunt posagowy, żona, lub dziedzice po niéy, mogą wyrobić odwołanie alienowania, po rozwiązaniu małżeństwa, i żadne przedawnienie z czasu trwaiącego małżeństwa nie może bydź przeciw nim stawiane; żona toż samo prawo mieć będzie po rozdziale co do dóbr.

Sam mąż nawet może wyrobić odwołanie alienowania w czasie małżeństwa; pozostaie iednak winnym wynagrodzenia szkód wszelakich nabywcy, ieżeli nie oświadczył w kontrakcie, że przedane dobra były posagowe.

1561. Nieruchomości posagowe, nie uznane zdatnemi do alienowania przez kontrakt małżeński, nie podlegaią przedawnieniu w czasie małżeństwa, chyba że przedawnienie zaczęło się dawniéy.

Staią się iednak podległemi przedawnieniu po rozdziale co do dóbr, iakiźkolwiek był czas, od którego zaczęło się przedawnienie.

1562. Mąż obowiązany iest względem dóbr posagowych do wszelkich powinności używaiącego-przychodów.

Odpowiedzialny iest za wszelkie nabyte przedawnienia, i pogorszenia zaszłe z jego niedbalstwa.

1563. Jeżeli posag wystawiony iest na niebezpieczeństwo, żona może nastawać o rozdział co do dóbr, podług tego, co iest powiedziane w artykułach 1443. i następuiących.

Oddział III.

o Powróceniu Posagu.

1564. Jeżeli posag zależy na nieruchomościach;

Albo na ruchomościach nieoszacowanych przez kontrakt małżeński, albo ocenionych, ale z oświadczeniem, że oszacowanie nie odbiera żonie ich własności;

Mąż, lub dziedzice po nim, mogą bydź przymuszeni, aby go powrócili natychmiast po rozwiązaniu małżeństwa.

1565. Jeżeli posag zależy na summie pieniężnéy,

Albo na ruchomościach oszacowanych przez kontrakt, bez oświadczenia, że oszacowanie nie czyni właścicielem ich męża;

Powrócenie ich nie może bydź wymagane, aż w rok po rozwiązaniu.

1566. Jeżeli ruchomości, których własność żonie się pozostaie, zniszczały przez używanie, i bez winy męża, obowiązany będzie te tylko oddadź, które pozostaną, i w stanie takim, w jakim będą.

Jednakże żona we wszystkich przypadkach może wziąć dla siebie bieliznę, ubiorowe drobiazgi i suknie do rzeczywistego używania swego; ale się rachować będzie ich wartość, ieżeli ta bielizna, suknie i drobiazgi ubiorowe oznaczone były piérwotnie z oszacowaniem.

1567. Jeżeli posag obeymuie zobowiązania, albo ustanowienia wypłat, które zginęły, albo poniosły odtrącenia, których nie można przypisać niedbalstwu męża, nie będzie do nich obowiązany, i wracaiąc kontrakty, uwolnionym zostanie.

1568. Jeżeli używanie przychodów ustanowione było na posag, mąż, albo dziedzice po nim obowiązani są przy rozwiązaniu małżeństwa, tylko do powrócenia prawa-używania-przychodów, ale nie do pożytków przypadłych w czasie małżeństwa.

1569. Jeżeli małżeństwo trwało lat dziesięć po upłynieniu granic czasu wyznaczonych do zapłaty posagu, żona, albo dziedzice po niey, mogą upominać się u męża o posag po rozwiązaniu małżeństwa, nie będąc obowiązani dowodzić, iż go odebrał, chybaby się usprawiedliwił, że łożył starania bezpożytecznie dla otrzymania zapłaty.

1570. Jeżeli małżeństwo rozwiązane iest przez śmierć żony, procenta i pożytki z posagu, który ma bydź powrócony, zaczynaią bieg samém przez się prawem, na korzyść dziedziców po niey, od dnia rozwiązania.

Jeżeli rozwiązanie następuie przez śmierć męża, żona ma wybór, albo wymagać procentów od swego posagu, przez rok żałoby; albo żądać dostarczenia alimentów przez czas rzeczony na koszt spadku męża; ale w obudwóch przypadkach, mieszkanie przez ten rok, i suknie żałoby dostarczane iey bydź powin-

ny ze spadku, i nie potrącane w nale..ych się iey procentach.

1571. Przy rozwiązaniu małżeństwa, przychody z nieruchomości posagowych, podzielaią się między męża i żonę, albo dziedziców po nich, w stosunku czasu, iaki wypada z roku ostatniego.

Rok się zaczyna od dnia, w którym małżeństwo obchodzone było.

1572. Żona i dziedzice po niey, nie maią przywileiu w poszukiwaniu posagu nad wierzycielami, którzy pierwsi przed nią hipotekę na nim maią.

1573. Jeżeli mąż był iuż niewypłacalnym, i nie umiał żadney sztuki, ani miał stanu życie utrzymuiącego, gdy oyciec ustanawiał posag dla córki swoiey; ta obowiązaną iest tylko przynieść do spadku po oycu sprawę, którą ma do spadku po mężu swoim, o należącą się iey zapłatę.

Lecz ieżeli mąż stał się niewypłacalnym dopiero po zawartém małżeństwie;

Albo ieżeli umiał rzemiosło, lub miał stan życia, który mu zastępował maiątek;

Strata posagu pada iedynie na żonę.

ODDZIAŁ IV.

o Dobrach nieposagowych.

1574. Wszystkie dobra żony, na których posag ustanowiony nie był, są **nieposagowe.**

1575. Jeżeli wszystkie dobra żony są nieposagowe, i ieżeli nie masz umowy w kontrakcie względem ponoszenia przez żonę części ciężarow małżeńskich, żona przykłada się do nich w ilości, wyrównywaiącey trzeciey części iey dochodów;

1576. Żona zarządza, i używa dóbr swoich nieposagowych;

Ale nie może ich alienować, ani stawać w sądzie z powodu tych dóbr, bez upoważnienia od męża, albo gdyby ten odmawiał, bez pozwolenia od sądu.

1577. Jeżeli żona daie umocowanie mężowi, do zarządzania dobrami iey nieposagowemi; z obowiązkiem zdania iey rachunku z przychodów; mąż w tym względzie; taki ma obowiązek, iak każdy inny pełnomocnik.

1578. Jeżeli mąż używa dóbr nieposagowych żony swoiey, bez umocowania, ale iednak i bez sprzeciwiania się z jey strony, obowiązany iest przy rozwiązaniu małżeństwa; albo za pierwszém żony żądaniem, tylko do wydania przychodów będących, i nie rachuie się z tych, które dotąd spotrzebowane były.

1579. Jeżeli mąż używa dóbr nieposagowych, pomimo okazanego sprzeciwiania się żony; rachować się iey powinien ze wszystkich przychodów, tak będących, iako też i spotrzebowanych.

1580. Mąż używaiący dóbr nieposagowych; też same ma obowiązki, iak używaiący przychodów.

Urządzenie szczególne.

1581. Małżonkowie poddaiąc się rządowi posagowemu, mogą iednak czynić układ wspólnictwa co do nabyciów, i skutki takiego wspólnictwa urządzone są, iak iest rzeczono w artykułach 1498 i 1499.

---

[1] Przedaż publiczna, na ktorey wolno ubiegać się wszystkim o kupno iedney rzeczy, i ten ią otrzymuie, ktory da więcey, znaiona iest pod wyrazem Licytacya, Aukcya, *Licitation*, *Enchire*. Daiący naywięcey, *Encherisseur*, otrzymuie przyznanie, przysądzenie rzeczy *Adjudication* Przepisy odbywania licytacyi, wyrażone są w postępowaniu sądowem. Posag, *Dot.* Dobra nieposagowe, *Biens paraphernaux*. Zastąpienie rzeczy, *Remploi*. Znaczenie innych wyrazow zdarzaiących się w tym tytule, wytłumaczone iest w przypisach do innych tytułow.

TYTUŁ VI.

o Przedaży.

DZIAŁ I.

o Naturze i formie przedaży.

1582. Przedaż iest umowa, przez którą ieden obowiązuie się dadź rzecz, a drugi ią zapłacić.

Może bydz uczyniona przez akt urzędowy, albo z podpisem prywatnym.

1583. Przedaż iest zupełna między stronami, i kupuiący nabywa własności z prawa, względem przedawcy, iak tylko umówienie się nastąpiło względem rzeczy i wartości, chociaż rzecz nie była ieszcze wydana, ani wartość zapłacona.

1584. Przedaż może bydź czyniona czysto i prosto, albo pod warunkiem, bądź zawieszaiącym, bądź rozwiązuiącym.

Może mieć także za przedmiot dwie lub kilka rzeczy na przemian idących.

We wszystkich tych przypadkach, skutek iey iest urządzany podług ogólnych zasad umów.

1585 Gdy towary nie są przedawane na ogół, ale podług wagi, liczby lub miary, przedaż nie iest zupełna w tém rozumieniu, że przedane rzeczy pozostaią ieszcze na niebezpieczeństwa przedaiącego, dopóki nie będą odważone, zrachowane lub odmierzone; ale kupuiący może wymagać, lub ich wydania, lub wynagrodzenia szkód wszelakich, gdyby wypadało, na przypadek nie wykonania obowiązku.

1586. Jeżeli zaś przeciwnie, towary przedane były ogółem, przedaż iest zupełna, chociażby towary nie były ieszcze ważone, rachowane, albo mierzone.

1587. Co się tycze wina, oliwy i innych rzeczy, których iest zwyczay kosztować przed kupieniem, wtenczas tylko iest przedaż, gdy ich nabywca kosztował i zezwolił.

1588. Przedaż robiona z doświadczeniem, poczytuie się zawsze za uczynioną z warunkiem zawieszaiącym.

1589. Przyrzeczenie przedaży tyle waży, co przedaż, gdy zachodzi wzaiemne stron zezwolenie, na rzecz i na cenę.

1490. Jeżeli przyrzeczenie przedaży uczynione było ze złożeniem zadatku, każdy z kontraktuiących może odstąpić:

Daiący zadatek tracąc go;

Biorący powracaiąc dwoie tyle.

1591. Cena przedaży oznaczona bydź powinna, i wymieniona przez strony.

1592. Może bydź iednak zostawione oznaczenie zdaniu trzeciey osoby; ieżeli ta trzecia osoba nie chce, albo nie może oszacować, nie masz przedaży.

1593. Koszta na akta i inne połączenia do przedaży, ciężarem są nabywcy.

DZIAŁ II.

Kto może kupować, lub przedawać.

1594. Wszyscy ci mogą przedawać lub kupować, którym prawo nie zbrania.

1595. Kontrakt przedaży między małżonkami, może mieć mieysce we trzech tylko następuiących przypadkach:

1. Gdy ieden z małżonków ustępuie dóbr swoich drugiemu, który z nim iest rozdzielony sądownie, na zapłatę praw iego;

2. Gdy ustąpienie które mąż czynił żonie choć nierozdzieloney, prawną ma przyczynę, iak naprzykład, zastąpienie alienowanych iey nieruchomości, albo pieniędzy do niey należących, ieżeli te nieruchomości albo pieniądze nie wpadaią w wspólność;

3. Gdy żona ustępuie dóbr mężowi swemu, na zapłatę summy, którą mu przyrzekła w posagu, i gdy iest wyłączenie wspólności;

Zachowuią się w tych trzech przypadkach prawa dziedziców stron kontraktuiących, gdyby zachodził zysk uboczny.

1596. Nie mogą wyrobić dla siebie przysądzenia pod karą nieważności, ani sami przez się, ani przez osoby podłożone:

Opiekuni dóbr tych osób, które maią w opiece;

Pełnomocnicy dóbr, których przedaż iest im zlecona;

Administratorowie dóbr gminów albo ustanowień publicznych, powierzonych ich staraniom;

Urzędnicy publiczni dóbr narodowych, których przedaż odbywa się przez ich urząd.

1597. Sędziowie, ich zastępcy, urzędnicy dopełniaiący urzędu publicznego, pisarze, burgrabiowie, patronowie, obrońcy urzędowi, i notaryusze, nie mogą nabywać ustąpień processów, praw i spraw spornych, należących do trybunału, w którego obrębie odbywaią swóy urząd, pod karą nieważności i wynagrodzenia szkód wszelakich i nakładów.

DZIAŁ III.

o Rzeczach które mogą bydź przedane.

1598 Cokolwiek iest w używaniu, przedane bydź może, ieżeli prawa szczególne nie przeszkadzaią do alienowania

1599 Przedaż cudzey rzeczy iest nieważna: może bydź powodem do wynagrodzenia szkód wszelakich, ieżeli nabywca nie wiedział, że rzecz była cudza.

1600. Nie można przedawać spadku po osobie żyiącey, nawet z jey zezwoleniem.

1601. Gdyby w chwili przedaży rzecz zginęła całkiem, przedaż iest nieważna.

Jeżeli część tylko tey rzeczy zginęła, wolno iest nabywcy albo odstąpić przedaży, albo wymagać części zachowaney czyniąc oznaczenie ceny stosownie do całości. (1)

DZIAŁ IV.

o Obowiązkach przedawcy.

ODDZIAŁ I.

Urządzenia ogólne.

1602. Przedawca powinien wytłumaczyć to iasno, do czego się zobowiązuie.

Każdy układ ciemny, albo wątpliwy, tłumaczy się przeciw przedawcy.

1603. Dwa są istotne obowiązki przedawcy, wydadź rzecz przedaną i onę zabezpieczyć.

ODDZIAŁ II.

o Wydaniu.

1604. Wydanie iest przeniesienie rzeczy przedaney, w moc i posiadanie nabywcy.

1605. Obowiązek wydania nieruchomości, dopełniony iest ze strony przedawcy, skoro oddał klucze, ieżeli idzie o budynek, albo skoro oddał tytuły własności.

1606. Wydanie rzeczy ruchomych następuie:

albo przez oddanie rzeczywiste;

albo przez oddanie kluczy od budynków, w których się znayduią;

albo nawet przez samo stron zezwolenie, gdy przeniesienie nie może nastąpić w chwili przedaży albo ieżeli nabywca ma iuż w mocy swoiey pod innym tytułem.

1607. Oddanie praw niezmysłowych, następuie albo przez oddanie tytułów, albo gdy ich używa nabywca z zezwoleniem przedawcy.

1608. Koszta wydania obowiązkiem są przedawcy: koszta zaięcia, obowiązkiem są nabywcy, ieżeli inny układ nie zaszedł.

1609. Wydanie następować powinno w mieyscu, w którém była rzecz przedana, w czasie przedaży, ieżeli nie masz inney umowy.

1610 Jeżeli przedawca uchybia w wydaniu rzeczy na czas umówiony od stron, nabywca może podług swego wyboru, albo żądać rozwiązania przedaży, albo dania sobie w posiadanie rzeczy, ieżeli opoźnienie przedawcy następuie tylko z jego czynu.

1611. We wszystkich przypadkach, przedawca skazany bydź powinien na wynagrodzenie szkód wszelakich, ieżeli wypływa pokrzywdzenie nabywcy przez to, że wydanie nie nastąpiło w czasie umówionym.

1612. Przedawca obowiązany nie iest do wydania rzeczy, ieżeli nabywca nie płaci iey ceny, i ieżeli przedawca nie dozwolił mu zwłoki czasu do zapłacenia.

1613. Równie obowiązanym nie będzie do wydania, chociażby na zapłacenie zwłoki czasu dozwolił, ieżeli po przedaży nabywca podupadł, lub upadł zupełnie do tego stopnia, że przedawca znayduie się w niebezpieczeństwie stracenia ceny, chybaby nabywca dał rękoymią na wypłacenie w czasie wyznaczonym.

1614. Rzecz wydana bydź powinna w takim stanie, w jakim się znayduie w chwili przedaży.

Od dnia przedaży wszelkie pożytki należą do nabywcy.

1615. Obowiązek wydania rzeczy obeymuie i iey przyłączenia, i wszystko to, cokolwiek służy do trwałego iey używania.

1616. Przedawca obowiązany iest wydadź taką obiętosć, iaka iest wyrażona w kontrakcie, pod ograniczeniami położonemi niżey.

1617. Jeżeli przedaż nieruchomości uczyniona była ze wskazaniem obiętosci, pod taką miar liczbą, przedawca powinien wydadź nabywcy, ieżeli on tego wymaga, ilość wskazaną w kontrakcie.

A ieżeli rzecz dla niego iest niepodobna, albo ieżeli nie wymaga nabywca, przedawca powinien ponieść stosowne zmnieyszenie ceny.

1618. Jeżeli przeciwnie, w przypadkach artykułu poprzedzaiącego znaydzie się obiętość większa nad wyrażoną w kontrakcie, nabywca ma wybór, albo dostarczyć dodatek ceny, albo odstąpić kontraktu, ieżeli przewyżka przenosi dwudziestą częścią obiętość oświadczoną.

1619. We wszystkich innych przypadkach:

Bądź gdy przedaż uczyniona była rzeczy pewney i ograniczoney;

Bądź gdy miała za przedmiot grunta różne i oddzielone;

Bądź gdy się zaczyna przez miarę, albo przez oznaczenie przedmiotu przedanego z przydaniem miary;

Wyrażenie takiey miary nie daie mieysca do żadnego dodatku ceny, dla korzyści przedaiącego, za przewyżkę w mierze; ani dla korzyści nabywcy do żadnego ceny zmnieyszenia, za mnieyszą miarę, chyba tyle tylko, ile różnica rzeczywistey miary, dwudziestą częścią iest wyższa, lub niższa nad miarę wyrażoną w kontrakcie, maiąc wzgląd na wartość całości przedmiotów przedanych, ieżeli przeciwny temu układ nie zaszedł.

1620. W przypadku, gdy podług artykułu poprzedzaiącego, ma mieysce powiększenie ceny za przewyżkę miary, wolno iest na-

bywcy albo odstąpić kontraktu, albo dostarczyć dodatek ceny, a to z procentem, ieżeli nieruchomość zatrzymał.

1621. We wszystkich przypadkach w których nabywca ma prawo odstąpienia kontraktu, przedawca wrócić mu powinien prócz ceny, ieżeli ią odebrał, koszta kontraktu.

1622. Sprawa o dodatek ceny ze strony przedawcy, i sprawa o zmnieyszenie ceny lub zerwanie kontraktu ze strony nabywcy, wnoszona bydź powinna w roku od dnia kontraktu pod karą odpadnienia.

1623. Jeżeli dwa grunta przedane były przez tenże sam kontrakt, i za tęż samę cenę, z oznaczeniem miary każdego, a znayduie się mniey obiętości w iednym, a więcey w drugim, czyni się nagrodzenie, aż do wyrównania należacych się ilości; i sprawa bądź o dodatek, bądź o zmnieyszenie ceny ma mieysce tylko podług prawideł wyżey ustanowionych.

1624. W wątpliwości, czy na nabywcę, czy na przedawcę ma spadać strata lub zepsucie rzeczy przedaney, przed iey wydaniem, rozsądza się podług prawideł przepisanych w Tytule: *o Kontraktach albo zobowiązaniach umownych w ogólności.*

ODDZIAŁ III.

o Zabezpieczeniu.

1625. Zabezpieczenie iakie przedawca winien nabywcy, ma dwa przedmioty: pierwszy,

spokoyne posiadanie rzeczy kupioney; drugi, ukryte niedostatki tey rzeczy, albo wady stanowiące oddawalność.

§. I.

o Zabezpieczeniu w przypadkach pozbawiaiących posiadania.

1626. Chociaż w czasie przedaży, żaden układ niebył uczyniony względem zabezpieczenia, przedawca obowiązany iest samémże prawem zabezpieczyć nabywcy pozbawienie posiadania, któreby poniósł w całości lub części przedanego przedmiotu, albo ciężary nie oświadczone przy przedaży, o iakieby się do takiego przedmiotu upominano.

1627. Mogą strony przez szczególne umowy do takiego zobowiązania z prawa wynikaiącego, co dodadź, albo zmnieyszyć iego skutek: mogą się nawet umówić, że przedawca do żadnego zabezpieczenia obowiązany nie iest.

1628. Chociaż iest rzeczono, że nabywca obowiązany nie iest do żadnego zabezpieczenia, odpowiada iednak za takie, które wypływa z osobistego iego czynu; wszelka przeciwna temu umowa iest nieważna.

1629. W tymże samym przypadku, gdy ułożona iest wolność od zabezpieczenia, gdyby pozbawienie posiadania nastąpiło, przedawca powrócić powinien cenę;

Chybaby nabywca wiedział przy przedaży o niebezpieczeństwie grożącém pozbawieniem, albo kupuiąc wziął na siebie niebezpieczeństwa i straty.

1630. Gdy zabezpieczenie przyrzeczone było, albo względem tego nic ułożoném nie zostało, ieżeli nabywca pozbawiony iest posiadania, ma prawo domagać się od przedawcy:

1. Powrócenia ceny;

2. Powrócenia przychodów, gdy obowiązany iest oddadź ie właścicielowi, który go pozbawia posiadania;

3. Kosztów poniesionych z powodu żądania zabezpieczenia przez nabywcę, i kosztów ponoszonych przez pierwiastkowego powoda;

4. Nakoniec wynagrodzenia szkód wszelakich i wszystkich kosztów prawnych kontraktu.

1631. Gdy w czasie pozbawienia, przedana rzecz znayduie się zmnieyszona co do wartości, albo znacznie nadpsuta, bądź z niedbalstwa nabywcy, bądź przez przypadki większey siły, przedawca równie iest obowiązany do powrócenia całey wartości.

1632. Lecz ieżeli nabywca ciągnął zyski z zepsucia rzeczy, iakie uczynił, przedawca ma prawo zatrzymać z ceny summę, równą takim zyskom.

1633. Jeżeli rzecz przedana znayduie się powiększona w cenie w czasie pozbawienia, niezawiśle nawet od czynów nabywcy, przedawca powinien mu wtedy to zapłacić, co przewyższa cenę przedaży.

1634. Przedawca zapłacić powinien albo wyrobić zapłacenie nabywcy przez tego, który pozbawia posiadania, wszelkich popraw i polepszeń użytecznych, które nabywca w gruncie poczynił.

1635. Jeżeli przedawca złą wiarą przedał grunt cudzy, obowiązany będzie zapłacić nabywcy, wszelkie nakłady, iakie on poczynił na gruncie, nawet dla ozdoby lub rozrywki.

1636. Jeżeli nabywca pozbawiony iest tylko części rzeczy, ale która tak wiele znaczy względem całości, że nabywca bez tey części, którey pozbawiony, nie byłby rzeczy kupował, może zerwać przedaż.

1637. Jeżeli w przypadkach pozbawienia części gruntu przedanego, nie rozchodzi się przedaż, cena części z jakiey nabywca pozbawiony, zapłacona mu iest podług oszacowania przy pozbawieniu, ale nie w stosunku do całości przedaży, bądź gdy rzecz przedana powiększona iest, lub zmnieyszona w cenie.

1638. Jeżeli dziedzictwo przedane, iest obciążone, a oświadczenie tego uczynione nie było, służebnościami niewidocznemi, a które tak wiele znaczą, iż można wnosić, że nabywca uwiadomiony o nich, nie byłby dziedzictwa tego kupował, może on żądać rozeyścia się kontraktu, ieżeli nie obiera raczey przestać na wynagrodzeniu.

1639. Inne wątpliwości, iakieby się trafiać mogły względem wynagrodzenia szkód wszelakich, wypływaiącego dla nabywcy z niewykonania przedaży, rozstrzygane bydź powinny, podług ogólnych prawideł ustanowionych w tytule: *o Kontraktach, albo zobowiązaniach umownych w ogólności.*

1640. Zabezpieczenie na przypadek pozbawienia, ustaie, skoro nabywca zezwolił na skazanie siebie przez wyrok ostateczny, albo taki, od którego apellacya przyiętą bydź nie może, bez przypozwania przedawcy swego, ieżeli przedawca dowodzi, że były dostateczne śrzodki na wyrobienie odrzucenia żądania.

§. II.

o Zabezpieczeniu wad rzeczy przedaney.

1641. Przedawca obowiązany iest do zabezpieczenia z powodu ukrytych wad w rzeczy przedaney, które ią czynią niewłaściwą do użycia, do iakiego ma przeznaczenie, albo które tak zmnieyszaią iey użycie, że nabywca nie byłby iey nabył, gdyby o nich wiedział, albo byłby dał mnieyszą cenę.

1642. Przedawca nie odpowiada za wady widoczne, o których mógł się przekonać sam nabywca.

1643. Odpowiada za ukryte wady, chociażby sam o nich nie wiedział, chybaby w takim

kim przypadku zaszedł układ, że do żadnego zabezpieczenia obowiązanym nie iest.

1644. W przypadku artykułów 1641 i 1643: nabywca ma wybór, oddadź rzecz, i upomnieć się o powrócenie ceny, albo rzecz zatrzymać, a upominać się o powrócenie części ceny, iaką biegli ułożą.

1645. Jeżeli przedawca wiedział o wadach rzeczy, powinien będzie oprócz powrócenia ceny którą odebrał, wynagrodzić wszelakie szkody nabywcy.

1646. Jeżeli przedawca nie wiedział o wadach rzeczy, obowiązany iest tylko powrócić cenę, i zapłacić nabywcy koszta poniesione z powodu przedaży.

1647. Jeżeli rzecz maiąca wady zginęła przez skutek złego swego gatunku, strata iest dla przedawcy, który winien nabywcy powrócić cenę i inne wynagrodzenia, wyłożone w dwóch poprzedzaiących artykułach.

Ale strata z przypadków losowych, idzie na rachunek nabywcy.

1648. Sprawa wynikaiąca z wad, dla których rzecz oddaie się nazad, wnoszona bydź powinna przez nabywcę w krótkim czasie, podług natury wad stanowiących oddawalność, i zwyczaiu mieysca, w którém przedaż nastąpiła.

1649. Sprawa taka nie ma mieysca w przedażach czynionych powagą sądu.

DZIAŁ V.

o Obowiązkach kupuiącego.

1650. Istotny iest obowiązek kupuiącego, aby zapłacił cenę w dniu i mieyscu ułożoném w przedaży.

1651. Jeżeli względem tego nic urządzone nie było przy przedaży, kupuiący zapłacić powinien w mieyscu i czasie, w którym wydanie nastąpić powinno.

1652 Kupuiący winien iest procenta ceny przedaży, aż do wypłacenia kapitału w trzech następuiących przypadkach:

Jeżeli taka była umowa przy przedaży;

Jeżeli rzecz przedana i wydana przynosi pożytki lub inne przychody;

Jeżeli kupuiący wzywany był, aby zapłacił.

W ostatnim przypadku, procenta rachuią się dopiero od dnia wezwania.

1653. Jeżeli kupuiący iest napastowany, albo słuszną ma przyczynę obawy napaści przez sprawę bądź hipoteczną, bądź o wydobycie rzeczy, może zawiesić wypłacenie ceny dotąd, dopóki przedawca nie wstrzyma napaści takiey, ieżeli raczey nie woli przedawca dadź zaręczenie, albo ieżeli ułożono nie było, że zapłaci kupuiący bez względu na napaść.

1654. Jeżeli kupuiący nie płaci ceny, przedawca może żądać rozwiązania przedaży.

1655. Rozwiązanie przedaży nieruchomości natychmiast iest wyrzeczone, ieżeli przedawca

Biblioteka prywatna Mikołaja Antoniuka

iest w niebezpieczeństwie utracenia i rzeczy i ceny.

Jeżeli nie masz takiego niebezpieczeństwa, sędzia może dozwolić nabywcy zwłoki czasu dłuższey lub krótszey, według okoliczności.

Jeżeli zwłoka taka upłynie, a nabywca nie zapłacił, rozwiązanie przedaży wyrzeczone będzie.

1656. Jeżeli zaszedł układ przy przedaży nieruchomości, że gdyby uchybione było wypłacenie ceny w umówionym czasie, przedaż rozeydzie się samém przez się prawem, nabywca iednak może zapłacić po upłynieniu takiego czasu, ieżeli nie stał się winnym spóźnienia przez wezwanie; lecz po wezwaniu takiém, sędzia nie może mu dozwolić zwłoki czasu.

1657. W przedaży żywności i rzeczy ruchomych, rozwiązanie przedaży następuie samém przez się prawem, i bez wezwania, na korzyść przedawcy, po upłynieniu umówionego czasu, w którym rzeczy takie wzięte bydź miały.

DZIAŁ VI.

o Nieważności i rozwiązaniu przedaży.

1658. Oprócz przyczyn nieważności albo rozwiązania iuż wytłumaczonych w tym tytule, i przyczyn wspólnych wszelkim umowom,

może bydź ieszcze rozwiązany kontrakt przedaży, przez użycie możności odkupu i przez nizkość ceny.

ODDZIAŁ I.

o Możności odkupu.

1659. Możność odkupu iest układ, przez który przedawca zachowuie sobie wzięcie nazad rzeczy przedaney wracaiąc istotną cenę i zapłatę, o iakiey iest mowa w artykule 1673.

1660. Możność okupu układana bydź nie może na czas przechodzący przeciąg lat pięciu.

Do takiego czasu iest ścieśniona możność taka, choćby ułożona była na czas dłuższy.

1661. Czas wyznaczony iest ścisłą granicą, i sędzia przedłużyć iey nie może.

1662. Jeżeli przedawca nie używa sprawy swoiey odkupu w czasie przepisanym, nabywca staie się właścicielem nieodwołalnym.

1663. Przeciąg czasu tego rachuie się przeciw wszystkim osobom, nawet przeciw małoletniemu, ale się mu zachowuie, ieżeli potrzeba, poszukiwanie na tym, na kim z prawa wypada.

1664. Przedawca z umową odkupu może mieć sprawę swoię przeciw drugiemu nabywcy, chociażby w drugim kontrakcie nie była oświadczona możność odkupu.

1665. Nabywca z umową odkupu, używa wszystkich praw przedawcy swego; może zyskać przedawnienie tak przeciw prawdziwemu panu, iako też i przeciw tym, którzyby zakładali sobie iakie prawa lub hipoteki na rzeczy przedaney.

1666. Może stawiać przeciw wierzycielom przedawcy swego dobrodzieystwo roztrząsania.

1667. Jeżeli nabywca z umową odkupu części niepodzielney dziedzictwa otrzymał przysądzenie całości na licytacyi, która przeciw niemu powołaną była, może zobowiązać przedawcę, aby odebrał wszystko, gdy chce używać umowy.

1668. Jeżeli kilku przedało łącznie, i przez ieden tylko kontrakt dziedzictwo między niemi wspólne, każdy z nich może mieć sprawę o odkup, tylko co do części na niego przypadaiącey.

1669. Toż samo się rozumie, gdy zostało kilku dziedziców po tym, który sam dziedzictwo przedał.

Każdy z takich współdziedziców, może używac możności odkupu, tylko co do części iaką w spadku bierze.

1670. Ale w przypadku dwóch artykułów poprzedzaiących, nabywca może wymagać, aby wszyscy współprzedaiący, albo wszyscy współdziedzice, należeli do sprawy dla zrobienia między niemi ugody, do odebrania ca-

łego dziedzictwa, a ieżeli się nie ugodzą, będzie uwolniony od skargi.

1671. Jeżeli przedaż dziedzictwa należącego do kilku, nie była uczyniona łącznie i całego dziedzictwa razem, a każdy z nich swoię tylko część przedał, mogą mieć oddzielnie sprawę o odkup części, iaka do każdego należy;

A nabywca nie może przymusić do wzięcia całości tego, który tym sposobem używa swego prawa.

1672. Jeżeli nabywca zostawił kilku dziedziców, sprawa o odkup może bydź wnoszona przeciw każdemu z nich, tylko o odkup części iaka na każdego przypadnie, wtenczas gdy rzecz iest niepodzielona ieszcze, albo gdy rzecz przedana podzieloną została między niemi;

Lecz ieżeli iuż nastąpił podział dziedzictwa, a rzecz przedana przypadła na część iednego z dziedziców, sprawa o odkup może bydź wnoszona przeciw niemu co do całości.

1673. Przedawca używaiący umowy odkupu, powinien zapłacić nie tylko cenę istotną, ale też ieszcze koszta i wydatki należące się za przedaż, potrzebne naprawy, i te, które powiększyły wartość gruntu aż do ilości wyrównywaiącey takiemu powiększeniu. Nie może wniyśdź w posiadanie, póki nie uczyni zadosyć wszystkim tym obowiązkom.

Gdy przedawca wchodzi w dziedzictwo swoie przez skutek umowy odkupu, bierze go uwolnionym od wszelkich ciężarów i hipotek, iakiemi nabywca mógł toż dziedzictwo obciążyć; obowiązany iest wykonać kontrakty dzierżawne, uczynione bez oszukania przez nabywcę.

ODDZIAŁ II.

o Rozwiązaniu przedaży z przyczyny pokrzywdzenia.

1674. Jeżeli przedawca pokrzywdzony był więcey niż w siedmiu dwunastych częściach ceny nieruchomości, ma prawo żądać zerwania przedaży, choćby był zrzekł się wyraźnie w kontrakcie możności żądania rozwiązania takiego, i choćby był oświadczył, że darował przewyżkę wartości prawdziwey nad cenę daną. (2)

1675. Ażeby wiedzieć czyli nie masz pokrzywdzenia większego nad siedm dwunastych, potrzeba oszacować nieruchomość podług iey stanu i wartości, iaka była w czasie przedaży.

1676. Po upłynieniu dwóch lat, rachuiąc od dnia przedaży, żądanie takie przyiętém bydź nie może;

Czas ten rachuie się i przeciw mężatkom, i przeciw nieprzytomnym, bezwłasnowolnym, i małoletnim przychodzącym po swoim naczelniku pełnoletnim który przedał.

Czas taki ma swóy bieg, i zawieszony nie iest trwaniem czasu ułożonego na umowę odkupu.

1677. Dowód pokrzywdzenia przypuszczony nie iest tylko przez wyrok, i w takich tylko przypadkach, w których czyny wymieniane, byłyby dosyć podobne do prawdy, i dosyć ważne, iżby z nich wnosić można pokrzywdzenie.

1678. Dowód taki inaczey nie następuie, tylko przez zdanie sprawy trzech biegłych, którzy powinni sporządzić protokuł wspólny, i iedno tylko ułożyć zdanie większością głosów.

1679. Jeżeli zdania są różne, będą wyrażone w protokule pobudki, ale nie iest wolno dawać poznać, iakie było zdanie każdego z biegłych.

1680. Ci trzey biegli wyznaczeni będą z urzędu, chybaby się strony zgodziły na mianowanie wszystkich trzech łącznie.

1681. W przypadku w którym sprawa o rozwiązanie iest przyięta, nabywca ma wybór, albo oddadź rzecz, odbieraiąc nad cenę którą zapłacił, albo grunt zachować, dopłacaiąc dodatek sprawiedliwey ceny, a odciągnięciem dziesiątey części całey wartości;

Trzeci posiadacz takież samo ma prawo z zachowaniem iego zabezpieczenia, iakie mieć może od przedawcy swego.

1682. Jeżeli nabywca woli rzecż zachować, daiąc dodatek urządzony artykułem poprzedzaiącym, winnym iest procentu od dodatku, rachuiąc od dnia, w którym żądanie rozwiązania podane.

Jeżeli woli rzecz oddadź, a cenę odebrać, oddaie przychody od dnia żądania.

Procent od ceny, rachuie się także dla niego od dnia tegoż żądania, albo od dnia zapłaty, ieżeli się nie tykał żadnych przychodów.

1683. Rozwiązanie z przyczyny pokrzywdzenia nie ma mieysca na korzyść kupuiącego.

1684. Nie ma także mieysca we wszelkich przedażach, które podług prawa, z powagą tylko sądową czynione bydź mogą.

1685. Prawidła wyłożone w poprzedzaiącym oddziale, na przypadki w których kilku przedało łącznie, lub oddzielnie, i wtenczas gdy przedawca lub kupuiący, zostawił kilku dziedziców, są równie zachowywane w używaniu sprawy o rozwiązanie.

DZIAŁ VII.

o Licytacyi.

1686. Jeżeli rzecz wspólna kilkom, nie może bydź podzielona dogodnie i bez straty;

Albo ieżeli w dziale dóbr wspólnych czynionych przez strony dobrowolnie znayduią się

takie, których żaden ze współdzielących się wziąć nie może, lub nie chce;

Przedaż następuie na licytacyi, i wartość z niey podzielona bywa między współwłaścicieli.

1867. Każdy ze współwłaścicieli mocen iest żądać, ażeby obce osoby przywołane były do licytacyi. Przywołanemi są koniecznie, skoro ieden ze współwłaścicieli iest małoletni.

1688. Sposób i formalności, iakie w licytacyi zachowywać potrzeba, wyłożone są w tytule o *Spadkach*, i w Kodexie Sądowym.

DZIAŁ VIII.

o Przenoszeniu wierzytelności i innych praw niezmysłowych.

1689. W przenoszeniu wierzytelności, prawa, lub sprawy na trzeciego, wydanie następuie między ustępuiącym, a zyskuiącym ustąpienie przez oddanie tytułu.

1690. Zyskuiący ustąpienie ma prawo zaięcia w posiadanie od trzeciego tylko w tenczas, gdy wręczy przeniesienie uczynione dłużnikowi.

Jednakże zyskuiący ustąpienie, może mieć równie prawo zaięcia w posiadanie, gdy dłużnik przez akt urzędowy przyymuie przeniesienie.

1691. Jeżeli dłużnik zapłacił ustępuiącemu, nim otrzymał wręczenie przeniesienia od ustępuiącego, lub zyskuiącego ustąpienie, uwolnionym będzie ważnie.

1692. Przedaż lub ustąpienie wierzytelności, obeymuie przyłączenia do wierzytelności, iako to rękoymią, przywiley i hipotekę.

1693. Kto przedaie wierzytelność, albo inne prawo niezmysłowe, powinien zabezpieczyć byt tego w czasie przenoszenia, chociażby uczynione było bez zabezpieczenia.

1694. Nie odpowiada za wypłacalność dłużnika, chybaby się do tego zobowiązał, i to tylko co do ilości wyrównywaiącey cenie, iaką wziął za wierzytelność.

1695. Jeżeli przyrzekł zabezpieczenie wypłacalności dłużnika, przyrzeczenie takie ściąga się tylko do wypłacalności teraźnieyszey, a nie obeymuie czasu przyszłego, ieżeli ustępuiący wyraźnie tego nie ułożył.

1696. Kto przedaie dziedzictwo, niewyrażaiąc w szczegółach przedmiotów iego, obowiązany iest to tylko zabezpieczyć, że iest dziedzicem.

1697. Jeżeli użytkował z przychodów niektórych gruntów, albo odebrał ilość z jakiey wierzytelności należącey do tego dziedzictwa, lub przedał niektóre rzeczy spadku, obowiązany iest zapłacić ie nabywcy, ieżeli ich sobie nie zachował wyraźnie przy przedaży.

1698. Nabywca powinien ze strony swoiey zapłacić to przedawcy, co przedawca zapłacił za długi i ciężary spadku, i wszystko mu porachować, czego był wierzycielem, ieżeli przeciwny układ nie zaszedł.

1699. Ten, przeciw któremu ustąpione iest prawo sporne, może wyrobić sobie zakwitowanie, od zyskuiącego ustąpienie płacąc mu rzeczywistą cenę ustąpienia, i z kosztami i wydatkami prawnemi, i z procentem, rachuiąc od dnia, w którym zyskuiący ustąpienie, wypłacił cenę ustąpienia iemu uczynionego.

1700. Poczytuie się rzecz za sporną, skoro iest proces i spór o zasadę prawa.

1701. Urządzenie wyrażone w artykule 1699 ustaie:

1. W przypadku, gdy ustąpienie uczynione było współdziedzicowi, lub współwłaścicielowi prawa ustąpionego;

2. Skoro ustąpienie uczynione było wierzycielowi na zapłatę tego, co mu się należy;

3. Skoro ustąpienie uczynione było posiadaczowi dziedzictwa podległego prawu spornemu.

---

[1] Gdy wyrażona iest cena całości, a wypada wyszczególnić cenę części w przyzwoitym stosunku do ceny całości, nazywać to będziemy oznaczenie ceny, stosownie do całości, *Determiner le prix par la ventilation.* Koszta prawe, koszta słuszne, koszta przyzwoite, *Les frais et loyaux couts.*

[2] Może bydź rożna wartość rzeczy, uważaiąc ią w rożnych okolicznościach i zamianach między ludźmi; wartość rzeczy prawdziwa, przewyższaiąca cenę rzeczy wyrażoną lub daną, nazywa się w prawném mowieniu ięzyka francuzkiego, *La plus-value.*

TYTUŁ VII.

o Zamianie.

1702. Zamiana iest kontrakt, przez który strony daią sobie nawzaiem iednę rzecz za drugą.

1703. Zamiana następuie przez samo zezwolenie, równie iak i przedaż.

1704. Jeżeli ieden z mieniaiących się odebrał iuż rzecz daną sobie w zamianę, a potém dowodził, że drugi kontraktuiący nie iest właścicielem tey rzeczy, nie może bydź przymuszany do wydania rzeczy przyrzeczoney na zamianę, ale tylko do oddania wziętey.

1705. Mieniaiący się, pozbawiony posiadania rzeczy wziętey w zamianę, ma wybór upominać się wynagrodzenia szkód wszelakich, lub upominać się o rzecz swoię.

1706. Rozwiązanie z przyczyny pokrzywdzenia, nie ma mieysca w kontrakcie zamiany.

1707. W reszcie wszelkie inne prawidła przepisane na kontrakt przedaży, stosuią się do zamiany.

TYTUŁ VIII.

o Kontrakcie naymu.

DZIAŁ I.

Urządzenia ogólne.

1708. Dwa są gatunki kontraktów naymu:
Naymowanie rzeczy,
Naymowanie robót.

1709. Naiem rzeczy iest kontrakt, przez który ieden ze stron obowiązuie się dadź do używania drugiey rzecz iaką na pewien czas i za pewną cenę, którą płacić druga obowięzuie się.

1710. Naiem roboty iest kontrakt, przez który iedna ze stron podeymuie się uczynić rzecz iaką dla drugiey, za umówioną między niemi cenę.

1711. Te dwa rodzaie naymu podzielaią się ieszcze na kilka gatunków szczególnych.

Nazywa się *Komorne*, naiem domu i sprzętów;

Dzierżawa, naiem dziedzictw wieyskich;

Naiem, naięcie do robot i służby;

Pakt, naiem zwierząt, z których przychód podziela się pomiędzy właściciela i tego komu ie właściciel powierza.

Naiem na ogół albo oznaczenie ceny, do wykonania iakiey roboty za ułożoną cenę,

naymem iest także, gdy ten dostarcza materyału, dla którego idzie robota. (1)

Ostatnie trzy gatunki maią szczególne prawidła.

1712. Dzierżawy dóbr narodowych, dóbr gminów i ustanowień publicznych, poddane są szczególnym urządzeniom.

DZIAŁ II.

o Naymie rzeczy.

1713. Naymować można wszelkie dobra ruchome albo nieruchome.

ODDZIAŁ I.

o Prawidłach wspólnych naymom domów i dóbr wieyskich.

1714. Naymować można przez pismo, albo słownie.

1715. Jeżeli dzierżawa zawarta bez pisma nie iest ieszcze wykonana, a zaprzecza iey druga strona;

Nie można na to przyymować dowodu przez świadki, chociażby naymnieysza była cena, i chociażby przytaczano, że zadatek był dany;

Przysięga tylko naznaczona bydź może temu, który dzierżawy zaprzecza.

1716. Gdy będzie spór o cenę dzierżawy słowney, którey wykonanie zaczęło się, a nie

masz kwitu, przysiędze właściciela dana będzie wiara;

Jeżeli nie obiera raczey dzierżawca żądania, aby nastąpiło oszacowanie przez biegłych, w takim przypadku koszta oszacowania takiego ciężarem są dzierżawcy, ieżeli oszacowanie przenosi cenę, którą oświadczył.

1717. Biorący dzierżawę, ma prawo poddzierżawić albo ustąpić komu swoiey dzierżawy, ieżeli taka władza zabronioną mu nie była.

Może mu bydź zabroniona do całości, lub części.

Zastrzeżenie takie zawsze ściśle brane bywa.

1718. Artykuły tytułu: o *Kontrakcie małżeńskim i o wzaiemnych prawach między małżonkami*, tyczące się dzierżaw dóbr mężatek, stosuią się do dzierżaw małoletnich.

1719. Puszczaiący w dzierżawę, obowiązany iest z natury kontraktu, i ani potrzeba aby to wyrażone było przez szczególny układ:

1. Oddadź dzierżawcy rzecz naiętą;

2. Utrzymywać tę rzecz w stanie zdatnym do użytku, dla iakiego iest naięta;

3. Utrzymywać w spokoyném używaniu tey rzeczy dzierżawcę, przez czas trwania dzierżawy.

1720. Puszczaiący w dzierżawę obowiązany iest wydadź rzecz w dobrym stanie, naprawioną ze wszystkiem.

W cza-

W czasie trwania dzierżawy powinien czynić wszelkie naprawy, które potrzebnemi bydź mogą, oprócz napraw komorniczych.

1721. Winien iest zabezpieczyć dzierżawcy wszelkie wady lub niedostatki w rzeczy naiętéy, któreby przeszkadzały do iéy użycia, choćby nawet sam puszczaiący o nich nie wiedział przy puszczaniu w dzierżawę.

Jeżeli z takich wad lub niedostatków wypływa iaka strata dla dzierżawcy, wynagrodzić ią powinien puszczaiący w dzierżawę.

1722. Jeżeli w czasie trwania dzierżawy rzecz naięta zepsuie się całkiem przez losowy przypadek, rozchodzi się kontrakt dzierżawy sam przez się; ieżeli rzecz w części tylko iest zepsuta, dzierżawca może według okoliczności żądać albo zmnieyszenia ceny, albo rozeyścia się dzierżawy. W jednym i drugim przypadku żadne wynagrodzenie mieysca nie ma.

1723. Puszczaiący w dzierżawę przez czas trwania dzierżawy, nie może odmienić formy rzeczy naiętéy.

1724. Jeżeli podczas dzierżawy rzecz naięta potrzebuie raptownych napraw, i które nie mogą bydź odłożone aż do iéy ukończenia, dzierżawca znosić ie powinien, iakąkolwiek stąd ma niewygodę, i chociażby przez czas ich robienia, pozbawiony był części rzeczy naiętéy.

Lecz ieżeli naprawy takie trwaią dłużéy iak dni cztérdzieści, cena dzierżawy zmnieyszona

będzie w stosunku czasu i części rzeczy naiętéy, którey dzierżawca był pozbawiony.

Jeżeli naprawy takiéy są natury, że nie mieszkalném to sprawuią, co iest potrzebne do mieszkania dzierżawcy i iego familii, może dzierżawca zerwać kontrakt dzierżawny.

1725. Puszczaiący w dzierżawę nie daie dzierżawcy zabezpieczenia za niespokoyność, iaką trzecie osoby sprawić mogą przez czyny swoie w jego używaniu, żadnego prawa nie maiąc do rzeczy naiętéy; a zachowuie się prawo dzierżawcy poszukiwania na trzecich, w osobistém swoiém imieniu.

1726. Jeżeli przeciwnie, komornik lub dzierżawca wzruszani byli w używaniu swoiém przez skutek sprawy tyczącéy się własności gruntu, maią prawo do stosownego zmnieyszenia ceny w kontrakcie naymu, lub dzierżawy, byleby wzruszanie takie i przeszkoda doniesiona była właścicielowi.

1727. Jeżeli ci, którzy gwałtowność czynili, zakładaią sobie iakieś prawa do rzeczy naiętéy, albo ieżeli sam dzierżawca pozwany iest do sądu, aby był skazanym na odstąpienie całości, lub części téy rzeczy, albo żeby ponosił wykonywanie iakiéy służebności, powinien przywołać puszczaiącego w dzierżawę z powodu zabezpieczenia, i powinien bydź uwolniony od processu, ieżeli tego wymaga, mianuiąc puszczaiącego w dzierżawę, za którego posiada.

1728. Dzierżawca ma dwa obowiązki istotne:

1od. Używać naiętéy rzeczy iak dobry oyciec familii, i podług przeznaczenia, iakie iéy dzierżawa nadaie, albo według przeznaczenia domniemanego, z okoliczności, gdyby umowy nie było.

2re. Płacić cenę dzierżawy w czasach umówionych.

1729. Jeżeli dzierżawca używa rzeczy naiętéy nie na to, na co przeznaczona była, albo na to, z czego szkoda dla puszczaiącego w dzierżawę wyniknąć może, puszczaiący w dzierżawę może zerwać kontrakt dzierżawny podług okoliczności.

1730. Jeżeli opisany był stan mieyscowy między dzierżawiącym a dzierżawcą, dzierżawca powinien oddadź rzecz taką, iaką odebrał, podług tego stanu, wyiąwszy to co zniszczało albo się zepsuło przez dawność, lub siłę większą.

1731. Jeżeli stan mieyscowy spisany nie był, poczytuie się, że dzierżawca wziął rzeczy podług dobrego stanu napraw komorniczych, i takie ie oddadź powinien, wyiąwszy gdy iest dowód przeciwny.

1732. Odpowiada dzierżawca za spustoszenie i straty, które nastąpiły podczas iego używania, chybaby dowiódł, że w tém nie iest winny.

1733. Dzierżawca odpowiada za spalenie, chybaby dowiódł:

Że spalenie nastąpiło przypadkiem losowym, albo przez siłę większą, albo przez wadę budowy:

Albo że ogień przeszedł z domu sąsiedzkiego.

1734. Jeżeli iest kilku komorników, wszyscy są odpowiedzialni solidarnie za spalenie.

Chybaby dowiedli, że pożar począł się w mieszkaniu iednego z nich: w takim przypadku ten sam odpowiada.

Albo że kilku z nich dowiodło, że pożar nie mógł zacząć się u nich: w takim przypadku ci nie są odpowiedzialni.

1735. Dzierżawca odpowiada za spustoszenia i straty, które czynią osoby iego domu, albo podkomornicy.

1736. Jeżeli puszczona dzierżawa nie na piśmie, iedna ſtrona nie może wypowiedzieć drugiéy, tylko zachowuiąc dzierżawny przeciąg czasu, oznaczony zwyczaiami mieyscowemi.

1737. Dzierżawa ustaie sama przez się przy wyyściu czasu oznaczonego, gdy zrobiona była na piśmie, i nie potrzeba czynić wypowiedzenia.

1738. Jeżeli przy wyyściu czasu dzierżaw na piśmie, pozostaie dzierżawca i iest zostawiony w posiadaniu, następnie nowy kontrakt dzierżawny, którego skutek urządza się podług artykułu o dzierżawach nie na piśmie.

1739. Gdy iest wręczone wypowiedzenie, dzierżawca choć pozostaiący w używaniu, nie może się odwoływać do tego, że iest na nowo wprowadzony, za niewyraźném zezwoleniem.

1740. W przypadku dwóch artykułów poprzedzaiących, rękoymia dana z powodu dzierżawy, nie rozciąga się do zobowiązań wypływaiących z przedłużenia

1741. Rozwiązuie się kontrakt naymu przez stratę rzeczy naiętéy, i przez uchybienie wzaiemne ze ſtrony pusczaiącego, i dzierżawcy, w dopełnieniu obowiązków swoich.

1742. Kontrakt naymu nie rozwiązuie się przez śmierć pusczaiącego, ani przez śmierć dzierżawcy.

1743. Jeżeli dzierżawiący przedaie rzecz naiętą, nabywca nie może wyruszyć dzierżawcy lub komornika, który ma dzierżawę urzędową, albo któréy data ieſt pewna, chybaby dzierżawiący zachował sobie takie prawo, przez kontrakt dzierżawy.

1744. Jeżeli umówione było przy kontrakcie dzierżawy, że w przypadku przedaży, nabywca będzie mógł wyruszyć dzierżawcę lub komornika, a żaden nie zaszedł układ względem wynagrodzenia szkód wszelakich, puszczaiący winien iest wynagrodzić dzierżawcę lub komornika w następuiącym sposobie.

1745. Jeżeli idzie o dom, całe mieszkanie, lub sklep, dzierżawiący płaci pod tytułem wynagrodzenia szkód wszelakich ko-

mornikowi pozbawionemu posiadania, summę równą cenie naymu, przez czas, iaki według zwyczaiu mieyscowego iest dozwalany między wypowiedzeniem a wyyściem.

1746. Jeżeli idzie o dobra wieyskie, wynagrodzenie należące się od pusczaiącego dla dzierżawcy, iest trzecią częścią ceny dzierżawy za cały czas, którego bieg iescze pozostaie.

1747. Wynagrodzenie urządzane będzie przez biegłych, ieżeli idzie o rękodzielnie, fabryki, i różne roboty i założenia wymagaiące wielkich nakładów.

1748. Nabywca który chce użyć możności zachowaney kontraktem dzierżawnym, wyruszenia dzierżawcy lub komornika w przypadku przedaży, obowiązany iest prócztego, uwiadomić komornika w czasie podług mieyscowych zwyczaiów wypowiadania.

Powinien także ostrzedz dzierżawcę dóbr wieyskich, przynaymniéy rokiem piérwéy.

1749. Nie mogą bydź wyruszeni dzierżawcy lub komornicy, póki im nie zapłaci puszczaiący, albo gdyby ten nie zapłacił, to nowy nabywca, wynagrodzeń szkód wszelakich powyżéy wyłożonych.

1750 Jeżeli dzierżawa nie iest uczyniona przez akt urzędowy, albo daty pewnéy nie ma, nie iest obowiązany nabywca do żadnych wynagrodzeń.

1751. Nabywca z ugodą odkupu wtenczas tylko może używać władzy wyruszenia dzierżawcy, gdy upłynie czas na odkup przeznaczony, a on się stanie właścicielem niezmnienným (2).

Oddział II.

o Prawidłach szczególnych naymu domów i sprzętów.

1752. Komornik, który nie utrzymuie w domu dostatecznych sprzętów, może bydź wyruszony, chybaby dał zabezpieczenie dostateczne do odpowiedzi za naiem.

1753. Pod-komornik obowiązany iest względem właściciela, tylko do ilości wyrównywaiącéy cenie podkomornego swego, którą może bydź winien przy zaymowaniu, i nie może się zastawiać zapłatą przed czasem uczynioną.

Zapłaty czynione przez podkomorników, bądź na mocy układu wyrażonego w kontrakcie naymu, bądź stosownie do zwyczaiu mieyscowego, nie poczytuią się za uczynione przed czasem.

1754. Naprawy komornicze albo drobne do których obowiązany komornik, ieżeli innego zastrzeżenia nie masz, oznaczone są za takie, przez zwyczaie mieyscowe, a między innemi, naprawy:

Ogniska, boków, obwodów czyli gzymsów, i wygładzeń na wierzchniéy ich części, czyli murków w kominach;

Wyrzucań wapnem, czyli tynkowań murów u dołu, w pokoiach, i innych mieyscach mieszkania, na ieden metr wysokości;

W posadzkach i taflach pokoiu, gdy kilka tylko strzaskanych będzie, w szkłach w oknach, chybaby stłuczone były przez grad albo inne przypadki nadzwyczayne, lub większą siłę, za takie komornik nie odpowiada;

We drzwiach, mieyscach na okna, przegradzaniach z tarcic, albo zamknięciach sklepów, zawiasach, skóblach, zasuwkach i zamkach (3).

1755. Żadna naprawa poczytywana za komorniczą, nie należy do komorników, gdy iest powodem do niéy zestarzałość, lub siła większa.

1756. Przeczyszczanie studni i dołów przeznaczonych na odchody wygody domowéy, obowiązkiem są pusczaiącego w dzierżawę, i żeli nie masz innego zastrzeżenia.

1757. Naymy ruchomości dostarczonych do całego domu, całego mieszkania, sklepu, lub innego iakiego mieszkania, poczytuie się, że są uczynione na czas zwyczayny dzierżawom domów, całych mieszkań, sklepów, lub innych mieszkań, podług zwyczaiu mieyscowego.

1758. Naiem mieszkania ze sprzętami potrzebnemi, poczytuie się, że iest uczyniony na rok, gdy iest uczyniony za tyle na rok.

Na miesiąc, ieżeli iest uczyniony, za tyle na miesiąc.

Na dzień, gdy iest uczyniony za tyle na dzień.

Jeżeli nic oznaczonego nie iest, że kontrakt uczyniony za tyle na rok, miesiąc, lub dzień, poczytuie się, że naiem uczyniony podług zwyczaiu mieysca.

1759. Jeżeli komornik domu, lub mieszkania, używa go dłużéy po wyyściu czasu naymu na piśmie, a puszczaiący nie sprzeciwia się temu, poczytuie się, że trzyma nadal z temiż samemi warunkami przez czas oznaczony zwyczaiami mieysca, i nie może z niego wyyśdź, albo bydź wyruszonym, póki mu wypowiedzenie nie nastąpi w przeciągu czasu zwyczaynym w tych mieyscach.

1760. Gdyby się rozszedł kontrakt naymu z winy komornika, obowiązany on będzie zapłacić cenę naymu, przez czas potrzebny do nowego naięcia, a to iescze procz wynagrodzenia szkód wszelakich, iakie wyniknąć mogły z nadużycia.

1761. Puszczaiący nie może zrzucić się z naymu, choćby oświadczył, że sam chce zaiąć dom naięty, ieżeli nie było innéy umowy.

1762. Jeżeli umówiono było w kontrakcie naymu, że puszczaiący będzie mógł dom zaiąć, powinien przed czasem wręczyć wypowiedzenie, stosownie do czasu oznaczonego zwyczaiami mieyscowemi.

Oddział III.

o Prawidłach szczególnych kontraktom dzierżawy.

1763. Kto gospodaruie pod warunkiem dzielenia się przychodami z pusczaiącym w dzierżawę, nie może poddzierżawić, ani ustąpić, ieżeli nie otrzymał na to wyraźnego pozwolenia w kontrakcie.

1764. Gdyby przeciw temu wykroczył, właściciel ma prawo wziąć używanie na siebie, a dzierżawca skazany iest na wynagrodzenie szkód wszelakich, wypływaiących z niewykonania kontraktu.

1765. Jeżeli w kontrakcie dzierżawy wyrażona iest obiętość gruntu mnieysza, albo większa nad rzeczywistą, następuie powiększenie, lub zmnieyszenie ceny dzierżawy tylko w przypadkach, i podług prawideł wyrażonych w tytule: *o Przedaży*.

1766. Jeżeli dzierżawca dziedzictwa wieyskiego, nie utrzymuie w niém zwierząt, i narzędzi do swego gospodarstwa potrzebnych; ieżeli zaniedbuie uprawy, albo nie gospodaruie, iak dobry oyciec familii; ieżeli używa

rzeczy naiętéy, nie na to, na co przeznaczona była; albo w ogólności, ieżeli nie wykonywa zastrzeżeń kontraktu, a stąd szkoda wynika dla pusczaiącego, pusczaiący, według okoliczności, może zerwać dzierżawę.

W przypadku zerwania pochodzącego z czynu dzierżawcy, obowiązany on iest do wynagrodzednia szkód wszelakich, iak iest powiedziano w artykule 1764.

1767. Każdy dzierżawca dóbr wieyskich obowiązany iest składać zbiory w mieysca kontraktem wyznaczone.

1768. Dzierżawca dóbr wieyskich powinien ostrzegać właściciela, o popełnianych przywłasczaniach gruntu, pod karą wynagrodzenia szkód wszelakich i nakładów.

Ostrzeżenia takie czynione bydź powinny w takimże samym przeciągu czasu, iaki iest urządzony na przypadek pozwania podług odległości mieysc.

1769. Jeżeli dzierżawa uczyniona iest na lat kilka, a przez czas trwania dzierżawy, całość lub połowa zbioru przynaymniéy zginęła przypadkiem losowym, dzierżawca może żądać zwrócenia w cenie dzierżawnéy, chybaby był nagrodzonym przez poprzedzaiące zbiory.

Jeżeli wynagrodzonym nie był, oszacowanie zwrócenia takiego następuie dopiero przy końcu dzierżawy, i wtenczas potrąca się używanie z lat wszystkich.

Jednakże sędzia może tymczasowo uwolnić dzierżawcę od wypłacenia części ceny, w stosunku poniesionéy straty.

1770. Jeżeli dzierżawa roczna iest tylko, a nastąpiła strata całego przychodu, lub przynaymniéy połowy, dzierżawca uwolniony iest od części stosownéy do ceny dzierżawy.

Żadnego zwrócenia wymagać nie może, ieżeli strata mnieysza iest nad połowę.

1771. Dzierżawca nie może otrzymać zwrócenia, skoro strata przychodów nastąpiła po zebraniu ich z ziemi, chybaby kontrakt dzierżawy nadał właścicielowi część zbioru w naturze; w takim przypadku właściciel ponosi swoię część w stracie, byleby dzierżawca nie spóźnił się z wydaniem części iego ze zbioru.

Równie dzierżawca wymagać nie może zwrócenia, gdy przyczyna szkody iuż była, i znana była w czasie zawarcia kontraktu.

1772. Dzierżawca może wziąć na siebie losowe przypadki, przez wyraźny układ.

1773. Układ taki rozciąga się tylko do zwyczaynych przypadków, iakiemi są gradobicie, ogień piorunowy, przemarźnięcie albo opadnięcie zawiązków w winnicach.

Nie rozciąga się do losowych przypadków nadzwyczaynych, iakiemi są spustoszenia woienne albo zalewy, którym kray zwyczaynie nie podlega, chybaby dzierżawca wziął na siebie wszystkie przypadki losowe, przewidziane, lub nieprzewidziane.

1774. Dzierżawa wieyskich gruntów nie na piśmie, poczytuie się, że iest uczyniona na czas iaki iest potrzebny dzierżawcy, aby mógł zebrać wszystkie przychody, z zadzierżawionego dziedzictwa.

I tak zadzierżawienie łąki, winnicy, i wszelkiego innego gruntu, z którego przychody zbieraią się całkiem w ciągu roku, poczytywane iest za uczynione na rok.

Dzierżawa rolniczych gruntów, które się podzielaią na uprawy idące podług przemian czyli na kilka pól, poczytuie się za uczynioną na lat tyle, ile iest takich przemian.

1775. Dzierżawa dziedzictw wieyskich choć nie na piśmie zrobiona, ustaie sama przez się, przy wyyściu czasu, na który podług poprzedzaiącego artykułu poczytywaną iest, że zrobioną była.

1776. Jeżeli przy wyyściu dzierżaw wieyskich pisanych, dzierżawca zostaie, i iest zostawiony w posiadaniu, następuie nowy kontrakt dzierżawny, którego skutek urządzony iest artykułem 1774.

1777. Wychodzący dzierżawca powinien zostawić następcy swemu w gospodarstwie, przyzwoite mieszkania, i inne łatwości do prac roku następuiącego; i wzaiemnie wchodzący dzierżawca powinien udzielić wychodzącemu przyzwoite mieszkanie, i inne ła-

twości, do spotrzebowania karmi, i do zebrania reszty przychodów.

W jednym i w drugim przypadku, stosować się potrzeba do zwyczaiow mieyscowych.

1778. Wychodzący dzierżawca powinien także zostawić słomę i gnóy z roku, ieżeli ie odebrał przy wniyściu swoim w używanie, choćby ich był nie zastał, właściciel może ie zatrzymać podług oszacowania.

DZIAŁ III.

o Naymie robót i przemysłu.

1779. Trzy są istotne gatunki naymu, roboty i przemysłu.

1*od*. Naięcie ludzi do pracy, którzy się obowiązuią do iakiéykolwiek usługi.

2*re*. Naięcie furmanów lub przewożących tak lądem iak wodą, którzy się podeymuią przewozić osoby lub towary.

3*cie*. Naięcie biorących na siebie całe roboty przez skutek naymu ogółem.

Oddział I.

o Naięciu służących i robotników.

1780. Można przyymować do służby tylko na czas, i do pracy oznaczonéy.

1781. Dawana iest wiara temu, co pan utrzymuie, i przysięgą gotów stwierdzić:

Co do ilości zasług;

Co do zapłaty z przeszłego roku;

Co do zapłaty danéy na rachunek roku bieżącego.

Oddział II.

o Przewożących ziemią i wodą.

1782. Przewożący ziemią i wodą, podlegaią co do strzeżenia i zachowania rzeczy im powierzonych, tymże samym obowiązkom, iakim gospodarze domów zaiezdnych, o których mowa w tytule: *o Składzie i zatrzymaniu urzędowém.*

1783. Odpowiadaią nie tylko za to, co iuż przyięli na swóy statek lub powóz, ale ieszcze i za to, co im oddane było w porcie lub składzie, aby umieścili na swoim statku lub powozie.

1784. Opowiadaią za straty i uszkodzenia w rzeczach im powierzonych, chybaby dowiedli, że te nastąpiły przez przypadki losowe, albo siłę większą.

1785. Utrzymuiący przewozy publiczne, ziemią lub wodą, i powozy publiczne, powinni trzymać reiestr pieniędzy, rzeczy, i innych przedmiotów, które przyięli.

1786. Utrzymuiący przewozy i powozy publiczne, i kieruiący niemi, właściciele czołn i statków, są prócz tego poddani szczególnym urządzeniom, które stanowią prawo między niemi a innemi obywatelami.

Oddział III.

o Naymach na ogół.

1787. Kiedy się kto podeymuie iakiego dzieła, można się z nim umówić, że on tylko bierze na siebie robotę lub swóy przemysł, albo też, że i materyału dostarczy.

1788. Jeżeli w przypadku, w którym robotnik materyału dostawia, rzecz zginie iakimkolwiek bądź sposobem, nim oddana była, strata spada na robotnika, chybaby pan winnym był opoźnienia się w odebraniu téy rzeczy.

1789. W przypadku gdy robotnik podiął się tylko roboty lub przemysłu swego, ieżeli rzecz ginie, robotnik odpowiada tylko za winę swoię.

1790. Jeżeli w przypadkach artykułu poprzedzaiącego, rzecz ginie, choć bez żadnéy winy robotnika, zaczém rzecz odebrana była, i ze sprawdzeniem iéy pan się nie opoźnił, robotnik nie może się zapłaty upominać, chybaby rzecz zginęła przez wadę materyału.

1791. Jeżeli idzie o robotę na kilka sztuk lub na miarę, sprawdzenie następować może częściami; poczytuie się za uczynione co do wszystkich opłaconych części, gdy pan płaci robotnika w stosunku zrobionéy roboty.

1792. Jeżeli postawiony budynek za umówioną cenę ginie w całości lub części, przez wadę budowy, choćby nawet z wady gruntu, archi-

architekt i podeymuiący się stawiania, odpowiadaią za to przez lat dziesięć.

1793. Skoro architekt albo podeymuiący się stawiania, wziął na siebie postawienie budynku przez umowę ogółową, podług planu ułożonego i umówionego z właścicielem gruntu, nie może wymagać żadnego powiększenia ceny, ani pod pozorem powiększonych robót ręcznych lub materyałów, albo pod pozorem odmian, i powiększań planu, ieżeli odmiany takie i powiększenia, upoważnione nie były przez pismo, i cena ułożona z właścicielem.

1794. Pan może zerwać własnowolnie układ ogółowy, chociaż robota iuż iest zaczęta, nagradzaiąc podeymuiącemu się wszelkie nakłady i roboty, i wszystko coby mógł zarobić w przedsięwzięciu tego dzieła.

1795. Kontrakt naymu roboty, iest rozwiązany przez śmierć robotnika, architekta, lub podeymuiącego się całości. (4)

1796. Ale właściciel obowiązany iest zapłacić, w stosunku ceny umówioney do spadku po nich, wartość robot dokonanych, i materyałów przysposobionych, wtedy tylko gdy te roboty i materyały mogą mu bydź użyteczne.

1797. Biorący co na siebie całkiem, odpowiada za czyny osób których używa.

1798. Mularze, cieśle i inni robotnicy, którzy użyci byli do stawiania budynku, albo innego dzieła przez ugodę na ogół stawianego, maią sprawy do osoby, dla którey budynek

stawiany, tylko co do ilości, wyrównywaiącey temu, co winna iest ta osoba biorącemu na siebie ogół, w czasie wniesienia sprawy.

1799. Mularze, cieśle, ślusarze i inni robotnicy, którzy zawieraią prosto układ na ogół, za cenę umówioną, ograniczeni są prawidłami przepisanemi w ninieyszym oddziale; biorą na siebie ogół w części, którey się podięli.

DZIAŁ IV.

o Naymie w Pakt (cheptel).

ODDZIAŁ I.

Urządzenia ogólne.

1800. Naiem w pakt, iest kontrakt, przez który iedna ze stron daie drugiey pewną istotną ilość bydła dla zachowania go, żywienia, i starań koło niego, pod warunkami iakie umówią między sobą.

1801. Kilka iest gatunków paktu:

Pakt prosty, albo zwyczayny.

Pakt na połowę.

Pakt dany dzierżawcy lub koloniście częściowemu.

Jest ieszcze czwarty gatunek kontraktu nie właściwie nazwanego *pakt*.

1802. Można dawać w pakt każdy zwierząt gatunek zdatny do przypłodku, i pożytku w rolnictwie lub w handlu.

1803. Gdy nie masz szczególnych umów, kontrakty takie urządzaią się podług zasad następuiących.

ODDZIAŁ II.

o Pakcie prostym.

1804. Naiem w pakt prosty, iest kontrakt przez który daią się drugiemu zwierzęta do strzeżenia, żywienia i starań, pod warunkiem, że dzierżawca zyska połowę przypłodku, i ponosić będzie połowę straty.

1805. Oszacowanie położone w naymie w pakt, nie przenosi własności na biorącego: ten tylko iest cel oszacowania, ażeby oznaczyć stratę lub zysk, iaki wypaśdź może przy ukończeniu naymu.

1806. Biorący w pakt łożyć powinien wszelkie starania, iak dobry oyciec familii na zachowanie paktu.

1807. Wtenczas tylko odpowiada za przypadki losowe, ieżeli pochodzą z jego winy; bez którey nie byłaby strata.

1808. W przypadku sporu, biorący w pakt dowieśdź powinien losowego przypadku, a puszczaiący powinien dowieśdź winę, którą biorącemu przypisuie.

1809. Biorący w pakt, gdy iest uwolniony dla przypadków losowych, rachować się zawsze powinien ze skór zwierzęcych.

1810. Jeżeli cały pakt zginął bez winy biorącego, strata iest dla puszczaiącego.

Jeżeli część tylko paktu zginęła, strata będzie wspólna, podług ceny oszacowania pierwiastkowego i uczynionego przy końcu paktu.

1811. Nie można czynić układu, że biorący ponosić będzie całą stratę paktu, chociażby wypadła z losowego przypadku i bez iego winy;

Albo że większą część ponosić będzie w stracie, niżeli w zysku;

Albo że puszczaiący przy ukończeniu paktu weźmie naprzód rzecz iaką więcey nad pakt którego dostarczył.

Wszelkie podobne umowy są nieważne.

Biorący w pakt sam zyskuie z nabiału, gnoiu, i robot zwierzętami danemi na pakt.

Wełna i przypłodek idą na podział.

1812. Biorący nie może rozporządzać żadném zwierzęciem stada, bądź z danego w istotney ilości, bądź w przypłodku, bez zezwolenia puszczaiącego, równie i puszczaiący rozporządzać nie może bez pozwolenia biorącego.

1813. Gdy pakt puszczony iest cudzemu dzierżawcy, potrzeba o tém uwiadomić właściciela, od którego ten dzierżawca trzyma; gdyby uwiadomiony niebył, mógłby przy zaięciu urzędowém pakt taki przedadź za dług należący się iemu od dzierżawcy.

1814. Biorący nie może czynić strzyżenia, nie ostrzegłszy pierwey o tém puszczaiącego.

1815. Jeżeli czas przez umowę oznaczony nie iest, iak długo trwać ma pakt, poczytywany iest za uczyniony na trzy lata.

1816. Puszczaiący może żądać rozeyścia się paktu wcześniey, ieżeli biorący nie dopełnia obowiązków swoich.

1817. Przy ukończeniu kontraktu, albo przy rozeyściu się iego, następuie nowe oszacowanie paktu.

Puszczaiący może pobierać naprzód zwierzęta każdego gatunku, w ilości wyrównywaiącey pierwszemu oszacowaniu: podziela się to co zbywa.

Jeżeli nie masz dosyć zwierząt na uzupełnienie pierwszego oszacowauia, puszczaiący bierze pozostałość, i strony rachuią się ze straty.

Biblioteka Jakuba Antoniuka Dobrzyniewo-Duże pow. Białystok Nr.

ODDZIAŁ III.

o Pakcie na połowę.

1818. Pakt na połowę iest współka, w którey każdy z kontraktuiących daie połowę zwierząt, aby pozostały wspólne na zysk lub na stratę.

1819. Biorący pożytkuie sam, iak i w prostym pakcie, z nabiału, gnoiu i roboty zwierzętami.

Puszczaiący ma prawo tylko do połowy wełny, i przypłodku.

Wszelka przeciwna temu umowa iest nieważna, chybaby puszczaiący właścicielem był folwarku, którego biorący iest dzierżawcą, lub kolonistą częściowym.

1820. Wszelkie inne prawidła prostego paktu, stosuią się do paktu na połowę.

ODDZIAŁ IV.

O Pakcie danym przez właściciela dzierżawcy swemu, lub koloniście częściowemu.

§. I.

O Pakcie danym dzierżawcy.

1821. Ten pakt (nazwany także *pakt żelaza*) iest wtenczas, gdy właściciel folwarku daie go w dzierżawę, z obowiązkiem, aby przy kończeniu się dzierżawy, dzierżawca zostawił zwierzęta w równey wartości, podług iakiey oszacowane były te, iakie odebrał.

1822. Oszacowanie paktu danego dzierżawcy, nie daie mu własności iego, ale go wystawia na iego niebezpieczeństwa, iakie mogą wypaśdź.

1823. Wszelkie pożytki należą do dzierżawcy przez czas trwania paktu, ieżeli nie masz umowy przeciwney.

1824. W pakcie danym dzierżawcy, gnóy nie mieści się w osobistych korzyściach biorącego, ale należy do folwarku, do którego uprawy iedynie używanym bydź powinien.

1825. Strata, nawet cała, i przez przypadki losowe, spada w całości na dzierżawcę. ieżeli przeciwna temu umowa nie zaszła.

1826. Przy ukończenin kontraktu, dzierżawca nie może zatrzymać paktu, płacąc pierwiastkowe iego oszacowanie; powinien pakt zostawić w równey wartości, w jakiey odebrał.

Jeżeli czego brakuie, dopłacić powinien; i to tylko należy do niego, co zbywa.

§. II.

O Pakcie danym koloniście częściowemu.

1827. Jeżeli pakt cały zginął bez winy kolonisty, strata idzie na puszczaiącego.

1828. Można zrobić układ, że kolonista pozostawi puszczaiącemu część swoię strzyży, za niższą cenę od zwyczayney;

Że puszczaiący mieć będzie większą część w zysku;

Że będzie miał połowę nabiału.

Ale nie można takiego układu zawierać, że kolonista obowiązany będzie do całey straty.

1929. Pakt taki kończy się z dzierżawą folwarku.

1830. Poddany iest nadto wszelkim prawidłom paktu prostego.

ODDZIAŁ V.

o Kontrakcie niewłaściwie zwanym pakt.

1831. Gdy iedna lub kilka krów dane są na oborę i żywienie, puszczaiący zachowuie ich własność, i ma korzyść tylko z cieląt które się urodzą.

---

[1] Naymowanie w ogolności, *Louage.* Naiem domu albo komorne, *Bail à loyer.* Naiem gruntu, albo dzierżaw, *Bail à ferme* Naięcie do robot, naiem w szczegolności *Loyer* Naięcie bydła, pakt, *Bail à cheptel.* Naiem na ogoł, albo na oznaczoną cenę, za cenę wyszczegolnioną, *Les devis, marché ou prix fait*

[2] Dom ieden może mieć kilku komornikow, kilka mieszkań całych, to iest stosowną liczbę do wygody, pokoiow, kuchni, wozowni, i budowli tym podobnych; takie mieszkanie w domu, nazywa się *Appartemens.* Właściciel niezmienny, to iest właściciel taki, ktorego nie można pozbawić prawnie posiadania rzeczy ktorey iest właścicielem, *Propriétaire incommutable.*

[3] Wyrazy właściwe rzemiesłom, kunsztom i sztukom, w małey ilości znayduią się w naszym ięzyku. Ognisko w kominach, *Atres.* Boki wewnętrzne, ściany o ktore się ogień obiia., *Contre-coeurs.* Obwody i gzymsy *Chambranles.* Murki czyli wygładzenia wierzchniey części w gzymsach, *Tablettes.* Wyrzucenia wapnem, odnowienia murow, *Recrepiment.* Posadzki i tafle w pokoiach w podłodze, *Paves Carreaux.* Drzwi, *Portes;* Mieysca na okna, framugi, *Croisées.* Przegradzania z tarcic, przepierzenia, *Planches de cloison.* Zawiasy w pokoiach, *Gonds.* Zasuwki, skoble, zamki, *Targettes, serrures*

[4] Często się zdarza w umowach do budowli do pewnych robot, że architekt, rzemielśnik iaki, lub kto inny weźmie na siebie całość, za ułożoną pewną summę, na wypadek losowy zysku swego lub straty. W Francuzkim ięzyku umowy tego rodzaiu, rożne maią wyrażenia, między innemi iest i to *Forfait.* Podeymuiący się ogołem nazywa się *Entrepreneur.*

TYTUŁ IX.

o Kontrakcie wspólki.

DZIAŁ I.

Urządzenia ogólne.

1832. Wspólka iest kontrakt, przez który dwie lub więcey osób godzą się do dania iakiey rzeczy na wspólkę, w celu podzielenia się zyskiem, iaki stąd może wyniknąć.

1833. Każda wspólka powinna mieć zamiar godziwy, i powinna bydź skontraktowana dla wspólnego interesu stron.

Każdy ze stowarzyszonych powinien do wspólki przynieść albo pieniądze, albo inne dobra, albo swóy przemysł.

1834. Każda wspólka ułożona bydź powinna na piśmie, gdy iey przedmiot przenosi wartość sto pięćdziesiąt franków.

Dowód przez świadki przyięty nie iest przeciw, i nad obięcie aktu wspólki, ani na to, co byłoby przytaczane, że mówione było wprzód, w czasie lub po akcie, choćby szło nawet o summę lub wartość mnieyszą, nad sto pięćdziesiąt franków.

DZIAŁ II.

o Różnych gatunkach wspólki.

1835. Wspólki są ogólne, lub szczególne.

ODDZIAŁ I

o Współkach ogólnych.

1836. Rozróżniaią się dwa gatunki współek ogólnych, spółka wszystkich dóbr teraźnieyszych, i współka ogólna zysków.

1837. Współka wszystkich dóbr teraźnieyszych iest ta, przez którą strony składaią do współki wszystkie dobra ruchome i nieruchome, iakie posiadaią rzeczywiście, i zyski iakie z nich ciągnąć mogą.

Mogą w niey także obeymować wszelkie inne gatunki zarobków, ale dobra iakieby im przyyśdź mogły przez spadek, darowizny, lub zapisy, nie wchodzą do tey współki, tylko co do używania: każdy układ dążący do tego, aby weszła do współki własność dóbr takich, iest zabroniony, wyiąwszy między małżonkami, i stosownie do tego co iest przepisane w tym względzie.

1838. Ogólna współka zysków, obeymuie wszystko to, co strony nabędą przez swóy przemysł, pod iakimkolwiek bądź tytułem pod czas biegu współki: ruchomości iakie każdy ze stowarzyszonych posiada w czasie kontraktu, obięte są także w spółce; nieruchomości zas ich osobiste nie wchodzą do niey tylko ze strony przychodów z nich.

1839. Prosta umowa współki ogólney uczyniona bez żadnego innego wyłuszczenia, składa tylko ogólną współkę zysków.

1840. Żadna współka ogólna mieysca mieć nie może, tylko między osobami, które są nawzaiem zdatne dawać i przyymować, iedna od drugiey, i którym zabroniono nie iest otrzymywać większe zyski ze stratą innych osób.

ODDZIAŁ II.

o Współce szczególney.

1841. Współka szczególna ta iest, która się stosuie do pewnych tylko rzeczy oznaczonych, albo do ich używania, albo do pobierania z nich przychodów.

1842. Kontrakt przez który stowarzysza się kilka osób, bądź dla iakiego przedsięwzięcia oznaczonego, bądź dla wykonywania iakiego rękodzieła, lub stanu życia, iest także współką szczególną.

DZIAŁ III.

o Obowiązkach stowarzyszonych między sobą, i względem trzecich.

ODDZIAŁ I.

o Obowiązkach stowarzyszonych między sobą.

1843. Współka zaczyna się w samey chwili kontraktu, ieżeli czas inny oznaczony nie iest.

1844. Jeżeli nie masz umowy względem czasu trwania współki, poczytywana iest za

zawartą na całe życie stowarzyszonych, pod ograniczeniami wymienionemi w artykule 1869; albo gdy idzie o interes, którego trwanie iest ograniczone, to na cały czas przez który ten interes trwać powinien.

1845. Każdy stowarzyszony dłużnikiem iest dla współki tego wszystkiego, co do współki przynieść przyrzekł.

Skoro wniosek taki zależy na pewney rzeczy zmysłowey, a towarzystwo posiadania iey iest pozbawione, stowarzyszony iest zabezpieczeniem współki takim samym sposobem, iak przedawca kupuiącemu od niego.

1846. Stowarzyszony, który powinien przynieść summę do współki, a tey nie przyniósł, staie się samém przez się prawem i bez poprzedzaiącego żądania, dłużnikiem procentów od tey summy, rachuiąc od dnia, w którym zapłacona bydź powinna.

Toż samo się rozumie względem summ, które wziął z kassy wspólney, rachuiąc od dnia, w którym ie wziął na korzyść swoię szczególną; a to wszystko bez uszkodzenia ieszcze dalszych wynagrodzeń, gdyby te wypadały.

1847. Stowarzyszeni którzy przystali na przyniesienie do współki przemysłu swoiego, rachować się powinni ze wszelkich zarobków, iakie odnieśli z gatunku przemysłu, który iest przedmiotem tey współki.

1848 Jeżeli ieden ze stowarzyszonych, na swóy szczególny rachunek iest wierzyćielem summy wymagalney względem osoby, która iest także winna do współki summę równie wymagalną, cokolwiek odbierze od swego dłużnika, powinno bydź rachowane, i na wierzytelność współki, i na wierzytelność iego, w stosunku obudwu wierzytelności, choćby zakwitowanie iego zmierzało do całego rachunku na wierzytelność szczególną; ale ieżeli wyraził w zakwitowaniu, że rachunek taki poczytywany będzie w całości na wierzytelność współki, taki układ będzie wykonany.

1849. Jeżeli ieden ze stowarzyszonych odebrał część swoię całą z wierzytelności wspólney, a dłużnik potém stał się niewypłacalnym, ten stowarzyszony przynieść powinien do ogółu wspólnego to, cokolwiek odebrał, choćby nawet wyszczególnione było w zakwitowaniu że to *za część swoię odebrał*

1850. Każdy stowarzyszony odpowiada współce za szkody, iakie sprawił przez swoię winę, i nie może szkód takich nagradzać pożytkami, iakie przemysłem swoim w innych interesach spółce przynosi.

1851. Jeżeli rzeczy których używanie tylko dane do współki, są rzeczami zmysłowemi, pewnemi i oznaczonemi, które się nie niszczą przez używanie, idą na niebezpieczeństwo mogących wyniknąć szkód stowarzyszonego właściciela.

Jeżeli się te rzeczy niszczą, ieżeli się psuią przez ich zachowywanie, ieżeli przeznaczone są na przedaż, albo ieżeli wniesione były do współki z oszacowaniem wyrażoném w inwentarzu, idą na niebezpieczeństwo mogących wyniknąć szkód współki.

Jeżeli rzecz oszacowana była, stowarzyszony może się upominać tylko o ilość iey oszacowania.

1852. Stowarzyszony ma sprawę przeciw współce, nie tylko z powodu summ iakie za nię wypłacił, ale ieszcze z powodu zobowiązań, iakie zaciągnął w dobrey wierze, na interesa współki, i niebezpieczeństw nieodzielnych w takiém sprawowaniu interesów.

1853. Skoro akt współki nie oznacza części każdego ze stowarzyszonych w zyskach lub stratach, część każdego iest w stosunku datku iego, na istotny zakład współki.

Co się tyczy tego, który przemysł swóy tylko do współki przyniósł, część iego w zyskach lub stratach iest urządzana, iak gdyby dał tyle, ile wynosi część naymniéy przynoszącego do współki.

1854. Jeżeli umówili się stowarzyszeni, że przestaną w podziale części swoich na zdaniu iednego z nich lub trzeciey osoby; podział taki wzruszany bydź nie może, chybaby był oczywiście przeciwny słuszności.

Żadne z tego względu odwoływanie się przyięte nie iest, ieżeli iuż upłynęły trzy miesiące, iak strona poczytuiąca się za skrzywdzoną, dowiedziała się o takim podziale; albo ieżeli iuż podług tego podziału, część swoię wybierać zaczęła.

1855. Nieważna iest umowa, któraby dawała całość zysków iednemu ze stowarzyszonych.

Toż samo się rozumie o układzie, któryby uwalniał od całey składki na straty, summy lub rzeczy dane na istotny zakład współki przez iednego lub kilku stowarzyszonych.

1856. Stowarzyszony obowiązany do zarządzania, przez szczególne zastrzeżenie kontraktu współki, może czynić bez względu na sprzeciwiania się innych stowarzyszonych, wszelkie akta, które od iego zarządzenia zależą, byleby to było bez oszukania.

Władza taka odwołana bydź nie może bez słuszney przyczyny, póki trwa współka; lecz ieżeli dana była przez akt późnieyszy, niż kontrakt współki, może bydź odwołana iak proste pełnomocnictwo.

1857. Gdy kilku stowarzyszonych maią sobie rząd powierzony, a obowiązki ich oznaczone nie są, albo nie masz wyrażenia, że ieden nie może działać bez drugiego, każdy z nich może odbywać oddzielnie wszelkie akta tego zarządzania.

1858. Jeżeli ułożone było, że ieden z rządców nic czynić nie może bez drugiego, ieden sam tylko bez nowey umowy nie może działać

w nieprzytomności drugiego, choćby nawet nieprzytomny zostawał w rzeczywistey niemożności wpływu do aktów zarządzania.

1859. Gdyby nie było szczególnych układów względem sposobu zarządzania, zachowuią się prawidła następuiące:

1. Poczytuie się, że stowarzyszeni dali sobie nawzaiem władzę zarządzania ieden za drugiego. Co każdy z nich czyni, ważne iest, nawet co do części stowarzyszonych z nim, chociaż ich zezwolenie braném nie było; wyiąwszy że ci maią prawo, albo ieden z nich, sprzeciwić się działaniu przed iego ukończeniem.

2. Każdy stowarzyszony może używać rzeczy należących do współki, byleby ich używał do tego, do czego są zwyczaynie przeznaczone, i żeby ich nie używał na przeciwny interes współce, albo w sposobie przeszkadzaiącym stowarzyszonym do używania tych rzeczy podług prawa, iakie im służy.

3. Każdy stowarzyszony ma prawo obowiązać stowarzyszonych z sobą, aby łożyli z nim wydatki potrzebne, do zachowania rzeczy współki.

4. Jeden ze stowarzyszonych bez pozwolenia drugich nie może czynić odnowień na nieruchomościach, zależących od współki, choćby utrzymywał, że są dla współki zyskowne.

1860.

1860. Stowarzyszony, który nie zarządza, nie może alienować, ani zaciągać obowiązku na rzeczy nawet ruchome, które zależą od współki.

1861. Każdy stowarzyszony, bez pozwolenia towarzyszów swoich, może zawrzeć towarzystwo z trzecim, co do części swoiey którą ma we współce; ale bez takiego zezwolenia; nie może nikogo przybrać do współki, choćby nawet miał zarządzanie.

ODDZIAŁ II.

O Obowiązkach stowarzyszonych względem trzeciego.

1862. We współkach innych, nie w handlowych, stowarzyszeni nie są obowiązani solidarnie do długów wspólnych i ieden ze stowarzyszonych nie może obowiązać innych, ieżeli mu nie powierzyli takiey władzy.

1863. Stowarzyszeni obowiązani są względem wierzyciela z którym skontraktowali; każdy co do summy i części równey; choćby część iednego z nich we współce mniey-sza była; ieżeli obowiązku iego stosownie do iego części we współce, akt szczególny nie ścieśnił.

1864. Układ, że obowiązek iest zawarty na rachunek współki, wiąże tylko stowarzyszonego, a nie innych; chybaby ci dali mu

na to władzę, albo rzecz obrócona była na korzyść współki.

DZIAŁ IV.

o Różnych sposobach, przez iakie kończy się współka.

1865. Kończy się współka:

1. Przez wyyście czasu na który zawarta była.

2. Przez wyniszczenie rzeczy, lub ukończenie interesu.

3. Przez śmierć naturalną którego ze stowarzyszonych.

4. Przez śmierć cywilną, bezwłasnowolność, albo upadek zupełny iednego z nich.

5. Przez oświadczenie woli iednego lub kilku, że nie chcą bydź dłużey we współce.

1866. Przedłużenie współki na czas ograniczony, nie może bydź dowiedzione, tylko przez pismo w takich samych formach, iakie są w kontrakcie współki.

1867. Gdy ieden ze stowarzyszonych przyrzekł oddadź własność iakiey rzeczy do wspólności, a strata tey rzeczy wypadła przed uskutecznieniem oddania, sprawuie rozwiązanie współki względem wszystkich stowarzyszonych.

Równie rozwiązana iest współka we wszystkich przypadkach przez stratę rzeczy, gdy samo używanie tey rzeczy dane było na

współkę, chociaż iey własność pozostała w rękach stowarzyszonego.

Ale nie rozwiązuie się współka przez stratę rzeczy, którey własność iuż była oddana do współki.

1868. Jeżeli ułożone było, że w przypadku śmierci iednego ze stowarzyszonych, współka utrzymywać się będzie nadal z dziedzicem po nim, albo tylko między pozostałemi współtowarzyszonemi, takie przepisy zachowane będą; w drugim przypadku dziedzic po nieboszczyku ma prawo tylko do działu współki, maiąc wzgląd na iey położenie przy tém zeyściu, i tyle tylko staie się uczestnikiem praw dalszych, ile te wypływaią koniecznie z tego, co było uczynione przed śmiercią stowarzyszonego, po którym bierze spadek.

1869. Rozwiązanie spółki z woli iedney strony, stosuie się tylko do takich współek, których trwanie iest nieograniczone, i następuie przez zrzeczenie się oznaymione wszystkim stowarzyszonym, byleby zrzeczenie się takie było dobrą wiarą, i nie uczynione w złym razie.

1870. Zrzeczenie się nie iest dobrą wiarą, skoro stowarzyszony zrzeka się dla przywłaszczenia samemu sobie zysku, który ułożyli stowarzyszeni otrzymać na współkę.

Zrzeczenie się iest w złym razie, skoro rzeczy nie są iuż całe, i wiele na tém zale-

ży współce, aby iey rozwiąwanie odroczone ieszcze było.

1871. Rozwiązanie współki przed czasem, na czas zawartey, wtenczas tylko żądane bydź może przez iednego ze stowarzyszonych, gdy są sprawiedliwe do tego powody; iak naprzykład, gdy inny ze stowarzyszonych uchybia obowiązkom swoim, albo zwyczayna iemu choroba czyni go niezdatnym do interesów współki, albo inne podobne przypadki, których prawość i ważność zostawiona iest rozsądkowi sędziów.

1872. Prawidła tyczące się podziału spadków, forma tego podziału, i obowiązki z niego wynikaiące między współdziedzicami, stosuią się do działów między stowarzyszonemi.

Urządzenie tyczące się współek handlu.

1873. Przepisy ninieyszego tytułu, w tém tylko stosuią się do współek handlu, co nie iest przeciwne prawom i zwyczaiom handlu.

TYTUŁ X.

o Pożyczce.

1874. Dwa są gatunki pożyczki:

Pożyczka rzeczy, których można używać bez ich zepsucia;

I pożyczka rzeczy, które się trawią przez ich używanie.

Pierwszy gatunek nazywa się *pożyczką użyczenia* czyli *wygodzenia;*

Drugi gatunek nazywa się *pożyczką do strawienia*, czyli poprostu *pożyczką*. (1)

DZIAŁ I.

o Pożyczce użyczenia, czyli wygodzenia.

ODDZIAŁ I.

o Naturze pożyczki użyczenia czyli wygodzenia.

1875. Pożyczka użyczenia, czyli wygodzenia, iest kontrakt, przez który iedna strona daie drugiey rzecz, aby iey używała, z obowiązkiem, że biorąca odda ią po iey użyciu.

1876. Taka pożyczka iest istotnie dobroczynna, czyli darma.

1877. Pożyczaiący komu pozostaie właścicielem rzeczy pożyczoney.

1878. Cokolwiek do używania między ludźmi służy, a nie trawi się przez używanie, może bydź przedmiotem takiey umowy.

1879. Obowiązki zaciągnięte z pożyczki wygodzenia, przechodzą do dziedziców, tak po pożyczaiącym, iako też i po biorącym w pożyczkę.

Lecz ieżeli nastąpiło pożyczenie przez wzgląd na biorącego, i dla niego tylko osobiście, wtenczas dziedzice po nim nie mogą używać daley rzeczy pożyczoney.

ODDZIAŁ II.

o Obowiązkach biorącego w pożyczkę.

1880. Biarący w pożyczkę obowiązany iest iak dobry oyciec familii, czuwać nad utrzymaniem i zachowaniem pożyczoney rzeczy. Na to tylko używać iey może, co iest oznaczone przez iey naturę, albo przez umowę, a to wszystko pod karą wynagrodzenia szkód wszelakich, gdyby wypadało.

1881. Jeżeli biorący używa rzeczy na co innego albo na czas dłuższy, niżeli powinien, odpowiada za stratę, choćby ta z losowego przypadku nastąpiła.

1882. Jeżeli rzecz pożyczona ginie losowym przypadkiem, od którego mógłby ią zachować biorący, używaiąc rzeczy własney, albo ieżeli nie mogąc zachować obudwóch, przeniosł swoię nad pożyczoną, odpowiada za stratę pożyczoney.

1883. Jeżeli rzecz przy pożyczaniu oszacowana była, strata iey choćby z losowego przypadku idzie na biorącego, ieżeli inney umowy nie masz.

1884. Jeżeli rzecz się psuie, przez sam skutek iey używania na iakie pożyczona, i bez żadney winy biorącego w pożyczkę, nie odpowiada on za iey nadpsucie.

1885. Biorący w pożyczkę, nie może rzeczy zatrzymać, w nagrodę tego co mu pożyczaiący winien.

1886. Jeżeli biorący w pożyczkę łożył koszta na używanie rzeczy, nie może się o nie upominać.

1887. Jeżeli kilku łącznie wzięli w pożyczkę rzecz iednę, odpowiadaią za nię solidarnie pożyczaiącemu.

ODDZIAŁ III.

o Obowiązkach pożyczaiącego komu.

1888. Pożyczaiący nie może odbierać rzeczy pożyczoney, aż po czasie umówionym, albo gdyby umowy nie było, aż po użyciu tey rzeczy na to, na co pożyczona była.

1889. Jednakże, ieżeli w tym przeciągu czasu, albo przed ukończeniem potrzeby biorącego w pożyczkę, wypadnie pożyczaiącemu nagła i nieprzewidziana potrzeba tey rzeczy, sędzia według okoliczności, może obowiązać biorącego, aby tę rzecz oddał.

1890. Jeżeli przez czas trwania pożyczki, biorący, dla zachowania rzeczy, przymuszony był ponosić nakłady nadzwyczayne, konieczne, i tak nagle wypadaiące, że nie mógł uprzedzić o nich pożyczaiącego, pożyczaiący wrócić ie powinien.

1891. Jeżeli rzecz pożyczona takie ma wady, że może sprawić szkody temu, który iey używa, pożyczaiący iest w odpowiedzi, ieżeli o wadach wiedział, a nie ostrzegł biorącego w pożyczkę.

DZIAŁ II.

o Pożyczce do strawienia, czyli prostey pożyczce.

ODDZIAŁ I.

o Naturze pożyczki do strawienia.

1892. Pożyczka do strawienia iest kontrakt, przez który iedna ze stron daie drugiey pewną ilość rzeczy, które się trawią używaniem, z obowiązkiem, aby biorąca oddała pożyczaiącey tyleż, w takim samym gatunku i iakości.

1893. Przez skutek tey pożyczki biorący staie się właścicielem pożyczoney rzeczy, i na niego idzie strata teyże iakimkolwiek bądź sposobem wypadnie.

1894. Nie można dawać pod tytułem pożyczki do strawienia rzeczy takich, które chociaż są iednego gatunku, różnią się iednak same w sobie, iak naprzykład zwierzęta: w takiém zdarzeniu pożyczka iest wygodzenia.

1895 Zobowiązanie wynikaiące z pożyczenia pieniędzy, ściąga się zawsze tylko do summy liczbowey wyrażoney w kontrakcie.

Jeżeli nastąpiło powiększenie lub zmnieyszenie w gatunkach przed wypłaceniem, dłużnik zawsze winien iest oddadź tylko pożyczoną summę co do liczby, i to w takich gatunkach, iakie maią bieg przy zapłacie.

1896. Prawidło poprzedzaiącego artykułu nie ma mieysca, ieżeli pożyczka nastąpiła w sztabach, lub kawałkach.

1897. Jeżeli więc sztaby i kawałki, albo żywności pożyczone były, dłużnik nic więcey nie powinien oddadź, tylko tęż samę ilość i iakość, chociażby iakie zwiększenie, lub zmnieyszenie ich wartości wypadło.

ODDZIAŁ II.

o Obowiązkach daiącego w pożyczkę.

1898. W pożyczce do strawienia, pożyczaiący obowiązany iest do odpowiedzialności ustanowioney przez artykuł 1891. na pożyczkę użyczenia.

1899. Pożyczaiący nie może odbierać pożyczonych rzeczy, przed umówionym czasem.

1900. Jeżeli na powrócenie czas oznaczony nie był, sędzia według okoliczności może dozwolić zwłoki biorącemu.

1901. Jeżeli to tylko umówione było, że biorący zapłaci kiedy będzie mógł, albo iak będzie miał na to sposoby, Sędzia według okolicznosci wyznaczy mu czas, w którym ma zapłacić.

ODDZIAŁ III.

o Obowiązkach biorącego w pożyczkę.

1902. Biorący w pożyczkę obowiązany iest oddadź rzeczy pożyczone w takiey samey ilości i iakości, i w czasie umówionym.

1903. Jeżeli zadosyć uczynić temu nie może, powinien zapłacić wartość pożyczoney rzeczy, maiąc wzgląd na czas i mieysce, w którym ta rzecz oddana bydź powinna podług umowy.

Jeżeli nie było urządzenia względem czasu i mieysca, zapłata następuie według ceny iaka była w czasie i mieyscu, kiedy ta rzecz pożyczoną była.

1904. Jeżeli biorący nie oddaie rzeczy pożyczonych albo ich wartości, w umówionym czasie, winnym się staie procentów, rachuiąc od dnia w którym żądanie do sądu zaniesione było.

DZIAŁ III.

o Pożyczce na procent.

1905. Wolno iest czynić układy o procenta w prostey pożyczce, bądź pieniędzy, bądź zboża, bądź innych rzeczy ruchomych.

1906. Biorący nie może się upominać albo potrącać w kapitale procentów, które zapłacił, gdy nie było względem nich układu.

1907. Procent iest prawny lub umowny. Procent prawny oznaczony iest prawem: procent umowny może przenosić prawny za każdą razą, gdy prawo tego nie zabrania.

Cena procentu umownego oznaczona bydź powinna na piśmie.

1908. Zakwitowanie z kapitału dane bez wspomnienia o zachowaniu procentów, sprawuie domniemanie, że zapłacone były procenta, i uwalnia od takiey zapłaty.

1909. Można się ułożyć względem iakiego procentu, dla którego daiący w pożyczkę, zrzeka się upominania o kapitał.

W takim przypadku pożyczka bierze imie *ustanowienia wypłaty*.

1910. Wypłata taka ustanowiona bydź może dwoistym sposobem, albo na wieczną, albo dożywotnią.

1911. Wypłata wieczna z istoty swoiey odkupioną bydź może.

Mogą się tylko strony umówić, że odkup nie będzie uczyniony, aż po przeciągu czasu, który lat dziesięciu przeyśdź nie może, albo bez poprzedniczego uwiadomienia wierzyciela, w czasie który oznaczą.

1912. Dłużnik wypłaty wieczney przymuszony bydź może do odkupu:

1. Jeżeli przestaie dopełniać obowiązku swego przez dwa lata;

2. Jeżeli nie dostarcza daiącemu w pożyczkę zabezpieczeń przyrzeczonych w kontrakcie.

1913. Kapitał wypłaty wieczney staie się wymagalnym na przypadek podupadnięcia, albo upadku zupełnego dłużnika.

1914. Prawidła tyczące się wypłaty dożywotniey ustanowione są w tytule: *o Kontraktach losowych.*

---

[1] Pożyczka, *Prêt.* Pożyczka użyczenia czyli wygodzenia, *Prêt à usage ou commodat.* Pożyczka do strawienia czyli prosta pożyczka, *Prêt de consommation ou simplement prêt.* Pożyczaiący kogo czyli biorący w pożyczkę, *Emprunteur*; pożyczaiący komu, czyli daiący na pożyczkę, *Prêteur.*

TYTUŁ XI.

o Składzie i zatrzymaniu urzędowém.

DZIAŁ I.

o Składzie w ogólności i różnych iego gatunkach.

1915. Skład w ogólności iest akt, przez który przyymuie się rzecz cudza z obowiązkiem strzeżenia iey i powrócenia w naturze.

1916. Dwa są gatunki składu, skład właściwie rzeczony, i zatrzymanie urzędowe.

DZIAŁ II.

o Składzie właściwie rzeczonym.

ODDZIAŁ I.

o Naturze i istocie kontraktu składu.

1917. Skład właściwie rzeczony z istoty swoiey iest kontraktem darmym.

1918. Same tylko ruchome rzeczy przedmiotem iego bydź mogą.

1919. Wtenczas dopiero zupełnym się staie, gdy iest rzeczywiste lub zmyślone oddanie rzeczy złożoney.

Zmyślone oddanie dostateczne iest, gdy biorący w skład ma iuż pod iakimkolwiek tytułem tę rzecz, na którą iest zezwolenie, aby u niego została w składzie.

1920. Skład iest dobrowolny, lub konieczny.

ODDZIAŁ II.

o Składzie dobrowolnym.

1921. Skład dobrowolny następuie przez wzaiemne zewolenie osób, i składaiącey i przyimuiącey.

1922. Skład dobrowolny następuie porządnie, tylko przez właściciela rzeczy złożoney, albo za iego zezwoleniem wyraźném lub niewyraźném.

1923. Skład dobrowolny dowiedziony bydź powinien na piśmie. Dowód przez świadków nie iest przyymowany na wartość przenoszącą sto pięćdziesiąt franków.

1924. Skoro skład przenoszący sto pięćdziesiąt franków, nie iest dowiedziony przez pismo, oświadczenie skład przyymuiącego, gdy iest zaskarżony znayduie wiarę, bądź co do uczynienia składu, bądź co do rzeczy, która iego była przedmiotem, bądź co do iego powrócenia.

1925. Skład dobrowolny ma mieysce tylko między osobami zdatnemi do kontraktowania.

Jednakże ieżeli osoba zdatna do kontraktowania przyymuie skład od osoby niezdatney, obowiązana iest do wszelkich powinności przyymuiącego skład prawdziwego: i może na niey poszukiwać opiekun lub administrator osoby która skład uczyniła.

1926. Jeżeli skład był uczyniony osobie niezdatney przez zdatną, osoba skład czyniąca ma tylko sprawę o wydobycie rzeczy złożoney, póki ta zostaie w rękach skład przyymuiącego, albo sprawę o powrócenie, co do ilości wyrównywaiącey temu, co obrócone było na korzyść skład przyymuiącego.

ODDZIAŁ III.

o Obowiązkach skład przyymuiącego.

1927. Przyymuiący skład równe staranie mieć powinien w pilnowaniu rzeczy u niego złożonych, z jakiem pilnuie swoich własnych.

1928. Urządzenie poprzedzaiącego artykułu stosowane bydź powinno z większą ścisłością: 1. Jeżeli skład przyymuiący sam się ofiarował do przyięcia iego. 2. Jeżeli się ułożył o zapłatę za pilnowanie składu. 3. Jeżeli skład uczyniony był iedynie dla interesu skład przyymuiącego. 4. Jeżeli ułożone było wyraźnie, że skład przyymuiący odpowiada za wszelkie gatunki uchybienia.

1929. Przyymuiący skład nie odpowiada w żadnym przypadku za zdarzenia większey siły, chybaby się opóźnił z powróceniem rzeczy złożoney.

1930. Nie może używać rzeczy złożoney, bez wyraźnego albo domniemanego zezwolenia od osoby skład czyniącey.

1931. Nie powinien wchodzić w poznanie rzeczy złożonych, ieżeli powierzone mu były w skrzyni zamkniętey, albo ukryte w obwinięciu zapieczętowaném

1932. Przyymuiący skład oddadź powinien złożone u niego rzeczy w zupełney tosamości.

I tak skład summ pieniężnych oddany bydź powinien w takich samych gatunkach pienię-

dzy, bądź w przypadku powiększenia, bądź zmnieyszenia ich wartości.

1933. Przyymuiący skład oddadź powinien rzeczy w takim tylko stanie, w jakim się znayduią przy oddaniu; zepsucia następuiące bez iego winy, spadaią na składaiącego.

1934. Przyymuiący skład któremu siłą większą wzięta była rzecz złożona, a odebrał za nię cenę lub rzecz inną na iey mieysce, oddadź to powinien, co w zamianę odebrał.

1935. Dziedzic po przyymuiącym skład, który przedał dobrą wiarą rzecz, o którey nie wiedział, że iest składem, obowiązany iest tylko oddać wziętą cenę, albo odstąpić sprawy swoiey przeciw kupuiącemu, ieżeli ieszcze ceny nie wziął.

1936. Jeżeli rzecz złożona wydała przychody, które skład przyymuiący pobierał, obowiązany iest oddadź ie. Nie iest obowiązany do procentu od pieniędzy złożonych, chybaby od dnia, od którego się opóźnił z powróceniem.

1937. Skład przyymuiący temu tylko wracać powinien rzecz złożoną, który mu ią powierzył, albo temu w czyiém imieniu skład był uczyniony, albo wskazanemu do odbierania.

1938. Nie może wymagać dowodu od składaiącego, że był właścicielem rzeczy złożoney.

Jednakże, ieżeli postrzega, że rzecz ukradziona była, i wie prawdziwego iey właściciela, powinien mu donieść o uczynionym składzie, z wezwaniem aby się o ten skład upomniał w oznaczonym dostatecznym czasie. Jeżeli uwiadomiony nie upomina się o skład, przyymuiący skład uwolnionym iest ważnie, wydaiąc go temu, od którego przyiął.

1939. W przypadku śmierci naturalnéy, lub cywilnéy osoby, która skład uczyniła, złożona rzecz dziedzicowi tylko po niéy oddana bydź może.

Jeżeli iest kilku dziedziców, oddana bydź powinna każdemu z nich, podług ich części i przypadłości.

Jeżeli rzecz złożona iest niepodzielna, ugodzić się powinni dziedzice między sobą, względem iéy odebrania.

1940. Jeżeli osoba która skład uczyniła, odmieniła stan, naprzykład, ieżeli niewiasta wolna w czasie składu, poszła potém za mąż i zostaie pod władzą męża; ieżeli pełnoletni skład czyniący staie się bezwłasnowolnym: w tych i we wszystkich innych przypadkach podobnéy natury, skład temu tylko wracany bydź może, kto ma zarządzanie prawami i dobrami skład czyniącego.

1941. Jeżeli opiekun, mąż, lub rządzca, skład uczynił na mocy swego urzędu, skład wrócony bydź powinien téy tylko osobie, którą zastępuie ten opiekun, mąż, lub rządzca, ieżeli się iuż skończył taki ich urząd.

1942. Jeżeli kontrakt składu wyznacza mieysce, w którém powrócenie uczynione bydź powinno, przyymuiący skład na takiém mieyscu oddadź powinien rzecz złożoną. Jeżeli na przeniesienie rzeczy koszta będą, to ie ponosi składaiący.

1943. Jeżeli kontrakt nie wyznacza mieysca na powrócenie, to uczynione bydź powinno w tém samém mieyscu, w którém skład nastąpił.

1944. Skład oddany bydź powinien składaiącemu natychmiast, gdy się o niego upomina, choćby kontrakt wyznaczył przeciąg czasu na powrócenie; chybaby był w rękach skład przyymuiącego, wyrok zatrzymania, albo sprzeciwianie się powróceniu, lub przemienieniu mieysca rzeczy złożoney.

1945. Przyymuiący skład gdy się okaże niewiernym, przypuszczonym nie iest do dobrodzieystwa ustąpienia.

1946. Ustaią wszelkie obowiązki skład przyymuiącego, ieżeli odkryie i dowiedzie, że sam iest właścicielem złożoney rzeczy.

Oddział IV.

o Obowiązkach osoby która skład uczyniła.

1947. Osoba która skład uczyniła, obowiązaną iest do zapłacenia skład przyymuiącemu kosztów, iakie on poniósł na zachowanie rzeczy złożoney, i wynagrodzić go za wszelkie straty, iakie skład mógł mu wyrządzić.

1948. Przyymuiący skład może go zatrzymać aż dotąd, póki mu zupełnie wypłacona nie będzie należytość z powodu składu wynikaiąca.

Oddział V.

o Składzie koniecznym.

1949. Skład konieczny ten iest, do którego był przymus z jakiego przypadku, iak naprzykład, ognia, spustoszenia, rabunku, rozbicia na wodzie, lub innego zdarzenia nieprzewidzianego.

1950. Dowód przez świadki przyiętym bydź może co do składu koniecznego, choćby nawet szło o wartość przenoszącą sto pięćdziesiąt franków.

1951. Wreszcie skład konieczny rządzony iest wszystkiemi prawidłami powyżéy wymienionemi.

1952. Gospodarze domów zaiezdnych dla podróżnych, lub kaczmarze odpowiadaią równie, iak skład przyymuiący, za rzeczy przyniesione do nich przez podróżnych, którzy u nich stawaią: skład takich rzeczy uważany bydź powinien, iak skład konieczny.

1953. Odpowiedzialnemi są za kradzież, lub szkodę w rzeczach podróżnego, bądź gdy kradzież, lub szkoda nastąpiła przez przełożonych i służących gospody, bądź przez obcych którzy w gospodzie bywaią.

1954. Nie są odpowiedzialnemi za kradzież popełnioną z uzbroieniem i przemocą.

DZIAŁ III.

o Zatrzymaniu urzędowém.

ODDZIAŁ I.

o Różnych gatunkach zatrzymania urzędowego.

1955. Zatrzymanie urzędowe albo iest umowne, albo sądowe.

ODDZIAŁ II.

o Zatrzymaniu umownem.

1956. Zatrzymanie umowne iest skład, iaki iedna lub kilka osób czyni rzeczy spornéy w rękach trzeciego, który się obowiązuie oddadź tę rzecz po ukończonym sporze osobie dla którey przysądzona będzie.

1957. Zatrzymanie takie może nie bydź darmym.

1958. Skoro iest darme, podlega prawidłom składu właściwie rzeczonego, z zachowaniem różnic niżéy wymienionych.

1959. Zatrzymanie takie może mieć za przedmiot nie tylko rzeczy ruchome, ale też i nieruchome.

1960. Biorący w skład rzeczy zatrzymane urzędowie, nie może bydź uwolnionym od niego przed ukończeniem sporu, chybaby z zezwoleniem wszystkich stron interesowanych, albo dla przyczyny za sprawiedliwą uznanéy.

ODDZIAŁ III.

o Zatrzymaniu przez skład sądowy.

1961. Sąd może nakazać zatrzymanie:

1*o d.* Ruchomości wziętych na dłużniku.

2*re.* Nieruchomości albo rzeczy ruchomey, któréy własność lub posiadanie iest sporne między dwóma, lub więcéy osobami.

3*cie.* Rzeczy które dłużnik oddaie na uwolnienie swoie.

1962. Ustanowienie dozorcy sądowego sprawuie wzaiemne obowiązki pomiędzy zaymuiącym a dozorcą. Dozorca pilnować powinien rzeczy zaiętych iak dobry oyciec familii. Oddadź ie powinien bądź przy uwolnieniu zaymuiącego dla przedaży, bądź stronie przeciw któréy wykonanie nastąpiło, w przypadku zniesienia zaięcia.

Obowiązek zaymuiącego zależy na tém, aby to płacił dozorcy, co prawo wyznacza.

1963. Zatrzymanie sądowe dawane bywa bądź osobie, na którą umówiły się między sobą strony interesowane, bądź osobie mianowanéy urzędownie od sędziego.

W jednym i drugim przypadku osoba któréy rzeczy powierzone zostały, podlega wszelkim obowiązkom, iakie wkłada zatrzymanie umowne.

TYTUŁ XII.

o Kontraktach losowych.

1964. Kontrakt losowy, iest umowa wzaiemna, którey skutki co do zysków i strat, bądź dla stron wszystkich, bądź dla iedney lub kilku między niemi, zależą od wypadku niepewnego.

Takiemi są:

Kontrakt zabezpieczenia na przypadki.

Pożyczka na traf, iak w handlu morskim.

Gra i zakład.

Kontrakt wypłaty dożywotniéy.

Dwa piérwsze urządzane są prawami morskiemi (1).

DZIAŁ I.

o Grze i zakładzie.

1965. Prawo żadnéy sprawy nie dozwala o dług z gry, lub wypłacenia zakładu.

1966. Gry właściwe do wprawy w robienie bronią, ubieganie się pieszo, lub na koniu, gonitwy powozami, gra w kule albo balon, i inne gry takiéyże natury, które nadaią zręczność i zwinność ciału, wyięte są od poprzedzaiących rozporządzeń.

Jednakże trybunał może żądanie odrzucić skoro summa zdaie mu się zawielka.

1967. W żadnym przypadku przegrywaiący nie może się upominać o to, co dobrowolnie zapłacił, chybaby się pokazały ze strony

wygrywaiącego, podstęp, oszukanie albo szarlatańſtwo.

DZIAŁ II.

o Kontrakcie wypłaty dożywotniéy.

Oddział I.

o Warunkach potrzebnych do ważności kontraktu.

1968. Wypłata dożywotnia ustanowiona bydź może pod tytułem uciążaiącym za pewną summę pieniędzy, albo za rzecz ruchomą oszacowalną, albo za nieruchomość.

1969. Może bydź także uſtanowiona pod tytułem darmym zupełnie, przez darowiznę między żyiącemi, lub przez testament. Powinna bydź uczynioną wtenczas podług form, iakich prawo wymaga.

1970. W przypadku artykułu poprzedzaiącego, wypłata dożywotnia ieſt zmnieyszalna, ieżeli przewyższa to czém pozwolono rozporządzać: staie się nieważna, gdy iest uczyniona na korzyść osoby niezdatnéy do przyymowania.

1971. Wypłata dożywotnia ustanowiona bydź może, bądź na głowę tego który ceny dostarczył, bądź na głowę trzeciego, który nie ma żadnego prawa do iéy używania.

1972. Może bydź ustanowiona na iednę, lub kilka głów.

1973. Może bydź ustanowiona na korzyść trzeciego, chociaż wartość na nię dostarczaną była przez inną osobę.

W tym ostatnim przypadku, chociażby miała cechę szczodrobliwości, nie podlega formom do darowizn potrzebnym, wyiąwszy przypadki zmnieyszenia i nieważności, wymienione w artykule 1970.

1974. Każdy kontrakt wypłaty dożywotniéy utworzonéy na głowę osoby, która umarła w dzień kontraktu, żadnego skutku nie wydaie.

1975. Toż samo się rozumie o kontrakcie, przez który wypłata dożywotnia utworzona była na głowę osoby dotkniętéy chorobą, z któréy umarła we dwudziestu dniach od daty kontraktu.

1976. Wypłata dożywotnia ustanowiona bydź może podług ceny, iaką się podoba kontraktuiącym stronom oznaczyć..

Oddział II.

o Skutkach kontraktu między stronami kontraktuiącemi.

1977. Może ten żądać rozeyścia się kontraktu, dla którego korzyści wypłata dożywotnia ustanowiona była za pewną cenę, ieżeli ustanawiaiący nie daie mu zabezpieczenia ułożonego na wykonanie kontraktu.

1978. Samo tylko uchybienie zapłacenia zaległości wypłaty dożywotniéy, nie upoważnia tego, dla którego ustanowiona, aby żądał zapłacenia kapitału, lub wniyścia nazad w dobra które alienował; ma tylko prawo zaiąć i wy-

robić przedaż dóbr dłużnika swego, i wyrobić nakaz lub zezwolenie, aby z przedaży użyta była summa dostateczna na zaległości.

1979. Ustanawiaiący nie może się uwolnić od płacenia wypłaty dożywotniéy, zapłaceniem kapitału, i zrzeczeniem się upominania o wypłacone zaległości: obowiązany iest odbywać wypłatę dożywotnią, przez całe życie osoby lub osób, na których głowę ustanowiona była, iakożkolwiek długo życie tych osób trwać będzie, i iakożkolwiek uciążliwą stać się może taka wypłata.

1980. Właściciel wypłaty dożywotniéy nabywa iéy tylko w stosunku dni które przeżył.

Jeżeli iednak umówiono było, że płacona będzie przed czasem, granica czasu na wypłacenie należące się iemu, iest dla niego nabyciem wypłacenia od dnia, w którym takie wypłacenie mieć powinien.

1981. Wypłata dożywotnia wtenczas tylko ułożoną bydź może za niepodlegaiącą zaięciu, gdy iest ustanowiona pod tytułem darmym.

1982. Dożywotnia wypłata nie ginie przez śmierć cywilną właściciela; wypłata iéy utrzymywana bydź powinna przez czas naturalnego iego życia.

1983. Właściciel wypłaty dożywotniéy wtenczas tylko upominać się może o zaległości, gdy byt swóy usprawiedliwi, albo

byt téy osoby, dla któréy głowy ustanowioną była.

---

[1] Kontrakty losowe, *Contrats aléatoires*. Kontrakty zabezpieczenia bywaią różne, iak naprzykład: zabezpieczenia domów na przypadki ognia, w towarzystwach ogniowych; Zabezpieczenia okrętów w żegludze, *Contrat d'assurance*. Pożyczka na traf zysku lub straty na okręty korsarskie, kupieckie, *Le prêt à grosse aventure*.

TYTUŁ XIII.

o Pełnomocnictwie.

DZIAŁ I.

o Naturze i formie pełnomocnictwa.

1984. Pełnomocnictwo lub umocowanie, iest akt, przez który osoba daie drugiéy władzę czynienia iakiéy rzeczy, za siebie i w swoiém imieniu.

Kontrakt nie następuie, gdy pełnomocnik nie przyymuie.

1985. Pełnomocnictwo dane bydź może, albo przez akt publiczny, albo przez pismo z podpisem prywatnym, nawet przez list. Może bydź także dane słownie, ale dowód przez świadki przyymuie się tylko stosownie do tytułu: *o Kontraktach, albo Zobowiązaniach umownych w ogólności.*

Przyięcie przez pełnomocnika może bydź niewyraźne i wypływać z wykonania tego, co mu zlecił pełnomoc daiący.

1986. Pełnomocnictwo iest darme, ieżeli przeciwna umowa nie zaszła.

1987. Pełnomocnictwo iest albo szczególne, i do iednego tylko lub pewnych interesów, albo ogólne do wszystkich interesów pełnomoc daiącego.

1988. Pełnomocnictwo wyłożone w ogólnych wyrazach, obeymuie tylko akta zarządzania.

Jeżeli idzie o alienowanie, hipotekowanie, albo iakikolwiek akt własności, pełnomocnictwo powinno bydź wyraźne.

1989. Pełnomocnik nic więcéy czynić nie może nad to, co iest wyrażone w jego pełnomocnictwie: władza zawierania tranzakcyi, nie zawiera władzy zdania się na sąd polubowny.

1990. Niewiasty i małoletni usamowolnieni, mogą bydź obierani na pełnomocników; ale pełnomoc daiący, nie ma sprawy przeciw pełnomocnikowi małoletniemu, tylko podług prawideł tyczących się zobowiązań małoletnich, a przeciw mężatce która przyięła pełnomocnictwo, bez upoważnienia męża swego, tylko podług prawideł ustanowionych w tytule: *o Kontrakcie małżeństwa i o wzaiemnych prawach małżonków.*

DZIAŁ II.

o Obowiązkach Pełnomocnika.

1991. Pełnomocnik obowiązany dopełniać obowiązków pełnomocnictwa, dopóki mu iest

powierzone; odpowiada za wszelakie szkody, iakieby mogły wyniknąć z niewykonania pełnomocnictwa.

Obowiązany iest także dokończyć zaczętéy rzeczy, przy zeyściu pełnomoc daiącego, ieżeli iest niebezpieczeństwo z opoźnienia się w jéy ukończeniu.

1992. Pełnomocnik odpowiada nie tylko za podstęp, ale też za uchybienia, które popełnił w odbywaniu pełnomocnictwa.

Jednakże odpowiedzialność za popełnione uchybienia, nie stosuie się tak ściśle do tego, który iest pełnomocnikiem darmo, iak do tego, który odbiera za to zapłatę.

1993. Każdy pełnomocnik rachować się powinien ze sprawowania pełnomocnictwa, i udowodnić wszystko, cokolwiek odebrał na mocy swego pełnomocnictwa, choćby to nawet odebrał, co się nie należało połnomoc daiącemu.

1994. Pełnomocnik odpowiada za tego, którego na mieyscu swoiém podstawił. *1od.* Gdy nie odebrał władzy stanowienia zastępcy. *2re.* Gdy władza taka byłaby mu udzielona bez oznaczenia osoby, a on obrał niezdatną widocznie i niewypłacalną.

We wszystkich przypadkach, pełnomoc daiący może działać prosto przeciw osobie, którą pełnomocnik na mieyscu swoiém postawił.

1995. Gdy iest kilku umocowanych, albo pełnomocników ustanowionych przez tenże

sam akt, tyle iest tylko solidarność między niemi, ile ta wyrażona była.

1996. Pełnomocnik winnym iest procentu od summ, które obrócił na swóy użytek, od daty obrócenia takiego, i od summ, które się u niego pozostały, rachuiąc od dnia spoźnienia się z ich oddaniem.

1997. Pełnomocnik który dostatecznie dał poznać ftronie, z którą traktuie na mocy pełnomocnictwa swego, władzę sobie udzieloną, nie ieft obowiązany do żadnego zabezpieczenia czynów, przechodzących iego pełnomocnictwo, ieżeli się nie obowiązał do tego osobiście.

DZIAŁ III.

o Obowiązkach pełnomoc daiącego.

1998. Daiący pełnomoc obowiązany ieft wykonać zobowiązania zawarte przez pełnomocnika, stosownie do władzy iaka dana mu była.

Nie ieft obowiązany do tego, co nad władzę pełnomocnik uczynił; chyba gdy przyymuie wyraźnie, lub niewyraźnie.

1999 Pełnomoc daiący powinien zapłacić nakłady i koszta pełnomocnikowi, które on ponosił, na wykonanie pełnomocnictwa, i wypłacić mu należytość, gdy mu ią przyrzekł.

Jeżeli nie masz żadnego uchybienia, któreby pełnomocnikowi przypisać można, daiący pełnomoc nie może się uwolnić od takiego zapłacenia i wypłacenia, choćby nawet nie

udał się interes; ani może zmnieyszać takich zapłat, pod pozorem, że nakłady i koszta mnieysze bydź mogły.

2000. Daiący pełnomoc wynagrodzić także powinien pełnomocnikowi ſtraty, iakich on doznał, z odbywania pełnomocnictwa, bez popełnienia żadnéy nierostropności, któraby mu przypisaną bydź mogła.

2001. Procent od nakładów, należy się pełnomocnikowi od pełnomoc daiącego, rachuiąc od dnia udowodnionych nakładów.

2002 Gdy pełnomocnik ustanowiony był przez kilka osób, do wspólnego interesu, każda z nich obowiązana iest względem niego solidarnie, co do wszystkich skutków pełnomocnictwa.

DZIAŁ IV.

o Różnych sposobach przez które kończy się pełnomocnictwo.

2003. Kończy się pełnomocnictwo:

Przez odwołanie pełnomocnika;

Gdy pełnomocnik zrzeka się pełnomocnictwa;

Przez śmierć naturalną lub cywilną, bezwłasnowolność i zupełny upadek, bądź pełnomoc daiącego, bądź pełnomocnika.

2004. Daiący pełnomoc może umocowanie od siebie dane odwołać zawsze, kiedy mu się zdaie, i przymusić pełnomocnika, ieżeli potrzeba, aby mu oddał, bądź pismo z podpisem prywatnym, ktore pełnomocnictwo zawiera, bądź oryginał pełnomocnictwa, ieżeli w takiéy formie sporządzone było, że nie zostały się akta iego oryginalne, bądź expedycyą, ieżeli akta oryginalne zostały.

2005 Odwołanie oznaymione samemu tylko pełnomocnikowi, nie może bydź stawiane przeciw trzecim osobom, które z nim traktowały w niewiadomości odwołania, ale się zachowuie pełnomoc daiącemu przyzwoite poszukiwanie na pełnomocniku.

2006. Ustanowienie nowego pełnomocnika do tegoż samego interesu, tyle waży, co odwołanie piérwszego, rachuiąc od dnia w którym mu oznaymione było.

2007. Pełnomocnik zrzec się może pełnomocnictwa, uwiadomiaiąc pełnomoc daiącego o takiém zrzeczeniu się.

Jeżeli iednak takie zrzeczenie się przynosi szkodę pełnomoc daiącemu, nagrodzić mu powinien pełnomocnik, chybaby był w niemożności utrzymywania dłużéy pełnomocnictwa, bez sprowadzenia na siebie szkód znacznych.

2008. Jeżeli pełnomocnik nie wie o śmierci pełnomoc daiącego, albo o innéy przyczynie dla iakiéy pełnomocnictwo ustawać powinno, ważne iest to wszystko, cokolwiek uczynił w takiéy niewiadomości.

2009. W powyższych przypadkach wykonywane są obowiązki zaciągnięte przez peł-

nomocnika względem trzecich osób, którzy w dobréy wierze byli.

2010. W przypadku śmierci pełnomocnika, dziedzice po nim uwiadomić powinni pełnomoc daiącego, i zapobiegać tymczasowo w tém wszystkiém, czegoby mogły wymagać interesa pełnomoc daiącego.

TYTUŁ XIV.

o Dawaniu rękoymi.

DZIAŁ I.

o Naturze i rozciągłości rękoymi.

2011. Kto daie rękoymią na iakie zobowiązanie, poddaie się względem wierzyciela zadosyć uczynić zobowiązaniu, ieżeliby temuż sam dłużnik zadosyć nie uczynił.

2012. Na samo tylko ważne zobowiązanie rękoymia bydź może.

Można iednak ręczyć za zobowiązanie, choćby to nawet mogło bydź unieważnione, przez wyiątek zupełnie osobisty zobowiązanego, naprzykład w przypadku małoletności.

2013. Rękoymia nie może przewyższać tego, co się należy od dłużnika, ani bydź zawartą pod warunkami bardziéy uciążliwemi.

Może bydź zawarta tylko na część długu, i pod warunkami mniéy uciążliwemi.

Rękoy-

Rękoymia która dług przewyższa, albo zawarta iest pod warunkami bardziéy uciążliwemi, nie iest nieważna; podlega tylko zmnieyszeniu w miarę zobowiązania istotnego.

2014. Można dadź rękoymią bez rozkazu tego, za kim taka rękoymia służyć ma, a nawet bez iego wiedzy.

Można ręczyć nie tylko za dłużnikiem istotnym, ale też nawet za ręczycielem tego dłużnika.

2015. Zaręczenie domniemywaném nie bywa; powinno bydź wyraźne, i nie można go rozciągać nad granice, w jakich było zawarte.

2016. Nieograniczona rękoymia zobowiązania istotnego rozciąga się do wszelkich połączeń z długiem; nawet do kosztów żądania piérwszego, i do wszystkich kosztów po oznaymieniu, które ręczycielowi uczynione było.

2017. Obowiązki ręczyciela przechodzą do dziedziców po nim, wyiąwszy osobisty przymus, ieżeli się do niego ręczyciel zobowiązał.

2018. Dłużnik obowiązany do stawienia ręczyciela, powinien okazać zdatnego do czynienia umów, któryby miał dobra dostateczne na odpowiedzialność za przedmiot zobowiązania, i któregoby zamieszkanie było w obrębie trybunału apellacyynego, w którym rękoymia dana bydź powinna.

2019. Wypłacalność ręczyciela szacuie się tylko podług iego własności gruntowych, wyiąwszy w przedmiotach handlowych, albo gdy dług iest mały.

Nie daie się względu na nieruchomości sporne, albo na takie, którychby rozpoznanie trudném było, dla oddalonego ich położenia.

2020. Jeżeli ręczyciel, którego przyiął wierzyciel dobrowolnie lub sądownie, staie się potém niewypłacalnym, innego ręczyciela stawić potrzeba.

To prawidło przyymuie wyiątki w takim tylko przypadku, gdyby na mocy umowy takowa osoba stawiona była za ręczyciela, któréy wierzyciel wymagał.

DZIAŁ II.

o Skutku zaręczenia.

ODDZIAŁ I.

o Skutku zaręczenia między wierzycielem a ręczycielem.

2021. Ręczyciel wtenczas tylko obowiązany płacić wierzycielowi, gdyby dłużnik nie zapłacił, którego dobra rozpaznać wprzód potrzeba, chybaby roztrząsania takiego zrzekł się ręczyciel, albo obowiązał się solidarnie z dłużnikiem: w przypadku takim, zobowiązanie iego urządzane będzie podług zasad ustanowionych na długi solidarne.

2022. Wtenczas tylko obowiązany wierzyciel do roztrząsania dóbr dłużnika istotnego, gdy tego ręczyciel wymaga na piérwsze poszukiwania przeciw niemu kierowane.

2023. Ręczyciel który wymaga roztrząsania, powinien wskazać wierzycielowi dobra dłużnika istotnego, i dadź nakłady na zrobienie roztrząsania.

Nie powinien wskazywać dóbr dłużnika istotnego, ani położonych za okręgiem sądu apellacyynego mieysca, w którém zapłata ma bydź czyniona, ani dóbr spornych, ani hipotekowanych długiem, ktore iuż nie są w posiadaniu dłużnika.

2024. Za każdą razą, gdy ręczyciel wskazuie dobra upoważnione artykułem poprzedzaiącym, i gdy dostarczył pieniędzy dostatecznych na roztrząsanie, wierzyciel odpowiada ręczycielowi, w ilości wyrównywaiącéy wskazanym dobrom, za niewypłacalność dłużnika istotnego, która nastąpiła z uchybionych poszukiwań.

2025. Gdy kilku ręczyło za tegoż samego dłużnika za ieden dług, każdy z nich obowiązany do całego długu.

2026. Jednakże każdy z nich, ieżeli się nie zrzekł dobrodzieystwa podziału, może wymagać, aby wierzyciel rozdzielił na-

przód sprawę swoię, i ograniczył do części i przypadłości na każdego ręczyciela.

Gdyby się znaleźli niewypłacalni między ręczycielami, wtenczas, kiedy ieden z nich wyrobił wyrzeczenie podziału, ręczyciel taki obowiązany iest w stosunku przyzwoitym do ich nie wypłacalności; ale nie można iuż na nim poszukiwać części niewypłacaluości które nastąpiły po podziale.

2027. Jeżeli sam wierzyciel podzielił sprawę swoię dobrowolnie, nie może się iuż cofać i iśdź przeciw podziałowi, chociażby nawet poprzedniczo przed czasem, w którym na podział zezwolił, byli ręczyciele niewypłacalni.

Oddział II.

o Skutku rękoymi między dłużnikiem a ręczycielem.

2028. Ręczyciel który zapłacił, ma prawo poszukiwania na dłużniku istotnym, bądź gdy rękoymia dana była z wiedzą, lub bez wiedzy dłużnika.

Poszukiwanie takie służy tak co do istotnego długu, iako też co do procentów i kosztów; iednakże ręczyciel o takie tylko koszta upominać się może, które ponosił od oznaymienia dłużnikowi istotnemu poszukiwań, przeciw sobie kierowanych.

Może także poszukiwać wynagrodzenia szkód wszelkich, ieżeli to wypada.

2029. Ręczyciel który dług zapłacił, podstawionym iest we wszelkich prawach, iakie miał wierzyciel przeciw dłużnikowi.

2030. Gdy było kilku istotnych dłużników solidarnych tegoż samego długu, ręczyciel który ręczył za wszystkich, ma prawo poszukiwać na każdym z nich całości tego, co wypłacił.

2031. Ręczyciel który piérwszy raz zapłacił, nie może poszukiwać na dłużniku istotnym, który zapłacił powtórnie, skoro go nie ostrzegł o zapłacie przez siebie uskutecznionéy, ale ma sprawę poszukiwania na wierzycielu.

Gdy ręczyciel wypłacił nie będąc poszukiwanym o to, i nie ostrzegłszy dłużnika istotnego, nie będzie mógł upominać się u dłużnika w takim przypadku, w którymby dłużnik przy zapłacie miał sposoby wyrobienia, aby dług uznany był za zniszczony, ale zachowuie się iemu sprawa poszukiwania na wierzycielu

2032. Ręczyciel nie zapłaciwszy nawet, może działać przeciw dłużnikowi o wynagrodzenie:

1*od*. Gdy iest pociągany do sądu o wypłacenie;

2*re*. Gdy dłużnik podupadł, że się nie uiszcza w czasie, albo upadł zupełnie, że niepewno, czy maiątek iego wystarczy na długi;

3*cie*. Gdy się zobowiązał dłużnik oddadź mu uwolnienie w czasie oznaczonym;

4te. Gdy dług stał się wymagalnym przez nadeyście czasu, do którego był skontraktowany;

5te. Po upłynieniu lat dziesięciu, gdy główne zobowiązanie nie ma czasu oznaczonego, na któryby wypadało, byleby zobowiązanie główne, iak naprzykład opieka, nie było takiéy natury, iż może bydź zniesione przed czasem oznaczonym.

Oddział III.

o Skutku rękoymi między współręczycielami.

2033. Gdy kilka osób ręczyło za iednym dłużnikiem, za tenże sam dług, ręczyciel który dług zaspokoił, ma prawo poszukiwać na drugich, na każdym co do części iego i przypadłości.

Poszukiwanie takie ma mieysce tylko, gdy ręczyciel wypłacił w jednym z przypadków wymienionych w artykule poprzedzaiącym.

Dział III.

o Zniesieniu rękoymi.

2034. Przez też same przyczyny ni knie zobowiązanie z rękoymi wypływaiące, przez iakie i inne zobowiązania.

2035. Pomieszanie następuiące w osobie dłużnika istotnego, i iego ręczyciela, gdy ieden po drugim staie się dziedzicem, nie niszczy sprawy wierzyciela przeciw temu, który ręczył za ręczyciela.

2036. Ręczyciel może stawiać przeciw wierzycielowi wszelkie wyiątki, należące do dłużnika istotnego, i które z długu wynikaią.

Ale takich wyiątków stawiać nie może, które są osobiste całkiem dłużnikowi.

2037. Uwolniony iest ręczyciel, gdy przez czyn wierzyciela nie może iuż więcéy nastąpić na korzyść ręczyciela podstawienie w prawach, hipotekach, i przywileiach tegoż wierzyciela.

2038. Gdy wierzyciel dobrowolnie przyymuie nieruchomość, lub rzecz iaką na zapłatę długu istotnego, tém samém uwolniony iest ręczyciel, choćby nawet wierzyciel pozbawiony był potém posiadania tych rzeczy.

2039. Proste przedłużenie granicy czasu, dozwolone przez wierzyciela dłużnikowi istotnemu, nie uwalnia ręczyciela, który w takim przypadku może nastawać na dłużnika, aby go do wypłaty przymusić.

Dział IV.

o Rękoymi prawnéy i sądowéy.

2040. Wiele razy osoba przez prawo, albo przez skazanie obowiązana iest dostarczyć rękoymią, ofiarowana rękoymia powinna dopeł-

nić warunków przepisanych artykułami 2018 i 2019.

Gdy idzie o rękoymią sądową, taka rękoymia powinna bydź z tego rodzaiu, iżby w niéy przymus osobisty mogł nastąpić.

2041. Kto rękoymi znaleźć nie może, na iéy mieysce może dadź zastaw dostateczny.

2042. Ręczyciel sądowy nie może wymagać roztrząsania maiątku dłużnika istotnego.

2043. Kto poprostu ręczył za ręczycielem sądowym, nie może wymagać roztrząsania maiątku, i dłużnika istotnego i ręczyciela.

TYTUŁ XV.

o Transakcyach.

2044. Transakya iest kontrakt, przez który strony ukończaią spór iuż będący, albo go uprzedzaią.

Kontrakt taki sporządzony bydź powinien na piśmie.

2045. Do zawierania transakcyi, potrzeba mieć zdatność rozporządzania przedmiotami obiętemi w transakcyi.

Żeby opiekun zawierał transakcye za małoletniego lub bezwłasnowolnego, powinien się stosować do artykułu 467. w tytule: *o Małoletności, Opiece i Usamowolnieniu*; a do artykułu 472. w tymże samym tytule, dla

zawierania z małoletnim, gdy do lat dóydzie względem rachunku z opieki.

Gminy, ustanowienia publiczne do robienia transakcyi potrzebuią koniecznie wyraźnego upoważnienia od Cesarza.

2046. Można robić transakcye względem interesu cywilnego, który wypływa z występku.

Transakcya taka nie wstrzymuie poszukiwań urzędu publicznego.

2047. Można przydadź do transakcyi układ kary na tego, który transakcyi nie wykona.

2048. Transakcye zamknięte są w swoim przedmiocie; zrzeczenie się w nich czynione do wszelkich praw, spraw i żądań, do tego się tylko rozciąga, co się tyczy sporu, który do transakcyi był powodem.

2049. Transakcye urządzaią tylko spory w nich zawarte, bądź gdy strony dały poznać swóy zamiar, przez wyrażenia szczególne lub ogólne, bądź gdy zamiar taki poznać można, iako wypływaiący koniecznie z tego, co iest wyrażone.

2050. Jeżeli ten który zawarł transakcyą, co do prawa nabytego po swoim naczelniku, nabywa potém prawa podobnego po naczelniku innéy osoby, transakcya poprzednicza nie wiąże go do prawa nowo nabytego.

2051. Transakcya uczyniona przez iednego z interesowanych, nie wiąże innych interesо-

wanych, i ci na przeciwieństwo stawić iéy nie mogą.

2052. Transakcye maią powagę między ſtronami rzeczy ostatecznie rozsądzonych.

Nie mogą bydź zaskarżane z przyczyny omyłki, co do prawa, ani z przyczyny pokrzywdzenia.

2053. Może bydź iednak transakcya zerwana, gdy zachodzi omyłka względem osoby, albo względem przedmiotu w sporze.

Może bydź zerwana w każdym przypadku, gdy zachodzi podstęp lub gwałt.

2054. Równie ma mieysce sprawa o zerwanie transakcyi, która zawarta była na mocy wykonania tytułu nieważnego, chybaby ſtrony ugodziły się były wyraźnie względem nieważności.

2055. Transakcya całkiem iest nieważna, gdy zawarta była na dowodach uznanych potém za fałszywe.

2056. Nieważna iest transakcya względem procesu skończonego przez wyrok, od którego nie masz apellacyi, gdy o nim ſtrony albo iedna z nich nie wiedziały.

Ważna będzie transakcya, gdyby od takiego wyroku niewiadomego ſtronom, mogła bydź apellacya.

2057. Gdy ſtrony zawarły transakcyą ogólnie względem wszyſtkich interesów, iakie mogłyby mieć razem; niewiadome im wtenczas tytuły a odkryte późniéy, nie są przyczyną

do zerwania transakcyi, chybaby iedna ze ſtron zatrzymała ie umyślnie.

Ale transakcya nieważną byłaby, ieżeliby w niéy ieden tylko był przedmiot, względem którego okazałoby się przez tytuły nowo odkryte, że iedna ze stron żadnego prawa nie miała.

2058. Omyłka rachunkowa w transakcyi, poprawioną bydź powinna.

TYTUŁ XVI.

o Przymusie osobistym, czyli areszcie w przedmiotach cywilnych.

2059. Przymus osobiſty ma mieysce w przedmiocie cywilnym za szalbierstwo.

Szalbierstwo iest wtenczas, gdy kto przedaie albo poddaie hipotece nieruchomość, o którey wie, że nie iest iéy właścicielem.

Jest i wtenczas, gdy kto przedstawia dobra iakoby wolne od hipotek, albo zapewnia, że mnieysze są na nich hipoteki, niżeli w rzeczy saméy.

2060. Równie ma mieysce przymus osobisty czyli areszt:

1*od*. Za skład konieczny.

2*re*. W przypadku zupełnego powrócenia, przez odstąpienie nakazane od sądu, gruntu którego właściciel gwałtownie był pozbawio-

ny, o wrócenie przychodów pobieranych w czasie niesłusznego posiadania, o zapłatę szkód wszelakich przysądzonych właścicielowi.

3cie. O oddanie pieniędzy składanych w rękach osób publicznych na ten koniec ustanowionych.

4te. O oddanie rzeczy złożonych w zaięciu urzędowném u komisarzów i innych dozorcow.

5te. Na ręczycielach sądownie obowiązanych, i na ręczycielach dłużników mogących bydź przymuszanemi osobiście, gdy się na to poddali.

6ste. Na wszystkich Urzędnikach publicznych, o przystawienie oryginalnych ich aktów, które im iest nakazane.

7me. Na notaryuszach, patronach, woźnych, burgrabiach o powrócenie powierzonych im tytułów, o pobierane przez nich pieniądze na mocy urzędu swego, za tych których interesa trzymali.

2061. Ci, którzy przez wyrok, od iakiego nie masz apellacyi, wydany o prawo do rzeczy, skazani na odstąpienie od gruntu, a nie są posłuszni, mogą bydź drugim wyrokiem przymuszeni osobiście, po piętnastu dniach od wręczenia piérwszego wyroku osobie lub w zamieszkaniu.

Jeżeli grunt lub dziedzictwo oddalone iest, więcéy niż na pięć miryametrów od zamieszkania strony skazaney, dodawany będzie

ieden dzień do piętnastu, na pięć miryametrów (1).

2062. Przymus osobisty nakazany bydź nie może na dzierżawców, o zapłatę za dzierżawę dóbr wieyskich, ieżeli ułożony nie był formalnie w akcie kontraktu dzierżawnego; iednakże dzierżawcy i koloniści częściowi, mogą bydź przymuszeni osobiście, za nie stawienie, przy końcu dzierżawy, zwierząt danych na pakt, nasienia i narzędzi rolniczych, które im powierzone były, chybaby się usprawiedliwili, iż nie z nich przyczyna, że tych rzeczy nie dostaie.

2063. Oprócz przypadków oznaczonych w artykułach poprzedzaiących, albo tych, które prawo na przyszłość formalnie oznaczyć może, zabronione iest wszystkim sędziom wyrokowanie przymusu osobistego, wszystkim Notaryuszom i Pisarzom przyymowanie aktów, w których przymus osobisty byłby ułożony, i wszystkim Francuzom zezwalanie na podobne akta, choćby nawet zawarte były w kraiu obcym; a to wszystko pod karą nieważności, i wrócenia nakładów i wynagrodzenia szkód wszelakich.

2064. W przypadkach nawet powyżéy wyrażonych, nie może bydź wyrokowany przymus osobisty na małoletnich.

2065. Nie może bydź wyrokowany o summę mnieyszą od trzechset franków.

2066. Nie może bydź wyrokowany na starców siedmdziesiątletnich, na niewiasty i panny, chyba w przypadkach szalbierstwa.

Zaczęcie siedemdziesiątego roku dostateczne będzie starcom na pożytkowanie z takiego dla nich względu.

Przymus osobisty z przyczyny szalbierstwa podczas małżeństwa wtenczas tylko ma mieysce na mężatkach, gdy są oddzielone co do dóbr, albo gdy maią dobra któremi wolne zarządzanie sobie zachowały, i to tylko z powodu zobowiązań tyczących się tych dóbr.

Żony które będąc we wspólności maiątku zobowiązały się łącznie lub solidarnie z mężami swoiemi, nie mogą bydź poczytywane za winne szalbierstwa, z powodu takich kontraktów.

2067. Na mocy tylko wyroku sądowego, stosowany bydź może przymus osobisty, nawet w przypadkach upoważnionych prawem.

2068. Apellacya nie zawiesza przymusu osobistego, wyrzeczonego przez wyrok tymczasowo wykonywalny, gdy stawiona iest rękoymia.

2069. Wykonywanie przymusu osobistego nie przeszkadza, ani zawiesza poszukiwań i wykonywań na dobrach.

2070. Nie ubliża się nic prawom szczególnym, które upoważniaią przymus osobisty, w przedmiotach handlu, ani prawom Policyi

poprawczéy, ani prawom tyczącym się zarządzania pieniędzmi publicznemi.

---

[1] Co w Francuzkim ięzyku nazwane iest w tym tytule, *Stelionat*, to popolsku można wyrazić szalbierstwo. Można różne mieć prawa do rzeczy, albo prawo posiadania tylko, albo prawo własności; gdy się dochodzi Prawa własności, nazywa się sprawa o prawo do rzeczy, *Au petitoire*; gdy się obstaie przy posiadaniu rzeczy, sprawa iest o posiadanie, *Au possessoire*.

TYTUŁ XVII.

o *Zapewnieniu przez zastaw.*

2071. Zapewnienie przez zastaw iest kontrakt, przez który dłużnik daie rzecz iaką swemu wierzycielowi, dla zapewnienia iego długu.

2072. Zapewnienie rzeczą ruchomą zowie się zastawem ruchomym.

Zapewnienie rzeczą nieruchomą nazywa się zastawem nieruchomym, zastaw dóbr (1).

DZIAŁ I.

o *Zastawie ruchomym.*

2073. Zastaw ruchomy nadaie prawo wierzycielowi, że ma przywiley piérwéy bydź płaconym, z rzeczy która iest zastawu przedmiotem, niżeli inni wierzyciele.

2074. Przywiley taki, tyle tylko ma mieysce, ile ieft akt publiczny, lub z podpisem prywatnym przyzwoicie w reiestr wciągnięty, zawieraiący oświadczenie należącéy się summy, równie iak gatunku i natury rzeczy, na zastaw danych, albó przyłączony ſtan ich iakości, wagi i miary.

Sporządzenie aktu na piśmie, i wciągnięcie iego w reiestra, przepisane są tylko w przedmiotach przenoszących wartość sto pięćdziesiąt franków.

2075. Przywiley wymieniony w artykule poprzedzaiącym, ustanawia się na ruchomościach nie zmysłowych, iakiemi są wierzytelności ruchome, tylko przez akt publiczny, lub z podpisem prywatnym, równie zareiestrowany i wręczony dłużnikowi wierzytelności danéy w zastaw.

2076. We wszystkich przypadkach, przywiley tyle tylko utrzymuie się na zastawie, ile ten zastaw oddany był i pozostał w posiadaniu wierzyciela, albo trzeciéy osoby na którą umówiły się strony.

2077. Zastaw może bydź dany przez trzeciego za dłużnika.

2078. Wierzyciel gdy zapłaconym nie iest, nie może rozporządzać zastawem, ale może wyrobić sobie od sądu nakaz, aby zastaw pozostał u niego za zapłatę, i to do ilości wyrównywaiącéy takiéy zapłacie podług oszacowania przez biegłych, albo aby był przedany przez licytacyą.

Nie wa-

Nieważne iest każde zastrzeżenie, któreby upoważniało wierzyciela do przywłaszczenia sobie zastawu, i rozporządzania nim bez formalności powyższych.

2079. Dłużnik zostaie właścicielem zastawu; aż dotąd, pókiby z niego wywłaszczonym nie był, ieżeli wywłaszczenie ma mieysce; zastaw w rękach wierzyciela iest tylko składem zapewniaiącym iego przywiléy.

2080. Wierzyciel odpowiada za straty i nadpsucia zastawu, iakieby mogły nastąpić z jego niedbalstwa, podług prawideł ustanowionych w tytule: *o Kontraktach albo zobowiązaniach umownych w ogólności.*

Dłużnik ze swoiey strony powinien wróćić wierzycielowi nakłady użyteczne i potrzebne; iakie on łożył na zachowanie zastawu

2081. Jeżeli idzie o wierzytelność daną w zastaw, a ta wierzytelność procent przynosi; wierzyciel potrąca taki procent na procenta, iakie należeć się iemu mogą.

Jeżeli dług dla którego zabezpieczenia wierzytelność dana była w zastaw, nie przynosi procentu, nastąpi potrącenie na kapitał długu.

2082. Nie może dłużnik upominać się o oddanie zastawu, póki zupełnie nie wypłaci tak istoty, iako też procentów i nakładów w długu, dla którego zabezpieczenia zastaw był dany, chybaby zatrzymuiący zastaw używał go na złe.

Jeżeli ze strony tegoż samego dłużnika, względem tegoż samego wierzyciela był inny dług zaciągnięty późniey, po daniu zastawu, a który stał się wymaglnym przed zapłaceniém pierwszego długu, wierzyciel obowiązany nie iest odstąpić zastawu póki zupełnie zapłacony nie będzie, i z jednego i z drugiego długu, choćby nawet żaden układ nie zaszedł co do związania zastawu długiem powtórnym.

2083. Zastaw iest niepodzielny bez względu na podzielność długu między dziedzicami, po dłużniku, albo po wierzycielu.

Choćby dziedzic po dłużniku zapłacił swoię część długu, nie może się upominać o swoię część w zastawie, póki dług zupełnie zaspokoiony nie będzie.

Nawzaiem dziedzic po wierzycielu odebrawszy swoię część z długu, nie może zastawu oddawać, z uszkodzeniem tychże współdziedziców swoich, którzy zapłaceni nie są.

2084. Powyższe rozporządzenia nie stosuią się, ani do przedmiotów handlowych, ani do domów pożyczki na zastaw upoważnionych, względem których tyczące się ich prawa, i urządzenia zachowywane bywaią.

DZIAŁ II.

o Zastawie nieruchomym.

2085. Zastaw nieruchomy ustanawia się tylko na piśmie.

Wierzyciel, przez taki kontrakt, nabywa tylko możności pobierania przychodów z nieruchomości, z obowiązkiem rachowania ich rocznie za procenta, ieżeli mu się należą, a potém na kapitał wierzytelności swoiey.

2086. Wierzyciel powinien płacić podatki i inne ciężary roczne z nieruchomości, którą przez zastaw trzyma, ieżeli inna względem tego umowa nie zaszła. Obowiązany równie pod karą wynagrodzenia szkód wszelakich, dostarczać wszystkiego, cokolwiek potrzebne do utrzymywania, i napraw użytecznych i potrzebnych w nieruchomości, ale wszelkie nakłady tyczące się takich przedmiotów, pobiera naprzód z przychodów.

2087. Dłużnik póki nie zaspokoi długu zupełnie, nie może żądać używania nieruchomości w zastaw daney.

Ale wierzyciel któryby chciał uwolnić się od obowiązków w artykule poprzedzaiącym wyrażonych, może zawsze przymusić dłużnika, aby wziął nazad używanie swoiey nieruchomości, chybaby wierzyciel zrzekł się prawa takiego.

2088. Wierzyciel nie staie się właścicielem nieruchomości przez to tylko, że nie zapłacono mu w czasie umówionym; wszelkie przeciwne temu zastrzeżenie iest nieważne: w przypadku takim może nastawać o wywłaszczenie dłużnika swego, drogami prawnemi.

2089. Jeżeli ułożyły strony, że przychody nagradzać będą procenta, albo całkowicie, albo do wyrównywania pewney ilości, umowa taka wykonywana bywa równie, iak wszelka inna nie zabroniona prawami.

2090. Urządzenia w artykułach 2077. i 2083. stosuią się tak do zastawu nieruchomego, iak i ruchomego.

2091. Cokolwiek iest postanowione w nieyszym dziale nie szkodzi prawom, iakieby mieć mogły trzecie osoby, na istocie nieruchomości wydaney pod tytułem zastawu nieruchomego.

Jeżeli wierzyciel maiący taki tytuł skąd inąd, ma na istocie takiey przywileie lub hipoteki prawnie ustanowione i zachowane, używa ich w swoim porządku, iak wszelki inny wierzyciel.

---

[1] Zapewnienie przez zastaw, zastawienie albo zastaw w ogolności, nazywa się *Nantissement*. Jeżeli rzecz dana na zastaw iest ruchoma, iak naprzykład suknie, zegarki, lub inne meble, co zwykli nazywać fanty, zastaw taki będzie, *Gage*. Zastaw rzeczy nieruchomych nazywa się *Antichrèse*.

TYTUŁ XVIII.

o Przywileiach i hipotekach.

DZIAŁ I.

Urządzenia ogólne.

2092. Ktokolwiek zobowiązał się osobiście, dopełnić powinien zobowiązania swoiego, ze wszystkich swoich dóbr ruchomych i nieruchomych, teraźnieyszych i przyszłych.

2093. Dobra dłużnika są zastawem wspólnym wierzycieli iego: i między nich podziela się wartość dóbr w stosowney składce, chybaby były prawne pzyczyny pierwszeństwa między wierzycielami.

2094. Prawnemi przyczynami pierwszeństwa są przywileie i hipoteki.

DZIAŁ II.

o Przywileiach.

2095. Przywiley iest prawo, które iakość wierzytelności daie wierzycielowi, że iest pierwszym nad innych wierzycieli nawet hipotecznych.

2096. Między wierzycielami przywileiowanemi pierwszeństwo urządza się podług różney iakości przywileiów.

2097. Wierzyciele przywileiowani którzy są w tymże samym stopniu, płaceni są w stosunku swoich wierzytelności.

2098. Przywiley z powodu praw skarbu publicznego, i porządek w jakim wykonywany bywa, urządzone są ściągaiącemi się do nich prawami.

Jednakże skarb publiczny, nie może otrzymać przywileiu, ze szkodą praw trzecich osób poprzedniczo nabytych.

2099. Przywileie mogą bydź na ruchomościach, lub na nieruchomościach.

ODDZIAŁ I.

o Przywileiach na ruchomościach.

2100. Przywileie są albo powszechne, albo szczególne, na pewnych ruchomościach.

§. I.

o Przywileiach powszechnych na ruchomościach.

2101. Wierzytelności przywileiowane na powszechności ruchomych rzeczy, są wyrażone niżey, i służy im porządek następuiący:

1. Koszta sądowe;
2. Koszta pogrzebowe;
3. Koszta iakieżkolwiek ostatniey choroby w stosunkowym zbiegu wszystkich osób którym się należą;

4. Zasługi służących z roku ukończonego, i to co się im należy z roku bieżącego;

5. Dostarczanie wyżywienia dłużnikowi i iego familii, to iest przez sześć miesięcy ostatnie przez kupców szczegółowych, iakiemi są piekarze, rzeźnicy i inni, a przez rok ostatni, przez utrzymuiących pensye i kupców ogółowych.

§. II.

o Przywileiach na pewnych ruchomościach.

2102. Wierzytelności przywileiowane na pewnych ruchomościach są:

1. Naymy i dzierżawy nieruchomości na przychodach ze zbioru rocznego, i na cenie tego wszystkiego, cokolwiek składa potrzebne sprzęty w domu naiętym, lub w dzierżawie, i cokolwiek służy do przyzwoitego gospodarowania w dzierżawie, to iest, o wszelką należytość iuż wypadłą i ieszcze wypadaiącą, ieżeli kontrakty dzierżawne są urzędowe, albo ieżeli będące z podpisem prywatnym, maią datę pewną: i w tych dwóch przypadkach, inni wierzyciele maią prawo odnaiąć dom lub dzierżawę na pozostały czas z kontraktu, i szukać swego zysku z kontraktów i zadzierżawień, ale zawsze z obowiązkiem zapłacenia właścicielowi tego wszystkiego, cokolwiek należałoby mu się ieszcze.

A gdyby nie było kontraktów dzierżawnych urzędowych, albo ieżeli będące z podpisem prywatnym nie maią pewney daty, to na rok rachuiąc od wyyścia roku bieżącego.

Tenże sam przywiley ma mieysce o naprawy komorni ze, i o to wszystko, cokolwiek się tycze wykonania kontraktu dzierżawnego.

Jednakże summy należące się za nasienie, albo za nakłady na zbiór roczny, płacone są z ceny zbioru; a należące się za narzędzia z ceny tych narzędzi, z pierwszeństwem dla właściciela w jednym i drugim przypadku.

Właściciel może zaiąć ruchomości potrzebne w jego domu, albo w jego dzierżawie, gdy były stamtąd ruszone bez iego pozwolenia, i zachowuie na nich swóy przywiley, byleby upominał się o nie; to iest, gdy idzie o ruchomości potrzebne do dzierżawy, w przeciągu dni czterdziestu, a w przeciągu piętnastu, ieżeli idzie o ruchomości potrzebne do domu.

2. Wierzytelność na zastawie, który wierzyciel zaiął w posiadanie.

3. Koszta łożone na zachowanie rzeczy.

4. Cena rzeczy ruchomych nie zapłaconych, ieżeli są ieszcze w posiadaniu dłużnika, bądź gdy ie kupił z oznaczeniem granicy czasu, lub bez oznaczenia.

Jeżeli przedaż uczyniona była bez oznaczenia granicy czasu, przedawca może wydobydź te rzeczy, póki są w posiadaniu kupuiącego, i przeszkodzić ich odprzedaży; byleby wydobycie nastąpiło w ośmiu dniach po wydaniu, i żeby rzeczy znaydowały się w takim samym stanie, w jakim wydanemi były.

Przywiley przedawcy służy zawsze dopiero po przywileiu właściciela domu lub dzierżawy; chybaby dowiedzione było, że właściciel wiedział, iż sprzęty i inne przedmioty do iego domu lub dzierżawy potrzebne nie należały do komornika.

Nic się nie odmienia w prawach i zwyczaiach handlu, względem wydobywania.

5. Dostarczania iakie łożył gospodarz domu dla podróżnych, na rzeczy podróżnego, które do iego domu przeniesione były.

6. Koszta na przewóz i nakłady połączone z przewożeniem rzeczy, na rzeczy przewiezioney.

7. Wierzytelności wypływaiące z nadużycia i przestępstw, popełnionych przez urzędników publicznych, w odbywaniu urzędowych ich czynności, na istocie ich rękoymi i na procentach, które stąd należeć się mogą.

ODDZIAŁ II.

o Przywileiach na nieruchomościach.

2103. Wierzyciele przywileiowani na nieruchomościach są:

1. Przedawca na nieruchomości przedaney o zapłatę ceny.

Jeżeli było kilka przedaży następnych, których cena należy się w całości lub w części, prierwszy przedawca przeniesiony iest nad drugiego, drugi nad trzeciego, i t. d.

2. Ci którzy dostarczyli pieniędzy na nabycie nieruchomości, byleby było urzędownie okazane przez akt pożyczki, że na ten koniec summa przeznaczona była, i przez kwit przedawcy, że z tych pieniędzy pożyczonych zapłacenie nastąpiło.

3. Współdziedzice na nieruchomościach spadku, za zabezpieczenie działów między niemi, i dodatków lub zwrotów w częściach.

4. Architekci, podymuiący się ogólnie, mularze i inni robotnicy użyci do stawiania, przestawiania i naprawiania budowli, kanałów i innych robót iakichkolwiek, byleby sporządzony był pierwey protokuł przez biegłego, wyznaczonego z urzędu od trybunału pierwszey instancyi, w którego obrębie położone są budowle, na oznaczenie stanu mieysc tyczących się tych robót, których wykonania zamiar oświadcza właściciel, i żeby roboty w sześciu miesiącach naydaley po ich udoskonaleniu odebrane były przez biegłego także z urzędu wyznaczonego.

Ale ilość przywileiu nie może przenosić wartości oznaczoney w drugim protokule, i zmnieyszona iest do umiarkowaney wartości, iaka będzie w czasie alienowania nieruchomości i wynika z robót które w niey poczynione były.

5. Takiż sam przywiley służy tym którzy pożyczyli pieniędzy na zapłacenie lub wypłacenie później robotnikom: byleby użycie tych pieniędzy okazane było urzędownie, przez akt pożyczki, i przez kwity robotników równym sposobem, iak powiedziano wyżey o tych, którzy pożyczyli pieniędzy, na nabycie nieruchomości.

ODDZIAŁ III.

o Przywileiach które się rozciągaią na ruchomosciach i nieruchomościach.

2104. Przywileie które się rozciągaią na ruchomościach i nieruchomościach, te same są, iakie wyrażono w artykule 2101.

2105. Gdy nie dostaie ruchomości, a wypada płacić należytości uprzywileiowane, wyrażone w artykule poprzedzaiącym, z ceny nieruchomości w zbiegu wierzycieli uprzywileiowanych na nieruchomości, odbywa się zapłata w następuiącym porządku:

1. Koszta sądowe i inne wyrażone w artykule 2101.

2. Wierzytelności oznaczone w artykule 2103.

ODDZIAŁ IV.

Jak się zachowuią przywileie.

2106. Przywileie między wierzycielami na nieruchomościach, tyle tylko wydaią swóy skutek, ile stały się iawne przez wpis na reiestrach zachowawcy hipotek, w sposobie oznaczonym przez prawo, i rachuiąc od daty tego wpisu, pod następuiącemi tylko wyiątkami.

2107. Wyiętemi są od formalności wpisu, wierzytelności wyrażone w artykule 2101.

2108 Przedawca przywileiowany zachowuie swóy przywiley, przez przepisanie tytułu, który przeniósł własność na nabywcę, i który okazuie, że się iemu należy całość, lub część ceny, a na ten koniec przepisanie kontraktu przez nabywcę uczynione, waży tyle co wpis dla przedawcy, i dla pożyczaiącego, który mu dostarczył pieniędzy zapłaconych, i który będzie podstawiony w prawach przedawcy, przez tenże sam kontrakt: obowiązany iednak będzie zachowawca hipotek, pod karą wynagrodzenia szkód wszelakich, względem trzecich osób, do uczynienia z urzędu wpisu, na reiestrze swoim, wierzytelności wypływaiących z aktu przenoszącego własność, tak na korzyść przedawcy, iako też na korzyść pożyczaiących, którzy także mogą postarać się o wykonanie, ieżeli ieszcze nie nastąpiło, przepisania kontraktu przedaży, aby

przez to nabyli wpisu tego, co im się należy z wartości.

2109 Współdziedzic lub współdzielący się, zachowuie przywiley na dobrach każdey części, albo na maiątku licytowanym, o dodatek i zwrot części, albo o cenę licytacyi, przez wpis uczyniony za swoią starannością, w przeciągu sześćdziesiąt dni, od daty aktu podziału, lub przysądzenia na licytacyi: przez ciąg tego czasu, żadna hipoteka nie może mieć mieysca na maiątku obowiązanym do dodatku, lub przysądzonym przez licytacyą, z uszkodzeniem wierzyciela dodatku lub ceny.

2110. Architekci podeymuiący się roboty ogółem, mularze i inni robotnicy, użyci do postawienia, przestawienia lub naprawienia budowli, kanałów i innych robót, i ci którzy dla ich zapłaty lub wypłaty później, pożyczyli pieniędzy, a użycie tych pieniędzy okazane było przez dwoisty wpis uczyniony: 1. Protokułu oznaczaiącego stan mieysc; 2. Protokułu przyięcia, zachowuią swóy przywiley od daty wpisu pierwszego protokułu.

2111. Wierzyciele i zyskuiący zapisy, którzy żądaią oddziału maiątku nieboszczyka, stosownie do artykułu 878, w tytule o *spadkach*, zachowuią swóy przywiley względem wierzycieli, dziedziców, albo zastępców nieboszczyka, na nieruchomościach spadku, przez wpisy uczynione na każdym z tych dóbr, w

ciągu sześciu miesięcy, rachuiąc od otwarcia spadku.

Przed upłynieniem tego czasu, żadney hipoteki któraby miała skutek, nie mogą ustanowić na tych dobrach dziedzice lub zastępcy, z uszkodzeniem wierzycieli takich, lub zyskuiących zapisy.

2112. Zyskuiący ustąpienie tych różnych wierzytelności przywileiowanych używaią takichże samych praw, iak i ci którzy im ustąpili, na ich mieyscu i w ich stopniu.

2113. Wszelkie przywileiowane wierzytelności, poddane formalności wpisu, względem których warunki powyżey przepisane, dla zachowania przywileiu dopełnionemi nie były, nie przestaią mieć hipoteki; ale hipoteka nie ma daty względem trzecich, tylko od czasu wpisów które powinny bydź uczynionemi, podług tego, co będzie wyłożone poniżey.

DZIAŁ III.

o Hipotekach.

2114. Hipoteka iest rzeczowe prawo na nieruchomościach, do których przywiązane iest zaspokoienie zobowiązania.

Hipoteka z natury swoiey iest niepodzielna, i utrzymuie się w całości na wszystkich nieruchomościach zobowiązanych, na każdey z nich, i na wszelkiey ich części.

Wszędzie idzie za niemi, w jakieżkolwiek ręce przechodzą.

2115. Hipoteka na mieysce tylko w przypadkach i podług form upoważnionych prawem.

2116. Hipoteka iest albo prawna, albo sądowa, albo umowna. (1)

2117. Ta iest hipoteka prawna, która z prawa wypływa. Hipoteka sądowa następuie przez wyroki albo akta sądowe.

Hipoteka umowna zależy od umów i formy zewnętrzney w aktach i kontraktach.

2118. Zdatnemi są do przyięcia hipoteki tylko:

1. Dobra nieruchome, które są w używaniu i zdatne do zamiany i przybycia do nich, poczytywane za nieruchome.

2. Używanie przychodów z takichże dóbr, i przybycia przez czas takiego używania.

2119. Hipoteka na rzeczach ruchomych nie przechodzi z niemi do posiadacza trzeciego.

2120. Nic nowego nie wprowadza się niniey-szym Kodexem do praw morskich, i urządzeń tyczących się okrętów, i statków do morza.

ODDZIAŁ I.

o Hipotekach prawnych.

2121. Prawa i wierzytelności, którym przyznana iest hipoteka prawna, są:

Prawa mężatek na dobrach ich mężów.

Prawa małoletnich i bezwłasnowolnych na dobrach ich opiekunów.

Prawa narodu, gminów i ustanowień publicznych, na dobrach odbieraczów, i rządców odpowiedzialnych.

2122. Wierzyciel który ma hipotekę prawną, może używać prawa swego na wszystkich nieruchomościach należących do swego dłużnika, i na tych które do niego należeć mogą w czasie, pod ograniczeniami które niżey wyrażone będą.

ODDZIAŁ II.

o Hipotekach sądowych.

2123. Hipoteka sądowa, wypływa z wyroków, bądź wocznych, bądź zaocznych, ostatecznych, lub tymczasowych, na korzyść tego, który ie otrzymał. Wypływa także z uznań lub sprawdzeń czynionych sądownie, podpisów położonych na akcie obowiązuiącym, z podpisem prywatnym. Można iey używać na rzeczywistych nieruchomościach dłużnika, i na tych których może nabydź, ale równie z ograniczeniami, które niżey wyrażone będą.

Ustanowienia sądu polubownego wtenczas tylko sprawuią hipotekę, gdy położony iest na nich sądowy nakaz wykonania.

Hipoteka wypływaiąca z wyroków w kraiu obcym wydanych, wtenczas tylko następuie, gdy

gdy ie uznaie trybunał Francuzki za obowiązuiące do wykonania; ale to bez uszkodzenia przeciwnych temu przepisów, iakie bydź mogą w prawach politycznych lub w traktatach.

ODDZIAŁ III.

o Hipotekach umownych.

2124. Ci tylko zezwalać mogą na hipoteki umowne, którzy maią zdatność do alienowania nieruchomości, iakie hipotece poddaią.

2125. Ci co maią na nieruchomościach prawo zawieszone przez pewny warunek, albo rozwiązywalne w pewnych przypadkach, albo podległe zerwaniu, mogą zezwalać na hipoteki tylko poddane tymże samym warunkom, lub takiemuż zerwaniu.

2126. Dobra małoletnich, bezwłasnowolnych, i nieprzytomnych, póki posiadanie ich powierzone iest tylko tymczasowo, nie mogą bydź wiązane hipoteką, tylko dla przyczyn, i w formach ustanowionych przez prawo, albo na mocy wyroków.

2127. Nie można zezwalać na hipotekę umowną, tylko przez akt zawarty w formie urzędowey przed dwoma notaryuszami, albo przed iednym notaryuszem i dwoma świadkami.

2128. Kontrakty zawarte w kraiu obcym, nie mogą dawać hipoteki na dobrach we Francyi,

ieżeli nie masz przeciwnych tey zasadzie urządzeń w prawach politycznych lub w traktatach.

2129. Ta tylko umowna hipoteka iest ważna, która bądź w tytule urzędownym, ustanawiaiącym wierzytelnośc, bądź w urzędowym akcie późnieyszym, wyraża w szczególności naturę i położenie każdey z nieruchomości rzeczywiście należących do dłużnika, na których on hipotekę wierzytelności przyymuie; każde z dóbr iego teraźnieyszych może bydź imiennie podane hipotece.

Na dobrach przyszłych nie można hipotekować.

2130. Jednakże ieżeli teraźnieysze i wolne dobra dłużnika, niedostateczne są do bezpieczeństwa wierzytelności, można zezwolić, aby każde z dóbr, iakich w czasie nabędzie, wiązane zostało w miarę takiego nabywania, wyrażaiąc taką niedostateczność.

2131. Równie w przypadku, gdyby nieruchomość lub nieruchomości teraźnieysze, poddane hipotece zginęły, albo doznały nadpsucia w takim sposobie, iżby się stały niedostateczne dla bezpieczeństwa wierzyciela, będzie on mógł, albo upominać się natychmiast zapłaty swey, albo otrzymać dodatek hipoteki.

2132. Hipoteka umowna, tyle tylko iest ważna, ile summa dla którey na hipotekę zezwolono, iest pewna i oznaczona aktem: ieżeli wierzytelność wypływaiąca z zobowiązania, iest warunkowa co do swego bytu, lub

nieoznaczona w swey wartości, wierzyciel nie będzie mógł wymagać wpisu, o iakim mowa będzie niżey, tylko co do ilości wyrównywaiącey cenie oszacowania, którą sam wyraźnie oświadczy, i którą dłużnik ma prawo zmnieyszyć, ieżeli to wypada.

2133. Nabyta hipoteka rozciąga się do wszelkich polepszeń, iakie nastąpiły w nieruchomości hipoteką związaney.

ODDZIAŁ IV.

o Stopniach między hipotekami.

2134. Hipoteka bądź prawna, bądź sądowa, bądź umowna ma stopień pomiędzy wierzycielami tylko od dnia, w którym wierzyciel odbył wpis na reiestrach zachowawcy, w formie i sposobie prawem przepisanym, oprócz wyiątków położonych w artykule następuiącym.

2135. Ma byt swóy hipoteka nie zawiśle od wszelkiego wpisu:

1. Na korzyść małoletnich i bezwłasnowolnych, na nieruchomościach należących do ich opiekuna, z powodu sprawowania opieki od dnia w którym opiekę przyiął.

2. Na korzyść mężatek z powodu ich posagu i umów małżeńskich, na nieruchomościach ich mężów, i rachuiąc od dnia zawartego małżeństwa.

Mężatka ma hipotekę co do summ posagowych, które otrzymała ze spadku lub daro-

wizn dla niey uczynionych, w czasie małżeństwa, tylko od dnia otwarcia spadków, albo od dnia w którym darowizny swóy skutek miały.

O wynagrodzenie długów które zaciągnęła z mężem swoim, i o zastąpienie własności swoich alienowanych, ma hipotekę tylko od dnia zobowiązania, lub przedaży.

Rozporządzenie ninieyszego artykułu w żadnym przypadku szkodzić nie może prawom nabytym przez trzecich, przed ogłoszeniem ninieyszego tytułu.

2136. Mężowie i opiekuni obowiązani są zawsze ogłosić hipoteki któremi ich dobra obciążone; i na ten koniec sami wymagać powinni bez żadney zwłoki wpisu w kancellaryach na ten koniec ustanowionych, na nieruchomościach należących do nich teraz, i mogących należeć potém.

Mężowie i opiekuni, którzyby uchybili wymagać i postarać się o wpisy nakazane ninieyszym artykułem, i zezwolili, albo dopuścili na wniesienie przywileiów, lub hipotek na ich nieruchomości bez wyraźnego oświadczenia, że rzeczone nieruchomości związane są hipoteką prawną żon i małoletnich, poczytywani będą za szalbierzów, i iako tacy przymuszalni osobiście, czyli podlegli aresztowi z osoby.

2137. Przydani opiekuni obowiązani będą pod osobistą odpowiedzialnością, i pod karą wynagrodzenia szkód wszelakich, pilnować tego, aby wpisy wykonane były bez zwłoki, na dobrach opiekuna, z powodu sprawowania opieki, i nawet sami o uczynienie takich wpisów starać się powinni.

2138. Gdy wpisy nakazane artykułami poprzedzaiącemi, nie były uczynione, za staraniem mężów, opiekunów, przydanych opiekunów, to wymagać o nie będzie prokurator Cesarski przy trybunale pierwszey instancyi, zamieszkania mężów i opiekunów, albo mieysca położenia dóbr.

2139. Mogą wymagać rzeczonych wpisów krewni, bądź męża, bądź żony, i krewni małoletniego, a w braku krewnych, przyiaciele ich; same nawet żony i małoletni, mogą wpisów takich żądać.

2140. Skoro w kontrakcie małżeńskim, pełnoletnie strony umówią się, iż wpisy czynione będą tylko na iedney, lub pewnych nieruchomościach męża, nieruchomości nie wskazane do wpisu, zostaną wolne i oswobodzone od hipotek, na posag żony, na zwroty dla niey, i umowy małżeńskie. Nie może bydź taka umowa, że żaden wpis nie będzie czyniony.

2141. Toż samo służy względem nieruchomości opiekuna, gdy krewni na radzie familiyney, będą tego zdania, że wpis uczyniony będzie tylko na pewnych nieruchomościach.

2142. W przypadkach dwóch artykułów poprzedzaiących, mąż, opiekun, i przydany opie-

kun obowiązani są wymagać wpisu tylko na nieruchomościach wskazanych.

2143. Gdy przez akt mianowania opiekuna, hipoteka ściśniona nie była, a hipoteka ogólna na iego nieruchomościach przewyższa widocznie bezpieczeństwo, dostateczne z powodu sprawowania opieki; może opiekun żądać, aby taka hipoteka ścieśnioną była do nieruchomości dostatecznych, na zrobienie zupełnego zabezpieczenia dla małoletniego.

Żądanie wniesione będzie przeciw przydanemu opiekunowi, i poprzedzone bydź powinno zdaniem familii.

2144. Równie mąż za zezwoleniem żony swoiey, i po powzięciu zdania czterech nayblizszych iey krewnych, zgromadzonych na radę familiyną może żądać, ażeby hipoteka ogólna na wszystkich iego nieruchomościach z powodu posagu, zwrotów, i umów małżeńskich, ścieśniona była do nieruchomości dostatecznych, na zachowanie w całości praw żony.

2145. Wyroki na żądania mężów i opiekunów, wydawane będą aż po wysłuchaniu prokuratora Cesarskiego i wocznie z nim.

W przypadku gdyby trybunał wyrzekł ścieśnienie hipoteki na pewne nieruchomości, wpisy uczynione na wszystkich innych, wymazane będą.

DZIAŁ IV.

o Sposobie wpisu przywileiów i hipotek.

2146. Wpisy czynione są w kancellaryi zachowania hipotek okręgu, w którym położone są dobra, poddane przywileiowi lub hipotece. Żadnego skutku nie sprawuią, ieżeli uczynione są w przeciągu czasu, w którym akta czynione przed otwarciem upadku, są uznane za nieważne.

Toż samo służy między wierzycielami spadku, ieżeli wpis uczyniony był przez iednego z nich, dopiero po otwarciu spadku, i gdy spadek przyięty iest tylko z dobrodzieystwem inwentarza.

2147. Wszystkim wierzycielom tegoż samedo dnia wpisanym służy w zbiegu hipoteka teyże samey daty, bez różnicy między wpisem rannym i wieczornym, chociażby zachowawca tęż różnicę naznaczył.

2148. Dla zrobienia wpisu, wierzyciel przedstawia zachowawcy hipotek, przez siebie, lub przez trzeciego, oryginał (którego akta oryginalne nie są zostawione) pierwiastkowy, albo expedycyą urzędową wyroku, lub aktu, z którego wypływa przywiley lub hipoteka.

Przyłącza do tego dwie noty pisane na papierze stęplowanym, z których iedna wyrażona bydź może na expedycyi tytułu; zawierać się w nich będzie: (2)

1. Imie, nazwisko, zamieszkanie wierzyciela, stan iego życia czyli powołanie, ieżeli ma iakie, i wybór zamieszkania przez niego w jakiemkolwiek mieyscu okręgu kancellaryi.

2. Imie, nazwisko, zamieszkanie dłużnika, stan iego życia, ieżeli iest znany, albo oznaczenie osobiste i szczególne, takie, po którymby zachowawca mógł rozpoznać, i rozróżnić w przypadkach wszelkich osobę obciążoną hipoteką.

3. Data i natura tytułu.

4. Ilość kapitału wierzytelności wyrażonych w tytule, albo ocenionych przez wpis czyniącego, co do wypłat czasowych, i czynszów, albo co do praw wypadkowych, warunkowych, lub nieoznaczonych, w przypadkach, gdy ocenienie takie iest nakazane; iako też także ilość przybyciów do tych kapitałów, i czas ich wymagalności.

5. Wskazanie gatunku i położenia dóbr, na których mniema zachować swóy przywiley, lub swoię hipotekę.

Ostatnie to rozrządzenie nie iest potrzebne, w przypadkach hipotek prawnych lub sądowych; gdyby nie było umowy, sam wpis na takie hipoteki, dotyka wszystkich nieruchomości, obiętych w okręgu kancellaryi.

2149. Wpisy które czynione bydź maią na dobrach osoby umarłey, mogą bydź czynione pod prostém oznaczeniem nieboszczyka, iak iest powiedziano w Nrze 2. artykułu poprzedzaiącego.

2150. Zachowawca czyni wzmiankę na reiestrze swoim tego, co się zawiera w notach i oddaie żądaiącemu, tak tytuł, lub expedycyą tytułu, iako też iednę notę, na dole którey zaświadcza, że wpis uczyniony.

2151. Wierzyciel wpisany z przyczyny kapitału, przynoszącego procenta, lub zaległości, ma prawo bydź umieszczonym za dwa lata tylko, i za rok bieżący w tymże samym stopniu hipoteki, w jakim iest iego kapitał, a to nie szkodzi wpisom szczególnym, iakie może czynić co do hipotek rachuiąc od ich daty, na zaległości inne, które zachowane nie są pierwszym wpisem.

2152. Wolno iest temu który żąda wpisu, równie iak iego zastępcom, lub tym którzy ustąpienie zyskali przez akt urzędowy, odmienić na reiestrze hipotek zamieszkanie przez niego obrane, z obowiązkiem wybrania i wskazania innego, w tymże samym okręgu

2153. Prawa hipotek, które są prawne zupełnie, hipotek narodu, gminów, i ustanowień publicznych, na dobrach odpowiedzialnych osób, hipotek małoletnich lub bezwłasnowolnych, na opiekunach, mężatek na ich mężach, wpisane będą na przedstawienie dwóch not, które zawierać będą tylko:

1. Imie, nazwisko, stan życia, zamieszkanie rzeczywiste wierzyciela, i zamieszkanie które przez niego lub za niego obrane będzie w okręgu.

2. Imie, nazwisko, stan życia, zamieszkanie, lub wyraźne oznaczenie dłużnika.

3. Naturę praw do zachowania, i ilość ich wartości, co do przedmiotów oznaczonych, a nie masz obowiązku oznaczyć tych, które są warunkowe, wypadkowe, lub nie wyrażone z pewnością.

2154. Wpisy zachowuią hipotekę i przywiley przez lat dziesięć, rachuiąc od dnia ich daty; skutek ich ustaie, ieżeli takie wpisy odnowione nie były przed upłynieniem tego czasu.

2155. Koszta wpisów podeymuie dłużnik, ieżeli przeciwny temu układ nie zaszedł; nakład na to czyni wpisuiący, ieżeli nie idzie o hipoteki prawne, dla których wpisu zachowawca domagać się może u dłużnika; koszta przepisania któregoby mógł żądać przedawca, obowiązkiem są nabywcy.

2156. Sprawy do iakich wpisy mogą dadź powód przeciw wierzycielom, wnoszone będą do przyzwoitego trybunału, przez pozwy oddane ich osobie lub w zamieszkaniu ostatniém obraném na reiestrze, a to bez względu na zeyście, bądź wierzycieli, bądź tych, u których zamieszkanie obrane było.

DZIAŁ V.

o Wymazaniu i zmnieyszaniu wpisów.

2157. Wymazywane są wpisy za zezwoleniem stron interesowanych, i maiących na ten

koniec zdatność, albo na mocy wyroku ostatecznego, lub takiego, od którego nie masz apellacyi.

2158. W jednym i drugim przypadku, żądaiący wymazania składaią w kancellaryi zachowawcy expedycyą aktu urzędowego, w którym iest zezwolenie, albo expedycą wyroku.

2159. W niezezwoleniu na wymazanie, zaniesione iest żądanie wymazania do trybunału, w którego obrębie wpis był uczyniony, chybaby wpis taki miał mieysce, dla bezpieczeństwa skazania wypadkowego lub nieoznaczonego, o którego wykonanie, lub obrachunek, dłużnik i wierzyciel mniemany, iuż się udali do sądu, lub powinni bydź rozsądzeni w innym trybunale; w tym przypadku żądanie wymazania, do tego trybunału wnoszone lub odesłane bydź powinno.

Jednakże umowa uczyniona przez wierzyciela i dłużnika, wnoszenia żądania na przypadek sporu do trybunału, który wyznaczyli, wykonaną będzie między niemi.

2160. Trybunały nakazać powinny wymazanie, skoro wpis uczyniony był nie maiący zasady, ani na prawie, ani na tytule, albo gdy był uczyniony na mocy tytułu, bądź bezporządkowego, bądź wygasłego lub wypłaconego, albo gdy prawa przywileiu lub hipoteki, są zmazane drogami prawnemi.

2161. Ile razy wpisy czynione przez wierzyciela, który na mocy prawa, miałby prawo czynić ie na dobrach teraźnieyszych, lub na dobrach przyszłych dłużnika, bez ograniczenia umówionego, obeymować będą więcey dóbr różnych, niżeli ich potrzeba do bezpieczeństwa wierzytelności; otworzona iest sprawa dłużnikowi o zmnieyszenie wpisów, albo o wymazanie ich w części, która przewyższa stosunek przyzwoity. Zachowuią się w tém prawidła przynależności ustanowione w artykule 2159.

Urządzenie ninieyszego artykułu, nie stosuie się do hipotek umownych.

2162. Poczytuią się wpisy za przewyższaiące, które kilku dóbr dotykaią, skoro cena iednego tylko lub kilku z nich, przewyższa więcey niż w trzeciey części w wartości czystey, ilość wierzytelności w kapitale i przyłączeniach prawnych.

2163. Mogą bydź także zmnieyszone iako przewyższaiące, wpisy które uczynił wierzyciel podług swoiego oszacowania wierzytelności, które w tym, co się ściąga do ustanowienia hipoteki, dla ich bezpieczeństwa, nie były urządzone przez umowę, i które z natury swoiey są warunkowe, wypadkowe lub nieoznaczone.

2164. Przewyżkę w tym przypadku ułożą sędziowie podług okoliczności, podobieństw do prawdy w różnych przemianach, i domnie-

mań zdarzeń, w takim sposobie, aby pogodzić podobne do prawdy prawa wierzyciela, z interesem zachowania dłużnikowi kredytu przyzwoitego: bez uszkodzenia nowych wpisów, któreby czynionemi bydź mogły z hipoteką od dnia ich daty, skoroby wypadek podniosł wierzytelności nieoznaczone do summy znacznieyszey.

2165. Wartość nieruchomości, którey porównanie ma bydź czynione z wartością wierzytelności, i trzecią częścią nad to, oznaczona iest przez wziętą piętnaście razy wartość przychodów oświadczoną w urzędowych reiestrach do podatku gruntowego, albo wskazaną przez ilość podatku na stronie reiestru podług stosunku, iaki zachodzi w gminach położenia między urzędowym reiestrem, lub stroną iego podatkową, a przychodami, co do nieruchomości niepodległych spustoszeniu; a dziesięć razy bierze się taka wartość, co do nieruchomości spustoszeniu podległych. Mogą iednak sędziowie prócz tego zasięgać pomocy z obiaśnień, iakie wypływaią z kontraktów dzierżawnych niepodeyrzanych, z protokułów oszacowania, które poprzedniczo sporządzone bydź mogły, w bliskich czasach, i z innych aktów podobnych, i cenić przychody podług mierney wartości, iaka wyniknie z różnych tych uwiadomień.

DZIAŁ VI.

o Skutku przywileiów i hipotek przeciw trzecim zatrzymuiącym.

2166. Wierzyciele maiący przywiley lub hipotekę wpisaną na nieruchomości, idą za nią wszędzie w jakieżkolwiek ręce taż nieruchomość przeydzie, aby umieszczeni byli i wypłaceni, według stopnia wierzytelności swoich lub wpisów.

2167. Jeżeli trzeci zatrzymuiący nie dopełnia formalności które ustanowione będą niżey, na oczyszczenie swoiey własności, przez sam skutek wpisów pozostaie obowiązanym iako zatrzymuiący, do wszystkich długów zahipotekowanych, i służą iemu granice czasu i zwłoki dozwolone dłużnikowi pierwiastkowemu.

3168. Trzeci zatrzymuiący obowiązany iest w tymże samym przypadku, albo zapłacić wszystkie procenta i kapitały wymagalne, iakążkolwiek summę wynieść mogą, albo odstąpić nieruchomości hipotekowey bez żadnego zachowania.

2169. Gdyby trzeci zatrzymuiący nie uczynił zadosyć zupełnie iednemu z tych zobowiązań, każdy wierzyciel hipotekowany, ma prawo wyrobić przedaż przeciw niemu nieruchomości hipotekowey w trzydzieści dni po nakazie wydanym dłużnikowi pierwiastkowemu,

i uczynioném wezwaniu trzeciego zatrzymuiącego, aby zapłacił dług wymagalny, albo dziedzictwa odstąpił.

2170. Jednakże trzeci zatrzymuiący, który nie iest osobiście obowiązanym do długu, może sprzeciwić się przedaży dziedzictwa hipotekowego, które na niego iest przeniesione, ieżeli pozostały inne nieruchomości hipotekowe tymże samym długiem, w posiadaniu istotnego, lub istotnych obowiązanych, i może wymagać poprzedniczego roztrząśnienia, według formy urządzoney w tytule: o *Zaręczeniu*: przez czas takiego roztrząsania wstrzymana iest przedaż dziedzictwa hipotekowego.

2171. Wyiątek roztrząsania mie może bydź stawiany przeciw wierzycielowi przywileiowanemu, albo maiącemu hipotekę szczególną na nieruchomości.

2172. Co się tyczy odstąpienia dla hipoteki, to może uczynić każdy trzeci zatrzymuiący, który nie iest osobiście obowiązany do długu, i który ma zdatność do alienowania.

2173. Ustąpienie może także mieć mieysce, gdy trzeci zatrzymuiący uznał zobowiązanie, albo poniósł skazanie iako zatrzymuiący tylko: odstąpienie nie przeszkadza, aby aż do przysądzenia, trzeci zatrzymuiący nie mógł wziąć nazad nieruchomości zapłaciwszy dług cały i koszta.

2174. Odstąpienie dla hipoteki odbywa się w kancellaryi trybunału położenia dóbr, i ten trybunał na to akt wydaie.

Na żądanie naypilnieyszego z interesowanych, wyznaczony iest kurator nieruchomości odstąpioney, przeciw niemu wnoszone iest nastawanie o przedaż w formach przepisanych na wywłaszczenie.

2175. Spustoszenia które pochodzą z czynów albo z niedbalstwa trzeciego zatrzymuiącego z uszkodzeniem wierzycieli, maiących hipotekę albo przywiley, są powodem do sprawy przeciw niemu, o wynagrodzenie; ale on nie może upominać się o nakłady swoie i polepszenia, tylko co do ilości wyrównywaiącey temu, przez co zwiększona iest wartość nad cenę kupną wypływaiącą z polepszeń.

2176. Przychody z nieruchomości hipotekowey należą się od trzeciego zatrzymuiącego, dopiero od dnia w którym iest wezwany, aby zapłacił, lub odstąpił; a ieżeli zaczęte poszukiwania opuszczone były przez trzy lata, to od nowego wezwania które uczynione będzie.

2177. Służebności i prawa rzeczowe, iakie miał trzeci zatrzymuiący na nieruchomości, przed wzięciem iey w posiadanie, odradzaią się po odstąpieniu, albo po przysądzeniu które przeciw niemu zapadnie.

Wierzycielom iego osobistym, po tych wszystkich którzy wpisani byli na poprzedzaiących właścicielach, służy ich hipoteka w ich stopniu na dobrach odstąpionych, lub przysądzonych.

2178. Trzeci zatrzymuiący, który zapłacił dług hipotekowany, albo odstąpił nieruchomości hipotekowey, albo poniósł wywłaszczenie z tey nieruchomości, ma poszukiwanie takiego zabezpieczenia, iakie z prawa wypada na dłużniku istotnym.

2179. Trzeci zatrzymuiący, który chce oczyścić własność swoię płacąc wartość, zachowuie formalności, które są ustanowione w dziale VIII. ninieyszego tytułu.

DZIAŁ VII.

o Zniszczeniu przywileiów i hipotek.

2180. Przywileie i hipoteki nikną:

1. Przez zniszczenie zobowiązania istotnego.
2. Gdy wierzyciel zrzeka się hipoteki.
3. Przez dopełnienie formalności i warunków przepisanych trzecim zatrzymuiącym, na oczyszczenie dóbr których nabyli.
4. Przez przedawnienie.

Dłużnik nabywa przedawnienia co do dóbr które są w jego rękach, przez przeciąg czasu wyznaczony na przedawnienie spraw, które daią hipotekę lub przywiley.

Co do dóbr które są w rękach trzeciego zatrzymuiącego, nabywa przedawnienia przez taki przeciąg czasu, iaki iest przepisany na przedawnienie własności dla iego korzyści;

w przypadku w którym przedawnienie każe się domyślać tytułu, bieg iego zaczyna się dopiero od dnia, w którym był przepisany na reiestrach zachowawcy.

Wpisy uczynione przez wierzyciela, nie przerywaią biegu przedawnienia, ustanowionego prawem, na korzyść dłużnika, lub trzeciego zatrzymuiącego.

DZIAŁ VIII.

o Sposobie oczyszczenia własności z przywileiów i hipotek.

2181. Kontrakty przenoszące własność nieruchomosci, albo rzeczonych praw nieruchomych, któreby trzeci zatrzymuiący chcieli oczyścić z przywileiów i hipotek, przepisze w całości zachowawca hipotek okręgu, w którym dobra położone.

Przepisanie takie wykonane będzie na reiestrze na to przeznaczonym, i zachowawca obowiązany będzie dadź na to zaświadczenie żądaiącemu.

2182. Proste przepisanie tytułów przenoszących własność na reiestrze zachowawcy, nie oczyszcza nieruchomości z hipotek i przywileiów.

Przedawca przenosi na nabywcę własność tylko i prawa, iakie sam miał na rzeczy przedaney: przenosi ie związane temiż samemi hipotekami i przywileiami, do iakich sam był obowiązany.

2183. Jeżeli nowy właściciel chce się zabezpieczyć przeciw skutkom poszukiwań, upoważnionych w dziale VI. niniejszego Tytułu, obowiązany iest bądź przed poszukiwaniami, bądź w miesiąc naypoźniey, rachuiąc od pierwszego wezwania, które mu uczynione było, oznaymić wierzycielom w zamieszkaniach, iakie obrali w swoich wpisach.

1. Wyciąg swego tytułu zawieraiący tylko datę i iakość aktu, imie i oznaczenie wyraźne przedawcy, albo daruiącego, naturę i położenie rzeczy przedaney, lub darowaney; a ieżeli idzie o zbiór dóbr, oznaczenie ogólne tylko własności i okręgów, w których są umieszczone, wartość i obowiązki składaiące część wartości przedaży, albo oszacowanie rzeczy, ieżeli darowana była.

2. Wyciąg przepisania aktu przedaży.

3. Tabelle w trzech szeregach, w którey pierwszy zawierać będzie datę hipotek i wpisów, drugi imie wierzycieli, trzeci ilość wierzytelności i wpisanych.

2184. Nabywca lub obdarowany, oświadczy w tymże samym akcie, że iest gotów zaspokoić natychmiast długi i ciężary hipoteczne, aż do ilości wyrównywaiącey tylko cenie, bez różnicy długów wymagalnych, albo niewymagalnych.

2185. Gdy nowy właściciel uczyni takie oznaymienie w wyznaczonym przeciągu czasu, każdy wierzyciel którego tytuł iest wpisany;

może żądać, aby nieruchomość puszczona była na licytacyą, i przysądzona bubliczne; pod obowiązkiem:

1. Żeby takie żądanie wręczone było nowemu właścicielowi, we czterdziestu dniach naypóźniey, od oznaymienia uczynionego na podanie ostatnie, przyłączaiąc do tego dwa dni na pięć miryametrów odległości, między zamieszkaniem obranem, i rzeczywistém każdego wierzyciela żądaiącego.

2. Żeby w żądaniu było przyrzeczenie żądaiącego, że podniesie albo wyrobi podniesienie ceny dziesiątą częścią wyżey, nad cenę ułożoną w kontrakcie, albo oświadczoną przez nowego właściciela.

3. Żeby takież samo oznaymienie w tymże samym przeciągu czasu, uczynione było poprzedzaiącemu właścicielowi, dłużnikowi istotnemu..

4. Żeby oryginał i kopiie pozwów takich podpisane były przez wierzyciela żądaiącego, lub przez umocowanego od niego wyraźnie, który w tym przypadku powinien dadź kopiią umocowania swoiego.

5. Żeby oświadczył złożyć zaręczenie aż do ilości wyrównywaiącey cenie ciężarom.

Wszystko to pod karą nieważności.

2186. Jeżeliby wierzyciele nie zanieśli żądania licytacyi w przeciągu czasu i w formach przepisanych, cena nieruchomości pozostaie ostatecznie oznaczona, podług ceny ułożoney w

kontrakcie, albo oświadczoney przez nowego właściciela, który zatém wolny iest od wszelkiego przywileiu i hipoteki, płacąc rzeczoną cenę wierzycielom, którzy będą w porządku przyzwoitym do przyięcia, albo ią zaznaczaiąc.

2187. W przypadku odprzedaży przez licytacyą, ta nastąpi podług form ustanowionych na przymuszone wywłaszczenia, za dopilnowaniem bądź wierzyciela, który zaniósł żądanie, bądź nowego właściciela.

Nastawaiący o to, wyrazi w uwiadomieniach cenę ułożoną w kontrakcie, lub oświadczoną, i nadto ilość do iakiey podnieść lub wyrobić podniesienie ceny takiey zobowiązał się wierzyciel.

2188. Otrzymuiący przysądzenie, obowiązany iest prócz ceny przysądzenia, powrócić nabywcy albo obdarowanemu pozbawionemu posiadania, wydatki i koszta prawne kontraktu iego, przepisania na reiestrach zachowawcy, oznaymienia, i koszta, iakie poniósł na doyście do odprzedaży.

2189. Nabywca lub obdarowany, który zachowuie nieruchomość puszczoną na licytacyą, więcey daiąc nad innych, nie iest obowiązany do postarania się o przepisanie wyroku przysądzenia.

2190. Choćby wierzyciel wymagaiący odstąpił od żądania licytacyi, gdyby nawet wierzyciel zapłacił summę, iaką przyrzekł, to iednak nie może przeszkodzić przysądzenia publicz-

nego, chybaby wyraźne zezwolenie nastąpiło wszystkich wierzycieli hipotecznych.

2191. Nabywca który przysądzenie pozyskał, będzie mógł poszukiwać podług prawa na przedawcy, zapłacenia przewyżki nad wartość ułożoną w iego tytule, i procentów od tey przewyżki, rachuiąc od dnia każdego wypłacenia.

2192. W przypadku, gdyby tytuł nowego właściciela obeymował nieruchomości i ruchomości, albo kilka nieruchomości, iedne hipotekowe, drugie niehipotekowe, położone w tymże samym, albo w różnych okręgach kancellaryi, alienowane za iednę i tęż samę cenę, albo za ceny różniące się i oddzielne, poddane albo nie, temuż samemu gospodarstwu, cena każdey nieruchomości, dotkniętey wspisem szczególnym i oddzielnym, oświadczona będzie w oznaymieniu r vego właściciela, przez stosowne wyrażenie v szczegółach, ieżeli to bydź może, ceny caley położoney w tytule.

Wierzyciel daiący więcey od innych, w żadnym przypadku przymuszonym bydź nie może, aby rozciągnął swoie przyrzeczenie kupna, albo na ruchomości, albo na inne nieruchomości, nad te, na których hipotekowana iest iego wierzytelność, i które położone są w tymże samym okręgu; ale wolne iest poszukiwanie nowemu właścicielowi na swoich naczelnikach, o wynagrodzenie szkód, iakichby doznał, bądź z podziału przedmiotów nabycia

swoiego, bądź z podziału użytkowania gospodarczego.

DZIAŁ IX.

o Sposobie oczyszczenia hipotek, gdy nie masz wpisu na dobrach mężów i opiekunów.

2193. Nabywcy nieruchomości należących do mężów, lub do opiekunów, gdy nie masz wpisu na rzeczonych nieruchomościach, z powodu sprawowania opieki, albo posagu, zwrotów i umów małżeńskich żony, mogą znieść hipoteki któreby były na dobrach przez nich nabytych.

2194. Złożą na ten koniec kopiią zgodną zupełnie kontraktu przenoszącego własność, w kancellaryi trybunału cywilnego mieysca, w którém dobra położone, i przez akt wręczony tak żonie albo przydanemu opiekunowi, iako też Prokuratorowi Cesarskiemu, przy trybunale zaświadczą skład przez siebie uczyniony. Wyciąg tego kontraktu, zawieraiący iego datę, imiona, nazwiska, stan życia, i zamieszkanie kontraktuiących, oznaczenie natury i położenia dóbr, wartość i inne obowiązki przedaży, zawieszony będzie ciągle przez dwa miesiące w publiczney sali trybunału; przez ten czas, żony, mężowie, opiekuni, przydani opiekuni, małoletni, bezwłasnowolni, krewni lub przyiaciele i prokurator Cesarski, mogą

podawać ieżeli potrzeba, i wyrabiać w kancellaryi zachowawcy hipotek, wpisy na nieruchomość alienowaną; te takiż sam skutek mieć będą iak gdyby były czynione w dzień kontraktu małżeńskiego, albo w dzień wniyścia w sprawowanie opieki, a to bez uszkodzenia poszukiwań, iakie mogłyby mieć mieysce na mężach i opiekunach, podług tego co było powyżey powiedziane o hipoteki, na które zezwolili dla korzyści trzecich osób, nie oświadczywszy im, że nieruchomości iuż były obciążone hipoteką z powodu małżeństwa lub opieki.

2195. Jeżeli w ciągu dwóch miesięcy wywieszenia kontraktu, nie był uczyniony wpis ze strony żon, małoletnich, lub bezwłasnowolnych, na przedanych nieruchomościach, przechodzą one do nabywcy bez żadnego ciężaru z powodu posagu, zwrotów i umów małżeńskich żony, albo z powodu sprawowania opieki; ale się zachowuie poszukiwanie ieżeli wypada, na mężu i opiekunie.

Jeżeli czynione były wpisy ze strony rzeczonych żon, małoletnich, lub bezwłasnowolnych, a znayduią się wierzyciele poprzedzaiący, którzy wyczerpuią wartość w całości lub w części, nabywca wolnym iest od ceny, lub iey części, którą zapłacił wierzycielom, umieszczonym w stopniu dla nich użytecznym; i wpisy ze strony żon, małoletnich lub bezwłasnowolnych, wymazane będą w całości,

albo aż do ilości wyrównywaiącey części, iaka się należała.

Jeżeli wpisy ze strony żon, małoletnich, lub bezwłasnowolnych, są naydawnieysze, nabywca żadnego wypłacenia ceny nie może czynić, z uszkodzeniem rzeczonych wpisów, które podług tego co powiedziane iest powyżey, mieć będzie zawsze datę kontraktu małżeństwa, albo wniyścia w sprawowanie opieki; a w tym przypadku wpisy innych wierzycieli, które nie idą w stopniu użytecznym dla nich, wymazane będą.

DZIAŁ X.

o Jawności reiestrów i odpowiedzialności zachowawców.

2196. Zachowawcy hipotek obowiązani są wydadź wszystkim żądaiącym, kopiią aktów przepisanych na ich reiestrach, i kopiią wpisów będących, albo zaświadczenie, że żadnego nie masz.

2197 Odpowiedzialnemi są za wynikaiące ukrzywdzenia:

1. Za opuszczenie na reiestrach swoich przepisań aktów odmiany, i wpisów żądanych w ich kancellaryi;

2. Za niewymienienie w zaświadczeniach swoich iednego lub kilku wpisów będących, chybaby w tym ostatnim przypadku, omyłka

pochodziła z niedostatecznego oznaczenia, któreby im przyczytane bydź nie mogło.

2198. Nieruchomość wolną zostaie w rękach nowego nabywcy, względem którey zachowawca opuścił w zaświadczeniu ieden lub kilka ciężarów wpisanych; ale odpowiedzialnym iest zachowawca, byleby ten nabywca żądał zaświadczenia po przepisaniu swego tytułu; bez uszkodzenia iednak prawa wierzycieli, którzy mogą sobie wyrobić umieszczenie, według stopnia iaki się im należy, póki wartość wypłacona nie była przez nabywcę, albo póki porządek między wierzycielami nie został potwierdzony urzędownie.

2199. Zachowawcy w żadnym przypadku nie mogą odmawiać lub spóźniać przepisania aktów odmiany, wpisu praw hipotecznych, ani wydania zaświadczeń żądanych pod karą wynagrodzenia szkód wszelakich stronom; na ten koniec za dopilnowaniem żądaiących, spisane będą natychmiast protokuły odmówienia lub spóźnienia, bądź przez sędziego pokoiu, bądź przez burgrabiego czyli urzędnika trybunału zwanego, *huissier audiencier*, albo tylko *Huissier*, bądź przez notaryusza w przytomności dwóch świadków. (3)

2200. Zachowawcy iednak obowiązani będą mieć reiestr, na którym zapiszą dzień podzień i w porządku liczbowym, oddania im aktów odmiany do przepisania, albo nót do wpisów; wydawać będą żądaiącemu zapewnienie na pa-

pierze stęplowanym; położona w nim będzie liczba reiestru, pod którą oddanie wpisaném zostało, i nie będą mogli przepisywać aktów odmiany, ani wpisywać nót na reiestrach, na to przeznaczonych, tylko podług daty i porządku oddań im uczynionych.

2201. Wszystkie reiestra zachowawców będą na papierze stęplowanym, z liczbami i oznakami szczególnemi na każdey stronicy od pierwszey karty do ostatniey położonemi, przez iednego z sędziów trybunału, w którego obrębie ustanowiona iest kancellarya. Każdego dnia reiestra ukończone będą, czyli zamknięte, równie iak reiestra w które wciągane są akta.

2202. Obowiązani będą zachowawcy w odbywaniu obowiązków swego urzędu, stosować się do wszelkich przepisów niniejszego Działu, pod karą pieniężną od 200. do 1000. franków za pierwsze wykroczenie, a za drugie pod karą złożenia z urzędu; a oprócz tego powinni będą wynagrodzić stronom szkody wszelakie, i zapłacą ie pierwey ieszcze niżeli karę.

2203. Wzmianki składu, wpisy i przepisania czynione są na reiestrze ciągle nie zostawuiąc żadnego próżnego mieysca, ani nic między liniiami nie dodaiąc, pod karą pieniężną na zachowawców od 1000. do 2000. franków, i obowiązkiem wynagrodzenia stronom szkód wszelakich, w których wypłaceniu pierwszeństwo iest ieszcze przed wypłaceniem kary.

[1] Znane iest powszechnie znaczenie tego wyrazu hipoteka, prawie we wszystkich ięzykach uzywanego; hipoteka bywa prawna, *L'Hipotèque légale*, Sądowa, *Judiciaire*, umowna, *Conventionelle*. Wierzyciel hipotekowany, hipoteczny, to iest wierzyciel ktorego dług zahipotekowany *Créancier hypothecaire*. Nieruchomość hipotekowa, to iest nieruchomość, na ktorey iest hipoteka, *L'immeuble hipotèque*. Wypis czyli wciągnięcie w xiążkę, w reiestr, *Inscription*. Przepisanie, *Transcription*. Zachowawca hipotek „ *Conservateur des hypotèques*. Zniszczenie albo zniesienie przywileiow i hipotek, *L'extinction des privileges et hypothèques* Oczyścić własność z hipotek, *Purger les propriétés des hypotheques*.

[2] Wyraz ten *Borderaux*, oznacza pewne noty, reiestrzyki, tabelle, summaryusze, w ktorych położone są rożne wyszczegolnienia, a osobliwie summy pieniężne.

[3] Urzędnicy nazywani we Francyi *Huissiers*, nie tylko wręczaią stronom Pozwy, i inne rozrządzenia sądowe, ale też wykonywaią wyroki sądow. Przywołuiący sprawy w czasie posiedzenia sądu nazywa się *Huissier audiencier*

TYTUŁ XIX.

o Przymuszoném wywłaszczeniu i o porządkach między wierzycielami.

DZIAŁ I.

o Przymuszoném wywłaszczeniu.

2204. Wierzyciel może nastawać o wywłaszczenie. 1. Co do dóbr nieruchomych i ich przybyciów poczytywanych za nieruchomość, należących do dłużnika swego prawem własności. 2. Co do używania przychodów należącego do dłużnika, z dóbr takiey samey natury.

2205. Jednakże niepodzielna część współdziedzica w nieruchomościach spadku, nie może bydź wydana na przedaż przez osobistych iego wierzycieli, nim podział lub licytacya nastąpi, których oni mogą wymagać, ieżeli im się to zdaie, i do których wchodzić maią prawo, stosownie do artykułu 882. w tytule: *o Spadkach*.

2206. Nieruchomości małoletniego, nawet usamowolnionego albo bezwłasnowolnego, nie mogą bydź puszczane na przedaż, póki roztrząśnienie ruchomości nie nastąpi.

2207. Roztrząśnienie ruchomości potrzebne nie iest przed wywłaszczeniem z nieruchomości posiadanych niepodzielnie, między pełnoletnim i małoletnim, lub bezwłasnowolnym, ieżeli dług iest im wspólny; ani w tym przypadku, gdy poszukiwania zaczęte były przeciw pełnoletniemu, albo przed wpadnięciem w bezwłasnowolność.

2208. Wywłaszczenie z nieruchomości które część wspólności składaią, poszukiwane iest na samym mężu dłużniku, chociażby żona do długu obowiązaną była.

Wywłaszczenie z nieruchomości należących do żony, które nie weszły do wspólności, poszukiwane iest na mężu i żonie, która upoważniona bydź może od sądu, gdyby mąż

działać z nią w tém nie chciał, albo był małoletni.

W przypadku małoletności męża i żony, albo małoletności samey tylko żony, ieżeli iey mąż pełnoletni wymawia się od działania z nią, w tym razie trybunał mianuie żonie opiekuna, przeciw któremu odbywa się poszukiwanie.

2209 Wierzyciel wtenczas tylko poszukiwać może przedaży nieruchomości, na których nie ma hipoteki, gdy te dobra są niedostateczne, na których hipoteka iemu służy.

2210. Przymuszona przedaż dóbr położonych w różnych okręgach, wymagana bydź może następnie tylko, chybaby składały część tego samego użytkowania gospodarczego.

Poszukiwana iest w tym trybunale, w którym znayduie się główne mieysce dóbr użytkowania gospodarczego, albo część dóbr naywiększy przychód daiąca, podług istotnych reiestrów do podatku, gdyby głównego mieysca nie było.

2211. Jeżeli dobra hipotekowe dla wierzyciela i nie hipotekowe, albo dobra położone w różnych okręgach, składaią część iednego i tegoż samego użytkowania gospodarczego, przedaż iednych i drugich poszukiwana iest razem, ieżeli dłużnik żąda tego; i odbywa się wyrażenie stosowne w szczegółach do ceny przysądzenia, ieżeli wypada.

2212. Jeżeli dłużnik udowodnia przez dzierżawne kontrakty urzędowe, że przychód

czysty i wolny z jego nieruchomości, w przeciągu roku, dostateczny iest na zapłatę długu w kapitale, procentach i kosztach, i zdaie ten przychod na wierzyciela; sędziowie mogą zawiesić poszukiwanie, ale z zachowaniem zwrócenia go nazad, gdyby wypadało iakie przeciwieństwo, lub przeszkoda do zapłaty.

2213. Przymuszona przedaż nieruchomości poszukiwana bydź może tylko na mocy tytułu urzędowego, i obowiązuiącego do wykonania, o dług pewny i wyrachowany. Jeżeli dług iest w gatunkach niewyrachowanych, poszukiwanie iest ważne; ale przysądzenie nie może nastąpić aż po wyrachowaniu.

2214. Zyskuiący ustąpienie tytułu obowiązuiącego do wykonania, nie może poszukiwać wywłaszczenia, póki wręczenie przeniesienia dłużnikowi nie nastąpi.

2215. Poszukiwanie może mieć mieysce na mocy wyroku tymczasowego, lub stanowczego, wykonywalnego tymczasowo, bez względu na odzew czyli apellacyą; ale przysądzenie nie może nastąpić, aż po wyroku stanowczym ostatecznie, albo takim od którego nie masz apellacyi.

Nie może bydź odbywane poszukiwanie na mocy wyroku wydanego zaocznie, w przeciągu czasu dozwolonego na wnoszenie przeciwieństwa.

2216. Poszukiwanie unieważnioném bydź nie może, pod pozorem, że ie zaczął wierzy-

ciel o summę większą nad tę, iaka się iemu należy.

2217. Każde poszukiwanie wywłaszczenia z nieruchomości, poprzedzone bydź powinno nakazem zapłaty, podanym za dopilnowaniem i żądaniem wierzyciela, osobie dłużnika, lub w jego zamieszkaniu przez burgrabiego.

Formy nakazu, i poszukiwania wywłaszczenia urządzone są prawami w Postępowaniu sądowém.

DZIAŁ II.

o Porządku i rozkładzie ceny między wierzycieli.

2218. Porządek i rozkład ceny nieruchomości, i sposób działań takich, urządzone są prawami o postępowaniu sądowém. (1)

---

(1) Przymuszone wywłaszczenie, to iest odebranie komu własności na zaspokoienie iego wierzycieli, *L'expropriation forcée*. Porządek między wierzycielami, czyli klassyfikacya, to iest ułożenie wiele się należy rzeczywiście każdemu wierzyeielowi w szczególności, iak ważna iego wierzytelność, iakie mieć może pierwszeństwo do otrzymania zapłaty swoiey, i wszelkie działania do tego zamiaru ściągaiące się, *L'ordre entre les créanciers*.

TYTUŁ XX.

o Przedawnieniu.

DZIAŁ I.

Urządzenia ogólne.

2219. Przedawnienie iest to środek nabycia, lub uwolnienia się, na mocy pewnego przeciągu czasu, i pod warunkami oznaczonemi prawem.

2220. Nie można wcześnie zrzekać się przedawnienia: można się zrzec przedawnienia nabytego.

2221. Zrzeczenie się przedawnienia wyraźne iest, lub niewyraźne: zrzeczenie się niewyraźne wypływa z czynu, który daie poznać odstąpienie od prawa nabytego.

2222. Nie może zrzekać się przedawnienia nabytego ten, kto nie może alienować.

2223. Sędziowie nie mogą z urzędu uzupełnić środku wypływaiącego z przedawnienia.

2224. Przedawnienie zarzucane bydź może w każdym ſtanie sprawy, nawet przed sądem apellacyynym; chybaby ſtrona która nie stawiła środka przedawnienia, powinna bydź poczytaną, z okoliczności, że się go zrzekła.

2225. Wierzyciele lub każda inna osoba maiąca w tym interes, aby przedawnienie było nabyte, mogą go stawiać na zarzut,

nawet choćby się go zrzekł dłużnik, albo właściciel.

2226. Nie można nabydź prawa przedawnienia do własności rzeczy, które nie są w używaniu i w zamianach.

2227. Rząd kraiowy, ustanowienia publiczne i gminy, poddane są takimże samym przedawnieniom, iak i szczególne osoby, i mogą ich także używać na zarzut.

DZIAŁ II.

o Posiadaniu.

2228. Posiadanie iest utrzymywanie lub używanie rzeczy, albo prawa, które mamy, lub go używamy przez nas samych, albo przez kogo innego, który ie odbywa, lub używa w naszém imieniu.

2229. Ażeby mieć możność do nabycia przedawnienia, potrzeba mieć posiadanie ciągłe, i nieprzerywane, spokoyne, iawne, nie dwuznaczne, i pod tytułem właściciela.

2230 Domniemanie iest zawsze, że osoba posiada za siebie samę, i pod tytułem właściciela, ieżeli dowiedzioném nie iest, że zaczęte było posiadanie za inną osobę.

2231. Gdy kto zaczął posiadanie za inną osobę, domniemanie iest zawsze, że posiadał pod takim samym tytułem, ieżeli przeciwnych dowodów nie masz.

2232. Czyny saméy tylko możności, albo czyny prostego dopuszczenia, nie mogą bydź zasadą ani posiadania, ani przedawnienia.

2233. Tém bardziéy czyny gwałtowności, nie mogą bydź zasadą posiadania, z któregoby przedawnienie wypływało.

Wtenczas dopiero zaczyna się użyteczne posiadanie, gdy gwałtowność ustała.

2234. Dla rzeczywistego posiadacza który dowodzi posiadanie dawne, iest domniemanie, że posiadał w czasie pośrednim, ieżeli nie masz przeciwnych dowodów.

2235. Na dopełnienie przedawnienia, można przyłączyć do posiadania swoiego, posiadanie swego naczelnika, po którym wzięty iest spadek, w jakimkolwiek sposobie, bądź pod tytułem ogólnym, lub szczególnym, bądź pod tytułem zyskownym, lub uciążaiącym.

DZIAŁ III.

o Przyczynach które do przedawnienia przeszkadzaią.

2236. Nigdy ci nie otrzymuią przedawnienia, którzy posiadaią za drugiego, choćby przez iakikolwiek bądź przeciąg czasu.

I tak dzierżawca, skład przyymuiący, używaiący przychodów, i każdy inny który za-

trzymuie czasowo rzecz właściciela, nie nabywa do niéy prawa przedawnienia.

2237. Równie nie mogą nabydź przedawnienia dziedzice po tych, którzy trzymali rzecz pod iakimkolwiek bądź tytułem, z oznaczonych przez artykuł poprzedzaiący.

2238. Jednakże osoby wymienione w artykułach 2236. i 2237. mogą nabydź przedawnienia, gdy tytuł ich posiadania znayduie się zmieniony, bądź przez przyczynę przychodzącą od trzeciego, bądź przez sprzeciwienie się, którego oni używali przeciw prawu właściciela.

2239. Osoby którym dzierżawcy, przyymuiący skład i inni utrzymuiący czasowo oddali rzecz na mocy tytułu przenoszącego własność, mogą przedawnienia iéy nabydź (1).

2240. Nie można nabydź przedawnienia przeciw tytułowi swoiemu, w takiém znaczeniu, że nie można zmienić względem samego siebie przyczyny i zasady posiadania swoiego.

2241. Można nabydź przedawnienia przeciw tytułowi swemu w znaczeniu takiém, że się nabywa na mocy przedawnienia dwolnienie od zobowiązania, iakie było zaciągnięte.

DZIAŁ IV.

o Przyczynach które przerywaią, lub zawieszaią bieg przedawnienia.

Oddział I.

o Przyczynach które przerywaią przedawnienie.

2242. Przedawnienie może bydź przerwane, albo naturalnie, albo cywilnie.

2243. Naturalne iest przerwanie, gdy posiadacz pozbawion iest używania rzeczy więcéy niż przez rok, bądź od dawnego właściciela, bądź od kogo trzeciego.

2244. Pozwanie do sądu, nakaz albo zaięcie urzędowe wręczone temu, komu się przeszkadza do przedawnienia, iest przerwaniem cywilném.

2245. Pozwanie do zgody przed kancellaryą sądu pokoiu, przerywa przedawnienie od dnia daty swoiéy, gdy nastąpiło po nim wyznaczenie czasu do stawienia się w sądzie, podług przeciągów czasu z prawa wynikaiących.

2246. Pozwanie do sądu choćby przed sędziego nienależnego, przerywa przedawnienie.

2247. Jeżeli nakaz stawienia się do sądu iest żaden z niedostatku formy;

Jeżeli powód odstępuie od żądania swoiego;

Jeżeli dopuszcza, że upadnie instancya;

Albo ieżeli żądanie iego iest odrzucone;

Przerwanie poczytuie się za niedoszłe.

2248. Przerwane iest przedawnienie, gdy dłużnik lub posiadacz, uznaie prawo tego, przeciw któremu przedawnienia nabywał.

2249. Przypozwanie uczynione stosownie do artykułów powyższych, iednego z dłużników solidarnych, albo uznanie przez niego, przerywa przedawnienie przeciw wszystkim innym, nawet przeciw dziedzicom po nich.

Przypozwanie iednego z dziedziców po dłużniku solidarnym, albo uznanie przez tego dziedzica, nie przerywa przedawnienia, względem innych współdziedziców, choćby nawet wierzytelność hipotekowana była, ieżeli zobowiązanie nie iest niepodzielne.

Przypozwanie takie, albo takie uznanie przerywa przedawnienie względem innych współdłużników tylko co do części takiéy, do iakiéy ten dziedzic iest obowiązany.

Aby przerwać przedawnienie co do całości, względem innych współdłużników, potrzebne iest przypozwanie wszystkich dziedziców po dłużniku zmarłym, albo uznanie od tych wszystkich dziedziców.

2250. Przypozwanie dłużnika istotnego, albo uznanie przez niego, przerywa przedawnienie przeciw ręczycielowi.

Oddział II.

o Przyczynach, które zawieszaią bieg przedawnienia.

2251. Przedawnienie ma bieg przeciw wszystkim osobom, chybaby im służył iaki wyiątek ustanowiony pewném prawem.

2252. Przedawnienie nie ma biegu przeciw małoletnim i bezwłasnowolnym, ale się to zachowuie, co iest powiedziane w artykule 2278. i pod wyiątkiem innych przypadków oznaczonych prawem.

2253. Przedawnienie nie ma biegu między małżonkami.

2254. Przedawnienie ma bieg przeciw mężatce, choćby nie była rozdzielona przez kontrakt małżeński, albo sądownie, względem dóbr któremi mąż zarządza, ale zachowane iéy iest poszukiwanie na mężu.

2255. Jednakże nie ma biegu w czasie małżeństwa względem alienacyi gruntu ustanowionego pod rządem posagowym, stosownie do artykułu 1561. w tytule: *o Kontrakcie małżeńskim i o wzaiemnych prawach między małżonkami.*

2256. Równie zawieszone iest przedawnienie w czasie małżeństwa:

1o*d.* W przypadku gdy sprawa żony nie może bydź odbywana, póki nie nastąpi wybór względem przyięcia, lub zrzeczenia się wspólności.

2re. W przypadku gdy mąż przedawszy własne dobro żony bez iéy zezwolenia, zabezpieczeniem iest przedaży, i we wszystkich innych przypadkach, w których sprawa żony zwracałaby się przeciw mężowi.

2257. Przedawnienie nie ma biegu:

Względem wierzytelności, która od warunku zależy, póki warunek nie nastąpi;

Względem sprawy o zabezpieczenie, póki obowiązek zabezpieczenia ma mieysce;

Względem wierzytelności na dzień oznaczony, póki ten dzień nie przyydzie.

2258. Przedawnienie nie ma biegu przeciw dziedzicowi z dobrodzieystwem inwentarza co do wierzytelności, które ma do spadku.

Ma bieg przedawnienie przeciw spadkowi bezdziedzicznemu, chociaż nieopatrzonemu wyznaczeniem kuratora.

2259. Ma bieg przedawnienie choćby w czasie trzech miesięcy na sporządzenie inwentarza, i w cztérdziestu dniach na rozwagę, czyli namysł.

DZIAŁ V.

o Potrzebnym czasie na przedawnienie.

Oddział I.

Urządzenia ogólne.

2260. Przedawnienie rachuie się przez dni, a nie przez godziny.

2261. Nabyte iest przedawnienie, gdy dopełniony ostatni dzień z wyznaczonego terminu.

Oddział II.

o Przedawnieniu trzydziestoletniém.

2262. Wszelkie sprawy, tak rzeczowe iak osobiste, podlegaią przedawnieniu ciągiem lat trzydziestu nabytemu, i przytaczaiący takie przedawnienie obowiązanym nie iest okazywać na to tytuł, ani nie można stawiać przeciw niemu wyiątku, wynikaiącego ze złéy wiary.

2263. Po dwudziestu ośmiu latach, od daty ostaniego tytułu, dłużnik wypłaty czasowéy, przymuszonym bydź może do dania kosztem swoim nowego tytułu wierzycielowi swoiemu, lub maiącym iego prawo.

2264. Prawidła przedawnienia co do innych przedmiotów, nad wymienione w niniejszym Tytule, wyłożone są w właściwych im tytułach.

Oddział III.

o Przedawnieniu przez lat dziesięć i przez dwadzieścia.

2265. Kto nabywa dobrą wiarą i przez tytuł sprawiedliwy nieruchomości, po dziesię-

ciu latach nabywa iéy własności prawém przedawnienia, ieżeli prawdziwy właściciel mieszka w obrębie sądu apellacyynego, w którego rozciągłości położona iest nieruchomość; a po dwudziestu latach, ieżeli ma zamieszkanie nie w rzeczonym obrębie.

2266. Jeżeli prawdziwy właściciel miał swoie zamieszkanie, różnemi czasy, w obrębie, i za obrębem, na dopełnienie przedawnienia potrzeba dodawać do tego, co brakuie do dziesięciu lat przytomności, dwoistą liczbę lat nieprzytomności, ażeby uzupełnić dziesięć lat przytomności.

2267. Tytuł nie ważny z niedostatku formy, nie może służyć za zasadę na przedawnienie dziesięcio i dwudziestoletnie.

2268. Dobra wiara domniemywana iest zawsze, i dowodzić tego powinien, kto złą wiarę przytacza.

2269. Dostateczny iest byt dobréy wiary w chwili nabycia.

2270. Architekci i podeymuiący się robót ogółem, po dziesięciu latach wolnemi są od zabezpieczenia wielkich robót, które wykonywali, albo niemi kierowali.

Oddział IV.

o Niektórych przedawnieniach szczególnych.

2271. Sprawa artystów i nauczycieli umieiętności i sztuk o nauki które daią miesięcznie;

Sprawa gospodarzy domów zaiezdnych, i kuchni, z powodu mieszkania i żywności które dostarczaią;

Sprawa rzemieślników i robotników o zapłatę ich dni, dostarczań i zasług;

Upadaią przedawnieniem sześciomiesięcznem.

2272. Sprawa doktorów, chirurgów i aptekarzy za odwiedzania przez nich, działania i lekarstwa;

Sprawa burgrabiów o zapłatę od aktów które wręczali, i zleceń które wykonywali;

Sprawa kupców o towary które przedaią osobom szczególnym nie kupcom;

Sprawa utrzymuiących uczniów na stole i edukacyi, o cenę zapłaty od ich uczniów, i innych nauczycieli za wyuczenie rzemiosła lub sztuki;

Sprawa służących którzy idą w służbę rocznie o zapłatę ich zasług;

Upadaią przedawnieniem roczném.

2273. Sprawa patronów o zapłatę kosztów ich i należytości, przedawnia się dwóma laty, rachuiąc od wyroku w processie, albo od poiednania się stron, albo od odwołania rzeczonych patronów. Względem interesów nie ukończonych, nie mogą zanosić żądania o koszta i należytości swoie, któreby sięgały więcéy niżeli lat pięciu.

2274. Przedawnienie w przypadkach powyższych ma mieysce, chociażby ieszcze

trwało dostarczanie, wydawanie, służby, i roboty.

Ustaie bieg iego, ieżeli uczyniony był porachunek, wydane było pismo zaświadczaiące dług, albo zobowiązanie, albo pozwanie do sądu które nie upadło.

2275. Jednakże ci przeciw którym przedawnienia takie są stawiane, mogą wyznaczyć przysięgę stawaiącym względem dowiedzenia się, czyli rzecz zapłacona była rzeczywiście.

Przysięga może bydź wyznaczona owdowiałym osobom, i dziedzicom, albo ich opiekunom, ieżeli są małoletni, ażeby oświadczyli, ieżeli nie wiedzą, że się ta rzecz należy.

2276. Sędziowie i patronowie uwolnieni są od papierów w pięć lat po wyroku w processie.

Burgrabiowie uwolnieni są równie od tego, we dwa lata po wykonaniu zlecenia, albo po wręczeniu aktów, które do ich urzędu należały.

2277. Zaległości wypłat wiecznych i dożywotnich;

Zaległości zapłat alimentarnych;

Naymy domów, cena dzierżawy dóbr wieyskich;

Procenta od summ pożyczonych, i w ogólności wszystko co się wypłaca rócznie, albo w wyznaczonych granicach czasu ieszcze krótszych;

Przedawniaią się pięcią laty.

2278 Przedawnienia o iakich mowa w artykułach ninieyszego oddziału, maią swóy bieg przeciw małoletnim, i bezwłasnowolnym; ale zachowuie się im poszukiwanie na ich opiekunach.

2279 Co się tyczy ruchomości, posiadanie ważne iest tak, iak tytuł.

Jednakże kto zgubił, albo komu rzecz była ukradziona, może się upomnąć o nię we trzech latach, rachuiąc od dnia zguby, lub kradzieży, u trzeciego, w którego rękach rzecz taką znalazł; a wolne iest temu poszukiwanie na osobie od któréy rzecz taką ma.

2280 Jeżeli rzeczywisty posiadacz rzeczy ukradzionéy lub zgubionéy, kupił ią na iarmarku, lub targu, albo na przedaży publicznéy, albo od kupca przedaiącego podobne rzeczy, wtenczas tylko właściciel piérwotny może żądać oddania téy rzeczy, gdy wraca posiadaczowi cenę, iaką on za tę rzecz wydał.

2281. Przedawnienia zaczęte w czasie ogłoszenia ninieyszego tytułu, urządzone będą stosownie do praw dawnych.

Jednakże przedawnienia wtenczas zaczęte, i dla których potrzebaby ieszcze według

praw dawnych więcéy niż lat trzydziestu rachuiąc od tegoż samego czasu, dopełnione będą upłynieniem lat trzydziestu.

---

[1] Utrzymuiący czasowo, *Detenteurs precaires*, są to osoby obowiązane oddadź rzecz temu, od którego ią maią sobie pozwoloną, gdy iéy żądać od nich będzie. Sprzeciwianie się, *Contradiction.*

Jak początkowo w piérwszych tytułach zdarzały się wyrazy, których obiaśnienie zdawało się potrzebném, tak też przytaczane są przypisy częstsze w piérwszéy i drugiéy Xiędze Kodexu, niżeli w trzeciéy. Unikaiąc powtarzania tychże samych rzeczy, położone przypisy przy iednym tytule, nie są ponawiane przy drugich, chociaż iednakowe wyrazy obiaśnienia wymagaiące trafiaią się w różnych tytułach. Czytanie oddzielne wyrywko branego, któregożkolwiek tytułu, nie da poznać zupełnie przedmiotów w nim obiętych, które maią związek z przedmiotami w całym Kodexie umieszczonemi, i do których dokładnego zrozumienia, nie tylko rozważanie całego Kodexu Napoleona iest potrzebne, ale też i poznanie Kodexu postępowania sądowego, wielką iest pomocą.

KONIEC KODEXU.

Biblioteka prywatna
Jakuba Antoniuka
Dobrzyniewo-Duże
pow. Białystok
Nr.

Wojewódzka
BIBLIOT. PUB.
95597
w Białsku
Czytelnia dla Dorosłych

POMYŁKI ZNACZNIEYSZE.

	Jest:	*Bydź powinno.*
ART:	25. k. 10. po straconym	— po skazanym
—	35. w. 4. zeznać powinien	— zeznać powinni
—	— w. 6. niedossatku	— niedostatku
—	155. w. 7. ządowy wyrok	— sądowy wyrok
—	275. . . . wzaiemnego	— z wzaiemnego
—	303, w. 1. trzyma dozór	— otrzyma dozór
—	339. w. 2. takie	— także
—	403. w. 1. dziada oyca	— dziada z oyca
—	415. w. 3. inne mieysca	— inne mieysce
	Karta 138. nota, w naturze prawa	— w nauce
—	643. w. 6. przedawanie	— przedawnienie
—	740. w. 3. Przypusczonie to	— Przypusczone to
—	776. w. 2. bez upoważnienie	— upoważnienia
	Karta 243. w. 6. O zmnieyszeniu	— O zmnieyszaniu
—	1003. w. 4. śmieci	— śmierci.
—	1053. w. 3. dziecię brata lub siostry obowiązane	— dziecię, brat lub siostra obowiązani
—	1108. w. 6. rzecz zobowiązaną	— rzecz zobowiązania
—	1211. w. 14. nie zezwoli	— nie zezwolił
—	1244. w. 5. władzy swoiéy	— władzy téy
—	1310. w. 1. nie otrzymuiąc	— nie otrzymuie
—	1312. w. 9. zostaie	— zostało
—	1400. w. 4. poddane	— poddana
—	1522. w. 7. sumny	— summy
—	1540. w. 1. tym rządzem	— tym rządem
—	1594. w. 2. nie zbrania	— nie zabrania
—	1595. w. 7. czynił	— uczynił
—	1681. w. 3—5. nad cenę . . a odciągnięciem	— nazad cenę . . z odciągnięciem
—	1856. w. 4. sprzeciwiania	— sprzeciwianie

Jest:			*Bydź powinno:*
ART:	2082. w. 10.	wymaglnym	— wymagalnym
—	2185. w. 5.	bubliczne;	— publicznie;
—	2195. w. 26.	mieć będzie	— mieć będą
—	2207. w. 5.	wspóln ;	— wspólny ;

ZBIÓR

PODZIAŁÓW w KODEXIE.

TYTUŁ WSTĘPNY.

Art.

o Ogłoszeniu, skutkach, i ſtosowaniu praw w powszechności. 1

XIĘGA PIERWSZA.

TYT: I. o Używaniu i utracie Praw Cywilnych.

— o Używaniu Praw Cywilnych. 7

— o Utracie Praw Cywilnych.

— o Utracie Praw Cywilnych, przez utratę ſtanu Francuza. - 17

— o Utracie Praw Cywilnych przez skutek kar sądowych. - 28

TYT: II. o Aktach ſtanu Cywilnego.

— Urządzenia ogólne. - - 34

— o Aktach urodzenia - - 55

TYT: II. o Aktach Małżeńſtwa. - 63

— o Aktach śmierci - - - 77

— o Aktach stanu Cywilnego woyskowych za granicą Pańſtwa. 88

— o Sproſtowaniu aktów ſtanu Cywilnego. - - - - 99

TYT: III. o Zamieszkaniu. - - 102

TYT: IV. o Nieprzytomnych.

— o Domniemaniu nieprzytomności. 112

		Art.
—	o Ogłoszeniu nieprzytomności.	115
—	o Skutkach nieprzytomności, co do maiątku, który nieprzytomny posiadał w dzień zniknienia swoiego.	120
—	o Skutkach nieprzytomności co do praw wypadkowych, mogących służyć nieprzytomnemu.	135
—	o Skutkach nieprzytomności co do małżeństwa - - -	139
—	o Dozorze nad małoletniemi dziećmi oyca, który zniknął. -	141
TYT: V.	o Małżeństwie.	
—	o Warunkach potrzebnych do możności zawarcia małżeństwa.	144
—	o Formalnościach ściągaiących się do obchodu małżeństwa. -	165
—	o Przeciwieństwach do małżeństwa.	172
—	o Wymaganiach nieważności małżeństwa. - - - -	180
—	o Obowiązkach z małżeństwa wynikaiących - -	203
—	o Wzaiemnych prawach i powinnościach małżonków. - -	212
—	o Rozwiązaniu małżeństwa. -	227
—	o Powtórnych małżeństwach. -	228
TYT VI.	o Rozwodzie.	
—	o Przyczynach rozwodu. -	229
—	o Rozwodzie z przyczyny oznaczoney.	
—	o Formach rozwodu z przyczyny oznaczoney. - - -	234
—	o Srzodkach tymczasowych, iakie mogą bydź użyte z powodu żądania rozwodu dla oznaczoney przyczyny	267
—	o Powodach nieprzyięcia w rozwodowey sprawie dla oznaczoney przyczyny. - - -	272

		Art.
—	o Rozwodzie ze wzaiemnego zezwolenia. - - - -	275
—	o Skutkach rozwodu. - -	295
—	o Rozdziale co do osób. -	306
TYT: VII.	o Oycostwie i synostwie, czyli o wywodzie rodu.	
—	o Synostwie dzieci prawych, albo urodzonych w czasie małżeństwa.	312
—	o Dowodach synostwa prawych dzieci.	319
—	o Dzieciach naturalnych.	
—	o Uprawnieniu dzieci naturalnych.	321
—	o Uznaniu dzieci naturalnych	334
TYT: VIII.	o Przysposobieniu i opiece dobroczynney.	
—	o Przysposobieniu.	
—	o Przysposobieniu i iego skutkach.	343
—	o Formach przysposobienia. -	353
—	o Opiece dobroczynney. - -	361
TYT: IX.	o Władzy oycowskiey. -	371
TYT: X.	o Małoletności, Opiece i Usamowolnieniu.	
—	o Małoletności. - - -	388
—	o Opiece.	
—	o Opiece oyca i matki. - -	389
—	o Opiece powierzoney przez oyca, albo matkę. - -	397
—	o Opiece Poprzedników. -	402
—	o Opiece powierzoney przez radę familii. - - - -	405
—	o Opiekunie przydanym. -	420
—	o Przyczynach uwalniaiących od opieki.	427
—	o Niezdatności, wyłączeniach od opieki i złożeniu - - -	442
—	o Zarządzaniu Opiekuna. -	450
—	o Rachunkach z opieki. -	469
—	o Usamowolnieniu. - -	476

	Art.
TYT: XI. o Pełnoletności, pozbawieniu własney woli, i doradzcy sądowym.	
— o Pełnoletności. - - -	488
— o Pozbawieniu własney woli, bezwolności. - - -	489
— o Doradzcy sądowym. - -	513

XIĘGA DRUGA.

o Dobrach, i o różnych ograniczeniach własności.

	Art.
TYT: I. o Różności dóbr. - -	518
— o Nieruchomościach. - -	517
— o Ruchomościach. - - -	527
— o Dobrach, co do ich stosunków z temi, którzy ie posiadaią. -	537
TYT: II. o Własności. - - -	544
— o Prawie przybycia z przychodów rzeczy. - - - -	547
— o Prawie przybycia z tego, co się przyłącza, i wciela do rzeczy.	551
— o Prawie przybycia, co do rzeczy nieruchomych. - - -	552
— o Prawie przybycia, co do rzeczy ruchomych. - - -	565
TYT: III. o Używaniu przychodów, o używaniu i o mieszkaniu.	
— o Używaniu przychodów. -	578
— o Prawach używaiącego przychodów.	582
— o Obowiązkach używaiącego przychodów. - - -	600
— Jakim sposobem ginie używanie przychodów. - - -	617
— o Używaniu i mieszkaniu. -	625

	Art.
TYT: IV. o Służebnościach, albo służbach gruntowych. - - -	637
— o Służebnościach, które pochodzą z położenia mieysc. - -	640
— o Służebnościach prawem ustanowionych.	649
— o Srzodkowym murze i rowie. -	653
— o Odległości dzieł poprzednich wymaganych do pewnych budowli.	674
— o Widokach na własność sąsiada.	675
— o Sciekach z dachów. - -	681
— o Prawie przechodu. - -	682
— o Służebnościach ustanowionych przez czyn człowieka.	
— o Różnych gatunkach służebności, które mogą bydź ustanowione na dobrach. - - - -	686
— Jak się ustanawiaią służebności. -	690
— o Prawach właściciela gruntu, któremu należy się służebność. -	697
— Jakim sposobem służebności giną.	703

XIĘGA TRZECIA.

o Różnych sposobach, przez które nabywa się własność.

	Art.
Urządzenia ogólne. - -	711
TYT: I. o Spadkach.	
— o Otworzeniu spadków, i przeniesieniu posiadania na otrzymuiących spadek. - - - -	718
— o Przymiotach potrzebnych do obięcia spadku. - - - -	725
— o Różnych porządkach spadku.	
Urządzenia ogólne. - - -	731
— o Zastępstwie. - - - -	739

	Art.
TYT: I. o Spadkach idących dla naſtępców.	745
— o Spadkach idących na poprzedników.	746
— o Spadkach krewnych pobocznych.	750
— o Spadkach nieporządkowych.	
— o Prawach dzieci naturalnych, na dobrach oyca ich lub matki, i o spadku po dzieciach naturalnych umarłych bez potomſtwa -	756
— o Prawach pozoſtałego przy życiu współ małżonka i Narodu.	767
— o Przyięciu i odſtąpieniu od spadków.	
— o Przyięciu - - - -	774
— o Zrzeczeniu się spadków. -	784
— o Dobrodzieyſtwie inwentarza, o skutkach iego, i o obowiązkach dziedzica maiącego takie dobrodzieyſtwo. - - - -	793
— o Spadkach bezdziedzicznych. -	811
— o Podziale i powrotach.	
— o Sprawie o podział i iey formie.	815
— o Powrotach. - - - -	843
— o Płaceniu długów. - - -	870
— o Skutkach podziału, i o zabezpieczeniu części. - - -	883
— o Zerwaniu działów. - -	887
TYT: II. o Darowiznach między żyiącemi, i Teſtamentach.	
— Urządzenia ogólne. - -	893
— o Zdatności rozporządzenia, albo przyymowania darowizn między żyiącemi, lub przez Teſtament.	901
— o Części dóbr rozrządzalnych, i o zmnieyszaniu.	
— o Części dóbr rozrządzalnych. -	913
— o Zmnieyszaniu darowizn i zapisów.	920
— o Darowiznach między żyiącemi.	931
— o Wyiątkach od prawidła nieodwołalności darowizn między żyiącemi.	953
— o Rozporządzeniach Teſtamentowych.	
— o Prawidłach ogólnych, co do formy Teſtamentów. - -	967
— o Szczególnych prawidłach, co do formy pewnych Teſtamentów	981
— o Uſtanowieniu dziedzica, i o zapisach w ogólności. - -	1002
— o Zapisach ogólnych. - -	1003
— o Zapisie pod tytułem ogólnym.	1010
— o Zapisach szczególnych -	1014
— o Exekutorach Teſtamentowych.	1025
— o Odwołaniu Teſtamentów, i ich upadku. - - - -	1036
— o Rozporządzeniach pozwolonych dla wnucząt daruiącego, lub Teſtatora, albo dzieci od braci iego i ſioſtr.	1048
— o Podziałach uczynionych przez oyca, matkę, albo innych poprzedników między ich naſtępcami -	1075
— o Darowiznach uczynionych przez kontrakt małżeński, małżonkom i dzieciom spodziewanym z małżeńſtwa. - - - -	1081
— o Rozporządzeniach między małżonkami, bądź przez kontrakt małżeńſtwa, bądź w czasie małżeńſtwa. - - - -	1091
TYT. III. o Kontraktach, albo zobowiązaniach umownych w ogólności.	
— Rozporządzenia poprzednicze. -	1101
— o Iſtotnych warunkach do ważności umów. - - - -	1108
— o Zezwoleniu. - - -	1109

	Art.
TYT: III. o Zdatności ſtron kontraktuiących.	1123
— o Przedmiocie i rzeczy kontraktów.	1126
— o Przyczynie. - - -	1131
— o Skutkach zobowiązań.	
— Urządzenia ogólne - -	1134
— o Zobowiązaniu dania. - -	1136
— o Zobowiązaniu czynienia, lub nieczynienia. - - - -	1142
— o Wszelakich szkodach wynikaiących z niewykonania zobowiązań.	1146
— o Tłumaczeniu umów. - -	1156
— o Skutku umów względem trzecich osób.	1165
— o Różnych gatunkach zobowiązań.	
— o Zobowiązaniach warunkowych.	
— o Warunku w ogólności, i różnych iego gatunkach. - -	1168
— o Warunku zawieszaiącym. -	1181
— o Warunku rozwiązuiącym. -	1183
— o Obowiązkach do wyznaczoney granicy czasu. - - -	1185
— o Zobowiązaniach na przemian idących. - - - -	1189
— o Zobowiązaniach solidarnych.	
— o Solidarności między wierzycielami.	1197
— o Solidarności ze ſtrony dłużników.	1200
— o Zobowiązaniach podzielnych i niepodzielnych. - - -	1217
— o Skutkach zobowiązania podzielnego.	1220
— o Skutkach zobowiązania niepodzielnego. - - - -	1222
— o Zobowiązaniach z zaſtrzeżeniem kary. - - - -	1226
— o Zniesieniu zobowiązań - -	1234
— o Zapłaceniu w ogólności -	1235
— o Zapłaceniu z podſtawieniem. -	1249
— o Przyznawaniu zapłaty. - -	1253

	Art.
TYT: III. o Ofiarowaniu zapłaty, i o zaznaczeniu, - - -	1257
— o Odſtąpieniu dóbr. - -	1265
— o Odnowieniu. - - -	1271
— o Darowaniu długu. - -	1282
— o Nagrodzeniu. - - -	1289
— o Pomieszaniu. - - -	1300
— o Utracie należącey się rzeczy.	1302
— o Sprawie o nieważność, lub rozwiązanie umów. - - -	1304
— o Dowodzie zobowiązań i wypłaty.	1315
— o Dowodzie literalnym.	
— o Tytule urzędowym. - -	1317
— o Aktach z podpisem prywatnym.	1322
— o Karbach. - - - -	1333
— o Kopiiach tytułów. - -	1334
— o Aktach rozpoznaiących i ſtwierdzaiących. - - -	1337
— o Dowodzie ze świadectw. -	1341
— o Domniemaniach. - - -	1349
— o Domniemaniach uſtanowionych przez prawo. - - - -	1350
— o Domniemaniach, które nie są uſtanowione przez prawo. -	1353
— o Zeznaniu ſtrony. - -	1354
— o Przysiędze. - - -	1357
— o Przysiędze ſtanowczey. - -	1358
— o Przysiędze wyznaczoney z urzędu.	1366
TYT: IV. o Obowiązkach, które wynikaią bez umowy. - - -	1370
— o Jako-kontraktach. - -	1371
— o Wyſtępkach i iako-wyſtępkach.	1380
TYT: V. o Kontrakcie małżeńskim, i o prawach wzaiemnych między małżonkami.	
Urządzenia ogólne. - -	1389
— o Rządzie wspólności. - -	1399

	Art.
TYT: V. o Wspólności prawney. -	1400
— o Tym, co składa wspólność czynnie i biernie.	
— o Tym, co składa czynność we wspólności. - - -	1401
— o Tym, co składa bierność w wspólności, i o sprawach, iakie wypływaią przeciw wspólności. -	1409
— o Zarządzaniu wspólnością, i o skutku aktów iednego, lub drugiego małżonka tyczących się społeczeństwa małżeńskiego - -	1421
— o Rozwiązaniu wspólności, i niektórych iego skutkach -	1441
— o Przyięciu wspólnosci, zrzeczeniu się, które czynione bydź może z warunkami ściągaiącemi się do tego.	1453
— o Podziale wspólności po iey przyięciu. - - - -	1467
— o Podziale tego, co iest czynnem.	1468
— o Tym, co iest bierne we wspólności, i o składce na długi. -	1482
— o Zrzeczeniu się wspólności i iego skutkach. - - -	1492
— o Wspólności umowney, i o umowach, które mogą ograniczyć lub wyłączyć nawet wspólność prawną. - -	1497
— o Wspólności obiętey w nabyciach.	1498
— o Zastrzeżeniu, które wyłącza ze wspólności ruchomość w całości, lub w części. - -	1500
— o Zastrzeżeniu przemiany nieruchomości w ruchomość. -	1505
— o Zastrzeżeniu oddziału długów.	1510

	Art.
TYT: V. o Możności żony wzięcia nazad wniosku swego wolnego i oswobodzonego. - - -	1514
— o Umówionym szczególnym względzie.	1515
— o Zastrzeżeniach, przez iakie naznacza się każdemu z małżonków część nierówna we wspólności. -	1520
— o Wspólności pod tytułem ogólnym.	1526
— o Umowach wyłączaiących wspólność. - - - -	1529
— o Zastrzeżeniu wyrażaiącém, że małżonkowie biorą się bez wspólności. - - - -	1530
— o Zastrzeżeniu oddziału co do dóbr.	1536
— o Rządzie posagowym. - -	1540
— o Postanowieniu posagu - -	1542
— o Prawach męża na dobrach posagowych, i o niemożności alienowania dóbr posagowych. -	1549
— o Powróceniu posagu. - -	1564
— o Dobrach nieposagowych. -	1574
TYT: VI. o Przedaży.	
— o Naturze i formie przedaży. -	1582
— Kto może kupować, lub przedawać.	1594
— o Rzeczach, które mogą bydź przedane. - - - -	1602
— o Obowiązkach przedawcy. -	1602
— o Wydaniu. - - - -	1604
— o Zabezpieczeniu w przypadkach pozbawiaiących posiadania. -	1626
— o Zabezpieczeniu wad rzeczy przedaney - - - -	1641
— o Obowiązkach kupuiącego. -	1650
— o Nieważności i rozwiązaniu przedaży.	1658
— o Możności okupu. - - -	1659

	Art.
TYT: VI. o Rozwiązaniu przedaży z przyczyny pokrzywdzenia. -	1674
— o Licytacyi. - - - -	1686
— o Przenoszeniu wierzytelności i innych praw niezmysłowych. -	1689
TYT VII. o Zamianie. - - -	1702
TYT: VIII. o Kontrakcie naymu. -	1708
— o Naymie rzeczy. - - -	1713
— o Prawidłach wspólnych naymom domów i dóbr wieyskich. -	1714
— o Prawidłach szczególnych naymu domów. - - - -	1752
— o Prawidłach szczególnych kontraktom dzierżawy. - - -	1763
— o Naymie robot i przemysłu. -	1779
— o Naięciu służących i robotników.	1780
— o Przewożących ziemią i wodą.	1782
— o Naymach na ogół. - -	1787
— o Naymie w pakt. - - -	1800
— o Pakcie prostym. - - -	1804
— o Pakcie na połowę. - -	1818
— o Pakcie danym dzierżawcy. -	1821
— o Pakcie danym koloniście częściowemu. - - - -	1827
— o Kontrakcie nie właściwie zwanym pakt. - - - -	1831
TYT. IX. o Kontrakcie wspólki. -	1832
— o Różnych gatunkach wspólki.	1835
— o Wspólkach ogólnych. - -	1836
— o Wspólce szczególney. - -	1841
— o Obowiązkach stowarzyszonych między sobą. - - -	1845
— o Obowiązkach stowarzyszonych względem trzeciego. - -	1862
— o Różnych sposobach, przez jakie kończy się spólka. - -	1865

	Art.
TYT: X. o Pożyczce. - - -	1874
— o Naturze pożyczki użyczenia, czyli wygodzenia. - - -	1875
— o Obowiązkach biorącego w pożyczkę.	1880
— o Obowiązkach pożyczającego komu.	1888
— o Naturze pożyczki do strawienia.	1892
— o Obowiązkach dającego w pożyczkę.	1898
— o Obowiązkach biorącego w pożyczkę.	1902
— o Pożyczce na procent, czyli na stowe.	1905
TYT: XI. o Składzie i zatrzymaniu urzędowém.	
— o Składzie w ogólności, i różnych jego gatunkach. - -	1915
— o Naturze i istocie kontraktu składu.	1917
— o Składzie dobrowolnym. -	1921
— o Obowiązkach skład przyymuiącego.	1927
— o Obowiązkach osoby, która skład uczyniła. - - -	1947
— o Składzie koniecznym. - -	1949
— o Różnych gatunkach zatrzymania urzędowego. - - -	1955
— o Zatrzymaniu umowném -	1956
— o Zatrzymaniu przez skład sądowy.	1961
TYT: XII. o Kontraktach losowych.	1964
— o Grze i zakładzie. - - -	1965
— o Kontrakcie wypłaty dożywotniey.	
— o Warunkach potrzebnych do ważności kontraktu. - -	1968
— o Skutkach kontraktu między stronami kontraktuiącemi. - -	1977
TYT: XIII. o Pełnomocnictwie.	
— o Naturze i formie pełnomocnictwa.	1984

	Art.
— o Obowiązkach pełnomocnika. -	1991
— o Obowiązkach pełnomoc-dającego.	1998
— o Różnych sposobach, przez które kończy się pełnomocnictwo.	2003
TYT: XIV. o Dawaniu rękoymi.	
— o Naturze i rozciągłości rękoymi.	2011
— o Skutku zaręczenia między wierzycielami a ręczycielem - -	2021
— o Skutku rękoymi między dłużnikiem a ręczycielem - -	2028
— o Skutku rękoymi między współ ręczycielami. - - -	2033
— o Zniesieniu rękoymi - -	2034
— o Rękoymi prawney i sądowey.	2040
TYT: XV. o Tranzakcyach. - -	2044
TYT: XVI. o Przymusie osobistym.	2059
TYT: XVII. o Zapewnieniu przez zastaw.	2071
— o Zastawie ruchomym. - -	2073
— o Zastawie nieruchomym. -	2085
TYT: XVIII. o Przywileiach i hipotekach.	2092
— o Przywileiach. - - -	2095
— o Przywileiach na ruchomościach.	2100
— o Przywileiach powszechnych na ruchomościach. - - -	2101
o Przywileiach na pewnych ruchomościach. - - -	2102
— o Przywileiach na nieruchomościach.	2103
— o Przywileiach, które się rozciągaią na ruchomościach i nieruchomościach. - - - -	2104
— Jak się zachowuią Przywileie. -	2106
— o Hipotekach. - - -	2114
— o Hipotekach prawnych. - -	2121

	Art.
TYT: XVIII. o Hipotekach sądowych.	2123
— o Hipotekach umownych -	2124
— o Stopniach między hipotekami.	2134
— o Sposobie wpisywania przywileiów i hipotek. - -	2146
— o Wymazaniu i zmnieyszeniu wpisów.	2157
— o Skutkach przywileiów i hipotek przeciw trzecim zatrzymuiącym.	2166
— o Zniesieniu przywileiów i hipotek - - - -	2180
— o Sposobie oczyszczenia własności z przywileiów i hipotek -	2181
— o Sposobie oczyszczenia hipotek, gdy nie masz wpisu na dobrach mężów i opiekunów. - -	2193
— o Jawności reiestrów i odpowiedzialności zachowawców. -	2196
TYT: XIX. o Przymuszoném wywłaszczeniu, i o porządkach między właścicielami	
— Przymuszoném wywłaszczeniu.	2204
— o Porządku i podziale ceny między wierzycieli. - - -	2218
TYT: XX. o Przedawnieniu. Urządzenia ogólne. - -	2219
— o Posiadaniu. - - -	2228
— o Przyczynach przeszkadzaiących przedawnieniu. - -	2236
— o Przyczynach, które przerywaią przedawnienie. - - -	2242
— o Przyczynach, które zawieszaią bieg przedawnienia. - -	2251

REJESTR.

	Art.
TYT: XX. o Potrzebnym czasie dla przedawnienia. - - -	2260
— o Przedawnieniu trzydzieſtoletniém.	2262
= o Przedawnieniu dziesięcio i dwudzieſtoletniem. - -	2265
= o Niektórych przedawnieniach szczególnych. - - -	2271

Bibliotheka [illegible]
Jakuba [illegible]
[illegible]

Bibl. [illegible]
Jakuba [illegible]
Dob[illegible]
pow. [illegible]
Nr.

Wojewódzka BIBLIOT. PUB. w Białsku Czytelnia dla Dorosłych

95597
XIX